LVIII
D
12.

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LVIII
D
12
NAPOLI

EPITAPHIUM
SEVERÆ MARTYRIS
ILLUSTRATUM.

Digitized by Google

DISSERTATIO
ET
ANIMADVERSIONES
AD NUPER INVENTUM
SEVERÆ
MARTYRIS
EPITAPHIUM.

PANORMI, MDCCXXXIV.
Ex Typographia Stephani Amato.

Superiorum facultate.

Digitized by Google

Digitized by Google

BERNARDO BENEDICTO MARIÆ

OCTAVII F.

GRAVINÆ

RAMMACCENSIUM PRINCIPI,

XII-VIRO REGNI CURATORUM (*)

IN URBE PANORMITANA QUÆSITORI MALEFICIORUM

CUM JURE GLADII (†)

V. CL. ET INL.

COLLEGIUM PANORMITANUM NOBILIUM

ADOLESCENTIUM

Sub regimine PP. Soc. Jeſu,

SALUTEM.

QUO primùm tempore Collegium hoc noſtrum, ante ſex annos, coaluit; id unum nos omnes ſpectavimus, VIR CLARISSIME, ut teſtimonium aliquod haberet noſtræ in Se Voluntatis Pater Tuus, Clariſſimus Vir, OCTAVIUS GRAVINA μακαρίτης, quem non ſinè tenero quodam animi ſenſu poſſumus commemorare. Illi etenim Viro, ejuſque

(*) Vulgo *Deputato del Regno.*
(†) *Capitan Giuſtiziere della Città di Palermo.*

auctoritatiſ, atque eloquentiæ accepta referimus, referamuſque neceſſe eſt, commoda quæcumque, & ornamenta ex hoc liberali tam multorum Adoleſcentium nobilium convictu, educatione, ac diſciplina promanant. Cùm enim nullum eſſet in totâ Siciliâ Patriciis Pueris conſtitutum Ephœbeum, in quo honeſtiſſimis artium, ac diſciplinarum ingenuo homine dignarum inſtitutis, atque exercitationibus inſtruerentur; neceſſe erat majoribus noſtris, Liberos e ſinu & complexu avulſos, magno perſæpe rei familiaris detrimento, apud Italos mittere; quorum arbitratu, ac moribus educarentur; ſollicitudine, ac ſumptu ſemper ingenti, non ſemper ingenii profectu. Cùm itaque, anno MDCCXXII, Regni totius Comitia indicta eſſent; inter reliqua graviſſima, & Reipublicæ rationibus apprimè conducentia, de quibus copioſè, ac ſapienter Princeps retulit (erat namque tum unus è XII-Viris Regni Curatoribus) id fuit, ut Collegium aliquod in hâc Urbe inſtitueretur; in quo Nobiles Adoleſcentes, non apud Gentes exteras, ut adhûc in uſu fuerat, ſed magno rei tum familiaris, tum etiam publicæ compendio, domi quodammodò, artibus iis, ac facultatibus imbuerentur, quæ aliunde tantis ſumptibus petebantur. Quæ verba cùm ornatè, & graviter, quemadmodum conſueverat Vir ſapientiſſimus, in Regni totius Senatu feciſſet; rogati Patres, Quid de ea re fieri placeret; De ea re ita univerſi cenſuerunt; Uti daretur negotium Regni Curatoribus diſpiciendi, quibus demum viis ad id perveniri poſſet, quod Senatus Oratione illâ incenſus ardentiſſimè deſiderabat. Itaque factum, ut (Curatoribus quibus id muneris demandatum erat, aliiſque Patricii generis Viris, ſolicitè rem atque acriter urgentibus) non unicum tantùm, ſed duo, Nobilibus Adoleſcentibus inſtituendis

opti-

... in ipſâ Panormi Urbe, brevi paterent; tanto Juventutis Siculæ profectu, ut dum extabit memoria S. C. illius, quod eâ die factum eſt; extabit autem diutiſſimè, beneficia hominis ſapientiſſimi in Regnum univerſum; in nos præſertim, obſcura eſſe non poſſint. Hæc igitur cum nos animo ſæpè volveremus (erant enim omnium Sermone trita, ac pervulgata) id ſpectabamus, ut occaſionem aliquam nanciſceremur, quâ Vir de nobis optimè meritus, & non malè locatum ſuum apud Nos beneficium; & illud præterea magni a Nobis fieri intelligeret. Præripuit ille quidem nobis obitu ſuo Laudem hanc; memoriam verò ipſam promeritorum ſuorum non eripuit. Hinc tibi, V. C. Paternæ non minùs virtutis quàm nobilitatis, ac decorum hæredi, inſcribimus hanc, quæ ſi ille vixiſſet diutiùs, nomine ejus inſignita prodire debuerat, Dissertationem, ſuper invento poſtremis hiſce annis Epitaphio Severæ Martyris apud Romanos: quam Diſſertationem nobis dedit donavit, qui Studiorum noſtrorum rationem moderatur; ut guſtaremus aliquid de pulcherrimâ, nobiliſſimâ, laudatiſſimâque Arte eruderandi è lapidibus antiquis præclara ad omnem Doctrinam monumenta: quod quidem Studiorum genus, tantopere Europâ totâ ab literatis Viris celebratum excultumque, hoc præſertim ſæculo, adeo perſpicaci, Siculi noſtri minoris feciſſe videntur quàm homines ingenioſos, & humanioribus diſciplinis inſtitutos, decuiſſet. Tibi igitur, Vir Nobiliſſime, libamus haſce qualeſcumque in Lapidariâ facultate è Convictu noſtro primitias; ex quo, quemadmodum dignoſces quanti a nobis fiant beneficia quæ in nobis poſuit ſapientiſſimus Pater Tuus, qui dum de Collegiorum iſtiuſmodi inſtitutione mentionem fecit, hæc etiam nobis ad eruditionem, ac doctrinam ſubſidia

ſidia comparavit; tum etiam perſpicies quanti te faciamus, hominem ſimillimum Parentis Tui. Neque enim nobilitate ſolùm præſtas; quæ clariſſima cæteroqui, ac maximè antiqua; Reges ipſos Nortmannos, atque Arragonios, cognatione, ac ſanguine ita proximè attingit, ut in Regio apud Catanenſes monumento, in quo nullus familiis nobiliſſimis aditus datur, liceat Genti GRAVINENSIUM mortuos ſuos inferre, *jure conſanguinitatis*; quod Martinus ille primus, ex Arragonicâ ſtirpe Siciliæ Rex, agnóvit in diplomate anni 1405; ac ratum habuit; ſed & iis bonis es præditus, quæ nobilitatem omnem, ac ſplendorem generis vincunt. Ita enim conſilio vales, rerum experientiâ, morum próbitate, cæteriſque Viri optimi laudibus, ut Te, quamquam nondum trigeſimum ætatis annum egreſſum, Comitia Regni hujus noſtri unum è XII-Viris Regni Curatoribus conſtituerint, quibus graviſſima jurium, ác Fortunarum totius Regni, negotia commendata ſunt. Quam tibi Provinciam, non immeritò demandatam fuiſſe oſtendit difficillimus ille Magiſtratus quem geris, tantâ cum prudentiæ, ác Virtutis laude: cùm Quæſitor maleficiorum conſtitutus in Urbe noſtrâ, cum Jure gladii, ita impios a delictis vigilantiâ atque auctoritate deterres, ut Bonorum omnium laudibus, ac verbis celebreris. *Quare habe hoc tibi, quidquid eſt libelli, qualecumque*, Vir Nobiliſſime; & Collegium hoc noſtrum, ut facis, ama. Ex Ædibus noſtris: VI. Eidus Novembreis, MDCCXXXIV.

MA-

MACULÆ, QUAS AUT INCURIA FUDIT, AUT HUMANA PARUM CAVIT NATURA.

			ERRATA	CORRIGENDA
Pag.	5. *in Tab.* 1.	*verſ. ult.*	*Aſſervantur*	*Aſſervatur.*
Pag;	19. *Col.* 1.	*verſ.* 40.	*nomen*	*nomine*
Pag.	26.	*verſ.* 18.	*Patricii* Et *Conſulis*	*Patricii* Et *Comitis*
Pag.	43.	*verſ.* 28.	munificentæ	munificentiæ
Pag.	52.	*verſ.* 2.	dexpeſſiſſe	deſpexiſſe
Pag.	67.	*verſ.* 35.	abbuſui	abuſui
Pag.	69.	*verſ.* 17.	*poſt* ſolent, *omiſſum eſt.*	Suboluit hoc doctiſſimo Thomaſino; qui (laudato libro) ſuſpicatus eſt Tabellas peregrinantium eſſe poſſe lapides hoſce, cum impreſſis veſtigiis.
Pag.	75. *col.* 2.	*verſ.* 20.	MΗΝOC	MHNOC
Pag.	86. *col.* 2.	*verſ.* 46.	poſt verba, *in numis Sicilis*, deeſt,	*non concordant*,
Pag.	113. *col.* 2.	*verſ.* 27.	poſt, *quid ſignificet ignoro*, deeſt:	*Fortaſſe pictum fuerit pro* V; *ut denotaretur, lapis poſitus vivente M. Aurelio Staſimo: Id enim ſæpè ab literâ* V *in ſaxis ſignificari Fabrettus evicit*, Inſcript. cap. I. pag. 32. 33. *Fortaſſe autem &c.*
Pag.	116. *col.* 2.	*verſ.* 1.	Characteres confuſos legere oportet,	*amoris & grati*
Pag.	122.	*verſ.* 9.	*poſt* naſcuntur, *deeſt*,	BIBA, BIBUS,
Pag.	126.	*verſ.* 10.	§. IV.	§. XIV.
Pag.	130.	*verſ.* 20,	FECEVNT	FECERVNT
Pag.	143.	*vorſ.* 36.	*in Urbe*	*ab Urbe*
Pag.	154.	*verſ.* 5.	AP	PA
Pag.	166. *col.* 1.	*verſ. ult.*	FLICIAE	FELICIAE
Pag.	170.	*verſ.* 34.	conſumatum	conſummatum
Pag.	171. *col.* 1.	*verſ.* 23.	ἀσυταλεα	ἀσυτασία
Pag.	174.	*verſ. ult.*	*appoſui atutē*	*appoſuit autem*
Pag.	194.	*verſ.* 34.	impervis	imperviis.

Digitized by Google

LECTISSIMIS, NOBILISSIMISQUE
ADOLESCENTIBUS
COLLEGII PANORMITANI
Apud PP. Societatis Jeſu,
CONVICTORIBUS,

Antonius Maria Lupi Presbyter Societatis ejuſdem,
ANNUM NOVUM FAUSTUM FELICEM.

§. I.

SCRIPTIONIS OCCASIO, ARGUMENTUM, DIVISIO.

ADMONET me, Adoleſcentes Clariſsimi, annus is, quem, Deo duce, feliciter auſpicamur, quartus ac trigeſimus ſæculi duodevigeſimi, ut Strenâ vos aliquâ, more veteri, donem; Strenâ, inquam, quæ & meam conditionem deceat, & veſtræ ætati, veſtriſque inſtitutis non utilis tantùm ſit, verùm etiam dulcis, & grata, *ut res ſapor ille ſequatur*, quemadmodum priſcus ille Poëta, omnium elegantiarum arbiter, cecinit; (1) *Et peragat cæptum dulcis ut annus iter*. Opportunè autem fit, ut literariis veſtris exercitationibus præpoſitus a Moderatore Societatis noſtræ, mecum Româ inter adverſaria mea attulerim, quod in eruditam Strenam vobis *Donem Dedicem*, [illegible] ſanè pretioſum; Ectypon ſcilicet inventæ recèns, (2) & nondum literatis Viris notæ Inſcriptionis ſepulcralis Chriſtianæ. Ea nobis SEVERAM quandam narrat, Martyrem ſub M. Aurelio Claudio Principe; ignotam adhuc Heroida, quæ nunc primùm, ope hujus monumenti, Chriſtianæ Reipublicæ, ac literariæ manifeſtatur.

Et hæc quidem inſcriptio nimiùm barbara primo intuitu videri alicui fortaſse poterit, atque inculta: ac ſanè, ſi ad Grammaticorum Canonas examinetur, minùs compta illa eſt, quàm deceat Juvenes, qui ad omnem politioris literaturæ venuſtatem erudiuntur. Verùm, quia in illâ ipſa ſuâ qualicumq; ſermonis Anomaliâ multa habet, quæ & pro-

(1) *Ovid. lib. 1. Faſtorum.*

(2) *Recèns inventam appello hanc Inſcriptionem, quantumvis ante tres ipſos annos detectam. Triennio enim ferme ſolido delituit apud Reverendiſsimum Dominum Canonicum M. Antonium Boldetti ſacris Cœmeteriis Præpoſitum; qui ejus videndæ copiam non fecit, niſi pauciſsimis, ac ſelectiſsimis amicis, quos inter & me tali honore dignatus eſt. Nunc autem hæc Inſcriptio proſtat Romæ eruditioni publicæ, in Sacrario Baſilicæ* ad Fontem Olei*s prodibitq; in Gallia (niſi fortè jam prodiit) operâ PP. qui Diarium Trevoltianum curant. Tranſmiſi enim ipſe ad illos laminam æream, accuratè repræſentantem characteres hujus inſcriptionis, ratus deberi Orbi univerſo monumẽtum hujuſmodi.*

prodeſse poſſint, & delectare, digna mihi omnino viſa eſt, quæ in conſpectum veſtrum, atq; etiam in amplexum veniret. Noſtis enim, Adoleſcentes Nobiliſſimi, flores ingenii atq; eruditionis legere, non ſolùm in excultis Muſarum viridariis, ubi inter delicias ſuâ quodammodo ſponte progerminant; verùm etiam in ſterili ſolò, atq; exſucco, ætatum ſequiorum, ubi, Naturæ ſolius præſidio, inter ſpinas ac nudos lapides, germina aliquando præclariſſima nata ſunt. Hanc ego Inſcriptionem animadverſionibus quibuſdam conveſtitam prodire volui: non quò crediderim pretium augeri per eas poſse rei ſatis ſe ſolâ pretioſæ; verùm quia illas aut neceſsarias, aut ſaltem non inutiles arbitratus ſum Adoleſcentibus iis, qui minùs eſsent in hac antiquorum Lapidum interpretandorum palæſtra exercitari. Neque ſanè deſpero fore, ut ſic tanti a Vobis fiat, quanti faciendum eſt monumentum, cui non ità multa ex tota Antiquitate præferri poſſint. Novi enim jam vos bimeſtri experientiâ catos Juvenes, & bene gnaros, quantùm antiquis epigrammatis Hiſtoria adjuvetur, ac Philologia, ad res obſcuriſsimas antiquorum ſæculorum in bono lumine collocandas.

Emerſit epitaphium hoc in lucem, ante tres annos, Romæ e maximis vaſtiſsimiſque labyrinthis hypogæis Cœmeterii Chriſtiani, ſecùs viam Salariam, primo ab Urbe lapide; qui anno MDCCXXII. detecti, creduntur (neque injuriâ) ad Cœmeterium pertinere, quod a SS. Thraſone, & Saturnino Martyribus appellant Tabulæ Eccleſiaſticæ; quique Antonio Boſio, diligentiſsimo Romanorum Cœmeteriorum inſpectori, aliqua ex parte innotuere. Protenduntur anfractibus longiſsimis foveæ iſtæ quaquaverſum; ut non immeritò credi poſſint conterminæ, atque etiam conjunctæ celeberrimo Cœmeterio Priſcillæ, quod in eadem via Salaria eſt, duobus paſsuum millibus ab Urbe. In una autem e ſubterraneis hiſce viis, (1) egeſta a Foſsoribus humo, quæ illas plerumque occupat, (2) inventus fuit Decembri menſe anni MDCCXXX. loculus (3) diſerta in-

(1) *Semita hæc erat in medio Viarum Cœmeterialium ordine. Sunt enim in maximo hoc Cœmeterio tres omnino Cuniculorum ordines, quorum unus alteri ſubjacet.*

(2) *Humum hanc congeſtam fuiſſe in Cœmeteriis, ne pervia perſecutori Diocletiano eſsent, opinatur Clariſs. Senator Buonarroti, in Obſervationibus ad Vitreas Imagines antiquas*, Præf. pag. XII. *Alias conjecturas congerit Boldettus, in Obſervation. ad Cœmeteria Martyrum* Lib. 1. cap. 2.

(3) *Loculum appello excavatam in Cœmeterii parietibus feneſtram parvam, ad unum alterumve cadaver excipiendum; quod dein loculamentum tabulæ aliquæ, ſeu marmoreæ, ſeu fictiles, ferreis retinaculis annexæ, & gypſo aut cæmento obſtructæ claudebant, ne cadaverum in corruptionē abeuntium odor ullus e rimis penetraret in Cœmeteriales vias. Conditoria hæc exigua* Locos *appellare antonomaſticè ſolebant antiqui. Hinc frequens in Cœmeterialibus ſaxis* Loci *nomen. Lapis diffractus in pavimento Clauſtri, adhærentis Baſilicæ Sancti Laurentii* extra muros, *ut vulgò dicunt, ſeu in agro Verano.*

inſcriptione notatus, (1) & grandi vitreo Calice, pedalis magnitudinis, qui ſanguine ſubſidente tinctus, Martyris alicujus exuvias ibi poſitas indicabat. Fecunda ſunt hujuſmodi theſaurorum Romana Cœmeteria; itá ut vix annus elabatur, quo inter aliquot ſepulcrorum millia,

Lapis alius, quem legi in Cæmeterio Sancti Hermetis.

FELICIOFECITTI
BILOCVMETMA
XIMINAEVIRGINIAE
TVAECASTISSIMAE.
FIDELISSIM

In Muſæo Collegii Romani, quod, a Patre Athanaſio Kirchero inſtitutore, Kircherianum *vulgò dicitur, titulus Cæmeterialis eſt, qui, ad cippi modum, ſemicirculo clauditur in parte ſuperiore. Ibi etiã* Locus *appellatur hoc ſepulti* requietorium, *ut Voce utar e Lapidibus aliis Chriſtianorum deſumpta.*

LOCVS VIC
TORI∴HIC PO
REIECTICIA IN
PACE Ð VI KAMAR

Frequens etiam eſt Loci *nomen in Lapidibus Ethnicorum ad ſepulcrum ſignificandum. Vide hoc in Lapide inedito Muſæi ejuſdem, in quo etiã Servum Publicum Collegii Sacerdotum (facilè Augurum, aut Epulonum) nomine non itá obvio,* Publicum Sacerdotialem *dictum leges.*

LALI . PVBLICI
SACERDOTIALIS
CINERIBVS . LOCVS
AVONIA . APHRODISIA
CONIVGI . BENE
MERENTI . FECIT

Addamus & antiquiſſimum Titulum ethnicum, qui nobis Lepidam commemorat M. Silani conjugem, & Servos ejus duos; Surum (pro Syro) ac Seleucum. Neque enim reprehendent, puto, Lectores æqui hanc exemplorum congeriem, qua anecdotæ aliquæ inſcriptiones non importunè educuntur in lucem, & ſignificatio *fulcitur nominis* Locus, *quam neglexiſſe videntur Lexicographi quidam, quantumvis diligentiſſimi. Lapidem, cupreſſi imagine potiùs, quàm palmæ ramulo ornatum, excripſi Romæ apud Antiquarium celebrem Franciſcum Ficoroni.*

SVRI . LEPIDAE . M. SILANI
LOCVM . ET . OLLAS . DVAS . ACCEP
AB . SELEVCO LEPIDAE . M. SIIANI
ſic

(1) *Magna ſepulcrorum pars in antiquis Romæ Cæmeteriis nulla inſcriptione notatur. Etiam Martyres ibi ſepultos nõ rarò invenimus, vel ignoratione nominis, vel famæ neglectu. Id obſervavit etiam Prudentius in Hymno de S. Hippolyto:*

Quanta virùm jaceant congeſtis
corpora acervis
Noſse licet, quorum nomina nulla legis.
Sexaginta illic defoſſas mole ſub una
Reliquias memini me didicíſse
hominum;
Quorum ſolus habet comperta vocabula Chriſtus.

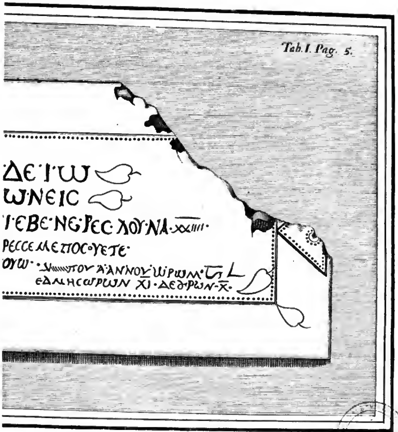
quæ, liberatis humo cuniculis cœmeteriorum, deteguntur, non loculi plures pauciores que inveniantur, Martyrum reliquiis inſignes. Ditiſſimum autem præ reliquis eſt hoc Cœmeterium Sancti Thraſonis, in quo intra decem, vel undecim menſium ſpatium, ad duo ſepulcrorum millia inventa fuere, cruentis Vaſculis appoſitis notata: (1) ut planè conſtet tempore crudeliſſimarum perſecutionum Valeriani, & Diocletiani (2) huc congeſtas fuiſse reliquias fortiſſimorum Militum, qui pro Chriſto ſtrenuè pugnaverant. Et ſanè hæc, atq; his proxima tempora, indicant Inſcriptiones inibi repertæ.

Inſcriptio autem ea, de qua ſermonem præcipuè inſtitueram, candido marmori commendata, tres ferme pedes occupat in longum, altitudinem verò pedum duorum vix æquat. Diffracta eſt modò tabula, cui epitaphium ſcriptum fuit: nam poſt liberatam humo, qua opplebatur, Cœmeterialem viam, inſperatò decidit e loculo, cui adhærebat. Sed hac fractura nihil ablatum eſt ex ea areæ parte, quæ ſcripta erat. Facilis igitur jactura fuit lapidis reliqui, quem ad ſex ſeptemque pedes extenſum fuiſſe oportuit. Claudebat enim in loculo Sceleton benè longum, atque ultra ſex pedes protenſum, uti referebant optimi, atque oculatiſſimi teſtes, VV. CC. D. Marcus Antonius Boldetti, ad Sanctæ Mariæ trans Tyberim Canonicus, qui ſacris Martyrum Cœmeteriis præeſt; & D. Canonicus Joannes Marangoni, Vicentinus, Protonotarius Apoſtolicus; qui mox laudatum Dominum Boldettum, magnâ rerum hujuſmodi experientiâ, diligentiâ, ac fide præditus, in arduo munere adjuvat. En autem Inſcriptionem ipſam, quàm potui accuratiſſimè ex La-

(1) *Ridebunt hæc homines, quibus Henrici Dodwelli opinationes* de Paucitate Martyrum *pro oraculis ſunt. Sed profectò, quicumque malit cum antiquis Patribus ſapere, quàm cum Dodwello deſipere, facilè ſibi perſuadebit vera a me narrari circa numerum Coronatorum, quos,* ſicut Oves occiſionis *æſtimatos, gregatim occidit perſequentium furor*, Cùm coleret patrios Troïa Roma Deos.

(2) *A Sanctis Thraſone, & Saturnino, qui ſub Maximiano paſſi ſunt, denominatum fuiſse Cæmeterium longè illis antiquius, mirum ne videatur. Etiam de celeberrimo Calliſti Cæmeterio poteſt hæc dubitatio moveri. Dictum itaque ab illis fuerit, vel quòd eorum ſumptibus ampliatum ſit, vel quòd una pars Cæmeterii, in qua ipſi depoſiti fuerunt, ab iis nominata, nomen deinde Cæmeterio toti dederit. Quid ſi Cæmeterium dicatur eſſe in prædiis Sancti Thraſonis? Superſunt ibi ſanè Arenaria vaſtiſſima, ex quibus credi poteſt effoſſam Arenam ad conſtruendas Diocletiani Thermas, non valde diſtantes. Ad hæc autem opera damnati fuerant ab Imperatoribus Chriſtiani, quos Thraſo (ut eſt in Martyrologio Romano ad* XI. *Decembris) facultatibus ſuis ſuſtentabat. Credi poterit aliud indicium effoſſi per Chriſtianos hujus Arenarii, ſeparatio ejus a viis Cæmeterii contigui; quæ non potuit adeò diligenter, niſi ab Operis locorum conſciis curari. Neq; verò me movent, quæ opponunt recentiores Critici, qui pro Fabula habent quæcumq; narrantur de damnatis ad opus Chriſtianis in Diocletiani Thermis. Mihi eorum dicta tanti non ſunt, ut diſcedendum putem ab adeò antiqua apud Romanos traditione. Videantur, quæ de Chriſtianis Martyribus ad conſtruendas Thermas damnatis habet in* Actis Sanctorum *P. Joannes Baptiſta Sollerius ad diem* IX. *Julii*, Tom. ſecundo pag. 687.

Digitized by Google

nventus Viâ Salariâ, in Cœmeterio SS: Thrasonis, et
e signatum · Anno MDCCXXX · Mense Dec ·
ancta Mariæ Trans Tiberim

Digitized by Google

lapide deſcriptam, atque æri incisam, quò meliùs characteres ipſi rudiuſculè deformati referantur.

Hic ponenda eſt Tabula I, S. Severæ *Inſcriptionem referens.*

Ea latino idiomate, ſed maximè plebejo concepta, characteribus græcis, iiſque non ſatis accuratè pictis, plùs verò quàm ſatis malè interpunctis conſcribitur; quos quidem characteres ipſe ſic legendos eſſe autumarem.

COSVLE . CLVDIO
Conſule Claudio
ED. PATERNO. NONIS
& Paterno Nonis
NOVEMBRIBVS. DIE. VENERES. LVNA XXIIII
Novembribus die Veneris, Lunâ vigeſimâ quartâ.
LEVCES: FELIE. SEVERE. CARESSEME. POSVETE
Leuce Filiæ Severæ Cariſsimæ Poſuit
ED. ISPIRITO. SANCTO TVO
Et Spiritui Sancto tuo
M *.*. TVA ANNVOROM. ϞL
Mortua(fortè)*Martura Annorum Triginta duorum*(vel)*Triginta ſex &c.*
ED. MESORON. XI. DEVRON. X.
Et Menſium undecim, Dierum Decem.

Et eam quidem inſcriptionem ità legi oportere facilè ſibi perſuadebunt viri ſubacto ingenio, & notis hiſce antiquorum epigrammatum explicandis aſſueto. Confirmare tamen, atque illuſtrare placet, ut præmonui, ſenſum inſcriptionis obſervationibus aliquibus; quæ licèt viris doctis ſupervacaneæ cenſeri poſſint, tamen minùs eruditis inutiles omnino non ſunt: præſertim quia aliquid ſemper novitatis habebunt; vel ab argumento ipſo; vel ſaltem ab iis monumentis, quibus utar ad ſtabiliendas Regulas, quas circa antiquas Epigraphas viri Doctiſſimi tradidere. Neque enim afferam in teſtimonium eorum, quæ dicuntur, niſi Inſcriptiones, antiquas illas quidem, ſed aut recèns inventas, aut nondum obſervatas ab aliis, (quod ego quidem ſciam) aut ſaltem non bene editas. (1)

Aggrediar itaque primùm ad aliqua animadvertenda ex hujus Inſcriptionis occaſione, quæ Hiſtoriam, & Chronologiam non modicè illuſtrant. Tum aliqua congeram, pro re nata, quæ ad Philologiam, atque humaniorem eruditionem faciunt: non tamen ea longè petita: neque enim mihi ab iis diſcedendum, quibus Inſcriptio hæc fontem quodammodo aperit. Demum, quædam conſiderabo in allato Epitaphio, quæ Grammaticis potiùs eſſent diſcutienda, quàm Criticis; niſi quæcunq; utilia ad eruditionem aliquam ſunt ſibi ars Critica vindicaret.

[1] *Veniam tamen dabunt æqui Lectores, ubi fortè & in hoc humani aliquid patiar. Video enim, quā facile ſit ſubrepere mihi editam aliquam Inſcriptionem, quam quia e lapidibus deſcripſi, non ex libris, ineditam putans, integram afferam. Id tamen ſanctè profiteor non dolo malo a me fieri; ſed vel oblivione, vel ignorantiâ; a quibus quidem, quantumvis cupiam, cavere tamen ſatis non poſſum.*

§. II.

ALIQUA DE CLAUDIO GOTTHICO, DEQUE VEXATA, EO REGNANTE, ECCLESIA.

CONſule igitur καταειω, ſeu rectiùs κλαυδιω, ideſt M. Aurelio Claudio Imperatore, cui Conſulatus hic in Faſtis adſcribitur pro ſecundo; (primum namque Conſulatum fortaſſe Conſul ſuffectus geſſit anno eodem, quo capeſſivit Imperium, ut placet P. Pagio) Tabula Severæ eſt poſita. Quæ de hoc Imperatore dici poſſent, excuſſa jam ferme omnia ſunt, ac pervulgata. Ab eo ſumptum Imperium IX. Kalendas Apriles, Paterno ſecundùm, & Mariniano Cos. [1] tradidit Trebellius Pollio. Imperavit autem annos duos, ac menſes ſupra ſeptem; [2] viditque tres æſtates; quemadmodum, Oraculo ſibi ad Aquas Aponas [3] reddito, futurum didicerat. Quamvis enim aliqui non adeò diligentes Chronologi illum biennio tantùm regnaſſe tradant; contrarium tamen evincitur, & a notato tam diſertè per Pollionem Imperii principio, & ex Codice Juſtinianæo; in quo (ut bene obſervat P. Pagius [4]) reperitur lex a Claudio data VIII. Kal. Novembres, Antiochiano, & Orfito Cos. Non autem attigit annum quartum; licèt numus Ægyptiacus per Bandurium relatus [5] habeat anni quarti notam LΔ, quæ vel Monetarii oſcitantiâ, vel prochroniſmo fallaci ibi euſa eſt. [6]

Claudium hunc, qui a debellatis Gotthis Gotthicus vulgò dicitur, Marci Aurelii nomine diſtinguunt lapides, (7) & numi latini, græci, ægyptii. Nullum tamen numum, lapidem nullum vidi, quantumvis diligenti, accuratoque ſtudio perveſtigaverim, in quo Flavii nomine ſit dictus. Laudat quidem Onuphrius Panvinius antiquos (ut ipſe vocat) numos, in quibus *paſſim* Fl. Claudius ſcriptum ſit. Verùm numos hos, Onuphrii temporibus adeò frequentes, Orcum veniſſe atq; abſtuliſſe oportet, cum neque Bandurio, neque Vaillantio, neque Mediobarbo, neq; doctiſſimis aliis viris, quos quidem bene multos conſului, ullo pacto innotuerint. Attenti-

rer

[1] *Anno æræ Vulgaris* CCLXVIII.

[2] *Marmor Saguntinum apud Gruter.* CCLXXVI. 2. *habet Tribunitiã poteſtatem tertiam Claudii.*

[3] In Aponino. *Ità enim legendũ arbitrantur majorum Gentium Critici apud Trebellium, cùm in vulgatis, amanuenſium, ac Typothetarum incuria poſuerit* in Apẽnino.

[4] *Critic. in Ann. Baronii ad Annum Chriſti* CCLXXI.

[5] *Pag.* 353. *inter Numiſmata Ægyptiaca ærea tertii moduli.*

[6] *Niſi fortè ſit* A *non* Δ, *quod ſuſpicatur V. Cl.* in Præfat. ad Tom. 1. *ubi ſic.* Ejus nummi in quo LΔ legimus, ut ratio habeatur, ne nos quidem optamus; quod inter A & Δ nimiùm quantùm facile eſt oculorum judicio decipi.

(7) *Marmor Romanum a Sponio relatum*, Sect. VIII. Miſcellaneor. eruditæ Antiq. pag. 274. *videtur Claudio tribuere prænomen Publii. Ità enim habet:* PRO. SAL. D. N. P. CLAUDI. AUG. FLORENTISSIMI PRINC. &c. *Neu credas* P. *ibi poſitum pro* F, *inſcriptio eadem inter Donianas (editas a Cl. Gorio Claſs.* III. 59.) *habet* D.N.P. CLAUDI, *quemadmodum erat in Schedis Bibliothecæ Vaticanæ.*

Numus antiquus relatus a P. Grainville in Diariis Trevoltianis ad Martium anni 1710. CAIVM *nominare videtur.* IMP. C. CLAUDIUS AUG. *Verùm ibi τὸ* C. *pro* CÆSAR *poſitum potiùs putandum.*

rer itaq; Caſaubono (1) neganti Flavium dictum fuiſſe Imperatorem hunc, potiùs quàm Salmaſio,(2) ſtanti pro Trebellio Pollione; qui Conſtantii Chlori Imperatoris gratiam capraturus, Claudium, quem inter ejus majores numerat, ad Flaviam Gentem pertinuiſſe ſcripſit; atque expreſsè *Flavium Claudium* nuncùpavit. Verùm difficile creditu eſt, aut potuiſſe impunè mentiri Pollionem, aut putidè adeò & inverecundè adulari voluiſſe. Præterquam quòd nemo cordatus ſibi perſuaſerit, ignoratum fuiſſe a Conſtantio genus Matris ſuæ, quæ (Trebellio teſte) neptis fuit Criſpi illius, qui Claudii Frater erat. Et hæc quidem conjectura validior videtur argumento, ut dicimus, negativo, quod ex aliorum ſilentio ducitur. Cæterum, ſi a Trebellio recedamus, non video quibus monumentis doceri poſſimus fuiſſe Claudium e gente Flavia. Scio nomen Flavii Claudio attribui ab Inſcriptione, quàm Panvinius refert in Faſtis Romanis; quæque mox inter Gruterianas recepta eſt. Sed quia eruditiſſimo cæteroqui, ac doctiſſimo viro, multa ſubleſtæ fidei monumenta ſæculo illo minùs critico præbita per nonnullos impoſturarum mangones, eum aliquando in fraudem induxere; neque præterea locus indicatur, unde inſcriptio accepta, & exſcripta fuerit; nulli fiet injuria, ſi ampliandum cenſeam judicium circa ejus γνησιότητα; donec argumenta certiora doceant, liquere eam antiquam eſſe, ac ſinceram, quod Salmaſius credidit; non autem ſuppoſitam, aut interpolatam, de quo dubitari poſſe videtur.

Sed, ut ad Claudium revertamur. Eum fortis quidem animi virum, ſed non idcirco crudelis ingenii Principem; quin & ab Chriſtianorum cæde alienum fuiſſe credit laudatus P. Pagius, cumque eo alii; qui proinde rejiciunt Cardinalis Baronil opinionem, a quo crudelis Princeps fuiſſe traditur, & malè erga Chriſtianos affectus; prohibitus tantùm bello Gotthico, ne atrociùs contra illos deſæviret. Obſtant Pagii opinioni Acta Martyrum Perſarum, Marii, Marthæ, Audifacis, & Abachum; qui ſimul cum aliis multis, Claudio imperante, ac ſententiam ferente, paſſi narrantur. Verùm, cùm non ità facile ſit tueri ſinceritatem hujus Hiſtoriæ, (3) quam Pagius, & alii Critici laudatores Claudii rejiciunt, tanquam ſæculis ſequioribus ſcriptam ab homine in chronologicis imperito; cùmque longè minùs certa, ac ſincera ſint, quæ erui poſſent ex Actis S. Priſcæ Virginis, & Martyris, aliiſq; hujuſmodi; (4) vulgò a recentioribus ab hac nota Claudius abſolvitur; negaturque, eo regnante, vexata fuiſſe Eccleſia.

Cæterum quiquid ſit de Actis illis, quorum mihi modò non eſt ſuſcipienda defenſio, putaverim temere negari, aliquos ſub Claudio Martyras fuiſſe; licèt fortaſſe a vero non aberret, qui putet, in eos qui Claudio imperante cæſi ſunt, animadverſum, non jubente ipſo; ſed genio plebis, ac magiſtratuum, perſecutionem a Valeriano cæptam, a Gallieno verò ſopitam ſuſcitantium. Sæviebant enim non raró in homines innocentiſſimos Judices veſanis non Chriſtianæ religionis prætexto titnlo, quo

uno

---

(1) (2) *Notis in Scriptores Hiſt. Auguſtæ.*

(3) *Non admiſit illam inter Acta ſincera Martyrum P. Ruinartius.*

(4) *E.G ex Actis S. Laurentii, quibus ſubjungitur hiſtoria de paſſa, imperante Claudio, Tryphoniâ, quondam Decii Cæſaris concubinâ, ejuſque filiâ Cyrillâ, ac militibus quadraginta ſex. Dicitur etiã aliquibus paſſus ſub Claudio S. Cyprianus, ex Mago Diaconus. Falſu, & vero non ſimile. Videatur Card. Baronius in Notis Martyrol. ad diem* VI. *Kal. Octob. Videatur, & Bollandi continuator, ubi de S. Eutychio ad diem* XV. *Maji, Tomo* III. *ejus menſis.*

uno tamen movebantur, ſed criminum per calumniam impactorum obtentu; Imputabantur illis Coitiones vetitæ, Violentia, Sacrilegia, Veneficia, Incendia, neque apud iniquiſſimos Judices, ac damnare volentes, ullus erat defenſioni locus. Id quod Eccleſiaſticis Tabulis probarem, niſi res eſſet maximè trita. Quod autem attinet ad Claudii Gotthici tempora, vexatam, Eo imperante, fuiſſe Eccleſiam nos docet, ubi etiam alia deſint, loculus Severæ, de cujus hic inſcriptione diſſerimus. Hæc namque, ſecundo Claudii Imperatoris anno, martyrium fecit pro Chriſtiana fide. Cujus quidem martyrii indicium habemus, non in aliquibus dubiis, incertiſque memoriis, aut conjecturis; ſed in calice vitreo ad ejus ſepulcrum appoſito, quem cruſta rubeſcente obductum, etiam nunc, & ſubſidente cruento megmate, decorè ſordidum invenere viri integerrimi quos ſuprà laudavi. Neq; exiguus ille erat, & inornatus, ut ſolent ſæpe eſſe ex phialæ, quæ Martyrum ſepulcris adhærent. Illuſtrabatur enim picturis cinnabari expreſſis, quibus tamen vetuſtas operis, & loci humiditas, ne aſſervarentur, invidit: Ejus præterea magnitudinis erat, ut quatuor, & ultrà, ſanguinis libras continuiſſe dicendus ſit.

De veritate hujus indicii, quo fermè præcipuo, ignotorum cæteroquì Martyrum ſepulcra diſtinguuntur in Romanis Cœmeteriis, aliqua infrà diſputabo §. VI. Hic autem videor mihi non injuriâ poſtulare poſſe ab æquis Lectoribus, ut ne vaſculorum hujuſmodi ſanguineorum indicium velint hoc loco in controverſiam vocare. Concedant paululum, id quod & ratio, & ſenſus, & auctoritas mox a me afferenda clamant; nimirum per ea ſignificari martyrium eorum, qui depoſiti jacent in loculis, eo ſigno diſtinctis. Jam enim Martyrium hujus Severæ, quam, ex annotato menſe, ac die depoſitionis, liquet paſſam fuiſſe, Claudio procul ab Italia (1) in Gotthis debellandis occupato, ſicut extra conjecturam ponit aliquas, eo regnante, fuiſſe turbas Ethnicorum contra Eccleſiam, ita non officit opinioni eorum, qui (donec certiora proferantur monumenta) Claudium Gotthicum non a bellica fortitudine ſolùm, ſed & a diſſimulatione erga Chriſtianos laudatum volunt.

§. III.

QUIS PATERNUS COLLEGA CLAUDII? PATERNI ALII CELEBRES.

Collegam deinde M. Aurelii Claudii Auguſti in ſecundo ejus Conſulatu nominat Inſcriptio per eas voces ΕΔ ΠΑΤΕΡΝΩ, quas legendas diximus ET. PATERNO: in qua amborum Conſulum enunciatione, (ut ex Relando diſcimus (2)) omnes omnino Faſti, & Chronologi, tum Latini, tum Græci conveniunt: Quis autem fuerit hic Paternus, ſi noſſe me dixero, mentiar. Ad Gentem Oviniam pertinuiſſe eum credunt vulgò Chronologi, a quibus Ovinii Paterni nomine compellatur: Sed Illuſtriſſimus Blanchinus (3), e lapide inedito Muſæi Albani, eum ad Gentem Noniam ſpectaſſe, & Nonium cognominatum fuiſſe contendit. Hunc ego

(1) *Pugnavit circa ea tempora cum Barbaris Claudius in Mœſia, & ad Marcianopolim. Cl. Bandurius putat anno* CCLXIX. *pugnatū a Claudio fuiſſe adverſus Suevos, & Sarmatas potiùs, quàm contra Gotthos*. In Vita Claud. præfixa ejus numiſmatis.

(2) *Faſti Conſulares ad annum Chriſti* CCLXIX.

(3) *In Chronologia præfixa Tom.* II. *Anaſtaſii Editionis Vaticanæ.*

ego lapidem diu multùmq; quæſivi in Muſæo illo, facta mihi poteſtate ab Eminentiſſimo, ac Reverendiſſimo Cardinali Alexandro Albano eum conſulendi, atq; exſcribendi, ſicubi inveniſſem: Sed in tanta aggeſtarum inibi Inſcriptionum copia eum reperire non licuit. Aliud tamen ibi ego præclariſſimum monumentum legi, quod infrà referam § VI., in quo NONIUS quidam PATERNUS laudatur, Conſul ſecundùm eo anno, quo Probus Auguſtus tertiùm Conſul fuit. Sed ille alius eſt a Paterno Collega Claudii, de cujus proinde Gente mihi planè non liquet. Sed par eſt, Blanchino lapidem appellanti, quem viderat credamus, potiùs quàm reliquis, qui Faſtos ſecuti ſunt, perſæpe a grammaticis imperitis corruptos. Fuerit itaque Paternus Claudii Collega e gente Nonia.

Aliquot per eam ætatem PATERNOS celebres monumenta antiqua nobis indicant; de quibus, eorumque ſtemmate, ut aliqua attulerit Reineſius, *in adnotatis ad Inſcriptionem XVI Claſſis primæ*; longè tamen plura inveſtiganda ſupereſſent, ſi in tanta ſæculorum diſtantia, & caligine ſpes ulla affulgeret familiæ nobiliſſimæ ab oblivione vindicandæ.

PATERNUS quidam Urbi Præfectus ſub Imperatore Commodo refertur a Lampridio: eum exiſtimat Reineſius (1) eſſe TARRUTENUM PATERNUM illum, qui etiam PF Prætorio fuit, & *cujus fragmenta quædam de re militari in pandectas relata ſunt; quem diligentiſſimum Juris militaris adſertorem appellat Vegetius*. Hominem itaque hunc fuiſſe oporteret admodum celebrem, qui duplici Præfectura, Urbana, ac Prætoriana inſignitus fuerit. Antiquior illo eſt alius PATERNUS, quo M. Aurelius Imperator Legato uſus eſt adverſus Barbaros, anno æræ Chriſtianæ CLXXIX: quemadmodum ex Dionis lib. LXXI obſervat P. Antonius Pagi, ad eum annum. PATERNUM alium, quem aliqui Conſularium Faſtorum collectores OVINIUM nominant, Faſcibus inſignem exhibet nobis annus æræ Chriſtianæ CCXXXIII, (2) collega MAXIMO. Meminit horum Conſulum antiquus tubus plumbeus in Muſæo Kircheriano, ubi characteribus extantibus ità ſcriptum eſt: MAXIMO, ET PATERNO COS.

ASPASIUS PATERNUS Procos. Africæ, Valeriano IV. & Gallieno III. Cos (3) (ante duodecim nimirum annos, quàm Inſcriptio SEVERÆ poneretur) memoratur in Actis ſinceris S. Cypriani Epiſcopi Carthaginienſis, & Martyris, qui ab eo Proconſule miſſus eſt in exilium Curubin.

ASPASIUM PATERNUM (alium-ne an eumdem?, Vicarium Symphronii Præfecti Urbis, exhibet nobis Pſeudo-Ambroſius in Actis Sanctæ Agnæ; quæ Acta P. Joannes Bollandus tanquam ſincera retulit, (4) credens ibi de eodem Paterno ſermonem eſſe poſſe, qui Sanctum Cyprianum exilio multaverat, aut ſaltem de aliquo ejus propinquo, & ſynchrono. Neque obſtat vulgaris perſuaſio de Martyrio Sanctæ Agnetis ſub Diocletiano. Diu enim ante Diocletianum paſſa eſt Sancta Martyr; ut fusè oſtendit Senator Bonarrotus in Præfatione ad Vitra Antiqua. Acta illa narrant, hæc accidiſſe, Principibus Valeriano, & Gallieno; ac proinde circa ea tempora, de quibus agitur. Faveret itaq; Bollandi opinatis character temporum: Sed quia eam hiſtoriam rejiciunt, tanquam ſuppoſititiam, aut ſaltem tanquam interpolatam, recentiores critici; nihil inde certi poteſt exculpi. Si quid tamen Actis iis credendum, ſanguinolenti genii hominem fuiſſe hunc Paternum neceſſe eſt: Is enim fuiſſe dicitur,

[1] *Reines Syntagm. Cl.* I. 16.

[2] *Secundùm Card. Baronium Cos. proceſſit* PATERNUS *anno* CCXXXV.

[3] *Anno vulgari* CCLVII.

[4] *Ad diem* XXI. *Januarii*.

citur, qui innocentiſſimam Virginem in ignem præcipitari juſſit, ejuſq; guttur gladio transfigi. Jam verò, tribus continentibus annis; nimirum Coſ. Gallieno VI, & Saturnino, anno vulgari CCLXIV; mox Coſ. Valeriano (juniore) II, & Lucillo, anno CCLXV; demum Coſ. Gallieno VII. & Sabinillo, anno CCLXVI; Præfectus Urbi fuiſſe legitur PATERNUS quidam in eo catalogo aureo de Præfectis Urbis, quem Cuſpinianus, ac Panvinius publicum fecere; ac omnium exactiſſimè P. Bucherius e veteribus membranis edidit. (1) Sed in qua verſamur circa hanc ætatem caligine, ignoramus unus-ne atq; idem fuerit hic PATERNUS, ac ſupradicti, an potiùs alius ab illis. Rurſum, unus-ne PATERNUS triennio eum Magiſtratum geſſerit; an verò alternaverint in ea Præfectura alii ejuſdem cognominis; unde ſit in antiquis Catalogis orta confuſio. Si idem atq; unus fuit, triennio toto, Urbi Præfectus Paternus, credibile eſt eum, utpote Imperatoribus charum, vel non ità crudelem in Chriſtianos fuiſſe, vel ſaltem crudelitatem ſuam diſſimulaſſe; quandoquidem leges acerbiſſimas a Valeriano latas contra Eccleſiam, poſt ejus Imperatoris ignominioſam, infeliciſſimamque captivitatem, Gallienus mitigaverat. Quin autem, eo Præfecturam gerente, Martyres aliqui paſſi ſint, non negaverim; cùm etiam tempore pacis aliqui ab Ethnicis Chriſtiani ſublati legantur e medio, uti ſuprà innuebam, vel furore plebis veſanæ, vel Magiſtratuum aliquorum genio, juſtitiæ nomine contra Eccleſiam graſſantium.

Triennium, quod ſequitur ad Gallieni VII, & Sabinilli Conſulatum, tribus per PATERNUM Conſulatibus geſtis, inſigne dant nobis Faſti, & laudatus Catalogus Præfectorum Urbis. (2) Hic etiam tamen caligamus, ignoramuſque, an PATERNUS hic idem ſit, atq; is, vel aliquis eorum, qui Præfecturam Urbis geſſerunt: Præterea, idem-ne ſit PATERNUS Coſ. toto triennio, an multiplex. Unum fuiſſe, toto iſto triennio, Conſulem videtur erui poſſe ex eo, quòd Chronologi, uno ferme ore, OVINIUM PATERNUM tribus hiſce annis Conſulem nominent: Quòd liber de Præfectis Urbis, atq; antiquus lapis apud Boldettum, (3) Conſulatum Paterni cum Mariniano fuiſſe ſecundum expreſſè ſignent; quòdque Chronicon Alexandrinum, Conſulatum Paterni cum Claudio, tertii Conſulatûs notâ diſtinguat (4); ut apud Relandum (5) videri poteſt. Contrà verò P. Pagius contendit non potuiſſe hoc ſæculo, niſi ſolos Auguſtos dignitatem Conſularem ordinariam annis pluribus conſequentibus gerere: (6) Quare, cùm ſecundum Conſulatum Paterni legit in libro de Præfectis Urbis, ait, oportere dici primum Conſulatum hujus Paterni fuiſſe ſuffectum; eumque Paternum alium eſſe ab eo Paterno, qui Conſul fuerat anno proximè præcedenti cum Harceſilao; alium pariter ab eo, qui anno proximè ſubſequenti Conſul fuit cum Claudio. Sed, quid ad notam tertii Conſulatûs dicetur, quam habet Chronicon Alexandrinum?

[1] *In Victorii Aquitani Canon. Paſch.* Cap. IX.

[2] ,, *Paterno, & Harceſilao*--267.
,, *Petronius Voluſianus P. V.*
,, *Paterno II. & Mariniano*--268.
,, *Petronius Voluſianus P. V.*
,, *Claudio, & Paterno*------269.
,, *Flavius Antiochianus P. V.*

[3] *Oſſervaz. ſu' Cimit. de' Martiri Lib. primo cap.* XIX. *pag.* 80.

[4] Κλαυδίȣ ϗ Πατέρνȣ τὸ γ

[5] *In Faſtis Conſularibus ad ann. Chriſti* CCLXIX.

[6] *Cum Pagio ſentit Relandus, qui de Paterno, ſecundùm Conſule, ait*: Non eſt Paternus idem, qui anno antecedenti Cos fuit: nam ſolis Auguſtis concedebatur, ut duobus ſequentibus annis Conſules crearentur. *Similia Tillemontius, & alii.*

rum? Elevabitur, credo, libri illius auctoritas; aut ſaltem ille character numerabitur inter Collectoris oſcitationes, vel inter Librarii imperita Gloſſemata. Qui nodum hunc aliter ſolverit, erit mihi profectò magnus Apollo. Quicumque verò tandem fuerit PATERNUS hic, qui Conſulatum geſſit cum Claudio, credi poteſt, eum non fuiſſe admodum Chriſtianis propitium, quandoquidem, Claudio in expeditione Gotthica occupato, ipſe Romæ ſedens vel Chriſtianos vexavit, vel a Magiſtratibus aliis vexari permiſit. Ipſo namque Conſule, motum contra Chriſti Eccleſiam fuiſſe oſtendit loculus SEVERÆ Martyris ſub eo paſſæ, ac præterea tam multa Martyrum ſepulcra, proxima loculo SEVERÆ; (1) quæ credi poſſunt eodem tempore fuiſſe ſacris illis exuviis locupletata.

Alii præterea ſuperſunt PATERNI celebres ſæculo tertio. Atq; is quidem, quem in aliquibus Faſtis OVINIUM nominatum legimus, qui Probi Auguſti Collega fuit in tertio ejus Imperatoris Conſulatu, anno CCLXXIX; ad NONIOS pertinuit, non ad OVINIOS, & bis Conſul per hæc tempora fuit; quemadmodum ait lapis ineditus Muſæi Albani, ſupra indicatus, infra afferendus. Ut numerare hæc oporteat inter ea non contemnenda, quæ inſcriptio illa nos docuit, facem præferens in rebus, de quibus, & hiſtoriæ, & monumenta ejus ſæculi profundùm ſilebant.

Non ſilet tamen hic ſępè laudatus Catalogus Pręfectorum Urbis, OVINIUM quendam PATERNUM, qui, Probo IV., & Tiberiano Cos, [2] Urbis Præfecturam tenuit. De hoc pariter PATERNO quæri poſſet, utrùm diverſus aliquis ſit a ſupradictis, an potiùs ex illis unus. Eam tamen ego controverſiam obſcuram nimis, nec ita ad Inſcriptionis Severianę ſenſum opportunam, felicioribus atque eruditioribus ingeniis diſcutiendam relinquam. Tantùm, ut ab iis me PATERNIS expediam, qui ætati SEVERÆ Martyris proximi fuêre; VALERIUM VICTOREM PATERNUM, virum ſæculo tertio clarum, commemoratum invêni Romę in fragmento antiqui lapidis, qui eſt in pavimento Eccleſię Parochialis Sancti Salvatoris ad Pontem Senatorium. [3] Fugit hęc Inſcriptio

ptio

[1] *Unum ex his, notatum Vaſe ſanguineo, altitudinis palmaris, ità ſcriptum habebat epitaphium.*

ΗΡΑΚΛΙΑ ΡΩΜΗ
ΙCΑΝΑ ΠΑΥCΙΝ
CΟΥΗΨ ΥΧΙΥΗ

Scilicet Ἡρακλία Ῥώμη ἐν ἀνάπαυσει σοῦ ἡ ψυχή. Heraclia Rome: Spiritus tuus in Requie. *Inventũ eſt eo ãno, quo Epigraphe Severiana, quo pariter anno ibidem invẽta eſt, licèt non ad Martyris ſepulcrum, hæc alia inſcriptio ſimiliter acclamans*

ΑΘΗΝΟΔΩΡΕ ΤΕΚΝΟΝ ΤΟΠΝΕΥ
ΜΑ COΥ ΕΙCΗΡΝΑΠΑΥCΙΝ *ſic*

Athenodore Fili, Spiritus tuus in requie. *Ineunte verò anno* 1731. *inventum eſt hoc aliud, cruento item vaſculo ſignatum.*

AVGVSTE IN
BONO REFRI
GERES DVLCIS

Notatum item erat Vaſe vitreo, & picturis illuſtratum ſepulcru m Metileniæ Rufinæ Martyris, cujus inſcriptionem damus infra §. VIII., *ac multi præterea loculi, quorum epigraphæ ad me non pervenére, multi etiam anonymi. Vide, & Aurelii Imerii inſcriptionem infra* §. VI.

[2] *Anno Æræ Vulgar.* CCLXXXI.

[3] *Vulgò dicitur* S. Salvator in pede Pontis. *trans Tiberim &c.*

ptio (ut arbitror) oculos, cæteroqui lynceos, eorum, qui antiqua epigrammata collegerunt; quantumvis Conſulatu duorum Maximianorum [1] inſignis, licet mutila, habenda tamen in aliquo pretio ſit.

[2]

NN MAXIMIANO AVG V
AXIMIANO CAES II CONS
C. GESSIT VALERIVS VICTOR
PATERNVS V P

Niſi lapis orantium genibus ac prætereuntium attritu conſumptus, duorum poſtremorum characterum veſtigia ferme amiſiſſet, aliquid fortaſſe ſciremus de enunciata ibi hujus Paterni dignitate. Mihi poſt examen diligens viſus ſum ibi fugientes lineas inſpicere literarum V P; quas ſive Vir Perfectissimus [3] legi oporteat, ſive Vicarius Præfecti, ſivè Vir Patricius (ita enim ſigla V P legenda docet Sertorius Urſatus) certè vel Valerii Victoris Paterni nobilitatem ſonant, vel geſtum ab ipſo per ea tempora Magiſtratum.

Paternos alios ætatis, & conditionis incertæ, non exquiro. Unum, alterumve tantum hic addo ex hujuſmodi ignotis, ac fortaſſe etiam ignobilibus Paternis. Primum dat Inſcriptio anecdota, quam excripſi Romæ, apud D. Marchionem Alexandrum Gregorium Capponi, SS. D. N. Clementis XII Papæ *Forerium* (ut vocant) *majorem*, atque ab intimo cubiculo.

D M
VRBANAE CONIVGI DVLCISSIME
ET CASTISSIMAE AC RARISSIMAE CVIVS PRAECLARIVS
NIHIL FVISSE CERTVS. HOC ETIAM TITVLO HONORARI
MERVIT. QVAE ITA MECVM CVM SVMMA IVCVNDI
TATE ADQVE SIMPLICITATE IN DIEM VITAE. SVAE
EGIT. QVAM ADFECTIONI CONIVGALI. TAM
INDVSTRIA MORVM SVORVM. HAEC IDEO
ſic ADIECI VTIEGENTES. INTELLIGANT QVANTVM
NOS DILEXERIMVS ❦ PATERNVS. B. M. F ❦

[1] *Anno Vulgaris æræ* CCXCVII.

[2] *Fortè ſic ſupplendus lapis.*
Dominis Noſtris, *Maximiano Auguſto quintùm.*
Et Maximiano, *Cæſare ſecundùm Conſule.*
Præfecturam *geſſit* &c.

[3] *Non lego ibi* Urbis Præfectum, *nam & aliis notis ea Dignitas exprimebatur; & præterea Catalogus ille ſincerus, quem Bucherius edidit, nullum eo nomine Præfectũ Urbi habet ſub Maximiano.*

Alium Paternum ignoti ſæculi, & conditionis [1] dat lapis Chriſtianus, quem vidi Romæ ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim, erutum (uti mihi narrabat D. Canonicus Marangoni) e Cœmeterio Sancti Hermetis. [2]

PATERNOCIIIEOQVI
DORMIIIINPACE ANO ROXIII

§. IV.

CHRONOLOGICA CIRCA CONSULATUM CLAUDII, ET PATERNI.

SEd hæc minoris ſunt indaginis, atq; exiguæ utilitatis, præ characteribus iis Chronologicis, clariſſimis, pulcherrimiſque, quibus Severiana inſcriptio illuſtratur. Habemus enim ab ea, CONSULIBUS M. Aurelio CLAUDIO Auguſto (ſecundùm,) ET Ovinio, ſive Nonio PATERNO (tertiùm,) NONAS NOVEMBRES incidiſſe in DIEM VENERIS: quo etiã die fuerit LUNA XXIV. Hi autem characteres omnem jam tollunt ambigendi locum, quo tandem æræ vulgaris anno Conſules proceſſerint CLAUDIUS, ET PATERNUS; qua quidem in re antiquiores, ac recentiores Chronologi diſcrepabant.

Nam Genebrardus, tribuens anno Mundi quatermilleſimo trecenteſimo ſexageſimo primo victoriam Claudii de Gotthis, unde Gotthici cognomen huic Imperatori factum, Conſulatum Claudii, & Paterni, quo ea potiſſimùm victoria relata eſt, aſſignare cogitur anno Chriſti CCLXXI. vel CCLXXII.; tot enim anni fluxerunt ab anno Orbis conditi quatermilleſimo octogeſimo nono, vel quatermilleſimo nonageſimo, a quibus æram Chriſtianam auſpicandam credit. Hanc autem Genebrardi ſententiam ſecutus videtur inter recentiores P. Carolus le Cointe, in Apparatu ad Annales Eccleſiaſticos Francorum; in quo Apparatu conſulatum Claudii Auguſti, ac Paterni rejicit ad annum Chriſti CCLXXI.

Onuphrius autem Panvinius, vir ætate ſua doctiſſimus; & poſt Panvinium Cardinalis Baronius, Henricus Spondanus, aliique, a quibus non abludit Joſeph Scaliger, Conſulatum hunc ſecundum Claudii, Collega Paterno, referunt ad annum æræ communis CCLXX. Sentiunt cum his, quantùm ad horum Conſulum tempus, Joannes Georgius Hervartius ab Hohenburg, [3] & P. Jacobus Goutoulas, Chronologi cæteroqui non contemnendi.

Neſcias, an omnium primus ab his opinionibus diſceſſerit Sethus Calviſius, Chronologus magni nominis, & commendatione non modica di-

 gnus

[1] *Sæculi tamen planè rudis, conditionis facilè pauperis; quod characterum barbaries indicare videtur.*

[2] *Lege* PATERNO. FILIO. QUI DORMIT. IN PACE ANNORUM. XIII.

[2] *Chronol. cap.* CCLV., *pag.* mihi 269.

gnus ob inſignem literaturam; niſi pertinaciùs adhærens Sectariorum erroribus, obeſſe maluiſſet Eccleſiæ Chriſtianæ, quàm prodeſſe. Calviſii in hac re ſententiam tenuit, Chronologus longè illo major, ac doctior, P. Dionyſius Petavius; cui adhæſerunt, quantùm ad hos Conſules locandos, quicumq; ferme poſt Petavium ſcripſere Chronologi præſtantiſſimi, P. Ægidius Bucherius, Thomas Lydiatius, P. Joannes Baptiſta Ricciolius, P. Antonius Pagi, Eminentiſs. Card. Henricus Noris, Illuſtriſſimus Bianchini, atq; alii; qui Collegium illud Conſulum aſſignant anno Chriſtianæ æræ CCLXIX.

Atque hi quidem feliciùs (ut ego quidem opinor) atque acutiùs viderunt; id quod teſtatur Inſcriptio Severæ, geſtum tradens ab CLAUDIO, ET PATERNO CONSULATUM eo anno, quo NONÆ NOVEMBRES concurrêrunt cum DIE VENERIS, & LUNA XXIV.

Cùm enim neque anno vulgaris Æræ CCLXX., [1] neque CCLXXI., [2] aut CCLXXII., [3] characteres hujuſmodi aptari poſſint, uti ex Eccleſiaſtici computi, ſive Poſt-Niceni, ſive Ante-Niceni regulis manifeſtum eſt; ſequitur, neq; Genebrardum, neq; Panvinium, neq; Scaligerum in uno ex iis annis huic Collegio Conſulum aſſignando rem acu tetigiſſe. Contra verò, characteres ab Inſcriptione enunciatos convenire cum anno vulgari CCLXIX. probat Cyclus Judaicus, [4] cujus ante Nicenum Concilium communis admodum uſus fuit, etiam in Chriſtiana Eccleſia. Qua de re conſulendi ſunt P. Bucherius, Card. Noriſius, & qui ante paucos annos breviter ac dilucidè circa Kalendarium ſcripſit, P. Horatius Borgondio, Magiſter meus.

Nam annis CCLXIX addendo XXXIX., (tot enim annis Cyclus Judaicus antecedit æram communem) & ſummã, quæ inde naſcitur, CCCVIII. dividendo per LXXXIV. ſecundùm hujus Cycli canones; ſi quæratur reſiduus numerus LVI. in Cyclo Judaico, exhibet literam Dominicalem C, Epactam X.; quibus datis, ex Kalendario Gregoriano patet, per annum Chriſtianæ æræ CCLXIX. concurriſſe Nonas, ſeu diem quintam Novembris, cum die Veneris, & Lunâ XXIV. Quare cùm CONSULATUS ſecundus CLAUDII, & tertius PATERNI fuerit (ut ex lapide diſcimus) eo anno, quo NONÆ NOVEMBRES incidèrunt in DIEM VENERIS, & XXIV. Lunam; habemus jam fixum, ac certum, hujuſmodi Conſules Magiſtratum geſſiſſe anno æræ Vulgaris CCLXIX., quod Calviſius, Petavius, aliique recentiores chronographi docuerant.

Et hæc quidem intelligentibus clariſſima, minùs peritis duriuſcula fortè videbuntur; eò quòd antiquiſſimis, & celeberrimis Paſchalibus Cyclis

---

[1] *Anno Chriſtianæ æræ 270. Nonæ Novembres inciderunt in diem Sabbathi, & Lunam V.*

[2] *Anno 271. inciderunt in Dominicam, & Lunam* XVI.

[3] *Anno 272. Biſſextili inciderunt in diem Martis, & Lunam* XXVII.

[4] *Probari luculenter id poſſet etiã e Cyclis aliis, atque ex iis præſertim, ex quibus Pagius, & Blanchinus VV. CC. characteres eoſdẽ aſſignãt anno vulgari* CCLXIX., *quos ex Cyclo Judaico eruimus. Verùm placuit magis Cyclus Judaicus; ut agnoſceres, injuriâ dictum a nuperrimo Scriptore* (Jacob. Bettazzi in Epit. Operis Paſchalis pag. 109.) „ uſui non fuiſſe „ Romanæ Eccleſiæ Cyclũ annorum octoginta quatuor.... Quartadecimanos, & Novatianos hũc „ Cyclum adhibuiſſe. *Quartadecimanis ſcilicet, aut Novatianis profanandum reliquiſſent Romani Pontifices Cœmeterium adeò inſigne, atque Urbi proximum!*

Cyclis S. Hippolyti, ac Victorii Aquitani, nequaquam conſentiant. Namque, ut ab Hippolyto, utpote vetuſtiore, exordiamur: Scripſit ille Canonem ſuum (qui inſculptus ejus Cathedræ marmoreæ in Bibliotheca Vaticana aſſervatur) anno vulgaris æræ CCXXII: (ut conſtans eſt omnium, atque inconcuſſa ſententia) octo nimirum, & quadraginta annis ante Conſulatum Claudii, & Paterni, de quo quærimus: fuit enim ille annus primus Alexandri Imperatoris; quem pariter annum Hippolytus primum eſſe voluit ſeptem illarum ſuarum Heckædecaeteridum [1]: quibus abſolutis redeundum eſſet ad primam. Si igitur primus hujus Cycli annus concurrit cum anno Vulgari CCXXII; cum anno deinde quæſito vulgaris æræ CCLXIX., quo diximus fuiſſe Conſules Claudium, & Paternum; concurret annus ejus Cycli XLVIII., ſive ultimus tertiæ Heckædecaëteridos. Sed eo anno Luna quartadecima Paſchalis fuit, Feria V, VIII. Kal. Apriles, ut expreſsè in Cyclo Hippolytæo notatur, latere dextro Cathedræ: Dominica verò Paſchalis fuit V. Kal. Apriles, ut in alio ejuſdem Cathedræ latere ſignatum eſt. Ergo eo anno fuit quidem litera Dominicalis C; ſed Epacta fuit XIX. Ex quo ſequitur, Nonis Novembribus fuiſſe quidem diem Veneris; ſed Luna eo die fuit tertia; non verò XXIV, ſicuti ab Inſcriptione enunciatur.

His autem reſpondere arduum eſſet, niſi quæ nobis objiciuntur, æquè ſolvenda eſſent à Genebrardo, a Panvinio, & ab aliis, quorum pariter ſyſtemata cum Cyclo Hippolytæo non conſentiunt. Sed hujus Cycli diſſenſus a noſtra, aliorumq; ſupputatione curandus admodum non eſt; cùm manifeſtò conſtet reperiri in eo vitium commune iis Cyclis, quos Octoëteridas antiqui nominarunt; qui Cycli longè contractiores Cœleſtibus Lunæ motibus, ut Bucherius obſervat, [2] *Octoginta quatuor annorum intervallo, pluſquam quindecim dierum defectu ab Lunæ Cœleſtis curſu recedebant*. Hac etenim eadem ex cauſa Canon Hippolytæus, intervallo annorum octo, & quadraginta (quot a ſtabilito per Hippolytum Cyclo effluxêre ad Conſulatum Claudii, & Paterni) novem ipſos dies antecedit Lunæ motus, & Epactam XIX. ſignat, ubi notanda eſſet Epacta X. Propter quam Cycli Hippolytæi labem, vix ſatis ſupplendam intercalationibus ullis; viſum eſt Joſepho Scaligero dubitari poſſe, an Heckaedecaëterides illæ uſu unquam in Eccleſia receptæ fuerint: Certè quidem diuturnum uſum habere non potuerunt. Ut proinde non oporteat eſſe admodum ſolicitos de diſſenſu Cycli Hippolytæi ab Inſcriptione Martyris Severæ, & a characteribus chronologicis per eam expreſſis.

Sed neq; facta ſupputatio uſquam infirmatur ex eo, quòd poſt annos a dato anno duos ac triginta ſupra quingentos, non redeat rurſus idem characterum Solarium ac Lunarium concurſus. Stabilivit quidem Victorius Aquitanus in celebri ſuo Canone Paſchali periodum hanc, putavitque, eam ità exactè Solis Lunæque curſum complecti; ut eâ evolutâ neceſſariò redire deberent, eodem prorſus ordine, Epactæ ac Literæ Dominicales ejus Periodi: *In* DXXXII. namque *annis* (ait) [3] *omnis ſumma conſiſtit .... quæ ſumma ità cunctarum, quibus excepta eſt, ſeriem regularum ſua revolutione complectitur, ut eodem tramite, & in id, unde eſt orta revocetur, & ad finem priſtinum de novo circumacta perveniat*. Quæ quidem regula, ſi vera eſſet, actum ac deploratum eſſet de ſupputatione, quam dedimus: ſiquidem (ut ex Kalendario eruitur)

anno

[1] *Vulgò* Sedicine d'Anni: *Græcè* Ἑκκαιδεκαετηρίδες.

[2] *Notis in Hippolyti Canonẽ; ad Victorium &c. pag.* 312.

[3] *Victor Aquitanus in Præfat. ad Can. Paſchal.*

anno vulgari DCCCI; nimirum DXXXII. annis poſt datum annum CCLXIX., fuerit quidem litera Dominicalis C; Epacta autem unitate major eſt, quàm quæ ponitur fuiſſe anno CCLXIX., fuit enim non X, ſed XI. Quare locus datur dicendi, etiam anno CCLXIX. fuiſſe Epactam non X., ſed XI. adeoque Nonas Novembres utroque eo anno tam DCCCI. quàm CCLXIX. concurriſſe quidem cum die Veneris; ſed eo die fuiſſe Lunam XXV., non XXIV.

Quid ſi hæc etiam ſolvenda æquè ſint ab iis Auctoribus, qui diverſum ab eo, quem nos aſſignavimus, annum aſſignant faſcibus Claudii, & Paterni? Et tamen omnibus iſta diluenda ſunt; involvit enim omnium ſententias illa difficultas. Sed facile eſt ab hiſce oppoſitis expedire ſeſe. Qui enim eam regulam tradidit Victorius, ignoravit, ſæculo illo minùs exculto, quòd poſteriores Aſtronomi obſervarunt; nimirum Lunas, poſt Periodum annorum CCCXII. ac ſemis, uno die prævertere curſum, in Cyclis notatum. Omiſit itaque canones, quos æquationis dicimus, ut curſus civilis Lunæ, quem indicant Kalendaria, curſui Cœleſti perpetuò reſponderet. Obſervatis proinde Lunæ aſpectibus, quales erant anno Chriſti CCCCLVII., [1] quo anno ſuum Canona ſcripſit; cùm jam ab anno CCLXIX. Luna diem fermè ſolidum præcucurriſſet motus notatos in antiquis Cyclis, benè ille quidem Epactas unum diem promovit: Hinc factum eſt, ut anno DCCCI. Epacta fuerit XI., non verò X., quæ expectabatur: ſed non benè, ſine aliis æquationis regulis, ſtabilivit DXXXII. annorum Periodum, quaſi eâ elapſâ, Lunæ ac Solis motus redirent ad priſtinum.

Hinc, quamvis, anno æræ communis MDCCXXXIII., (quo anno, iterum Victoriana Periodus reſpondet anno CCLXIX.) rurſus redeat in Kalendariis litera Dominicalis C, & Epacta XI; tamen ſi Epacta Cycli, ſeu civilis, perfectè ſe motui Cœleſti Lunæ conformaret, debuiſſet Epacta eſſe XIII; cùm jam eo tempore tres ipſos dies Luna præcucurriſſet motus, in Tabulis conſignatos: Sicuti, Sancto Pontifice Pio V. ſedente, jam quatuor dies præverterat; quare neceſſe habuit Sanctiſſimus Pontifex numeros Dionyſianos, qui Aurei dicuntur, in Kalendario, quod Breviariis præfixit, quatriduo promovere.

Ex eo itaq; quòd anno æræ Chriſtianæ DCCCI. non concurrerint Nonæ Novembres cum Luna XXIV, licèt concurrerint cum die Veneris, inferendum, Victorianos canones exactos non eſſe: non autem negandum concurriſſe eos characteres ante DXXXII. annos; nimirum anno CCLXIX., qui unicus eſt annus a Chriſto nato, quo concurſus hujuſmodi accidit; tum ſi Cycli emendatiores recentium Aſtronomorum ſpectentur, tum ſi motus ipſe Solis ac Lunæ conſideretur.

Stabilito igitur ex Inſcriptione SEVERÆ anno, quo Conſulatum geſſerunt Claudius ac Paternus; jam ex eodem lapide certum erit, quo anno S. Dionyſius Papa diem obierit; quo anno S. Felix ejus in Cathedra ſucceſſor, electus ſit: unde etiam non modica Eccleſiaſticæ Chronologiæ lux certò affulget. Cùm enim antiquus Catalogus Romanorum Pontificum a Cuſpiniano, & Bucherio relatus, qui, Conſtantio Auguſto imperante, ſcriptus creditur, Dionyſii mortem, [2] Felicis electionem [3] ſignent Conſulatu Claudii, & Paterni; quod etiam aſſerit Anaſtaſius Biblio-

[1] *Coſ. Conſtantino, & Rufo.*

[2] „ *Uſq; in diem* VII. *Kal. Januarias Coſſ. Claudio, & Paterno.* Catal. cit.

[3] „ *A Conſulatu Claudii, & Paterni*. Ibidem.

Bibliothecarius, [1] jam manifeſtum eſt, quo anno æræ Vulgaris ea contigerint; ut quæ hactenus Eruditorum opinio fuerat, jam monumenti hujus ope, certa evadat, atq; indubitata ſententia.

Poterit item determinari annus ſecundæ Synodi Antiochenæ contra Paulum Samoſatenum: Eam enim, Claudio, & Paterno Cos, fuiſſe inchoatam probat Pagius, *Diſſertatione Hypatica, Parte III. capite ultimo.* Sed hæc obvia. Aliquid ego non ità obvium ac facile expecto ab eximio atque exercitatiſſimo chronologo P. Stephano Souciet; qui viſo Inſcriptionis Severianæ ectypo, quod ad Trevoltiani Diarii Scriptores tranſmiſeram, qua pollet eruditione, & perſpicacia, ſtatim agnovit monumentum opportuniſſimum quo, tanquam face, uteretur ad Hiſtoriam, & Chronologiam illuminandam; dixitque, ſperare ſe, niſi ſibi animus falsò blandiatur, aliqua penitus nova hujus epigrammatis ope detecturum.

§. V.

EXCURSUS CRITICO-CHRONOLOGICUS CIRCA ANTIQUUM ECCLESIÆ MOREM IN ANNOTANDIS TEMPORIBUS.

STupui, ut primùm vidi Epitaphium SEVERÆ adeò inconcinnè ſcriptum; adeò ſimul exactum ac diligens in chronicis characteribus adnotandis. Verùm deinde, conſiderata attentiùs Eccleſiæ, præſertim Romanæ, per ea tempora conſuetudine, & plebis Latinæ linguâ ſæculo illo corruptiſſimo, agnovi nihil eſſe, quod tantopere mirarer. Certè namque ut infantiſſimus fuerit in latino ſermone, & ignarus penitus Romanarum Notarum, quicumque ille fuit homo, facilè Græcus, qui latinam epigraphen SEVERÆ ſcripſit, non tamen idcircò Vir fuit in omnibus imperitus; neque (quod erit ſuo loco oſtendendum) lutulento magis loquendi genere uſus eſt, quàm quo tum Urbs univerſa utebatur. Rurſum ſciebat ille, utrùm, qua die Epitaphium poſuit, eſſent Nonæ Novembres, nec ne; cùm nihil tritius iis ſæculis eſſet, etiam apud Græcos, qui in Romanorum mores ac ſervitutem tranſierant, quàm ea numerandi ratio in menſtruo dierum ordine aſſignando. Non poterat pariter ignorare, quem in hebdomada locum haberet dies; quandoquidem eum ità expreſsè DIEM VENERIS nuncupat. Stolidum ſanè fuiſſe oporteret, qui præſentis diei nomen ignoraſſet. Circa numerum Lunarum faciliùs errari potuit. Sed neque ea res Aſtronomum inſignem requirit; neq; difficile fuit hoc ſcire ea ætate, qua uſus invaluerat apud Chriſtianos numerandi Lunares dies Judæorum more; quem ritum etiamnunc in quotidiana Martyrum, ac Sanctorum reliquorum e ſacris Diptychis annunciatione; atque in Feſtorum, quæ *Mobilia* appellamus, deſignatione, ſervat Eccleſia.

Habet igitur barbariem in loquendo ſuam Epitaphium SEVERÆ a barbarie ætatis illius, quæ latini ſermonis candorem penitus infuſcaverat. Quemadmodum enim, vel ante duo ſæcula deploraverat Vates. [2]

Jam-

[1] „ *Dionyſius, . . . ſedit. . . . uſque* „ *in diem* VII. *Kalendarū Januariarum, a Conſulatu Claudii, &* „ *Paterni &c.* Anaſtaſ. ex editione Vaticana Illuſtriſſimi Blanchini.

[2] *Juvenal. ſat. III.*

Jampridem ſyrus in Tiberim defluxit Orontes;
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana ſecum
Vexit &c.

Habet verò characterum chronologicorum veriſſimas notas ab Eccleſiæ diſciplina; quam adeò exactè ac ſtudioſè obſervabant Chriſtiani veteres, etiam in re minima, qualis eſt Lunarium dierum ſupputatio. Quod certè mirum eſt, ſi tempora illa difficillima ſpectentur, atque adeò infenſa literarum ſtudiis, ac religioni; quibus tamen, ſub Principibus aliquando immaniſſimis, inter media perſequentium arma, tam exactè ac diligenter tempora conſignabantur, eorumq; characteres, ad Martyrum præſertim, & Epiſcoporum depoſitiones indigitandas.

Duravit etiam ſæculis conſequentibus religioſus mos. Hinc tot chronici characteres apparent ſæculo quarto in celeberrima ea inſcriptione, quam invenit Cl. Boldetti anno 1714. in Cœmeterio SS. Gordiani, & Epimachi; vulgavitque tum ipſe, [1] tum Illuſtriſſimus Blanchini in Prolegomenis ad Anaſtaſium. [2] A ω. PUER. NATUS. DIVO. JOVIANO AUG. ET. VARRONIANO. COSS. (*ſic*) ORA. NOCTIS. IIII. IN VXIT. VIII. IDUS MADIAS. DIE. SATURNIS. LUNA. VIGESIMA. SIGNO. CAPI ORNO. NOMINE. SIMPLCOVS. Quot enim verò barbarici idiotiſmi hic aggeſti! Non tamen idcirco, vel unus ex tot chronologicis characteribus lapidis tam parùm latini aberrat a vero. Quemadmodùm enim doctiſſimus Anaſtaſii Scholiaſtes [3] optimè ſupputavit, neq; epitaphiographum hunc latuit ſignum illud Zodiaci, in quo Luna erat, hora natali pueri Simplicii. Nam ſi calculus diligens ineatur, verè anno æræ vulgaris trecenteſimo ſexageſimo quarto, VIII. Idus Majas, die Sabbathi, horà IV. noctis, ſurgebat ab Horizonte ortivo, ſimul cum Luna vigeſima, gradus 16. 21′ 11″ Capricorni: Quare illi anno aſſignetur neceſſe eſt Conſulatus Joviani, & Varroniani. Et ne quid in lapide deſideres, præter elegantiam, puritatemq; ſermonis; ibi Jovianus DIVI appellatione nominatur; utpote qui jam a. d. XIV. Kal. Martias ejus anni, in Conſulatu diem ſuum objerat.

Simile quid dicas de celeberrima inſcriptione Fabrettiana. [4] NATV. SEVERI. NOMINE. PASCHASIVS. DIES. PASCALES. PRIDIE. NOV. (*ſic*) APRIL. N. DIE. JOBIS. FL. CONSTANTINO. ET. RVFO. VV. CC. CONSS. QVI VIXIT. ANNORUM. VI. PERCEPIT. XI. KAL. MAIAS. ET. ALBAS. SVAS. OCTABAS. PASCAE. AD SEPULCRVM. DEPOSVIT. D. IIII. KAL. MAI. FL. BASILIO. VC. CO.∴ Ejus profectò ſermo non admodum elegantior eſt ſermone illo, quo SEVERÆ Martyris Epitaphium conſcribitur. Ibi nihilominus, ſi teſtimonio credimus viri doctiſſimi, Cardinalis Henrici Noris, [5] adeo exactè expreſſi ſunt characteres annorum CCCCLVII. & CCCCLXIII, ut nihil deſit ad plenam, veriſſimamq; chronologiam.

Omnes dicti characteres notantur, ſi Lunares dies excipias, in epigraphe Heliæ Argentarii apud Gruterum; [6] quam Inſcriptionem, Eccleſiaſticæ, de qua loquimur, diſciplinæ non minùs, quàm rerum verita-

ti

[1] *Oſſervazioni ſu' Cimiterj lib.* I. *cap.* 19. *pag.* 84.

[2] *Anaſtaſ. edit. Vatican. Prolegom. Tom. II. pag.* LXVIII.

[3] *Bianchini loco citato.*

[4] *Fabretti Inſcript. Domeſtic. cap.* VIII. *Inſcr.* LXX. *pag.* 577.

[5] *In Notis ad Faſtos Conſulares Anonymi Pag.* (*mihi*) 43.

[6] *Theſaur. Inſcript.* MLIII. 4.

ti conformem, quandoquidem νόθον, & ſuppoſitionis notâ jugulat Thomas Lydiat, [1] licèt verecundiùs Petavius, & magis caute, eam Quadratarii dormitantis negligentia malè expreſſam fuiſſe pronuntiaſſet; non abs re erit hic breviter ab utroque crimine vindicare, ne hoc adminiculo privetur Eccleſiaſtica, & Conſularis chronologia. Lapis ſic habet.

CONSVLATV. M. F. STILICHONIS
SECUNDO C̄C DEPOSITVS. PVER [2]
HELIAS ARGENTARIVS SEPTVMV
KAL. NOBEMBRES. DIE BENERIS ORA QVARTA
QVI. BIXIT. ANNIS. TRIGINTA. ET. QVINQVE. ET DIES
VIÇINTI. ET. TRES. BENEMERENTI. IN. PACE.

Ex hoc lapide igitur putavit Joſeph Scaliger, [3] ſecundum Stilichonis Conſulatum incidiſſe in annum Chriſti ccccvi; cùm tamen vulgò Chronologi Stilichonem ſecundò Conſulem fuiſſe doceant anno ccccv. Ratio Scaligeri hæc erat. Stilichonis ſecundus Conſulatus, ex hoc lapide, contigit eo anno, quo dies ſeptimus ante diem Kalendas Novembris concurrit cum die Veneris. Neceſſe eſt igitur eo anno fuiſſe literam Dominicalem G. Hic autem character convenit anno ccccvi; cùm contra per annum ccccv. litera Dominicalis fuerit A. Igitur anno ccccvi, non verò ccccv. fuit Stilicho ſecundùm Conſul. Nodus profectò implexus, quem, uti dicebam, ſubſequentes Chronologi ſcindere maluerunt, quàm ſolvere! Cum enim documentis certiſſimis (quæ affert Petavius in Opere *de Ratione Temporum*, [4] & fuſiùs atq; efficaciùs in *Rationario*) [5] conſtet ſecundum Stilichonis Conſulatum incidiſſe in annum ccccv, teſtimonio in contrarium adeò luculento, ſed ſolitario, fides omnis abroganda videbatur.

Me verò experientia docuit cautè procedendum, ubi de antiquis ſaxis agitur: Facile namque eſt ſuppoſitionis notam appingere documentis, quæ tamen falſa non ſunt. Volui itaq; lapidem ipſum conſulere; quem a Smetio lectum, exſcriptumque Romæ, in titulo Equitii, ad Sancti Martini in Montibus, ait Gruterus. Sed in ea Baſilica, ut multi ſuperſint antiqui lapides in porticibus, quæ ad latera ſunt, quaſq; *Naves minores* dicimus, tamen lapidem Heliæ Argentarii non invêni; fortaſſe quia in Porticu media [6] (quam *Navim mediam* dicere conſuevimus) fuerat. Hæc autem in recentioribus Baſilicæ inſtaurationibus novo pavimento ornata ſæculo ſuperiore, elegantior eſt, non autem magis erudita. Neque verò quiſquam fuit, qui me de illius Lapidis Fato edocere

C potue-

[1] *In Canonibus Chronolog.*

[2] Puæri *nomen appellatur homo, natus annos quinque, & triginta. Sicut in Lapide Conſulari anni* cccxvii. *apud Mabillonium, in ſupplemento Rei diplomaticæ, pag.* 15. *dicitur* PUER. VICTORINUS. QUI. BIXIT. ANNUS. XXXVII. M. X. D. X &c. *Utrùm ad ſervilem hominis conditionem notandam; an potiùs ex Arcani diſciplina profectũ eſt Nomen ad Neophytum ſignificandum; vide Cardin. Baronii notas ad Martyrolog. 2. Jan. & Du Cange in Gloſſar. Latinit. V.* Infantes.

(3) *De Emendatione temporum.*

(4) *lib.* xii. *cap.* 46.

(5) *Parte ſecunda lib.* iv. *cap.* 13.

[6] *Floravantes Martinellus in ſua* Roma, ex Ethnica, Sacra *conjecturæ huic favet: nam pag.* 256. *ſecũdæ editionis Romanæ*, 1668. *referens inſcriptionem Pueri Heliæ Argẽtarii &c, ait, eam eſſe* in medio Tẽplo *Sancti Martini in Montibus.*

potuerit : quem tamen ego lapidem cenſeo habendum pro monumento certiſſimo, quo eorum temporum Hiſtoria, & Chronologia apprime ſtabiliatur.

Neque tamen idcirco in Scaligeri opinione ſum, & cum Petavio, aliiſque Chronologis, quod ad rem ipſam attinet, non conſentio. Ajo enim, lapidem de primo Conſulatu Stilichonis loqui ; ac perperam de ſecundo Conſulatu intellectum, doctiſſimos viros, vel in errorem, vel in erroris ſuſpicionem induxiſſe. Primo Conſulatui Stilichonis convenire characteres a lapide enunciatos manifeſtum planè eſt. Fatentur namque omnes bonæ notæ Chronologi primum Flavii Stilichonis Conſulatum incidiſſe in annum æræ vulgaris cccc ; quo anno verè DIES VENERIS concurrit cum SEPTVMV. KAL. NOBEMBRES. Fuit enim ille annus Biſſextilis, literas Dominicales habens A. G. Loquitur itaque lapis de primo, non de ſecundo Conſulatu Stilichonis; & Chronologorum opinionem circa Conſulatum primum fulcit documento non antè obſervato.

Cur verò, inquies, tam rotundè enunciat CONSVLATV. M. F. STILICHONIS. SECVNDO. c̄c̄ ? Hic verò deceptos fuiſſe Criticos credo, neque aſſecutos inſcriptionis ſenſum : Arbitror enim vocem illam SECVNDO nihil omnino pertinere ad præcedentem vocem CONSVLATV ; ſed adverbium eſſe, a quo afficiantur, quæ ſequuntur, compendiariæ notæ c̄c̄ ; quas, dummodo de Conſulatu ne interpreteris, legas per me ſanè, ut libet ; vel COMITIS CLARISSIMI [1] ; vel CVRATORIS CIVIVM, aut CIVITATIS; vel CORRECTORIS CALABRIÆ; vel CONSULARIS CAMPANIÆ; non repugnabo. Senſus itaque fuerit inſcriptionis: CONSVLATV. *Marci Flavii* STILICHONIS, *qui erat etiam tum temporis Comes Clariſſimus* SECVNDO, DEPOSITVS *eſt* PVER HELIAS &c.

Quamcumq ; autem ex ſupradictis explicationibus Siglorum c̄c̄ quis elegerit, eam facilè tueri poterit : ſi enim legas SECVNDO COMES CLARISSIMVS, rem dices & Hiſtoriæ, & moribus eorum temporum conformem ; Fuit enim in uſu ea ætate phraſis iſta SECVNDO COMES ; cùm Comitivæ, ſeu dignitates Comitum perpetuæ non erant, ſed iterabantur : hinc COMES ITERVM appellatur L. Aradius Valerius Proculus in lapide apud Gruterum [2]. Hiſtoriæ pariter concordat hæc lectio : nam duæ Comitivæ Stilichoni datæ leguntur in Baſi Statuæ, quam ei Populus Romanus dicavit [3]; ubi, ſimul cum Conſulatibus Stilichonis, & Magiſterio utriuſque Militiæ, enunciantur ab eo geſtæ Comitiva DOMESTICORVM, ac præterea Comitiva SACRI STABVLI. Si verò diverſimode legas ſigla cc, non aberrabis a vero : Iterabantur namque etiam dignitates CVRATORIS CIVIVM, & CORRECTORIS, & CONSULARIS Provinciarum, ut e Lapidibus antiquis diſcimus. Sic L. Nonius Verus V. C. BIS CORRECTOR APVLIÆ ET CALABRIÆ legitur apud Gruterum [4], & Fl. Lollianus V. C. apud eumdem [5] dicitur CONS. X. CAMP., & Curæ, ſeu ma-

[1] *Gaviſus ſum inveniens apud Fleetwodium*, in Sylloge pag. 413, *explicata ab erudito eo viro ſigla* cc. *hujus inſcriptionis per voces* Clariſſimi, & forſan, Comitis: *Gaviſurus etiam magis, ſi quid ille addidiſſet de referenda ad hanc dignitatem Comitivæ Clariſſimæ potiùs, quàm ad Conſulatum ſuprà enunciatum, vocem* SECUNDO. *Sed in hoc ille conjectura, piſce quovis eſt mutus magis.*

[2] *Theſaur. Inſcript.* CCCLXI. I.

[3] *Hæc Baſis modò eſt in hortis Mediceis Pincianis Romæ. Citatur a Grutero pag.* CCCCXII. 4. *ut exiſtens in Palatio* della Valle.

[4] *Theſaur. inſcript.* MXCVIII. I.

(5) *Ibid.* CCCCXXXI. 4.

malimus cum J. CC. loqui, *Curatela* multiplices non rarò in ſaxis leguntur.

Mihi verò ex dictis [1] interpretationibus omnium minimè diſpliceret interpretatio ſiglorum illorum cc de Comitiva Clariſſima, quam Stilicho ſecundò gereret in primo ſuo Conſulatu. Nam nullo omnino auctore doceor geſtas ab Stilichone dignitates civiles Correctoris, Curatoris, Conſularis Provinciarum. Quin ex Claudiani ſilentio, magnificantis tantummodo res ab Stilichone præclarè geſtas ante Conſulatum in exercitu; & ex duabus Inſcriptionibus Statuarum [2], quas Viro magno poſuerunt, Africa primùm, mox Populus Romanus, videor ernere poſſe, ſolas dignitates militares ab eo geſtas: decernunt enim ii Populi ſtatuam Viro. Ab. Ineunte. Ætate. Per. Gradus. Clariſſimæ. Militiæ. Ad. Columen. Gloriæ. Sempiternæ. Et. Regiæ. Adfinitatis. Evecto. Hinc dubitari queat, an unquam fuerit Civilibus dignitatibus decoratus ante Conſulatum. Comitivas autem a ſaxis clarè enunciatas, utpote militares gradus, potuit Claudianus ſimul cum aliis dignitatibus in bello a Stilichone geſtis celebraſſe; eaſque ab eo geſtas ante Conſulatum Lapis hic doceret.

Scriptis jam his, conſului per epiſtolam doctum amicum, atq; in hiſce ſtudiis exercitatiſſimum, P. Alexandrum Lesleo Soc. Jeſu: ejuſque mentem circa datas a me ſiglis Epitaphii Heliani interpretationes indagavi. Laudavit ille, quò eſt animi candore, conatus meos, & gratulatus eſt eripi Scaligero occaſionem turbandæ Chronologiæ. Subdidit autem, ſe quidem τὰ Secundo cc libentiùs explicaturum Secundo. Cubiculo, aut etiam Secundo. Coameterii. Cubiculo. Depositus. Pubr. Helias &c. Phraſis namq; hæc ab eorum temporum moribus aliena non eſt; cùm & apud Boldettum ſimilia occurrant. Undecima. Crypta Gregorius, notatum erat lapidi in Cœmeterio Priſcillæ (3). In Crupta. Noba. Retro. Sanctus, ajebat lapis alius in Cœmeterio Cyriacæ (4). Infro. formas. fecit. Locum. ſcriptum erat titulo in Cœmeterio Caliſti (5). Alibi alia ſimilia. Quid ni igitur, ajebat ille, Secundum aliquod ex Cœmeterialibus Cubiculis, in quo depoſitus fuerit Helias, notent ea, Secundo cc? Ingenioſa profectò explicatio, & fortaſſe verior explicationibus, quas congeſſeram: quæ tamen indicandæ fuerunt, ut pateret, poſſe, quod attinet ad Chronologiam, defendi ſententiam Petavii, quin appingatur legitimo monumento nota falſitatis, aut erroris; quæ nota contumelioſa eſſet, ubi ſermo eſt de Epitaphio ſcripto ſecundùm Regulas, & morem priſcum Eccleſiæ.

Morem quidem hunc neglexiſſe videntur maxima cœmeterialium titulorum pars, in quibus nihil eſt de chronicis ejuſmodi characteribus. Verùm ego crediderim notata fuiſſe diligentiùs in ſingulorum Cœmeteriorum Necrologiis ea, quæ ſepulcrales Tabulæ non ſemper indicabant. Neque enim credo Notatios Regionum Urbicarum, aut Presbyteros Cœmeteriorum cuſtodes neglexiſſe ea exactè adnotare; præſertim ubi Martyres, aut alii inſignes viri, feminæque in Cœmeteriis deponebantur. Atque utinam libri illi non periiſſent! Longè uberiorem haberemus Eccle-

C 2 ſia-

(1) *Ne quis me accuſet, quòd inter cæteras literarum* cc *explicationes non appoſuerim & has*: secundo comitis consistorii, *vel* comitis castrensis: *libenter enim ſic legiſſem, ſi dignitatum harum, in Stilichonem collatarum, veſtigium appareret in antiquis monumentis.*

[2] *Referūtur a Grutero* ccccxii. 3. 4.

[3] *Boldetti Oſſervazioni Lib.* ii. *cap.* viii. *pag.* 437.

[4] *Apud eumd. lib.* i. *cap.* xiv. *pag.* 53.

[5] *Ibid. lib.* ii. *cap.* xx. *pag.* 650.

ſiaſticam hiſtoriam; longè meliùs tempora digerere, ac diſtribuere poſſemus! Quantum enim adjumenti nobis ſuppeditant paucæ illæ, veluti ex ingenti naufragio Tabulæ, quæ adhuc reſtant in lapidibus Cœmeteriorum! Nolo hic, ad rei clariſſimæ confirmationem, Inſcriptiones eas referre, atq; examinare, quæ publici juris ſunt. Talis eſſet epigraphe Cæſariæ, relata a Pagio (1): Talis Inſcriptio Valentinæ, quam in Cœmeterio Priſcillæ invenit Boldettus (2): Tale Epitaphium Tarreſis, apud Severanum [3]: Sic & hujuſmodi alia, quibus chronologia vel fulcitur, vel illuſtratur. Pauciſſimis tantùm contentus ero, quæ vel non ſunt editæ, vel non ſunt editæ fideliter, ac diligenter. Prima hæc ſit, quæ ex Caliſti Cœmeterio prodiiſſe credi poteſt: inventa eſt enim ante annos quatuor, ſecus Viam Appiam, dum foderetur Vinea proxima Eccleſiæ Sancti Sebaſtiani, quæ ſuper illud Cœmeterium extructa eſt.

DEPOSITA CONSTANTIA ♡ VI. KA
L ♡ IVLIAS HONORIO AVG ♡ VI
CONSVLE DIE DOMINI
CA QVE VIXIT ANNOS PL
VS MINVS SEXAGINTA BE
NEMERENTI IN PACE

Excripſit P. Domnus Archangelus, Monachus Ciſtercienſis, Baſilicæ illius æditumus.

Confirmat pulcherrima hæc Inſcriptio Petavii ratiocinia contra Joſephum Scaligerum, contendentem *deſiderari* (4) *par unum Conſulum* (in Faſtis) *inter Conſulatum Auſonii, qui in annum* CCCLXXIX *incidit; & Stilichonis, atque Anthemii, qui annum* CCCCV *obſidet*, ut ſupra diximus; concordatque cum iis Chronici Alexandrini characteribus, aliorumq; Hiſtoricorum [qui ab eodem Petavio expenduntur (5)] circa annum, quo Chryſoſtomus Conſtantinopoli exulavit, atque Eudoxia Imperatrix periit. Hanc enim obiiſſe HONORIO VI, & Ariſtænæto Conſulibus ſcribit Marcellinus; Mortuam autem pridie Nonas Octobres, Feriâ quintâ; & depoſitam IV Idus Octobres, Feriâ quartâ, ait Chronicon Alexandrinum: Quæ in annum CCCCIII competunt; quo anno [ut pote Biſſextili] literæ Dominicales fuere C.B. Teſtimonium relati lapidis, narrantis VI. KAL. JULIAS. HONORIO. AUGUSTO. VI. CONSULE fuiſſe DIEM DOMINICAM, utrumque characterem complectitur; atq; Eccleſiaſticam Chronologiam argumento noviſſimè detecto confirmat.

Addamus & alias duas Inſcriptiones, ſequioris quidem ætatis, neque tam multis characteribus illuſtratas, quàm ſuperiores; tamen non inutiles ad fulciendam Chronologiam, neque contemnendas, tanquam vulgares; cùm ad ſæculum ſeptimum pertineant, quo non admodum frequentia ſunt hujuſmodi monumenta. Eam, quæ ſequitur, cum mendis fideliter ex-

[1] *Critic. in Ann. Baron. Tom.* II. *ad ann. Chriſti* DLXXXVI.
[2] *Refert eam in Obſ. lib.* II. *cap.* 6. *pag.* 110.
[3] *Romæ Subterr. lib.* II. *cap.* VIII. *pag.* 125.
[4] *Petav. Rationar. Tempor. lib.* VII. *Cap.* 12.
[5] *Ibid. Cap.* 13.

expreſſis, prout in Lapide (1) ipſo ſunt, excripſi Tibure, in Eccleſia Sancti Petri, apud Carmelitas; ac longè diverſam invêni ab ea, quam ediderat Canonicus Crocchiantes in ſua Hiſtoria; ut proinde inedita cenſeri poſſit.

LO

RALITATES PVP
RAIANI. HADRI
X COS. III. P.F.IMI
HISPANIAM.BAETIC

TEBILO.APRONIANO. COS.IN A
NIO. ATILIANO COS.

APP. I
I
IIII. VIR
IIII. VIR
ITERUM
SALIVS C
TRIBVNVS
FANI HER
SVO EX

PRAEF. CASTR
LEG. VI. VICTR
ſic HEREDES
EX TESTAMENTO

In una ex Antis Portæ obſervavi nomen Liviæ Caij Filiæ Livillæ, *ſic*

I IVIA C F I IVIIIA

Ex qua LIVILLAE *memoria, atque ex alia ſororis ejus* DRVSILLAE, *quæ inventa ſait anno eodem, item Tibure, in pavimento Eccleſiæ Sancti Silveſtri, arguere licet, cultas eas ibi fuiſſe divinis honoribus. En lapidem, qui Druſillæ meminerat.*

DI VAE . DRVSILLAE
SACRVM
R VBELLIVS . C. F. BLANDVS
LEG DIVI . AVG. TR. PL. PR. COS
PRO COS PONTIF

Demum, Limine ipſo antiquo templi Carmelitarum amoto, apparuit ejus pars obverſa magnis pulcriſque characteribus ſcripta, ſic.

CN. PINARIO . CN . F
SEVERO· CONSVLI· AVGVRI· REGI· SA
IMP·CAESARIS·NERVÆ·TRAIANI· AVG·SALIO.COL
CORNELIA·MANLI

(1) *Hoc ſaxum diu fuit in gradibus Aræ majoris, ubi orantium attritu conſumpti ſunt penitùs verſus aliquot poſt ſeptimum. Liberavit ab ultimo Fato inſcriptionem pretioſam Rmus P. Cornacchioli, ex Generali Carmelitarū Epiſcopus Bobienſis, Baſilicam illam antiquam reſtaurans. In qua reſtauratione fragmenta aliquot antiquorū Epigrammatum inventa ſunt, latentia in obverſa facie marmorū, quibus pavimentum ſtratū erat. Hæc inde tranſcripſi, anno 1727.*

(1) ✠ LOCVS LETE CVM FILIIS SVIS PROCLANVM ET GEMMVLVAII

HIC REQVIEXCIT IN PACE

LOCVM QVEM SIBI COMPARABIRVM IN ORATVRIV

SANCTI ALEXSANDRI QVI SE ANIMAS SVAS HIC CON/

MENDABERVM SVB INPERIVM DOMNI ERACLI IMPE///

TORIS PIISSIM. INDICTIONE PRIMA

HIC REQVIESCIT IN PACE

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

(2) SITES INCVRRAT· IN TIPO. SAFFIRE· ET///

AE QVI EVM LOCVM SINE PARENTIS.

APERVERIT

Obſervari hic multa poſſent, tum ad Grammaticen ſeculi ſeptimi, tum etiam ad Hiſtoriam ſpectantia. Sepultura in Oratoriis, eaque pretio comparata [3] Sanctorum Patrocinium precibus imploratum: Execrationes illæ contra Sepulcrorum violatores; quos leges nullæ, civiles, aut Eccleſiaſticæ, coërcere unquam ſatis potuerunt: Mihi tamen hic ſolùm libuit indicare eam, quæ tam claré ſignatur, Indictionem primam; quæ incidit in annum Heraclii Imperatoris quartum; æræ Chriſtianæ DCXIII. Addamus & aliam, ſub eodem Imperatore poſitam, inſcriptionem, habentem characteres anni DCXVIII, & DCXIX. Exſcripſi illam Romæ, in hypogæo, propè ſepulcrum Sanctæ Cæciliæ: neque proferrem, ſi diligentiùs editam invenirem in Monumentis, quæ de Sancta ea Virgine collegit P. Jacobus Laderchi. Sed ibi (4) minùs ſollicité transcripta habetur; ut conferenti patebit.

HIC

[1] *Quis tot inter Sanctos homonymos* ALEXANDER *ille ſit, in cujus Oratorio* LETA *ſibi* CVM FILIIS *Sepulcrum elegit, dicent periti antiquitatum, quæ ad Tiburtinam Eccleſiam ſpectant. Suſpicor, ibi ſermonem eſſe de* S. ALEXANDRO *Pontifice R. ac M; qui paſſus eſt Viâ Nomentanâ, quæ non procul à Tibure in Sabinos pergit; ac præterea paſſus ſub Adriano Aug., qui frequenter Tibure morabatur. Utrùm tamen hæc ſufficiant ad dignoſcendum S. Alexandrum in Lapide memoratum, viderint eruditi.*

[2] *Num, quæ hic deſunt, literæ dicebant* IVD?

[3] *S. Gregorius M, lib* VII. *Epiſt.* IV, *Ind. I, vetuerat pretium perſolvere, pro loco acquirendo humandis corporibus.*

[4] *Sed neque diligenter edita eſt apud Cl. P. Pagi, neque apud Card. Baronium ad annum Chriſtianæ æræ* DCXVIII.

HIC REQVIESCIT THEODORVS V̄C GRECVS VIZAN
TEVS QVI FVIT FIDELIS ET CARVS AMICVS MVLTORVM REI
PVBLICAE IVDICVM AMICITIAE CVSTVS BENIGNVS PIVS DOMVI SVA
(1) AE BENE PRAEPOSITVS QVEM ETIAM LOCVM COMPARAVIT AV̄V̄VIC
(2) TORE ARCHIPB̄O T̄IT SC̄AE CAECILIAE SOLDOS VI DEPOSITVS DIE QVIN
TADECIMA M̄ AVGVSTI IND SEPTIMA ET FILIVS EIVS THEODORACI QVII
[3] BIXIT M̄ VII DEPOSITVS IDVS OCTORIS (*sic*) IMP̄P̄ D̄D̄ N̄N̄ PIISSIMIS AVḠḠ HERACLI
O ANNO NONO P̄C̄ EIVSDEM D̄N̄ ANNO OCTABO ATQ HERACLIO CONS
(4) TANTINO NOVO FILIO IPSIVS ANNO SEPTIMO INDICT SEPTIMA QVI
VIXIT ANNOS PLVS MINVS LXXV &c.

(1) Viro Venerabili.

(2) Archipresbytero Tituli Sanctæ &c. Depoſitus xv. Menſ. Aug. 619.

[3] Idibus Octobris Imperantibus Dominis Noſtris Piiſſimis &c. Poſt Conſulatum ejuſdem Domini noſtri &c. Indict. ſeptima, 618, *Malim enim dicere præmortuum Patri PuerumTheodoracium, quàm errorem in lapide agnoſcere, ut putavit P. Pagius, qui narrans referri a Card. Baron. Epitaphium hoc, ad ann.* DCXVIII, *obſervat, illud non fuiſſe poſitum, anno* DCXVIII, *ſed ſequenti* DCXIX, ut Indictio VII, cum menſe Auguſto juncta certò denotat; quemadmodum tam anni Heraclii, quàm ejus Filii in ea memorati. Anno tamen ſequenti, menſe Octobris, non Indictio VII, ſed Indictio VIII in curſu erat. Quare ea Indictio mendosè deſcripta: Nam ante ſæculum Eccleſiæ octavum, nullum in Italia Indictionis a Kalendis Januarii inchoatæ in monumentis publicis exemplum occurrit.

(4) *Heraclius Conſtantinus Heraclii Imperatoris e Flavia Eudocia Filius, ad Imperii cõmunionem ab Auguſto Patre vocatus 22. Jan. die, anni* DCXIII, *ut ait Bandurius in Vita Heraclii, ejus numiſmatis præmiſſa* [Tom. II]

Agnoſco, nimiùm jam digreſſum me ab Severæ inſcriptione. Verùm, quandoquidem impudens eſſe cepi, liceat peto, antequam ad eam redeo, exponere hic, (ubi de characteribus chronicis, qui in lapidibus inveniuntur, ſermo eſt) quæ ſuſpicabar ad Verſum tertium celeberrimæ inſcriptionis Titi Flavii Clementis Martyris, quam (intra Altare Baſilicæ Clementinæ, in Monte Cœlio inventam anno MDCCXXV, ſupra Martyris ipſius Urnam) doctiſſimo commentario illuſtravit P. Eduardus de Vitry S. J. Eum enim ego Verſum, ſi mala interpunctio negligatur, credo continere notas chronologicas anni, quo illud Epitaphium eſt poſitum. Neque tamen mihi plaudo, quaſi ſenſum Inſcriptionis ſim planè aſſecutus: cùm mihi etiam aqua hæreat in aliquorum characterum ſenſu enucleando. Proponam tamen conatus meos, quos inutiles non putabo, ſi felicioribus ingeniis viam indicaverint ad notas eas intelligendas, quæ Crucem hactenus fixere interpretari volentibus. Eæ ſunt:

LEO·I·DOCT·X I Ʒ ·C̄Ō·VI·AS̄·P·E·G

Putabam poſſe legi ſic: LEO (*Papa hoc nomine Primus*) IDibus OCTObris (1) X (decima) *Indictione Sub* COnſulatu *Viri Inluſtris* AStyrii *Poſuit Et Conſecravit*; aut etiam, *Patricii, Et Conſulis*. Omnia tolerabiliter, niſi cōjecturas deſtrueret enunciata Indictio; quæ Flavio Aſtyrio V. C. & Inluſtri Conſule, anno Cōmunis æræ CDXLIX, ſecunda eſſe debet, non decima. Cùm verò hic Conſulatus Flavii Aſtyrii inciderit in annum decimum ſuſcepti a Leone Sacerdotii; poterit fortaſſe quis ſuſpicari, τὰ XI ſignificare Decimo Episcopatus, *vel* Initiationis, ſcilicet Anno. Verùm, ne his acquieſcā, facit violenta illa interpretatio characteris I, ad Epiſcopatū denotandum, neque minùs violenta explicatio per nomen Initiationis, parùm uſitatam in Eccleſia. Adde, dubitari prudenter poſſe, an adhuc ævo illo invaluerit apud Romanos Pontifices mos enuntiandi in monumentis annos Pontificatûs ſui. Invaluerat ille quidem extra Italiam jam eo ſæculo: In Lapide namque Narbonenſi, quem Cl. Pagius, in diſſertatione Hypatica, ait ſpectare ad annum Chriſti CDXLV, quo anno Valentinianus III. erat Conſul ſextùm; Ruſticus Epiſcopus Narbonenſis notat annum XV Epiſcopatûs ſui.

Quærendus ergo potiùs alius Leo inter Romanos Pontifices, cui poſſit hæc Indictio X meliùs convenire; ſed tum ſalebroſum eſt literas reliquas interpretari. De Leone IV. ait Bibliothecarius, (2) feciſſe eum *in Eccleſia Beati Clementis Martyris, atque Pontificis*, (in qua lapis inventus eſt, de quo quærimus) Gabathas *de argento... ſex... & duas etiam ſimilitudines* Palmarum, *& unam interraſilem, quæ eſt* Saxisca, *penſantes ſimul libras quatuor.* (& multis interjectis) *Fecit etiam in Eccleſia B. Clementis Martyris, atque Pontificis*, Aquæmanile *de argento par unum.* Quo Pontificatûs anno obtulerit Leo hæc anathemata non exprimit Bibliothe-

[1] *Nondum videram, cùm hæc conjicerem, diſquiſitionem Gallicè ſcriptam*, in Diſſertationem ſuper Tumulo T. Flavii Clementis &c. *Vidi eam deinde, editam inter* Memoires pour l'Hiſtoire des Sciences: Août 1728. pagg. 1544. & ſeqq., *ubi characteres illi* I. DOCT. *explicantur*, Idibus Octobris. *Sed quia in aliis ſiglis, ac notis, longè abit Auctor ab interpretationibus meis; nolui, etiam poſt eum viſum, omittere, quæ ſcripſitaveram*

[2] *In Vita; quæ eſt in* Libro Pontificali, *qui ſub Anaſtaſii nomine circumfertur.*

thecarius, aut quicumque ex Bibliothecarii ſchedis eam Hiſtoriam concinnavit; in qua (ut obſervat P. Joannes Baptiſta Sollerius [1]) minima cura ſcribentis fuit temporum ordinem digerere: Si tamen quis concedere velit oblata hæc a Leone, anno Pontificatûs primo, æræ communis DCCCXLVII, quo anno fuit decima Indictio, jam hæc omnia legi poſſent in marmore. Leo. IDibus OCTobris X. *Indictione. Sancto Clementi Obtulit Vaſa Iſta, Aquæmanilia, Saxiſcam, Palmas, Et Gabathas*. Credo autem de his omnibus ne ſomniaſſe quidem eum, qui lapidem ſcripſit. Certè namque, ut vera illa ſint; nulli tamen veroſimile videbitur hæc ibi voluiſſe enunciari; cùm neq; credi poſſit dona hæc omnia oblata fuiſſe Baſilicæ Clementinæ a Sancto Leone, primis ipſis Sacerdotii ſui menſibus; tum etiam quia neque locus opportunus erat memoriæ anathematum ponendæ, ſepulcrum Altari incluſum; neque modus notandi tantùm initiales literas, adhibitus fuiſſet, præterquam in phraſibus tum notiſſimis. Neque opponas, inventam in eodem Altari fuiſſe [2] Tabulam marmoream, in qua enumerabantur donaria, quæ huic eidem Baſilicæ dederat Gregorius, Presbyter Cardinalis, ſæculo VIII. Tabula namque illa, non ideo exculpta, ut altari conſtruendo inſerviret, primò in parietibus Eccleſiæ locata diu fuit; & poſterioribus tantummodo ſæculis ad frontem Altaris ornandam appoſita ab Artifice aliquo imperito, characteribus ad interiora reſpicientibus; enunciat præterea clarè, & non per literarum compendia, donaria oblata a Cardinali Gregorio. Hinc, ſecundæ huic conjectationi, minùs etiam quàm primæ, acquieſco: ac licèt putem enunciari per notas I. DOCT. XI *Idus Octobres*, & *Indictionem decimam*; reliquarum tamen notarum genuinum ſenſum aſſequi me candidè nego; ad Severæ Epitaphium conſultiùs reverſurus.

§. VI.

CONJECTURÆ CIRCA SEVERAM. EA CERTE MARTYR. QVAM ÆTATEM VIXERIT?

Dicitur in eo: LEUCES FELIE SAVARA CARESSEME. POSUETE: ſcilicet FILIÆ SEVERÆ CARISSIMÆ POSUIT; ſubaudi, HUNC TITULUM. Ignores, utrùm ſepeliens LAUCES Pater ſit SEVERÆ Martyris; quod videtur innuere terminatio nominis maſculina; an potiùs ſit Mater LEUCE, quæ pro ætatis illius idiotiſmo, infrà examinando, §. XVI, vel caſûs Patrii terminationem in recto, vel maſculinum ornamentum ſumpſerit. Fortè etiam nomen illi fuerit SALAUCE; ſed, per uſitatam blandimenti causâ aphæreſin, truncato nomine, LEUCA facta eſt: quod frequens in vulgaribus linguis, [3] obſervatur etiam aliquando in antiquis lapidibus. Nihil igitur de hac LAUCE exploratum: ſed & nihil exploratum de ejus Filia SEVERA. Fruſtra quis a me quærat, quænam tandem illa fuerit; quo mortis genere ſublata; quod (præter toleratum Martyrium) ediderit ſpecimen virtutis. Certè namque, ut multas SEVERAS Martyres memoratas invenerim in Hagiographis; nullam tamen reperi, quam

 cre-

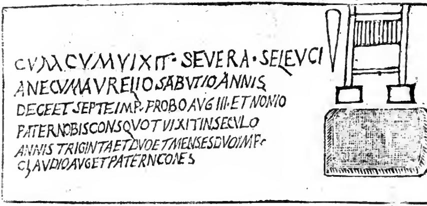
[1] *Act. Sanctorum Julii Tom.* IV. *ad diem* XVII.

[2] *Vide Diſſertationem ad Tumulum Titi Flavii Clementis Martyris, pag.* 27.

(3) *Vide Plauti Truculent. act.* 3. 2. 20.

credere potuerim eamdem eſſe, atq; eam, quam inſcriptio memorat: vel quia præ furore perſequentium (quod ſæpe accidit) non potuerint ejus Acta colligi; vel quia collecta conflagrarint in immani illo Diocletianeæ proſcriptionis incendio [1]. Fortaſse etiam alicubi latent, ac prodibunt aliquando. Prodibunt certè ea die, qua Fidelis ille Retributor, quem SEVERA confeſſa eſt coram hominibus, illam confitebitur coram Angelis Dei.

Nolim tamen diſſimulare ſuſpiciones quaſdam mihi obortas ex viſo antiquo Chriſtiano lapide Muſæi Albani, cujus ſuprà memini §. III. pag. 9. Conjeci nimirum, aut veriùs conjici poſſe putavi ex eo lapide, memorari ibi SEVERAM hanc eamdem, de qua loquimur. Quòd ſi, ut conjiciebam, ità eſſet; ex eo lapide haberetur, eam nuptam fuiſſe cuidam AURELIO SABUTIO [2], cum quo ſeptemdecim ipſos annos vixiſſet, ſuperſtite per decennium ejus conjuge; cujus Epitaphio deinde fuerit inſcriptum, quòd ſortitus comparem adeò celebrem, cum ea feciſſet annos tam multos. En ipſam inſcriptionem, implexam paululum, atq; obſcuram. [3]

Cre-

(1) Prudent. Περὶ Στεφ. Hym. de SS. Hem. & Chel.
„ *Chartulas blaſphemus olim*
„ *Nam Satelles abſtulit;*
„ *Ne tenacibus libellis*
„ *Erudita ſæcula,*
„ *Ordinem, tempus, modumque*
„ *Paſſionis proditum,*
„ *Dulcibus linguis per aures*
„ *Poſterorum ſpargerent.*

(2) *Nuptam fuiſſe* SEVERAM *potiùs, quàm Virginem, docere videtur etiam epitaphii Severiani ſilentium: Neque enim Virginitatis laudem commemorare omiſiſſet epitaphii Scriptor, quam Chriſtiani, æquè atque Ethnici, in titulis ſepulcralibus celebrabant, quemadmodum Fabrettus docet; de Chriſtianis quidem cap.* VIII. *ab Inſcr.* XLIII., *de Ethnicis verò cap.* III. *ab Inſcr.* XIX. *& cap.* IX. 54. *Adde Fabrettianis exemplis, & hoc Ethnicum, ex titulo inedito Muſæi Kircheriani.*

IIIIIIIIIIII ATVMENNIA
GALIAE. L. LAIS
VIXIT. ANN. XVIIII.
VIRGO.

(3) *Duo ſunt in hoc Epitaphio, præter*

Credere par eſt, Inſcriptionem hanc loculo Aurelii ipſius Sabutii fuiſſe appoſitam: ſed non ſola hæc Inſcriptio ibi appoſita videtur: Neque enim hæc integrum ſenſum facit; neque hujus lapidis longitudo, infra pedes quatuor protenſi, ſufficit claudendo loculo, ad humanum cadaver excipiendum excavato. Cum verò Tabulam aliam (quam appoſitam loculo eidem fuiſſe oportet) deperditam Foſſorum incuriâ, examinare non liceat; ſolùm conjectandi relinquitur locus; fuiſſe in ea fortaſſe fuſiùs expreſſa prænomen, conditionem, ætatem, ac diem depoſitionis Aurelii Sabutii ibidem ſepulti; ex quibus lux etiam daretur intelligendis iis, quæ conſusè deſcripta in reſiduo hoc lapide videmus. Verùm, etiamſi in Tabula deperdita ſolum ſepulti nomen (1) ſculptum fuiſſe fingamus; e. g. ſic;

---

ter characteres, obſervatu digna. Inſtrumenta ſcilicet, quæ in lapidis parte ſiniſtrâ picta ſunt, & areola illa ſub inſtrumentis excavata. Eam quidem aream crediderim continuiſse ſymbolum aliquod, aut monogramma, aut ornamentum muſivo opere expreſſum, quod deinde vetuſtate fatiſceus, deciderit. Nam huic ſimiles areolas muſivo ornatas in aliis cœmeterialibus ſaxis, intra cœmeteria ipſa Romana obſervavi: De inſtrumentis verò iis quæſtio eſt paulò magis implexa; cum non ità obvium ſit divinare, quid ea ſibi velint. Mihi quidem conjicere libet, textoria inſtrumenta hæc eſse, ex eorum genere, quibus antiqui utebantur, cum ſtantes telam texerent; & non pectine, ſed ſpathâ ligneâ, ſubtemen ſurſum verſum impellerent: Quod antiquis mulieribus in uſu frequenti fuiſse docet Ferrarius in Analectis de re Veſtiaria, cap. XIII, *Caſaubono, & Salmaſio laudatis. Adeſt ſanè in Epitaphio additum inſtrumentum, quod ſpathen credas. Comparet curioſus Lector inſtrumenta hîc expreſſa cum inſtrumentis iis textrinorum, quæ Illuſtriſſimus Ciampinus refert inter* Vetera Monumenta, *& ex Ciampino Montfauconius in* Antiquitate illuſtrata; *ac, niſi fallor, mecum ſenties. Difficiliùs dicam, quid textoria hæc inſtrumenta in Epitaphio ſignificent. Fortaſſe ſymbolica ſunt; ut exprimatur, quod Rex ille ajebat*: Præciſa eſt, velut a texente, vita mea; dum adhuc ordirer, ſuccidit me (*Iſaiæ* 38.12.) *Fortaſſe etiam artem ſignificent* AVRELII *hujus* SABVTII. *Quid ni autem ex inſtrumentis hiſce argui poſſit, eumdem eum eſſe, ac* AVRELIVS *ille* SABBATIVS *Martyr, cujus mox Epitaphium afferam; in quo pectines ad lanam pectendam expreſſi ſunt? Fortaſſe demùm (ſi velis) inſtrumenta hæc ad* SEVERAM *alluſerint, quæ velut Mulier illa fortis (Proverb.* 31.) quæſivit lanam, & linum, & operata eſt: *ſed hoc longè petitum, ubi non ejus epitaphium, ſed mariti Aurelii Sabutii ſculptum eſt. Negotium præterea mihi faceſſunt ſimilia his pectinibus ſymbola, quæ vidi Tuſculi, in Epitaphio hominis, qui arte* STRUCTOR *dicitur, ut proinde poſſit illis nihil eſſe cum textrina commune.*

(1) *Nolim nimiùm conjector eſſe: nimis namq; pronum eſt labi, ubi plus æquo, ingenioſis ac novis conjecturis animus indulget. Ceterùm, ſi liceret ſemel tranſire verecundiæ fines, dubitarem, eam Inſcriptionis partem, quæ hîc deeſt, eſſe illam, quæ in Figulinâ inciſa, aſſervatur ſimul cùm* AVRELII SABBATII *Martyris corpore in oppido .... Præneſtinæ Diœceſeos, & ità ſcripta eſt.*

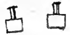
AVRELIVS SABVTIVS	CVM CVM VIXIT. SEVERA. SELEVCI ANE. CVM AVRELIO SABVTIO ANNIS DECE ET SEPTE IMP. PROLO AVG. III. ET NONIO PATERNO BIS CONS QVOT VIXIT IN SECVLO ANNIS TRIGINTA ET DVO ET MENSES DVO IMP. CLAVDIO AVG ET PATERNO CONES.

reliqua de'nde clariora ſunt. Legere namque tunc licet: Aurelius Sabutius *hic jacet*. Cum eum [1] (plebejo idiotiſmo ad exprimendum cum eo) vixit Severa Seleuciana, *ſcilicet* cum Aurelio Sabutio annis decem, et septem. *Ipſe Sabutius deceſſit*, Probo Augusto ter, et Nonio Paterno bis Consule (*Anno Chriſti* cclxxix) *Superſtes Severæ Conjugi annos decem*; quod *Severa* vixit in Sæculo Annos triginta, et duos, et Menses duos: *Obierat enim* Imp. Claudio Augusto, et Paterno Consulibus, *anno Chriſti* cclxix.

Ità legi, atque intelligi vel debere, vel poſſe, hanc Inſcriptionem, nemo (ut arbitror) unus inficiabitur. Ea verò ſubolet mihi neſcio quid de noſtra Severa Martyre. Ac ſanè de Severa aliqua, tunc temporis in Eccleſiaſticis Faſtis celebri, hic ſermo eſſe videtur: quandoquidem inter mariti Sabutii decora notatur, quòd cum eum vixerit Severa Seleuciane annis decem, et septem. Quid ni credamus, eam, quæ ex implexa hac Inſcriptione elucet, Severæ famam, obſcurum eſſe aliquod Martyrii ab ea ante decennium tolerati indicium? Verſabantur iſta tunc in omnium memoria, & ſermonibus. Habemus clarè expreſſum nomen Severæ, quæ Seleuciana cognomento dicitur; vel etiam, ſi mavis, agnomine. Agnomen autem hoc a materno Leucæ, vel Seleucæ nomine derivatum eſſe, facilè credi poteſt: quandoquidem (ut obſervavit Fabrettus) [2] non raro nomina derivativa Filiorum, nomen maternum referunt. Conveniret itaque & Filiæ Severæ nomen, & Seleucae Matris: quare in utroque lapide eamdem Severam laudari crederes. Conveniret præterea utrobique enunciatus annus, quo Severa deceſſit; Claudio ſcilicet, ac Paterno Conſulibus. Ætas quidem Severae conjugis, quam refert lapis Aurelii Sabutii, differt fortaſſe aliquantulum ab ætate, quam Severae noſtræ epitaphium narrare videtur. Verùm hoc non admodum me moveret, ſi in numero annorum tantùm diſcreparent epitaphia: neque enim idoneum eſt teſtimonium Severianæ epigraphes: cùm detriti ibi, atque evanidi characteres divinationi potiùs, quàm lectioni locum relinquant, ut mox videbimus. Sed illud turbat, quòd menſes utrobique

AVR
SABBATIVS

Sed video bolum difficilem eſſe, qui deglutiatur, diverſitatem illã qualem qualem nominis Sabbativs, *a nomine* Sabvtivs. *Non itaq; audeo eruditis viris conjecturam hanc proponere, niſi cum aliqua trepidatione.*

[1] Intoleranda barbaries *dicitur a Fabretto, cap.* iv. *ad Inſcr.* xxx. *uſus ejus formulæ*, cvm qve[illegible]. *Barbariem tamen illam con*[illegible]*do familiarem fecerat, ut ibi* [illegible]*tis exemplis docet Cl. Au*[illegible]. cvm cvm, *eſt in Epitaphio Ti*[illegible]*dis apud Bold. pag.* 459.

(2) *Inſcript. Cap.* iv. *pag.* 319.

quæ enunciati penitùs non conveniunt: Nam in titulo SABUTII clarè dicuntur MENSES DUO, ſupra annos triginta, & duos; cum contrà epitaphium SEVERAE, characteribus maximè vividis, menſes undecim diſertè notet; ΕΔ ΜΗΣΩΡΩΝ ΧΙ. Nil itaque profectò certi in re tam dubia. Neſcias utrùm erraverit alteruter ex epitaphiographis in annotanda ætate SEVERAE, quæ cæteroqui Herois eadem utrobique ſit; an potiùs duæ ſint diverſæ SEVERAE, ſynchronæ illæ quidem, ac tum temporis in Urbe celebres apud Chriſtianos; nunc autem fermè ignotæ.

Atque his quidem, quæ hactenus de SEVERA diſputavi, plus tribui nolo, quàm quantum ſuſpicionibus eſt tribuendum. Illud tamen extra ſuſpicionem quamcumque eſſe debet, factum ab ea pro Chriſtiana religione martyrium: id quod teſtimonio certiſſimo comprobatur inventi ad ejus loculum cruenti Calicis vitrei. (1) Quem quidem Calicem inventum ibi fuiſſe credent injurato mihi literati Viri, quibus perſuaſum erit, nolle me, in re tam gravi, ſine ulla præſertim utilitate, mentiri. Credent, & publicis Tabulis ſignatis ab integerrimo Viro, & Romanis item, exteriſque notiſſimo, Canonico D. M. Antonio Boldetti, Protonotario Apoſtolico, qui graviſſimo ſuo teſtimonio (2) confirmata voluit, quæcumq; circa hujus Martyris inventionem narrata a me ſunt. Id verò tanquam exploratum habendum eſſet in hac rerum luce; nimirum ſignificari martyrium ab hujuſmodi Vaſis, quæ in antiquorum Chriſtianorum cœmeteriis ſæpè inveniuntur ad caput ſepulcrorum poſita, vel intra ipſum loculum, vel extrinſecùs agglutinata: Res namque eſt itá multis experimentis fulta, itá validis demonſtrata rationibus; ut vel hominibus ab Eccleſiæ Romanæ communione alienis, dummodo vel maximè imperiti, vel præfractè temerarii non ſint, perſuaſum de ea fuerit. Quæ Godefridus Leibnitius ad Illuſtriſſimum Raphaëlem Fabrettum hac ſuper re ſcripſerit, Fabrettus ipſe narravit (3); addiditq; narratis doctas, ut ſoler, atq; efficaces rationes. Fuſiùs deinde hanc explicavit controverſiam Cl. Boldetti (4); cui quod addere poſſis, vix reperias. Liceat tamen, & mihi hic brevi digreſſione aliquid promere, præter ea, quæ obſervaverunt Scriptores hi doctiſſimi; & ſymbolam meam, pauperem illam quidem; ſed, ut puto, non inutilem, (quemadmodum receperam) (5) conferre.

Certum illud in primis eſt, Vaſcula hujuſmodi, quæ ad aliquos Cœmeteriorum loculos appoſita inveniuntur, ſanguinem olim continuiſſe. Hoc evincunt chimica illa experimenta Leibnitii: hoc oculi ipſi teſtes cruſtarum, etiam nunc poſt tot ſæcula rubeſcentium, negare non poſſunt; hoc dicunt inventi aliquando characteres, inſcripti jam olim calci adhuc recenti, quæ continendis his Vaſculis adhibita fuerat: Ibi enim & SANG. & SA ſcripſerunt interdum antiqui Chriſtiani; ut relatis fideliter ex Boſio (6) imaginibus eorum Vaſculorum, quibus illæ notæ adſcriptæ erant, oſtendit Boldettus (7). Effuſum autem a Martyribus fuiſſe ſanguinem, qui in Ampullis his continetur, duo ſunt argumenta, quæ probant: Alterum quidem ex hiſtoriarum teſtimonio ductum, ex quibus docemur, ſollicitos maximè fuiſſe antiquos Fideles, ut fluentem e vulneribus

(1) *Vide dicta §. I. pag. 3. & §. II. pag. 8.*

(2) *Refertur teſtimonium hoc poſt Diſſertationem ipſam.*

(3) *Inſcript. Domeſt. cap.* VIII. *pag.* 556.

(4) *Oſſervazioni ſu' Cimiterj lib.* I. *a cap.* XX. *& deinceps.*

[5] *Pollicitus namq. hæc ſum §.* II. *pag.* 8.

[6] *Boſio Roma Sotterran. lib.* III. *cap.* 23.

[7] *Boldett. Oſſer. lib.* I. *cap.* XXXIX. *pag.* 167.

ribus Martyrum ſanguinem colligerent; Alterum verò, quod tum Hiſtoria, tum ratio ſuppeditat; ex quibus eruitur, eorum tantùm, qui martyrium paſſi fuiſſent, non verò aliorum, ſanguinem fuiſſe aſſervatum.

Ac primum quidem argumentum fusè perſecutus eſt in nuper laudatis Obſervationibus Boldettus (1). Neque verò ſcio, quid ad tam certa, tamque multa antiquorum teſtimonia reponere valeant, qui diſputatione prudenti, & quæ honeſtos homines deceat, rem agere volunt. Sanè in ſinceris Sancti Cypriani Actis, quæ Ruinartius habet, [2] narratur de Chriſtianis, qui ejus martyrio aſtiterunt; *Linteamina verò, & mantalia a Fratribus ante eum mittebantur*; ad excipiendum ſcilicet ſanguinem, quod in Actis aliis clariùs exprimitur: *Linteamina, & oraria ante eum ponebant, ne ſanctus cruor defluens abſorberetur a terra*. Similia de Chriſtianorum ſollicitudine, circa ſparſum in vepretis Sancti Hippolyti ſanguinem narrat Prudentius. [3]

Palliolis etiam bibulæ ſiccantur arenæ;
Ne quis in infecto pulvere ros maneat.
Si quis & in ſudibus recalenti aſpergine ſanguis
Inſidet, hunc omnem ſpongia preſſa rapit:
Nec jam denſa ſacro quidquam de corpore ſilva
Obtinet; aut plenis fraudat ab exequiis.

Ex quibus ultimis verbis illud etiam certò infertur, collecta fuiſſe hæc, non ut ſervarentur ſolùm; verùm etiam ut Martyris Hippolyti loculo inferrentur. Et quidem, ſpongiolam unam, ex iis quas ad hunc uſum Chriſtiani adhibuerant, vitreo Vaſi incluſam reperit anno MDCCXIV, ad Martyris ſepulcrum, in Cœmeterio, quod ad Clivum Cucumeris dicitur, M. Antonius Boldettus (4). Aliam verò, inter ſacra antiquorum Chriſtianorum cimelia, quæ in Muſeo Kircheriano ſervantur, vidi, intra ampullam chryſtallinam, in qua, ad Martyris alius ſepulcrum adhærente, inventa fuerat, quam eidem Muſeo donaverat Antiquarius celebris, Franciſcus Ficoroni.

Accidit præterea aliquando, inventas fuiſſe ejuſmodi cruentas phialas ad ea ſepulcra, in quibus Martyrem contineri aliunde conſtabat. (5) Sic in Cœmeterio Oſtriano adhærebat vaſculum ſanguineum ſepulcro PRIMITII, quem titulus ſepulcralis, POST. MULTAS. ANGUSTIAS. FORTISSIMUM. MARTYRA, nominat [6]. Sic etiam Sepulcro Sanctorum Vitalis atque Agricolæ Martyrum ſanguis eorum illatus fuerat: quare magnus ille Ambroſius, de eorum inventione loquens; [7] *Collegimus*, inquit, *ſanguinem triumphalem*: idemque de Sanctorum Gervaſii, ac Protaſii ſepulcro narrat, inventa ibi eorum *Oſſa integra, & plurimum ſangui-*

(1) *Lib.* I. *a cap.* XXVII. *deinceps*.
[2] *Act. ſincer. Martyr. pag.* 218.
[3] Περὶ στεφανῶν *Hymn. II.*
[4] *Narrat ipſe hoc in ſuis Obſervationibus lib.* I. *cap.* XXXI. *pag.* 149. 150.
[5] *Anno proximè elapſo* 1733. *in Cæmeterio Calliſti detectus eſt loculus vaſe ſanguineo notatus, & ità ſcriptus.*

[6] *Vide Boldettum pag.* 56. & *Aringum, Romæ ſubterraneæ lib.* III.
[7] De Exhortatione ad Virgines.

MAR-

guinis. Sanguinem autem illum, qui inventus eſt, phialis, vaſculiſque contineri neceſſe fuit; cùm jam, diſſoluta membrorum compage, corpora Martyrum in cineres, atque oſſa reſoluta eſſent; ità ut eorum Reliquiæ inter varias Eccleſias diſtribui potuerint. Quòd autem de Martyrum horum Sanguine diximus, de Sancti Nazarii ſanguine eſt etiam certius. Narrat enim Paulinus in Ambroſii Vita [1] *Viſum.... Sanguinem Martyris ità recentem, quaſi eo die fuiſſet effuſus*: cùm tamen Nazarii corpus corruptione diſſolutum eſſet, ſi caput tantùm excipias. Adde aſſervatum etiam nunc, Neapoli, Martyris Januarii ſanguinem: Adde vas vitreum inter Oſſa Flavii Clementis, Viri Conſularis ac Martyris, inventum anno MDCCXXV. in Clementinæ Baſilicæ (ad Montem Cœlium) ara principe: Adde innumera propemodum Vaſcula hujuſmodi [2] per antiquas Italiæ, quin & Europæ lipſanothecas; quæ omnia dolo malo ſuppoſita fuiſſe, & non ab antiquis appoſita ad loculos Martyrum, nemo unus vir prudens, atque honeſtus ſuſpicabitur. Res itaque exploratiſſima eſt, quæque in dubium revocari, præterquam temerè, nequeat, ſolitos fuiſſe primorum ſæculorum Chriſtianos, ſanguinem e Martyrum vulneribus defluentem colligere, ac diligenter recondere.

Reſtat igitur, ut oſtendamus, Martyrum tantùm, non autem aliorum etiam paſſim Chriſtianorum, ſanguinem ab antiquis fuiſſe aſſervatum. Ac illud quidem opinor ultrò κριτικώτεροι quilibet concedent, non fuiſſe inter Chriſtianorum mores, ut eum etiam ſanguinem religiosè cuſtodirent, qui venà fortaſſe a Medicis excisâ, ægro alicui detraheretur. Hoc namque affirmare & ridiculum planè eſt, & omni caret antiquitatis teſtimonio; ac præterea falſum eſſe oſtenditur ab eorum ſepulcrorum numero, quæ Vaſculis hiſce notantur; præ iis, quibus appoſitæ non ſunt hujuſmodi phialæ. Quot enim ſunt (quantumvis multi ſint) ii loculi, quibus adhærent cruenta hæc Vaſcula; ſi cum iis innumeris comparentur, quæ hoc præconio carent? Num rara adeò fuit priſcis temporibus φλεβοτομία, ut vix inter millenos quoslibet ægrotos, uni vel alteri homini vena pertunderetur? Ne igitur inſaniamus, dicendum, βιοθανάτων tantùm collectum fuiſſe a Chriſtianis ſanguinem, eo temporis tractu, quo Cuniculis hiſce cœmeterialibus uſi ſunt ad ſepulturam. Hos autem, quos mors violenta rapiebat publica auctoritate, vel ſceleratos fuiſſe neceſſe eſt, vel Martyras: neque enim video quidnam tertium eſſe poſſit. Certiſſimum autem illud eſſe puto, non fuiſſe a Chriſtianis collectum ſceleſtorum ſanguinem: Qui enim ſceleſtis mortuis communicaſſent ii, qui eos viventes ab ſua communione ſemovebant? Quin imò crediderim, neque admiſſa ab iis fuiſſe, ut deponerentur in Cœmeteriis, eorum Semi-Chriſtianorum cadavera, qui Deo ſervire voluiſſent, & Mammonæ: quod & Tertullianus, gravis in paucis & antiquus auctor, ſatis indicare videtur [3]. Tantùm abeſt ut honorifico hoc ſigno, & quod Martyribus aliquibus appoſuerant, voluerint ſceleſtorum loculos diſtinguere. Neque verò credendum, voluiſſe Eccleſiam præconio hoc dignari eos ſaltem impios, quos pœnitentiâ ſuſceptâ migrantes agnoſcebat pro ſuis: ne commune faceret cadaveribus non ità meritis ſignum illud, quo Martyrum ſuorum loculos honeſtare ſolita erat, ut ſuprà oſtendimus. Reſtat igitur ut dicamus ſolos Martyres honore hoc a Fidelibus priſcis exceptos; eorumque tantùm ſanguinem fuiſſe collectum

[1] *Vide & Ambroſii Vitam a Baronio ſcriptam.*

[2] *Sanguinem S. Bonifacii Martyris in antiquo Altari S. Alexii, in Aventino, aſſervatum, docet inſcriptio antiqua, inter Donianas Claſſe* XX. 86.

[3] *Apolog. c.* 44.

ctum, qui vel pro doctrina tradita tuenda, vel pro virtute aliqua evangelica, mortem oppetiſſent.

En igitur quàm firmis argumentis SEVERAM noſtram, inter Mulieres fortes, quæ Chriſto teſtimonium pulcherrimum dederunt, reponendam dicamus. Clamat, effuſum ab ea pro religione ſanguinem, Calix ille grandis, ad loculi caput appoſitus; quem in tanta ſæculorum antiquitate, in tanto hiſtoricorum ſilentio, præ mille teſtibus facere, prudentes quique homines credent. Atque utinam colligi, ac ſervari potuiſſent Oſſa digniſſima virilis Feminæ! Ea verò [ut omnia ferme Corpora, quæ in Thraſonis ac Saturnini Cœmeterio reperta ſunt] ità exſiccaverat arena, in qua excavati ſunt loculi earum plerumque viarum; ut deperditâ omnino partium texturâ, tactui non reſtiterint, ſed vix attacta, in pollinem tenuiſſimum reſoluta ſint.

Dum hæc ſcriberem, en aliud pro SEVERÆ Martyrio recentiſſimum, ac validum argumentum, e Cœmeterio Saturnini. Cùm enim foſſores, Novembri elapſo 1733, eò miſſi ab Eminentiſſimo Card. Urbis Vicario, amovere humum cœpiſſent, qua occupabatur crypta proxima loculo Sanctæ SEVERÆ; inter alia quæ detexerunt digna obſervatu epitaphia, hoc invenerunt, in quo mentio fit cujuſdam Stratonices Neophytæ, quam maritus Aurelius Imerius ſepelivit IC TO AΓEION MAPTTPIN (fortè ἐν τὸ ἅγιον μαρτύριον) ſcilicet *in Sancto Martyrio*[1] ſeu, *in Sancto Martyrum loco*. Vide in appoſita Tabula 2. barbarè conceptum, ſed piè ſcriptum hoc epitaphium, cum iiſdem omnino mendis apographi, quod excerptum fide ſumma ex ipſo lapide, eruditus amicus ad me Romà transmiſit. Lapidem namque ipſum, ad poſteritatis memoriam, D. Canonicus Boldetti affigi juſſit in Pronao Sanctæ Mariæ trans Tiberim; ubi non paucas inſcriptiones, ſive ſacras, ſive profanas in Cœmeteriis a ſe inventas, eruditioni publicæ dedicavit. Neſcio, an ita interpretari poſſim incultum epitaphion

Verſ. 1. *Aurelius Imerius cum filio meo Getba*. Hic jaceo
2. *Poſtquam vixit cum me* ſuo *Viro*
3. *Stratonice Neophyta*, *exivit e ſæculo*.
4. *Illius* ætas acta *bene ac modeſtè*, fuerunt *anni triginta*.
5. *Et depoſui* eam *in Martyrio precatus* CUM PACE [2]
6. *Et recordatus illius erga me modeſtiæ*, &
7. *quinque* [3]
8. *annorum quinquaginta*
9. *Feci bene cum Filio meo*, & *requievit*, vel, obdormivit.

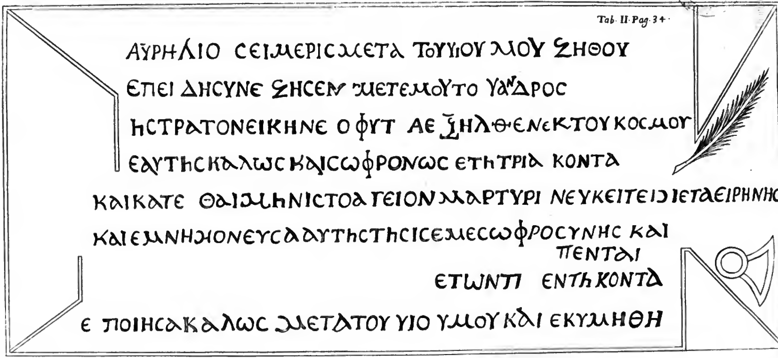
Animadverte in hoc epitaphio poſitas arbitrariò vocales, diphthongos; earumque poteſtatem (ut Grammatici loqui ſolent) penitùs neglectam: Vide confuſum, ac nubilum ſenſum in annis ætatis ſuæ, ſuæque conjugis enumerandis; in quo etiam Sabutiani epitaphii, ſuprà allati, caliginem imitatur: Verùm præcipuè vide, ſepultam ab Aurelio STRATONICEN IN MARTYRIO, ſeu *in loco Martyrum*. Cùm autem non alios Martyras in hac, & in proximis cryptis, invenire ſit, præter eos, quos propter appoſitum cruentum vaſculum Martyres fuiſſe dicimus; neceſſe eſt, SEVERAM, atque eos alios, quorum loculis, ejuſmodi Vaſa adhærebant, Martyres dicamus; quorum pretioſa λείψανα nomen loco fecerint, MAPTTPION.

Quantum ætatis hæc SEVERA vixerit, non liquet ex Epitaphio; evaneſcentibus, ac detritis characteribus numeralibus, qui annos ab ea factos inter

[1] *Videatur Magri in Hierolexico V.* Martyrium

[2] Ideſt, *precatus illi pacem.*

[3] Scilicet, *annos* LV *feci bene cum filio meo, poſt quos requievi* &*c.*

Lapis inuentus in Cœmeterio Sancti Saturnini Viâ Salariâ. Seruatur Romæ ad S. Mariæ trans-Tib.

inter mortales exprimebant. Habemus ibi & annos, & menſes, & facilè etiam dies indicatos, poſtremis iis vocibus ΑΝ.ΝΟΤ. Ω.ΡΩΜ. ϚΔ. ΕΔΜΗϹΩΡΩΝ ΧΤ. ΔΕΧΡ ΩΝ [niſi fortè ſit ΔΕΧΡ ΩΝ] Χ. Primã, ac monſtroſã Vocẽ ΑΝΝΟΤΩ ΡΩΜ in quatuor partes ita diviſam, legi oportere ANNORUM, nemo non videt. Neque verò modica habenda eſt gratia Scriptori Epitaphii, quòd elegantiùs, quàm pro ſui temporis phraſi locutus, ΑΝΝΟΤΩΡΩΜ potiùs poſuerit, quàm ANNORO. Quam vocem anomalam penitùs, & amuſam, ſuprà vidimus in Epitaphio Paterni §. III. pag. 13. infrà etiam aliquando videbimus; & præterea ſæpe obſervamus in titulis chriſtianis, a Boldetto, & Fabretto relatis. Qui autem in Epitaphio ſequuntur, fugientes aliquantulùm characteres ϚΖ; reliquis vel extritis, vel non adſcriptis; non ità facilè, ac tutò explicari poſſunt.

Quandoquidem verò in rebus obſcuris conjectationes non ſunt negligendæ, poſſumus, ductu lucis illius tenuiſſimæ, quam præbet Sabutianus lapis, ſuprà relatus pag. 28, legere TRIGINTA DUORUM. Primus enim ille character, evanidus ſatis, Ϛ, non immeritò credi poſſet monogramma, in quo literæ Τ, & Ρ ſimul coaluerint ad ſignificandam vocem ΤΡιγίντα. Qui verò ſequitur character Ζ, literam initialem referret vocis Δύο, quam græciſſans notarius pinxiſſet, pro quarto charactere Græcorum Δ. Difficilè evincet quis rejiciendas penitùs eſſe his conjecturas, ubi ſermo eſt de Inſcriptione Latina, notis Græcis expreſſa. Quòd ſi quis malit notas illas non eſſe initiales vocum Latinarum, ſed numerales, acciputas Græcas, longè abibimus ab eo annorum numero, quem Aurelii Sabutii titulus diſertè loquitur.

Si enim ſigla illa, ſeu ſint monogrammata, Græcorum more interpretari oporteat, legerim in illis non illibenter SEXDECIM. Primus quidem character magnam habere videtur ſimilitudinem cum charactere Ϛ: quem pro ſexto numero poni conſueviſſe apud Græcos indiſcriminatim, ac apud Latinos ſæculi deterioris, argumentis clariſſimis evicere CC. VV. Mabillonius [1], ac Fabrettus [2]; ac nuper, literatorum Italorum decus, Marchio Scipio Maffejus [3]. Itaque non imprudenti conjectura credi poteſt, etiam hic, ubi numerales notæ apponendæ erant, per eam literam numerum ſextum ſignificari. Reſiduus verò ille obelus jacens, cui imminet diagonalis tenuiſſima Ζ, ſubolet mihi characterem quartum Græcorum Δ, qui appictus ibi fuerit ad numerum denarium ſignificandum; vel ad denotandam vocem DECEM, quæ fortaſſe tota ibi ſcripta fuerit characteribus græcis ΔΕΚΕΜ, licèt modò, iis detritis, tota non appareat. Niſi ego in hiſce conjecturis fallor, jam uterque character ætatem Martyris notabit, quæ annos ſexdecim nata, mortem obierit. Neque verò removet me a tam tenera ætate tribuenda SEVERÆ Martyri magnitudo ejus oſſium, in loculo inventorum: cùm non rarum ſit, etiam ætate nondum adulta, adoleviſſe ſtaturam corporis; quotidie enim videmus Pueros, ac Virgines, proceriore corporis habitu, quàm ætas ipſorum poſcere videatur.

Sed ſi cui non ſapiat explicatio data; atque in epitaphii notis numerum annorum copioſiorem legere ſe poſſe putet; non repugnaverim.

 For-

[1] *Artis diplomaticæ lib.* II. *cap.* XXVIII. *num.* 12.

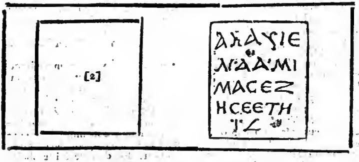
[2] *Inſcriptionum domeſtic. cap.* VII. *pag.* 540.

[3] *Iſtoria diplomatica pag.* 112.

Videndus & Hadrianus Relandus in Præf. ad Faſtos Conſulares; ubi de charactere Ϛ *pro num.* VI. *eruditè diſſerit.*

Fortaſſe enim poſt characterem Ϛ pingere voluit imperitus Scriptor literam Λ, qua numerus trigeſimus ſignificaretur, more Græcorum: illi autem elemento, per ſolennem negligentiam, appinxit ſubtenſam lineam, qualis pingitur in charactere quarto Δ. Fortè etiam palæographus fuerit hic Scriptor. Agnoſcit certè figuram ∠ pro Λ, P. Montfauconius in Palæographia Græca [1]; aitque reperiri in marmore Baudelotiano, & in nummo Dancles. Addat his, qui volet, Epitaphium Severæ. Si enim alicui fortaſſe arriſerint opiniones hæ, tenues atq; exſuccæ, jam Severæ Martyris ætas, a lapide indicata, dici poterit annorum ſex ſupra triginta; quæ quidem ætas magnitudini ſceleti inventi apprime congruit.

Demum, ne quid omittam, quod ad illuſtrandam numeralem illam notam ∠ conferre aliquo modo poſſit, affero hic titulum Ethnicum, quem vidi Romæ, apud Puellas *Mendicantes*, in cujus area ſiniſtra (dextera enim nullis eſt characteribus ſcripta) habetur eadem nota numeralis, de qua quærimus, præfixo denarii numeri charactere, ſic I∠. Cæterùm ità informibus literis ſcriptus eſt, ut non audeam illum legere: neq; enim poſſum mihi blandiri, divinaſſe me ſenſum tituli, qui ariolum requirit, aut Œdypum, non Davum.

Notæ reliquæ, ad ætatem Severæ Martyris facientes, non quidem elegantiores, ſed fortaſſe clariores ſunt. Enunciant, Menses xi, in quo, ut vidimus, immanè diſcrepat ab epitaphio Sabutiano epitaphium Severæ. Tum ſequuntur characteres nihili Δ εδρων x, in quibus facilè elucet vox Latina Dierum x.[3]. Subdubitabam autem, utrùm plures ibi voces legere oporteret, Græcè partim, partim Latinè, ſic Δ. ε; Dierum Quinque (*vel* εξ, *vel* εππα.) δρ ω N, *vel* χρω N, x; ſcilicet Horarum Decem. Barbara namq; ſcriptio locum dat cuilibet ſuſpicioni. Præterquam quòd conſueverunt ea ætate Chriſtiani pariter, atq; Ethnici non rarò, etiam vitæ ho-

[1] *Lib.* iv. *cap.* x. *pag.* 335.

[2] *Titulus hic, ut ex duplici area ad nomina ſepultorum deſtinata patet, ſuperpoſitus fuit Columbario alicui, Ollas duas mortuales continente. Quòd autem una tantùm parte ſcriptus ſit, id inde eſt, (ait Fabrettus Inſcr. lib. primo, pag.* 53) quòd ipſæ ollæ ... vacuæ... incerti cadaveris oſſa præſtolabantur. *Vide eum locum, ubi & titulum hunc refert, ſed parùm diligenter exſcriptum. Vide & Gorium in Columbario Libertorum Liviæ.*

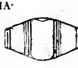
[3] Diorum xii *eſt in titulo Quadrinæ apud Boldettum pag.* 489.

horas in Epitaphiis notare; ut Fabrettus obſervavit [1.2] Lapis chriſtianus, ante annos plùs minùs ſeptem, erutus e Cœmeterio Sanctorum Proceſſi, & Martiniani.

ZENVARIA BIRGO PVELLA QVE
ſic
VIXIT ANNOS XVIIII. MES. DVO. Ð XXVII. OR. IIII

Fragmentum Lapidis cœmeterialis in Muſæo Kircheriano.

NIAE·PROBAE COIVGI
IME QVEVIXIT·ANN XI
II·D·XVIIHORVIIAN·
/S·CVCCVRVS MA·
S. FECIT

En & aliam ethnicam inſcriptionem indidem, cum notatis vitæ horis, cumque excavata in medio patera ad lacrymas, & libationes excipiendas pertuſa; prout ii tituli ſunt, de quibus Fabrettus Inſcriptionum Cap. 11.

D . M . S
MODIAE . IVCVNDÆ
FECIT. MODIA· FLORE
NTINA. FILIAE
PIENTIS SIMAE
VIXIT ANNIS. VIIII
MENS. XI. H. VIII
SIBI. ET SVIS. POS
E
R O

Addatur & hoc Fragmentum e Cœmeterio SS. Proti, & Hiacynthi.

D
ſic
ILARITATI ME
ſic
INNOCEENTIAE EIV
ANNV ET MENSES
ORAS TRES

Eorum

[1] *Lib. 11 Inſcr. Domeſt. pag. 96.*

[2] *Fragmentum Græcum, undique diffractum, in pavimento Baſilicæ S. Clementis in Monte Cælio, hæc habet ſigla conſpicua, ad tempus indicandum:*

M·Z·H·IA·ꝏ·Θ

ſcilicet (ut reor) μῆνας ζ', ἡμέρας ιά, ὥρας θ': Menſes VII, Dies XI, Horas IX. *Videtur autem eſſe Epitaphii fragmentum, cùm ibi legantur verba*, θυγάτρι καλλίστῃ γονεῖς Filiæ pulcherrimæ Parentes.

[3] *Dolium hîc exculptum, inter ea referendum videtur, de quibus Boldettus obſervationum lib. 1. cap. 33. pag. 163, & ſeq.*

§. VII.

EPITAPHIUM SEVERÆ, APPICTUM MARMORI, NON INSCULPTUM.

ET hæc ſunt, quæ ad hiſtoriam, aut Chronologiam aliquo modo ſpectantia, omitti non debuere, cùm de SEVERÆ Martyris epitaphio ſermo eſſet. Nunc itaque gradus faciendus eſt ad aliquas animadverſiunculas ſuper eclogio eodem; quæ cum antiquam Ἠθολογίαν propriè reſpiciant, ad Philologos potiùs pertinent, quàm ad Hiſtoricos. Ac primò quidem, illud eſt in Severiana Inſcriptione obſervandum, eam non inciſis marmori characteribus ſcriptam eſſe (ut vulgò antiqua Epitaphia ſcribi conſuevere) ſed notis conſtare in marmorea Tabula depictis, minio, vel cinnabari, etiam nunc bene rubeſcente, ac longam ſæculorum ferme quindecim ætatem ſuperante. Neq; enim ibi quidquam deſideres, præter literas aliquot in penultimo verſu; quæ non vetuſtate temporis evanuere; ſed vel tranſeuntium attritu, vel lapidis lapſu, de quo §. 1. pag. 4. narravimus.

Non infrequenter quidem in Chriſtianorum cœmeteriis epitaphia inveniuntur literis minio tinctis, præſertim ad ſepulcra Martyrum: Inveniuntur etiam aliquando in monumentis Paganorum: Sed ſculptæ plerumque ſunt primùm notæ, ac lapidi impreſſæ graphio, vel ſcalpro; mox rubricâ ſuperinductâ coloratæ. Rariùs autem vel atramento, vel alio coloris genere, marmoreis, aut figlinis tabulis inſcriptæ literæ ſunt, quin priùs inſculperentur: Non tamen id exemplo caret.

Refert namque Illuſtriſſimus Fabrettus (1) Inſcriptiones aliquas, a ſe inventas in Cœmeterio Caſtuli; quæ penicillo, non ſcalpro, tabulis fictilibus, ac marmoreis fuerant commiſſæ. Epitaphium item chriſtianum Puellæ Fructuoſæ, characteribus auro exaratis, non autem ſaxo inciſis, conſcriptum, fuit diu apud D. Horatium *della Valle*, Patritium Romanum, quemadmodum narrat P. Aringus [2]. Atramento pictam epigraphen ſepulcralem ipſe ante annos novem vidiſſe me memini in Cœmeterio Sancti Hermetis; quam tamen, utpote humo fœdatam a Foſſoribus, legere neglexi. Similiter ſcriptum epitaphium atramento tectorio in tabula marmorea, aſſervatur in Seminario Romano, unà cum corpuſculo Sancti Florentini Pueri Martyris, quem, tanquam Patronum, venerantur ſub domeſtici Sacelli Ara, Adoleſcentes illius Seminarii. Illud verò, a me ex ipſa Tabula deſcriptum, ſic habet.

FLORENTINO QVI VIX∴

AÑVMMESV∴ DVIII

Cinnabari ſcriptas epigraphas, characteribus non inciſis, inveniſſe ſe in Romanis Cœmeteriis narrat Boldettus [3]. Antonius autem Boſius [4] refert inventum a ſe in Cœmeterio Cyriacæ Viâ Tiburtinâ, ritulum hunc, rubricâ ſcriptum ſuper tectorio. VA-

[1] *Inſcript. Domeſt. Cap.* VIII. *pag.* 579.

[2] *Romæ Subterraneæ Lib.* IV. *Cap.* 37. *pag.* 126.

[3] *Oſſervazioni su' Cimiterj Lib. II. cap. I.*

[4] *Roma Sotterranea Lib. III. cap.* 41.

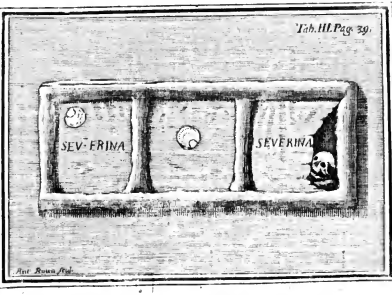
☧ VALENTINI

Alibi etiam [1] idem Scriptor refert Salutiæ,ac Victorinæ Epitaphium, minio ſcriptum, in pariete Cœmeterii Priſcillæ. Fragmentum cœmeterialis epitaphii, rubricâ picti in Tabula marmorea, aſſervatur in Muſæo Collegii Romani Soc. Jeſu. Ita habet:

IVLI ANO ANIME INNOCENTISSIME
QVI VIXIT AN XXVIIIIINPACE

Referam infra §. VIII epitaphium Metileniæ Rufinæ, ac Filii ejus Emelii, Martyrum, inventum ante paucos annos in Cœmeterio SS. Thraſonis, ac Saturnini. Et illud ſcriptum erat minio, ſuper tectorio picturis rudibus exornato; characteribus non antè inſcriptis calci ipſi.

Quin, & carbone tantùm notatum in figulina Tabula nomen Martyris Irenes inveniſſe ſe in Cœmeterio Priſcillæ teſtatur Boldettus [2]. Similes hujuſmodi inſcriptiones,opere tumultuario exaratas,vidit in Cœmeterio Sancti Thraſonis (ut mihi narrabat) D. Canonicus Marangoni; qui addebat, detectum die 26. Martii 1732. loculum Chriſtianæ mulieris, cujus nomen carbone bis expreſſum erat in duabus Tabulis figlinis, ſepulcrum claudentibus, ſic. *Tab.* 3.

Ex

[1] *Roma Sotterr. Lib. III. cap.*61. *pag.* 534. *pag.* 436. Videndus etiam *Lib. II. cap. primo*.
[2] *Oſſervazioni Lib. II. cap.* VIII.

Ex quibus eruitur, non obviam quidem, ſed neque inuſitatam, fuiſſe epitaphia ponendi rationem apud antiquos Chriſtianos, ea tantùm inſcribendo fictilibus aut marmoreis Tabulis, quibus ſepulcrales loculi claudebantur. Si in re penitùs arbitraria locus eſſet ullus inveſtigandi, quare hoc ità factum ſit; dicerem, poſitas inſcriptiones haſce tumultuarias eo potiſſimùm tempore, quo ſævientibus Ethnicis contra Eccleſiam, neq; artifices ſuppetebant Chriſtianis, neque otium, ad conſignandas diligentiùs marmoreis, vel doliaribus tabulis defunctorum ſuorum memorias. Verùm hæc conjectura, fortaſſe vera, vera tamen minùs ſimilis erit, ſcientibus, etiam Paganos aliquando pictis tantùm, non etiam inciſis, titulis ſepulcralibus uſos fuiſſe.

Mos autem ille antiquiſſimus fuit; & veterum Etruſcorum, a quibus ad Romanos dimanavit, ut arbitratur Cl. Gorius [1]. Ejus verba recito. *Romanos ab Etruſcis noſtris didiciſſe puto, qua ratione titulo in ævum duraturo inſcriberent fictilia Vaſa, atramento tectorio: nam frequenter apud noſtrates effodiuntur veteres Etruſcorum fictiles Urnæ ſepulcrales, titulis inſcriptæ, vel ex atramento, vel e colore rubro, tam vivido, ut heri, aut nudius tertius ſcriptæ videantur: qui tituli haud facilè ſpongiâ deleri poſſunt.* Ac ſane in Tomo primo (*Pag.* 275.) Antiquarum Inſcriptionum, quæ in Etruriæ Urbibus ſunt, idem Scriptor eruditiſſimus arculam fictilem affert e Muſæo Cerretanorum; characteribus Etruſcis ſcriptam, atramento pictis. Alia facilè exempla congeret V. C. in ſecundo Tomo, qui jam impreſſus, dudum geſtit in lucem prodire. Ibi fortè narrabitur de invento, paucos ante annos, in ſuburbiis Politianis, tribus ab ea Urbe milliariis, hypogæo ſepulcro; non ſanè ità amplo, verùm Urnis fictilibus, partim etruſcè, partim latinè ſcriptis; Ollis cinerariis, aliiſque antiquis monumentis inſigni. Eſt apud me inventarum ibi rerum deſcriptio: Inter eas nominatur Urna fictilis, ſella curuli anaglyphi operis ornata; additis ex atramento characteribus latinis.

SEX. ARRI. CEZTES [2]

Ut jure poſſit vetuſtiſſimis illis Etruſcis adjudicari mos ità ſcribendi ſepul-

(1) *In Præfat. ad Inſcript. Donianas pag.* LXXXIV.

[2] *Peregrinitatem Etruſcam ſapit cognomen illud* CEZTES, *poſt prænomen, ac nomen Romanum* SEX. ARRI. *Eamdem ſermonis externi ruſticitatem præfert Urna alia fictilis, item latinè ſcripta, quæ ibi reperta eſt, habens Gorgonis caput, medium inter geminas Columnas, ac duas Cupreſſus cum characteribus,*

SET-RE.CEZARLE.I.R.L

Quod nomen erat etiam ibi ſcriptum in Tegula fictili, poſitis tamen duobus II, loco Vocalis ſecundæ, ſic:

SIITHRII. CIIZΛRTII. I.R. L

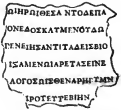
Hinc dubitari poſſe videtur, utrùm abuſus duplicis elementi II, pro E, ſæpè occurrens in antiquis Lapidibus, originem habeat Græcanicam, quod Fabrettus docuerat [Inſcript. cap. v. pag. 397.] *an potiùs Etruſcam. En & alias Tegulas ibi repertas, impolitè ſcriptas.*

THNI Λ. SIVN ΛII

CAINVO

ΡHILΘMIINA
SΛTRI Λ

pulcralia Elogia. Admiſere morem Romani: quorum ſi non ità multæ inveniuntur Inſcriptiones eo modo pictæ, inde præſertim eſt, quòd vulgus rude Foſſorum, nihil de his ſolicitum, quæ ignorat in pretio futura apud eruditos, negligit, projicitq; quæcumque tandem hujuſmodi monumenta inter fodiendum detegit. Cæterùm, nomen Ruſtitii Servi, atramento tectorio ſcriptum in fictili laterculo, retulit ex Muſæo Victorio nuper laudatus Gorius [1]. In eodem Muſæo Victorio vidi ego, atq; exſcripſi fragmentum græcæ inſcriptionis, tectorio appictum, characteribus candidis, areâ purpureâ. Referam hic autem characteres illos, quantumvis mutilos.

Inter rariora Muſæi Kircheriani cimelia picturæ aliquot vetuſtæ aſſervantur, ex antiquis parietinis erutæ; quæ raræ, ac magnifaciendæ Romani artificii reliquiæ, laceræ quamquam, ac mutilæ; temporis tamen edacitatem adhuc ſuperſtites vincunt. Debet earum plerasque Muſæum illud induſtriæ, atque amori Equitis Hieronymi Odam; cujus eruditione ac diligentia factum eſt, ut hoc, atq; alia, non pauca, neque obvia, antiquitatis monumenta Muſæo illi acquirerentur. Una autem ex vetuſtiſſimis hiſce picturis, ad ornatum antiqui ſepulcri poſita, retinet adhuc hominis ibi tumulati imaginem, inter flores, atq; ornamenta; ac præterea nomen coloribus expreſſum, hoc pacto.

C N
C. L

Eam Muſæo ſuo ablatam, voluit in Kircheriano Muſæo utilitati confluentium dedicare Franciſcus Eques Victorius, Patritius Florentinus; quiq; Senatoris Petri Victorii, Gentilis ſui, doctrinam, & bene de literis merendi ſtudium feliciter æmulatur. Quod ſi ſepulcrales alias epigraphas ethnicorum, ità ſcriptas, quis quærat, unam atramento pictam ſuper calcem, inventam in ſepulcreto profano Villæ Corſinæ, legere poterit apud Fabrettum [2]. Alias etiam ab aliis memoratas, non erit fortaſſe difficile reperire.

Et iſta quidem ſepulcralia. Inſcriptam præterea atramento Diotam antiquam protulit ex Muſæo Victorio idem Gorius, illuſtravitq; *a pag.* LXXXI. *Præfationis ad Inſcriptiones Donianas*; ubi etiam laudavit titulum rariſſimum; quem, in Collo antiquæ Amphoræ fictilis, atramento ſcriptum inveneram anno 1731. Romæ in noſtro horto Aventino; refoſſum ab Operis; à quibus, inter excavandum altiores foveas ad arborum paſtinationem, antiquarum domuum rudera cum fermè integris vetuſtis hypo-

[1] *Columbar. Libertorum, & Servorum Liviæ pag.* 59.

[2] *Inſcr. Cap.* x. *pag.* 748.

hypocauſtis, tum etiam crypto-porticus adhuc ſtantes, & conchyliis ornatæ, opere eleganti, detectæ ſunt. Ab ea proinde Inſcriptione hic referenda abſtinerem, niſi amanuenſis incuriâ ſecundus ejus inſcriptionis verſus, aliter exceptus, atque in autographo eſt, fucum feciſſet Viro eximio, civi meo, atque amico ſuaviſſimo, qui de teſtæ hujus fragmento diſſerens, honorificentiùs etiam de me locutus eſt, quàm veritas pateretur. Operæ pretium itaque erit hic rurſus exhibere chirographon vetuſtiſſimum, quale, vivido adhuc atramento ſcriptum, apparet in Muſæo Kircheriano Collegii Romani, ubi illud publicæ eruditioni ſervandum depoſui.

Tab. IV.

Tab. IV. Pag. 42.

Nihil

Acclamationem contineri in hac inſcriptione optimè expendit Cl. Gorius. Quod FABRILES *hic nominatos putaverit eſſe Figulos Amphorarum, ingenioſè dixit, eruditè probavit. Cæterùm videtur etiã eſſe poſſe nomen Familiæ, quæ* Fabrilium *dicta ſit. Nulla namque neceſſitas cogit* FABRILIOS *ſcribere, non* FABRILES; *ubi non de Gente aliqua, verùm de Familia tantùm ſermo eſt. Latinè dicimus* CICERONES, *&* MARTIALES, *&* APRILES, *&* VITALES, *& ſexcenta alia ejuſmodi cognomina, quæ* FABRILIBUS *iſtis patrocinabantur.*

Nihil autem hic deeſſe videtur, contrà quàm Cl. Gorius ſuſpicatus fuerat; qui abſens, in errorem inductus eſt ab exceptore incauto, repræſentante poſt vocem MARCELLAE literam N; atque ante vocem FELICITATE appingente eadem magnitudine literam A cum puncto, quaſi reſiduam vocis alicujus; cùm tamen utrobique, ad ornatum tantùm, appoſitæ ſint duæ lineæ angulum facientes, longè minoris altitudinis, quàm reliqui characteres.

Laudatæ antiquorum Œnophororum inſcriptiones, rariſſimæ eatenus, ac fortaſſe ſolæ, vix non, inopino quodam caſu, eviluerunt. Rem paulò fuſiùs (utpote placituram viris eruditis, quibus antiqua, quantumvis minima, in pretio ſunt) narrare hic libet. In eo collis Cœlii clivo, qui Euro-Auſtrum reſpicit, atq; interjacet Lateranenſi Baſilicæ, & muris Urbis, refodi cœpta ſunt, per æſtatem anni MDCCXXXII, rudera quædam antiquorum parietum, in vineis, & hortis Laterano propinquis ſepulta; ut materia lateritia ſuppeditaretur extruendo ſacello magnifico, quod in honorem Sancti Andreæ Corſini erigebat in Conſtantiniana illa Baſilica SS. D. N. Clemens XII. Inventa ibi inter effodiendum ſunt, præter expectationem, Columnarum ac marmorum pretioſorum fragmenta multa, Alabaſtrina, Porphyretica, Spartana, Numidica. Refoſſa inde pariter eſt Cathedra marmorea anaglypha, Etruſci (ut putatur) artificii; fabulis, ſive hiſtoriis ignotis exculpta; ac præterea Statuæ Græci operis, inter quas una exquiſitiſſimi artificii, Cererem referens; ac Protomæ Imperatorum antiquorum; diſtractæ illæ quidem, & inter ruinas membratim divulſæ; ſed quæ etiam reſtaurari facilè queant. Inſcriptiones etiam votivæ [1] PRO. SALUTE. ITU. REDITU. ET. VICTORIA. IMPP. CAES. L. SEPTIMII SEVERI &c., in duabus antiquis aris inſculptæ; ibi inventæ: Tubi plumbei ad Balneas, & Salientes, characteribus (ut plerunque accidit) extantibus notati: alia denique multa antiquæ munificentæ analecta; quæ oſtendunt, eam Collis partem nobilibus ædificiis inſignem fuiſſe, Romano Imperio florente. In Tubis illis plumbeis, majoribus, minoribuſque, has ego inſcriptiones deprehendi, non inutiles fortaſſe ad ætatem, qualitatemque ædificiorum eorum conjectandam.

(2)

MOPELLIMACRINIPRPRCV

MOPELLIDIADVMENIANICR

F STA-

[1] *Abſtineo ab illis hîc ex integro referendis, cùm eos Diſſertatione erudita illuſtratas vulgaverit Romæ anno elapſo* 1733. *D. Abbas Ridolphinus Venuti. Solùm obſervo, inventam fuiſſe etiam, ante duo ſæcula, ad S. Joannis in Laterano, inſcriptionē votivam*, HERCULI. INVICTO. ET. DIBUS(*ſic*) OMNIBUS. DEABUSQVE. SACRAM. PRO SALUTEM(*ſic*) IMP. L. SEPTIMI SEVERI, *quam Gruterus refert pog.* XLVI., *aitq; in ea Baſilica ſervatam*, litera declinante, & malè compacta *ſcriptam, ut & duæ nuper inventæ*.

[2] *Ad eos* OPELLIOS, MACRINUM, ac DIADUMENIANUM, *qui imperium tenuere poſt Caracallam, fa-*

cilè

STATIONIS PATRIMONI AVGGNN ✓

AVRHILARVS ETAVRGAIANEPRE...

Sed nullum e tot monumentis refoſſis antiquariorum curioſitatem æquè ſuſpenſam habuit, ac ingens numerus ingentium Amphorarum fictilium, ad Vinum (ut creditur) continendum deſtinatarum, quæ ibi inventæ inter aggeſtas cœmentorum ruinas Foſſorum patientiam laſſarunt: ità ut, poſt aliquot centenaria eorum ex humo educta, cùm longè major earum numerus ſupereſſe videretur; Redemptores, avidum lucri, negligens eruditionis genus, tædio feſſi aliò operas utiliùs collocandas cenſuerint; & relictâ, rurſumque defoſsâ ſterili hac Urnarum ſtrue, intra ambitum eumdem Vinearum, atque Hortorum, ædificia alia vetera, actis foveis inquirere occeperint. Urnæ autem iſtæ diotæ, anguſto collo, ventroſæ cæteroquin, ac patulæ (prout eas imago addita repræsētat, *Tab.* v.) bipedali diametro protenſæ, omnes ferme inventæ ſunt ſcriptæ prope collum; characteribus, ex atramento, aut deorſum vergentibus (ut apparet in C) aut jacentibus, ut vulgò ſolent; & nomina diverſa exprimentibus: ut creditum ſit, cùm primùm illæ ſunt detectæ, copiam horum chirographorum ablaturam pretium jam dictis teſtis, Victorianæ, & Kircherianæ, manuſcripto charactere notatis. Verùm ubi accuratiùs perpolitæ fuerunt hæ Amphoræ ab adhærente pulvere, paucas admodum invenire licuit, in quibus characteres bene aſſervati eſſent, ac legi ſinè Delio aliquo natatore poſſent: Maxima namque pars corroſis calce notis, quibus inſcriptæ fuerant; ubi aëri expoſitæ exſiccatæ paululum ſunt, vix veſtigium aliquod retinuere fugientium literarum. Aliquos tamen inde titulos ego exſcripſi; quos, neſcio quo fato, magnam partem deperditos doleo; vix enim pauculos hoſce e pluribus, nunc in ſchedulis meis invenio.

A IMI-

---

cilè referuntur hi tubi. Fortè primus legendus eſt; M. OPELLII. MACRINI. PRÆFECTI. PRÆTORIO. CASTRIS. . VEIERIBUS: *Secundus autem;* M. OPELLII. DIADUMENIANI. CASTRIS. RAVENNATIBUS, *ſcilicet*, PRÆPOSITI. *Videatur Fabrettus* cap. v, ad Inſcr. III. pag. 365. *Quid, ſi legamus etiam primi ultima ſigla,* CURATORIS URBIS; *ſecundi,* CURATORIS RAGIONUM? *Sanè* INGENUOS. A. REGIONIBUS. URBIS, *eorumq;* MINISTROS, *ab uſque Auguſti ævo memoravit nobis lapis, inventus anno* MDCCXXVI, *in ſepulcreto Libertorum Liviæ. Videantur Gorius, & Blanchinus. Difficiliùs inveniemus* CURATORES URBIS *ante Severum Alexandrum, qui, Lampridio teſte:* Fecit Romæ Curatores Urbis XIV; ſed ex conſularibus Viris, quos audire negotia Urbana cum Præfecto Urbis juſſit; ità ut omnes, aut magna pars adeſſent, cùm negotia fierent. *In tertio Tubo nihil eſt difficile lectu: patet namque ultima legenda eſſe* AUGUSTORUM. NOSTRORUM. *Quartus mihi videtur ità legi poſſe:* AURELIUS. HILARUS. ET. AURELIUS. GAJANUS. E. PUBLICIS. REGIONUM, *ſcilicet* LIBERTI.

Imago Diotarum ſictilium, Diametro bipedali, quæ inſcriptæ Do=
minorum nominibus, atramento pictis, refoſſæ ſunt in Monte Cœ=
lio, propè Sancti Ioannis in Laterano · anno 1732 ·

AIMILII	INERIAF
DOCAECILIORVM	L COSCONIVS

Non inutile eſſet examinare, qua tandem de cauſa aggeſtæ fuerint tam multæ Amphoræ, tam diverſis Dominorum (ut credere par eſt) nominibus notatæ, in uno Cellario; cujus deinde ruinâ oppreſſæ videntur. Ut mihi ſcrupulũ hunc evellerem, diligenter locum ipſum, ac ruinoſas parietinas rimatus ſum: Verùm omnia quidem muta: nihil inde potuit extundi. Diligenter præterea conſului notas Figlinarum, quæ diotis ipſis inſculptæ erant, vel ſub anſis, vel ſupra illas, ubi *in Figura* literæ ſunt B. A. Credebam namque poſſe fortaſse inde aliquid luminis deſumi, ad amphorarum ætatem, præter propter, determinandam. Quod, ſi de earum fabrica loquamur, puto me aliquatenus aſſecutum; apparet enim e figulorum notis, eas plerumq; fabrefactas tempore eo, quod inter Domitiani, atq; Antonini Pii Imperium interjacet; ſed a ppictorum characterum, aut ruinarum, quibus amphoræ oppreſſæ ſunt, ætatem expiſcari omnino non licuit. En quas in Amphoris notas compendiarias impreſſas, ut plurimùm deprehendi:

1	2	3
SEX· IN	IVCVDI	CA/P›CAOD
LVATROPHM	LV.TROPHM	BCCODV
4	5	6

Notæ poſitæ num. 1. & 2. nomen ſignant Figulorum, quos non inveni apud Fabrettum, aut alios Figlina ſigna referentes. Quæ numero 3. ſunt, ſi diſſolvantur, C A M D, fortaſſe-an ſignificāt CÆCILIAM AMANDAM, Præpoſitam Figlinis veteribus AUG. N., ut liquet ex alio ſigillo copioſiore apud Fabrettum [1]: Reliquæ verò literæ extra monogramma, vel rurſus nomen *Cæciliæ* ejuſdem notant, [2] initialibus characteribus C A *Cæcilia Amanda*; quibus ſubduntur ſigla O D, dicentia, *opus doliare*: vel etiam notant officinæ nomen; puta CA*epionianam* [3] aut CA*eſaream*,

[1] *Inſcr. Cap. 7. 70. pag. 501.*

[2] *Hæc nominis repetitio exemplo non caret: vide apud Fabrett. cap. 7. inſcript. 201. pag. 515.*

[3] CAEPIONIANA *Officina nominatur in latere apud Fabrettum cap. 7. 124. p. 506, habente* COS GLABRIONE*m*, & TORQUAT*um, qui proceſſere anno Chriſti* 124. CAMILLIANA *pag.* 502.

aut CA*ecilianam*, aut quid ſimile. Quid ſi primum Monogramma, in hoc 3. ſigillo, notaret CN. DOMITIUM AMANDUM, figulum notum ex aliis antiquis ſignis apud Fabrettum [1], & quæ ſequuntur ſigla, vel *Cæciliam*, ut diximus, fortaſſe Domitii Matrem; vel CAecilianam figulinam ſignificarent?

Signa, poſita num. 4 & 5, ex una eademq; officina ſunt. TROPHIMUM Figulum ibi legimus: ejus tamen prænomen, ac nomen, ſingulares tantùm literæ notant. LUCII prænomen facile eſt agnoſcere: Nomen verò, qui ſcire velit, ille divinus ſit oportet. Fuerit is fortaſſe L. VALERIUS, [2], aut L. VELLICIUS, aut L. VETUS: his enim nominibus appellatos Figulos aliquos dant nobis Figlinæ Fabrettianæ [3]. Neque rarus eſt in antiquis Inſcriptionibus neglectus iſte famæ poſthumæ, vel diſſimulato nomine, vel ſolis expreſſis ſingularibus literis. Lapis in Cœmeterio Sancti Hermetis, characteribus incultis,

M A K A P I

quem titulum legat, qui volet, veluti poſitum MACARIO alicui: mihi acclamationem ſapit, veluti ſi ſcriptum eſſet; BEATE! Lapis alius e Cœmeterio Sancti Urbani,

A N Δ P A

ſcil. VIRVM.
MARITVM.

Fragmentum antiqui lateris, in Muſeo Kircheriano, hoc ſigno diſtinguitur;

ISC

quod, quia e Cœmeterio Baſillæ erutum erat; dubitabam num JESU Chriſti nomen, ibi a Figulo aliquo Chriſtiano impreſſum fuiſſet, obſcuris iis notis: neq; erat imprudens ſuſpicio, cùm Figlinas aliquas Cruce [4], & monogrammate ☧, & aliis characteribus chriſtianis inſignes, ſæpe ſit invenire. Ibidem, in Lucerna fictili.

[5]

C. O. R

Sub anſis Amphoræ fictilis, quam vidi in Agro Albano:

C L H

Ad-

[1] *Cap.* VII. *pag.* 515.

[2] *Quo nomine ſignatam bipedam inveni in ruinis Palatii.*

ſic

L. VALERI SEVERVS

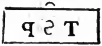
[3] *Cap.* VII. *pag.* 521.

[4] *Vide Fabr. cap.* VII *pag.* 502. 503. *Inſcr.* VI. VIII.

[5] *Ibi* C. Oppium Reſtitutum *latere credas ex hoc lucernæ ſigno, apud Fabrett. cap.* VII 278. *pag:* 518.
C OPPI. RES

Adde & annulum hunc æreum indidem; & σφραγῖδα hanc, pariter æream,

Vide Tab. IX.

ut mirum eſſe non debeat, ſi Trophimus hic nomen, ac prænomen, quod in libertate obtinuerat, ſub ſingularibus literis LV diſſimulaverit.

Quod numero 6. ponitur, ſignum, primo aſpectu difficile, quod legatur; re ipſa tamen non ità arduæ eſt διαλύειν. Lego ibi plaſticas phraſes: Bruttidi. Oceanas.[1]Opus. Doliare. Vinarium. Bruttedius hic, prænomine Lucius, cognomento Augustalis, notus eſt ex aliis fictilibus tabulis, ætatis etiam charactere inſignitis. Ex una, apud Fabrettum, [2] habente notas, Cae N Paet Cos, eruimus Bruttidium præfuiſſe officinis figulorum Cæſareorum, anno æræ Chriſtianæ centeſimo primo; quo anno ſcilicet M. Ulpius Trajanus Auguſtus (ibi notatus per characteres caen) Conſul Quartùm proceſſit cum Sexto Articulejo Paeto. Ex alio verò ſigillo [3] ſignante Conſulatum Orfiti, & Priſcini, ſeu Priſcinæ, habemus Bruttidium, adhuc Figlinis præſidentem anno æræ Chriſtianæ cx, vel cxi; ſi anno cxi Priſcina, & Orfitus Conſules fuere, ut Panvinius credit. Officinas Figulares *Caeſaris Noſtri* Oceanas Majores Minoresque nominant antiqua opera doliaria [4]: quibus præpoſitum Bruttidium narrant aliqua ex illis. Reliquorum autem ſiglorum ODV eſt obvia lectio: Opus Doliare Vinarium. Ætatem igitur Lateranenſium harum amphorarum non arduum fuit aliquo pacto dignoſcere, ſed circa characterum iis atramento adſcriptorum ætatem adhuc caligo. In Lateribus e diruta fabrica eductis, ſigna figulinarum calce obruta & corroſa, vix apparebant. Quare non ſolum ætas ruinæ, ſed neque ædificii, certò potuit inveſtigari. Tantummodo in bipeda minùs attrita, quæ inde educta fuerat, Faustinam Augustam legere mihi viſus ſum; ſic enim Verſibus in orbem diſpoſitis ibi impreſſum erat,

[5]

OPVSDOLEXPRFAVSAVGFIG
:.:·:NTIAN:.:·:ESTVS

Sed nihil hoc ſigno obſcurius (ut eruditi vident) ad tempus ædificii divinandum. Conjecturis itaque in re incertiſſima uti neceſſe eſt: ut proinde ſperem a Viris doctis veniam, ſi quando illis ſuſpiciones meæ fortè non arriſerint.

Stationem Militarem juxta hunc locum fuiſſe docere videntur lapides militares Votivi (*ſupra pag.* 43.) ac Tubi plumbei, hic inventi. In his

[1] *Anomala iſta locutio Figulinam ſapit. Ità namque loquuntur antiqui lateres. Intelligenda ibi fortaſſe Præpoſitio* Ad; *quaſi diceret* Ad Oceanas *&c.*

[2] *Inſcr. cap.* vtL. 69. *pag.* 501.

[3] *Fabr. cap.* vii *Inſcr.* xiii *pag.* 508.

[4] *Id. cap. eod. pagg.* 501. 518.

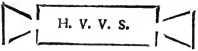
[5] *Opus doliare ex Prædiis Fauſtinæ Auguſtæ* (Majoris) *ex Figulinis Pontianis Feſtus.* Suppleta ex Fab. pag. 515. inſ. 220.

his namque & STATIO PATRIMONII, & Præfectus Prætorio M. Opellius Macrinus nominatur; in iis verò & TURMA, & NUMerus EQuitum SINGU*larium*, & Milites ipſi nominatim recenſentur. Apparet præterea, in una ex hiſce aris, ſcriptum fuiſſe nomen PLAUTIANI *Præfecti Prætorio* (ſub Imperatore L. Septimio Severo:) remanent namque characterum veſtigia, etiam poſt abraſas ſcalpro notas illas. PLAUTIANUS autem hic facilè etiam in ara alia nominabatur, cum filia PLAUTILLA (Antonini Caracallæ uxore) ubi deleti ſunt tot characteres. Fortaſſe etiam hic inventa fuit equeſtris Statua M. Aurelii Antonini Pii, quæ modò aream Capitolinam occupat. Eam enim in Vinea ad S. Joannis in Laterano repertam docet Illuſtriſſimus Joannes Ciampinus. Quid ni igitur dici queat, hic Præfectum Prætorio habitaſſe, cum turma militum ad domûs cuſtodiam? Hoc ſanè veroſimile eſſe videtur. Quo ſemel poſito, Cellarium illud hypogæum, in quo tot Oenophora fictilia congeſta ſunt, uſui fuerit contuberniis militum, hic ſtationem habentibus: Hinc in ſingulis Amphoris nomen diverſum; cùm ſinguli Milites dolio ſuo nomen ſuum adſcripſiſſent. Dirutis Terræmotu aliquo ædificiis, cùm & M. Aurelii Statua Capitolina, & Protomæ Cæſarum, & Statuæ hic inventæ, ruinis obrutæ ſunt; minima cura fuit de Amphoris vinariis, quas Cellarium labens oppreſſiſſet. Itaque ad ſæcula uſque noſtra congeſtæ ibi permanſere, inter cœmenta, ac lutum, quod per rimas divulſi fornicis ſenſim penetravit; diffractæ partim, & comminutæ pondere molis ſuperincumbentis, magnam partem tamen integræ, ac ſolidæ; opere nimirum duraturo elaboratæ. Sed hæc, (quæ, non injuriâ, extra chorum ſaltata videri poſſunt) dicta ſunto; ut oſtenderem non adeò ſolitariam eſſe SEVERÆ Inſcriptionem, marmori appictam potiùs, quàm inſculptam; cùm & Chriſtianis, & Paganis etiam, ſæculo ſecundo, ac tertio, fuerit uſitatum, atramento, minio, rubricâ, aut alio colorum genere inſcriptiones ſuas pingere tantummodo, quin priùs imprimerent marmoribus, parietibus, figulinis.

§. VIII.

ORNAMENTA SEVERIANO EPITAPHIO APPICTA.

REdeo ad SEVERÆ Martyris inſcriptionem; quæ, lineis comprehenſa rubricatis, aream oblongam occupat; cui areæ ſpatia duo trigona appicta ſunt, ad ornamentum, & pulcritudinem. Hoc eodem trigonorum planorum ornatu ſæpiſſimè apud Ethnicos terminabantur tituli; ſive ii ſepulcrales eſſent, & ollis cinerariis præfigendi; ſive Votivi, & inſcripti Donariis; ſeu demum cujuslibet alterius generis; quod tritum, ac lippis etiam (ut dici ſolet) notiſſimum eſt. Ita, in arcu triumphali DIVI TITI, ornati repræſentantur tituli captarum Urbium, quos haſtis præfixos gerunt, inter fercula triumphalia, milites laureati. Eo etiam linearum ductu clauditur formula dedicationis, in ara Votiva Herculi Valenti Victori (1), quam vidi in agro Tiburtino, apud Monachos Montis Oliveti.

Simi-

(1) *Refertur a Grutero p. ccccxxxiv. 8. ſed omiſſo per incuriam ſcribentis, hoc dedicationis titulo.*

Similibus lineis incluſa eſt Inſcriptio Votiva Militaris, quam legi Romæ penes D. Marchionem Cappoui, quamque hic refero, utpote ineditam.

M. COCCEIVS. ROGATVS
CORNICVLARIVS
IVLI. PROCVLI. TRIB
COH. X. VRB. EX. VOTO. FEC

Similibus item lineis cingitur inſcriptio Votiva MARTI. ET. FORTVNAE, quæ eſt in Tabella ænea literis argenteis, & refertur a Begero [1]; & Tabella Votiva ærea, quam FLORAE conſecravit TI. PLAUTIUS, DROSUS, apud Bonannum (2); & aliæ ſexcentæ. Non omnino ſor oriant anſæ in lamella ærea molis minoris, quæ ſervatur item in Muſæo Kircheriano, quantumvis a Bonanno non referatur, utpote poſt impreſſum Librum acquiſita. Ea votiva non eſt; ſed parata videtur, ut penderet e Collo Servi alicujus (an [3] Fugitivi?) ex familia Anicii Probi, in cujus, & in Probæ Faltoniæ Conjugis (4) peculio fuit: apparet enim legendam: PROBI. ET. PROBES. NOSTRI. SERVUS. DE MASSA. CELLA. VINARIA. Verùm, dextera auris lamellæ hujus non τρίγωνος eſt, ſed in circulum deformatur, vel temporis vetuſtate, vel etiam artificis arbitrio. Demus illam teſtem antiqui moris circa uſum hujus ornamenti.

Magnitudinis hujus.

Nuſpiam verò frequentiùs triangulares hæ anſæ appictæ, quàm ſepulcralibus inſcriptionibus. Ità ſæpe ornare conſueverunt in Sarcophagis ſpatium illud medium, quod epitaphio continendo deſtinabatur. En hìc

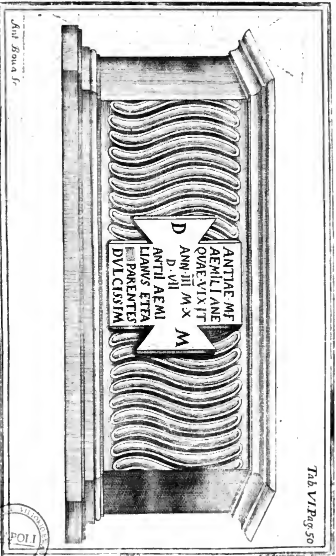
(1) *Theſaur. Brandeburg. Tom.* III. *pag.* 341. *pagg.* 522. 523. *&* *apud Donium Cl. II.* 172. *&c.*

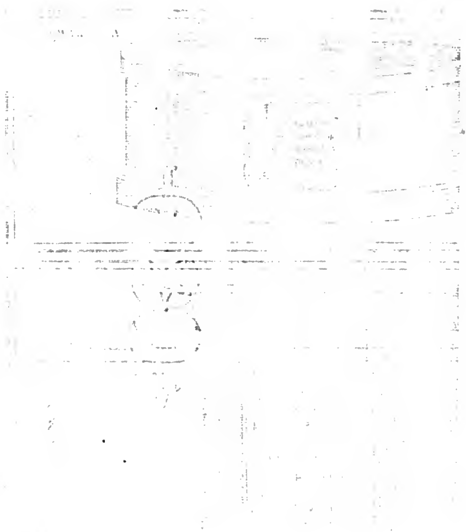
[2] *Muſ. Kircher. reſtit. pagg.* 61. *&* 80.

(3) *Inſcriptiones, Fugitivorum collariæ incidi, vel Collo appendi ſolitas, vide apud Fabrett. Cap.* VII.

[4] *Coujugum horum imagines ex Boſii Roma Subterr. refert Grovovius in Theſauro Antiquitatu Græcarum Tom. III. pag.*

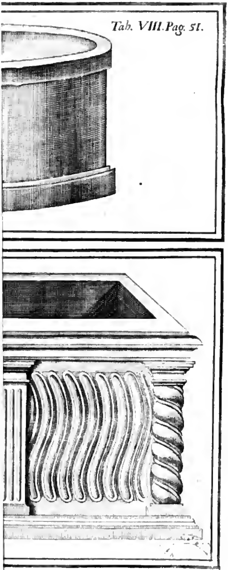
hic pro ſpecimine, inter ſexcentas, quæ afferri poſſent, paucas aliquas inſcriptiones. Prima Ethnica eſt, e vetere Sarcophago in corte domeſtica Collegii Romani Soc. Jeſu. *Vide Tab.* VI.

Digitized by Google

Tab. VIII. Pag. 51.

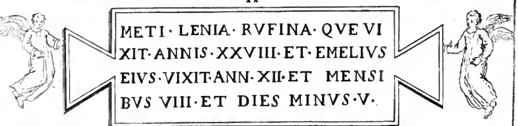
Digitized by Google

Digitized by Google

I

II

III

Tab. VIII Pag 51

Quæ ſequitur, *Tab.* VII. *num. primo*, Synagogam ſapit, quam nominat. Eam exſcripſi ex arca ſepulcrali, quæ Saxo Tiburtino cavata eſt in Parthenone Monialium Sanctæ Cæciliæ, ad Portam Portuenſem:

(1)

sic
ЄΝΘΑΔЄ ΚЄΙΤЄ ΜΝΙ
ΑϹЄΑϹ ΜΑΘΗΤΗϹ
ϹΟΦΩΝ ΚΑΙ ΠΑΤΗΡ
sic
ϹΥΝΑΓΩΓΙΩΝ

Patri Synagogarum addamus Archiſynagogi Filium, cujus item Epitaphium areæ ſimiliter anſatæ inſculptum eſt: non quia inedita ſit hæc inſcriptio, ſed quia ex lapide ipſo longè emendatior dabitur, quàm prodierit a Sponio, qui eam in ſuis Miſcellaneis deformavit (2); miſcuit enim arbitratu ſuo, ac diviſit verſus; mutavit literas, ut ſerviret orthographiæ: addidit in quarta linea characterum deletorum veſtigia, quæ tamen in marmore nulla ſunt; quodque audacius eſt, Agrippenſes quoſdam intruſit e penu ſuo, quos lapis nunquam agnoverat. Illuſtriſſimus Fabrettus e Sponio retulit hanc inſcriptionem (3), ſed cum iiſdem mendis: ignoravit nimirum, unde eam Sponius arripuiſſet. Eſt autem Romæ, in Cavædio Palatii DD. de Naris, ad Sanctæ Claræ; in fronte Sarcophagi, qui ſuppoſitus eſt fonticulo. Inde eam ego diligenter tranſcripſi, ac vix oculis meis credens, viris peritiſſimis legendam, conferendamque oſtendi; ne fortè decepiſſet me ſaxi ſuperficies, quam tamen accuratè priùs emundaveram a muſco, & ſordibus, quæ propter aquam perpetuò defluentem ei adhæſerant. En imaginem *Tab.* VII. *num.* 2.

Epitaphium ego hoc ſic legendum, intelligendumque cenſebam. ἔνθαδε κεῖται Ἰουλιᾶνος ἱερεὺς, ἄρχων καλλίβων καρπείων, υἱὸς Ἰουλιανοῦ ἀρχισυναγώγου. *Hic jacet Julianus Sacerdos, Princeps circumciſorum Carpenſium, filius Juliani Archiſynagogi*: putabamque eos qui Geographiâ antiquâ delectantur, gratiam habituros non modicam Sarcophago huic, quòd *Carpenſes*, non ità notos nominaviſſet. Occurrebat etiam, poſſe *Carpenſes* illos eſſe e Civitate *Carpa*, quæ deinde ad Myſiæ Præfecturam pertinuit, uti habetur in Fragmentis Hieroclis Grammatici apud Emmanuelem a Schelestrate (4). Verùm conjecturas haſce deſtruit Stephani Byzantini auctoritas (5) qui in Bythinia fuiſſe ſcribit CALPEUSAS; quos & CALPINOS, & CARPETANOS dicere conſueverint; quemadmodum, & Urbem CARPETAM. Ut poſt hæc tam liquida, dubitari non poſſit, τὰ ΚΑΛΚΑΡΠΙΣΙΩΝ, quæ ſunt in Sarcophago, non de καλλίβοις Καρπείοις, ſed de Καλπείοις illis Καρπείοις intelligi oportere.

G Jam

[1] *Hic jacet Mnaſeas, diſcipulus Sapientium, & Pater Synagogarũ.* ΚЄΙΤЄ *pro* ΚЄΙΤΑΙ. ΜΝΙΑϹЄΑϹ, *facilè* ΜΝΑϹЄΑϹ. ϹΥΝΑΓΩΓΙΩΝ: *Pleonaſmo eodem, pro* ϹΥΝΑΓΩΓΩΝ, *niſi fortè ſit a* συναγώγιον.

[2] *Sect.* X. *pag.* 731.

[3] *Inſcr. Dom. Cap.* c. 248. *pag.* 389.

[4] *Tom. II. Antiquitatis Eccleſiæ, pag.* 720.

[5] *In lib.* Ἐθνικῶν, *ſeù* περὶ πόλεων, *è recenſione Abrahami Berkelii*: ΚΑΛΠΑΙ, πόλις Βιθυνίας..... τὸ ἐθνικὸν Καλπῖος.... Τινὲς αὐτοὺς Καρπητανούς, ὡς Καλπητανούς φασι, ἢ τὴν πόλιν Καρπίτας. *Similia habet V.* ΚΑΡΠΗΙΑ.

Jam igitur ad anſas Epitaphiis appoſitas me recipio, ut addam, non dexpexiſſe Chriſtianos morem Judæis, Ethnicisque communem, apponendi ornatum illum titulis ſuis ſepulcralibus. Ne multus ſim in re nihili, tria Chriſtianorum Epitaphia inedita, cum hoc ornatu, hic apponenda curavi (*Tab.* VIII.) Epitaphium Maximini, primo loco poſitum, deſumptum eſt e rudi anaglypho Muſei Kircheriani. Imago viri ſtantis cum Virga, prope modium frumento plenum, ex quo prodeunt ſpicarum manipuli, digna notatu eſt, utpote nec frequens in Chriſtianorum monumentis, nec ità facilis explicatu. Crediderim eſſe imaginem Chriſti, quem MAXIMINUS hic ſperat, redditurum ſibi e ſepulcro prodeunti, *menſuram plenam, confertam, coagitatam, & ſupereffluentem* (1). Fortaſſe etiam ſpicæ illæ alludunt ad *granum frumenti, quod cùm mortuum fuerit, multum fructum affert* [2]. Quod ſi myſticæ hæ interpretationes non placeant; (placuerunt autem antiquis Fidelibus, qui tam frequenter Symbolis uſi ſunt, alludentibus ad Evangelii parabolas) putare poſſis, per eum virum ſignificari Maximinum ipſum, ejuſque officium. Fuerit ſcilicet is unis e publicis Menſoribus; quos, *Menſores Cereris Auguſtæ*, dicebant: Hinc Virga, quam præ manu habet, Regula ſit, qua Menſores hujuſmodi utebantur, ad peræquandum in Modio triticum. Verùm hæc inſtituti præſentis non ſunt: Sola enim illa tituli conformatio conſideranda eſt modò in eo Epitaphio.

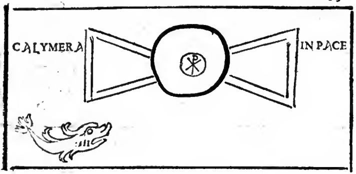
Secundum, quod in eadem Tabula appingitur, Chriſtianum epitaphium, eſt METILENIAE RUFINAE Martyris, ac filii ejus EMELII, item Martyris, ex Cœmeterio Saturnini. Hoſce verò Martyras, celebres fuiſſe in Eccleſia Romana, credi poteſt: Sepulcrum namq; illorum, non ſolùm cruentò Vaſe notatum invenere, qui Cœmeteriis præſunt; ſed & picturis undequaque exornatum. Placuit ex picturis iis hic referre titulum minio pictum ſuper tectorio; & alatos illos duos Adoleſcentes, tunicatos, qui anſas tituli tenent, quales mecum e ſchedis ſuis communicavit D. Can. Marangoni, oculatus exſcriptor, ac Vir fideliſſimus.

Tertium in eadem Tabula VIII. Epitaphium expreſſi e Lapide ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim; quem lapidem invenerat, anno MDCCXXVII, in Cœmeterio Cyriacæ D. Boldetti. Obſervare licet Puellæ hujus Antoniæ effigiem in Lapide, ac præterea ſculptam in appoſitis triangulis, hinc palmam, illinc Coronam. Simile quid huic Coronæ laureæ eſt rudi opere expreſſum in Trigonis epitaphii Severiani, quod illuſtramus: Neque ſinè animadverſione prætereunda ſunt puncta illa, cordis figuram referentia, quibus ſimilia habet Lapis SEVERÆ.

Non poſſum autem mihi temperare, quin hic apponam epitaphium aliud chriſtianum CALIMERAE Martyris, quod ad forulum, Vaſe ſanguinolento ornatum, invênit in Cœmeterio Sancti Hermetis, anno MDCCXXVII, D. Canonicus Boldetti. Vidi ego lapidem ipſum, ac dignum putavi, qui hic referretur, propter appictas triangulares anſas clypeo illi, in quo Sanctum Chriſti Redemptoris nomen conſueto monogrammate exſculptum eſt.

CA

[1] *Lucæ* VI. 38. [2] *Joann.* XII. 24.

Et hæc quidem de ornamentis iis τριγώνοις, quæ Severiano epitaphio appicta ſunt. Supereſſet, ut hic, ubi ſermo eſt de παρέργοις hiſce, epitaphio additis, quædam opportunè obſervaremus circa ornamenta illa, cordis, vel folii figuram referentia; quæ quinquies in ipſa inſcriptione collocata; quater verò in angulis picta, difficultatem minùs peritis faciunt, aut arcani ſaltem alicujus ſuſpicionem ingerunt. Verùm, cùm jam multis, & eruditis argumentis rem confecerint Thomas Reineſius [1], ac Raphael Fabrettus [2], qui prudenter *genus interpunctionis* ibi agnoverunt, *libero, & idiotico Marmorariorum luſu adhibitum*; cùmq; omnium nuperrimè de characteribus hiſce, ex noviſſimè inventis lapidibus diſſeruerit D. Can. Boldetti [3], non hic me oportet, rem jam in ſuo lumine collocatam, admotis facibus illuſtrare. Solùm igitur pauculas aliquas ineditas Inſcriptiones chriſtianas hic addam, interpunctionibus hiſce ornatas (præter eas, quæ ſparſim tota diſſertatione afferentur) ut ſaltem monumentis non contemnēdis, & Lectori perito placituris, argumentum inſuave condiatur.

Primum, quod ſubdo, Bellinae Martyris Epitaphium, cum Matronæ fortiſſimæ cineribus, eſt in eo domeſtico Sacello Collegii Romani, in quo Sanctus Aloyſius Gonzaga, emenſo aſcetici tyrocinii biennio, votis ſe religioſis obſtrinxit. Inventum fuit in uno ex Cœmeteriis ad Clivum Cucumeris, anno MDCCXXVII, duplici cruenta phiala notatum, aliâ quidem extra loculum affixâ; aliâ verò ipſi ſepulcro incluſá. Vidi ſacra oſſa, ac veneratus ſum, etiam in ipſo Cœmeterio, ubi characteres epitaphii obſervavi, marmori cœruleo impreſſos; mox verò rubricâ tinctos, quemadmodum etiam nunc videntur:

CANDIDVS*
COIVGI SVI
BELLINE

* sic

(1) *Præfat. ad Syntagm. Inſcr. pagg. 7. & ſeq.*
[2] *Inſcr. Domeſt. cap. III ad Inſcr. V.*
[3] *Oſſervazioni su' Cimit. lib. 1. cap. 52.*

Et, quod ſequitur Epitaphium, eodem anno, in eodem Cœmeterio inventum, laureatum eſt. Aſſervatur, unà cum Septimii Heraclii Martyris oſſibus, ac ſanguine, apud DD. Gentili, Septempedæ [1] in Picentibus:

ΓEPTIMIVΓ ERACLIVΓ QVI VIXIΓ ANNIΓ XLIII MEΓIII ❦
EI IVLIANE LICINIA COIVGI ΓVO CVM QVEM VIXIT
ANNIΓ XVIII MEΓΓ VI BENEMERENTI ſECIT ❦

Recentiùs inventum eſt, Mercurii hujus, quod ſequitur, epitaphium. Prodjit ante duos annos e Cœmeterio Sancti Urbani, ſecùs Appiam; non procul ab Circo Gallieni, quem vulgò a Caracalla nuncupabant antiquarii, ante Fabrettum. Exſcripſi ex ipſo lapide:

MERCVRIVS ❦ QVI VIXIT ❦ ANNIS III MENSES XI DIES XXIIII ❦ DEC XI K SEP	*Deceſſit Undecimo Kalend. Sept.*

In horto Puellarum Mendicantium Romæ, non procul a ruderibus Templi Pacis Flaviæ:

LAVRENTI
INNOX ❦ PISCA
ROSE

[2]

Titulum ſequentem Macedonii, vidi apud D. Can. Boldetti: Sed ex quo Cœmeterio ſit erutus non memini:

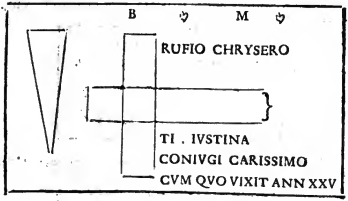
FECIT MENANDER
DVLCISSIMO SVO
FRATRI MACEDONIO
ANN XXII ❦

In

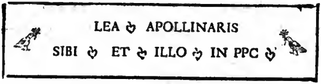
[1] *Vulgò dicitur* San Severino nella Marca di Ancona.

[2] *An* Piscarosæ *Filius?*

In Cœmeterio Sancti Hermetis exſcripſi ſequentem Rufii Chryſerotis titulum. Quid in eo Crux illa dejecta, quid illud Scalprum denotet, diu quæſivi. Fortè ſint inſtrumenta a Foſſoribus adhibita: Foſſores namque opus feciſſe inſtrumentis, in Crucis figuram compactis, ſcripſit Juſtinus Martyr [1]. Significarent itaque ruſticanam hominis conditionem. Fortaſſe verò ſignificent acceptam a Rufio Crucem ſuam, ut Chriſtum ſequeretur; ſecundùm id, quod Divinus ipſe Magiſter monuit [2]. Formulam ſanè hanc Chriſtianis uſitatam, Crucem. Accepit. D. N., exhibet pretioſa inſcriptio anni CCLXVIII, apud Boldettum [3]. Characteres tituli ruſſatos inveni:

Ibidem, Lapis loculo adhærens, characteribus ferè detritis nitri voracitate:

Et hæc inſcriptio, quæ modò inter Muſei Kircheriani lapides ſervatur, a me fuit in eodem Cœmeterio lecta:

Q. FA.

[1] *Apologiâ ſecundâ. Græca ſunt:* σκαπανεῖς δὲ τὴν ἐργασίαν οὐ ποιοῦνται, οὐδὲ βαναυσουργοὶ ὁμοίως, εἰ μὴ διὰ τῶν τὸ σχῆμα τοῦτο ἐχόντων ἐργαλείων. *"Foſſores opus "non faciunt, neq; itidem manuarii "artifices, niſi figuram hanc* [Crucis] *"habentibus inſtrumentis.*

[2] *Matth.* XVI. 24.

[3] *Oſſerv. Lib.* 1. *cap.* XIX. *pag.* 80.

sic

Q. FABIVS ǤAVDENTIVS . THⱢIAE
CONIVǤI ꝁARISSIME IN PACE
QVE . FECITMECVM ANNOS NOVE
ET DIES IIII

Ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim hoc Amantii Epitaphium inveni, inter lapides cœmeteriales, ibi ad fabricæ uſum ſervatos in ædibus DD. Canonicorum:

AMANTIVS IN PACE QVI VIXIT
ANNOS N XXV MARITO DVL
CISSIMO FECIT

Et hoc, quod ſequitur, *breve in exiguo marmore nomen*, erat inter eoſdem lapides:

☧ VRSE IN PACE ☧

Breve etiam hoc fragmentum e Cœmeterio Sanctæ Baſillæ, ea interpunctione cardiaca notatur:

AGATOPI IN P
QVI VIXIT · ANNI

Sed ſi omnia pernumerare hic velim inedita Chriſtianorum epitaphia, quæ habeo, cum adpictis hujuſmodi cordibus, fruſtra moroſus ero. Opportuniùs alibi ea laudabuntur. Claudat igitur agmen Epitaphium duplex. Alterum quidem Florentii Martyris; quod cum Sancti hujus Pueri oſſibus vidi, Senis in Collegio Ptolemæo, erutum (uti memorabant nobiliſſimi illi Adoleſcentes) e Romano Cœmeterio Sancti Hermetis. Alterum verò mulieris Vettiae Simpliciae; quod a Muſeo Cardin. Gualterii tranſiit ad Muſeum Kircherianum. Utrobique enim corda hujuſmodi, artificio maximè

Digitized by Google

Digitized by Google

ximè rudi, appoſita ſunt. Sed iſta modicum pretium addunt inſcriptionibus, digniſſimis, quæ magni fiant, etiam propter expreſſum, quamtumvis rudi opere, Symbolum illud Equi [1] properantis ad Metam. *Vide appoſitam Tabulam* IX. *num.* I. & 2.

In-

[1] *Video placuiſſe Chriſtianis priſcis Equorum imagines ſepulcris appingere. Aſſert duo Epitaphia Chriſtianorum, hujuſmodi ornatu inſignia, Cl. Fabretti. Ea ſunt, epitaphium* MARCIANI *Pueri* cap. V. 216., & AURELII PELAGIANI, *item Pueri*, cap. VIII. XV.

Equos ſolutos liberè paſcentes, vidi in antiquo ſubterraneo ſacello, quod MDCCXXVI *detectum fuit in Cœmeterio Baſillæ. Earum autem picturarum ectypon dedit, in Prolegomenis ad Anaſtaſii Tomum Tertiū, Ill. Blanchinus; cui tamen inclyto Viro obrepſit ibi nomen* PRISCILLÆ, *pro Nomine* BASILLÆ.

Equos duos, Crucem mediam habentes, pictos fuiſſe in ſepulcro Sancti Valentini Epiſcopi, ac Martyris Interamnatis, narrant Tabulæ publicæ de ejus inventione; quæ legi poſſunt apud Boldettum, lib. II. cap. 3. pag. 335. *Ad* JUSTI, *vel* JUSTINI, *ſeu* JUSTINÆ *loculum, in Cyriacæ Cæmeterio, appictum fuiſſe Equum, vides in fragmento illo Epitaphii, quod retuli* § I. *pag.* 2.

Gemmas præterea, tabulas doliares, ac teſſeras ſculptas Equorum currentium effigie, in Cœmeteriis inventas, habes in obſervatis a Boldetto lib. I. cap. XL. pag. 215. & lib. II. cap. XIV. 506, *quo etiam capite* (quadrageſimo libri primi) *Epitaphium habetur* FELICULÆ VICTORIS, *inventum ab eodem in Calliſti Cæmeterio, cum inſculpto equo Palmato. Illud ſanè epitaphium pronum fuiſſet accenſere chriſtianis inſcriptionibus, utpote in Chriſtianorum cœmeterio inventum; niſi perſpicax Auctor narraret coopertum ac deformatum fuiſſe ab priſcis Chriſtianis calce ſuperinducta, quemadmodum conſueverant cum marmoribus iis, quæ ex antiquioribus Ethnicorum monumentis tranſlata, neceſſitate cogente, adhibere opus erat.*

Exigua diota chryſtallina, colore cæruleo, apud Senatorem Bonarrotiū (de qua & Fabrettus cap. IV. 168.) *in uno aliquo e Cæmeteriis Romanis inventa, tribus inſculptis equis, inſignis erat; quorum etiam nomina ibi impreſſa ſunt:* AEGIS. OIKOYMENH. ZEPHYRUS. *Si quis autem ſuſpicetur, non ſinè myſterio adhibitum fuiſſe a Chriſtianis* [illegible] *hunc, quamtumvis origine ethnicum, præ phiala alia magis parabili, ad Martyris fortè alicujus ſanguinem continendum; is quidem, me judice, non abibit a vero: adeò enim multa ſunt, quæ imaginum hujuſmodi equinarum monumenta remanent in ſacris requietoriis; ut deditá operá à Chriſtianis uſurpatus credi poſſit.*

Quadrigas duas cū aurigis, & equorum, eas trahentium, imagines obſervavit Antonius Boſius (Romæ Subterraneæ lib. III. cap. XXIII. 239.) *in fornice picto* Monumenti arcuati, *in Cœmeterio Priſcillæ. Quin &* Circum, *& bigas in eo currentes, ſculptas ſimul cum Chriſti effigie, ſub Paſtoris habitu, oviculæ ſuccollantis, vidi in Sarcophago Chriſtiano molis maximæ; qui ante ãnos duos inventus in Cæmeterio Sancti Urbani, ad hortos Corſinios tranſlatus fuit. Prætereo Jumentum, deformatum in calce, quæ claudebatur loculus* ONAGRI, *in Cœmeterio Calliſti; ut narrat Boldettus* lib. II. cap. VIII. pag. 428. *Fortaſſe enim imago illa* Onagrum *referre debuit, ad ſepulti hominis nomen denotandum; quemadmodum &* SUS *ſculpta in epitaphio* PORCELLÆ, *chriſtianæ feminæ, apud eundē* (lib. II. cap. IV. 376) & Draco

Digitized by Google

Inſcriptionibus hiſce Chriſtianis multæ addi poſſent ab Ethnicis poſitæ, etiam ineditæ; quæ ornantur hiſce interpunctionibus. Verùm, ne videar (ut eſt in Proverbio) laureolam quærere velle in muſtaceo, & in re omnium maximè obvia, paginas exemplis inutilibus onerare; duas tantùm hic afferam, quibus evidens ſit; quod Reineſius, Fabrettus, ac Boldettus docuerant, arbitrarium fuiſſe Scriptoribus, & quadratariis uſum characteris, cor imitantis; quem cordolio ſignificando epitaphiis appictum fuiſſe, non pauci, neque contemnendi Scriptores fuerant opinati. Primo igi-

---

co *in epitaphio* AURELII AGAPITI DRACONIII (ib. cap. v. 386) *ad ſepulturum nomen alludunt. Præterea item quadrigas cum Elia Propheta, & currus Pharaonis, in antiquis picturis, ac Sarcophagis Chriſtianorum: Hiſtorica namque illa ſunt, non ſymbolica. Neque conſiderabo Equos, & Equites, inſculptos Arcæ porphyreticæ, quæ S. Helenæ Auguſtæ corpus continuiſſe creditur, ac modò in Laterano aſſervatur; de qua videndus Ill. Ciampinus in libro* de Ædificiis Sacris a Conſtantino M. extructis. *Fortaſſe enim Auguſtâ Heroide antiquior illa arca, nihil Chriſtiani habuit, præter corpus ibi depoſitum.*

Opportuniùs fortaſſe laudari poſſit Equi imago, unà cum animantibus variis, ad Orpheum audiendum properantis; quam pictam in Cœmeterio Sancti Calliſti extitiſſe, teſtatur Boſius, Rom. ſubt. lib. III. cap. XXIII. pag. 239. *Sed & hæc, & alia fortè non pauca, equinarum imaginũ Exempla omittamus, quæ poſſẽt inveniri in monumẽtis Chriſtianis, ſi otio abundarem: Satis nãque allatis exẽplis oſtendimus, placuiſſe priſcis Chriſtianis Equorum imagines ſepulcris appingere.*

Quid autẽ illæ ſibi velint, non ità mihi promptũ eſt dicere. Circũ, & currentes bigas in Sarcophago, de quo nuper mihi ſermo erat, ſignificaſſe credo dignitatem Conſularem ſepulti ibi Viri Patricii. Ad Conſules namque pertinuit, curſus equorum, & quadrigarum, atque alia hujuſmodi ſpectacula Circenſia dare, quarto ſæculo, aut quinto. Quarti autem, aut quinti ſæculi ætatem ſpirat ille ſarcophagus, cujus ſanè moles, Conſule digna videtur (Videatur Bonarrotus in diſſert. ſuper diptycho Baſilii pag. 249.) *Conſule item dignæ ſunt aureæ illæ antiquiſſimi indumenti reliquiæ, oſſibus ſuperinjectæ, quas in Sarcophago inventas narravere Foſſores. Nomen verò Conſulis ipſius nobis invidit antiquitas. Pictum illud fuiſſe characteribus aureis, in areola quadã, quæ erat in fronte Sarcophagi, ſuſpicio eſt: adhuc namque in ea auri, & colorum veſtigia remanebant, in exiguis marmoris cavitatibus.*

Quid verò quadrigæ in Cœmeterio Priſcillæ, quid aliæ Equorum imagines in allatis aliis monumentis ſibi volunt? Suſpicabar, appoſitas illas fuiſſe ſepulcris hominum, qui fuerint e COLLEGIO JUMENTARIORUM, *vel e familiis* SACRO STABULO, *aut* CURSUI PUBLICO, *aut etiam* CIRCO *inſervientibus: neque enim inauditum eſt, ſub Chriſtianis Imperatoribus, etiam Chriſtianos* AGITATORES *in priſcis monumentis invenire.*

Verùm, ut, quod ſentio, ſincerè fatear, arbitror potiùs Symbolicas eſſe imagines illas Equorum; atq; alludere ad Curſum, *quem, ex Apoſtolica phraſi* (2. ad Timoth. 4.) cõſummaverit *homo, ibi depoſitus; qui etiam putat,* ita *ſe* cucurriſſe; ut comprehenderit [1. ad Cor. 9.] *Symbola ſanè iſta, e Scripturarum verbis deſumpta, ad ſalivam erant ſeculorum antiquiorum in Eccleſia; ut multis oſtendi poſſet, ſi neceſſarium eſſet Soli faces admovere.*

Igitur loco ponatur rariſſima Tabula luſoria, ex Muſeo Kircheriano: quam loculo claudendo aptatam a Chriſtianis in Cœmeterio Baſillæ, ante annos non ità multos, invenere Foſſores. Videbis ibi inſculptas verſibus ſingulis, tum in principio, tum etiam in fine, interpunctiones, de quibus eſt ſermo. Advertes præterea ſervatum in omnibus religioſè numerum ſenarium: Sex rhombos in aſteriſco medio: Sex præmia victoribus promiſſa, tres laureas ſcilicet, ac tres palmas: in ſex partes diſtributam inſcriptionis ſententiam, qua monetur Victus imperitiæ ſuæ: (Ludere Neſcis:) jubeturque abire: (Leva te) & cedere loco luſuris: (Da Luſori Locum:) Singulas etiam ſententiæ partes ſex elementis compoſitas animadverte. Quæ numeri ſenarii religioſa obſervatio apparet etiam in alia conſimili tabula, quam in Cœmeterio Sanctæ Agnetis inventam a Boldetto, ipſe retulit lib. II. Obſervationum cap. IX. pag. 447; & in ea, quam invenit in Cœmeterio Prætextati, retulitque ibidem, pag. 443; quamtumvis hæc, negligentiâ marmorarii, qui eam ſcripſit, non ità exactè videatur ſervaſſe in vocibus omnibus characterum ſenarium; qui haberetur, ſi ità ſcriptum fuiſſet,

HIRCVS		PLENVS
CLAMOR	O	MAGNVS
FILORO		MVRMOR

ità ut ſenſus eſſet: Cùm Hircus, ideſt *Uter* ex hircino corio [1], vino Plenus affertur, excitatur Clamor Magnus, & Murmur Filoro, ſeu *Philorum*; ſcilicet *Amicorum*; inflexa Latinè, & mox barbarè terminata voce φίλω, ut plebs latina ſolebat, quemadmodum ſuprà obſervavimus [2]. Sed hæc præter intentum dicta ſunto. Illud enim erat præcipuè animadvertendum; apponi in Lapide, qui maximè hilaritatem, & jocum ſpirat, figuram, qua aliqui credunt cor vulneratum, ac dolens referri. Vide & mox in centro ſigilli figulini, quod excripſi e latere in Thermis Diocletianæis, cor exculptum, intra characteres ad περιφέρειαν ſcriptos [3];

[1] *Vide Interpretes ad illud Horatianum, in Arte Poëtica*: Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

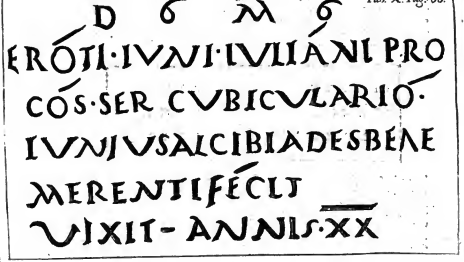
[2] § VI. *pag.* 35.

[3] *Affert aliud figulinum ſigillum, cum figura cordis in centro, Boldett. lib.* II. *cap.* XVII. *pag.* 531; *ac duo allatis ſimilia, ibid. p.* 528. 529.

ac riſum tene, ſi potes, quando docebere ab eruditis aliquibus, laboraſſe cordolio figulum, qui talia impreſſit. Suſpicarer potiùs, potuiſſe cor illud eſſe pro ſigno figlinæ, quo pacto ſolent artifices noſtrates, tabernas, atque officinas ſuas, ſymbolo aliquo præfixo, ab reliquis ejuſdem opificii diſtinguere.

Demum, ut ab cardiacis hiſce interpunctionibus aliquando me expediam, addo characteribus, per Reineſium enumeratis [1] (quibus diſtinguere antiqui conſueverunt inſcriptiones ſuas) notam aliam, ſimilem notæ Arabicæ 6, numerum ſextum vulgò ſignificanti. Ea eſt in lapide Syracuſis advecto, qui aſſervatur in Muſeo Collegii Panormitani Soc. Jeſu, *Tabula* x. [2]

Tab. X. Pag. 60.

Et hæc quidem de Ornatibus, Severiano epitaphio per parergon additis dicta ſufficiant. Pergamus itaque ad alia, quæ notatione digna in eo ſunt.

§. IX.

[1] *Præfat. ad Syntagm. Inſcr. a pag. ſexta.*

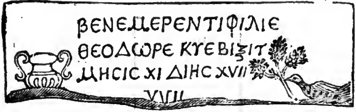
[2] *Ordo verborum eſſet*: Dis Manibus. Eroti Servo Cubiculario Junii Juliani Proconſulis, Junius Alcibiades &c.

§ IX.

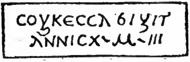
INSCRIPTIO LATINA NOTIS GRAECIS

Mirabere fortaſſe Epitaphium Latinum, elementis græcis conſcriptum: Sed neque hoc, a primis Imperii Romani temporibus, rarum eſt. Edidere non paucas inſcriptiones latinas græcè ſcriptas, quotquot [1] antiqua epigrammata collegerunt. Præter eas autem, jam publici juris factas; aliæ quædam pauculæ mihi ſunt, quibus allatis probem, non abiiſſe a frequenti ſuæ ætatis uſu hominem, qui latinum titulum Severæ Martyris, characteribus Græcorum expreſſit. Accipe primam, ex Muſeo Kircheriano, cum iis fideliter ſphalmatis, quibus in lapide ſcribitur:

(2)

Inventa hæc fuerat a Cl. Boldetto, in Cœmeterio Sanctæ Baſillæ; in quo pariter, e menſa marmorea, adhuc forulo ſuo adhærente, hoc ego epitaphium exſcripſi:

(3)

Lapidem ſimili imperitia ſcriptum, domi ejuſdem Domini Canonici vidi, characteribus in ſerræ modum aſperis. Inventus fuerat in Cœmeterio Sanctorum Gordiani, & Epimachi, ad Tumulum vaſculo cruento appoſito notatum:

[1] *Reineſius Synt. Inſcript. Claſſe* xx. 30. 108. 110. *ex Aringo. Vide & illum in Epiſt.* XLVI. *ad Rupertum, pag.* 389. *Fabrett. Inſcr. Domeſt. Cap.* V. *pag.* 390. 391. *Boldett. Oſſervazioni lib.* I. *cap.* 14. *& lib.* 2. *cap.* 3. 6. 8. *alibique. Doni Inſcript. Claſſ.* II. *Inſcr.* 158. *pag.* 103.

[2] Benemerenti Filiæ Theodoræ, quæ vixit Meſes [*ſic*] XI, dies XVII.

[3] Succeſſa. Bixit (*vixit*) Annis X. Menſibus III.

(1)

Romæ, inter Inſcriptiones collectas ab Illuſtriſſimo Domino Marchione Alexandro Gregorio Capponi, & in domûs ſuæ cavædio, ſub porticu collocatas, ornamenti, & eruditionis gratiâ, ſimilem vidi epigraphen latinam, græcis notis pictam; ſed ea chriſtiana non videtur, ex Lapidis forma: En illam, quam ineditam credo:

(2)

ΑΝΤΙϹΘΕΙΑ. ΠΙϹ
ΤΗ . ΦΗΚΙΤ . ΜΑ
ΡΕΙΤΩ ΜΕΩ
ΚΑΝΙΩ ΚΟΔΡΑ
ΤΩ .. ΔΥΛΚΙϹϹΙ
ΜΩ . ЄΤ . ΦЄΙΛΙ
ΑΙ . ΚΛΑΥΔЄΙΛΙ
ϹΑΒЄΙΝΑΙ ΚΑ
ΡΙϹϹΙΜЄ

Romæ item, in Confeſſione (quemadmodum Eccleſiaſtico vocabulo dicimus) ſeu veriùs; hypogæo ſepulcro Sanctæ Cæciliæ Virginis, ac Martyris, quod regiâ magnificentiâ exornavit Paulus Cardin. Sfondratus, inter marmora reliqua, quibus parietes conveſtiti ſunt, unum cœmeteriale habetur, cum hac inſcriptione:

(3)

ϒ ΒΗΝЄΡΑΝΔЄ ϒ
ϒ ΒЄΝЄΜЄΡЄΝΤΙ ϒ

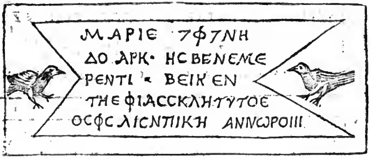
Eam, quæ ſequitur, Inſcriptionem, latinam puto, græcè ſcriptam, quia nonnulla in ea latinarum vocum veſtigia interlucent; ac præterea major characterum pars græcorum elementorum figuram imitatur. Cæterùm puram putam barbariem, atque inſcitiam ſapit. Inventa fuit in Gordiani Cœmeterio, anno MDCCXXVIII, ante diem tertium Kalendas Decembris.

MA-

[1] Vivia Vitalis. *Uxor-ne Vitalis alicujus, an potiùs eo cognomine appellata?*

[2] *Antiſtia Piſte fecit Marito meo Canio Codrato dulciſſimo, & Filiæ Claudiæ Sabinæ Cariſſimæ.* Ἀντισθεια (*Fortè*) Ἀντιστεια. Κοδράτῳ (*Fortè*) Quadrato. Κανίῳ (*Fortè*) Κ. Ἀνίῳ Cajo Anio: *quamquam & Canius* Rufus, *Martiali amicus. & alii Canii inveniantur apud antiquos.*

[3] *Venerandæ Benemerenti.*

Non expedit, in ejus ſenſu divinando, tempus, atque operam terere. Fuit, qui eam interpretaretur, Vir doctus, & gnarus ΜΑΡΙΕ ΤΦΤΝΗ *Mariæ Filiæ*; quaſi ſcriptum eſſet ΦΤΑΙΗ (nam facilè τὸ Ν, monogramma credi poteſt ex Λ, & Ι) ΔΟ ΑΡΚ. *do Arcam*. Duriuſcula interpretatio, ubi ſermo, non de cadavere intra ſarcophagum clauſo, ſed intra loculum, excavatum in parietibus Cœmeterii. ΗCΒΕΝΕΜΕΡΕΝΤΙ. *In Chriſto Benemerenti*: Quaſi τὸ C poſitum eſſet pro X. ΒΕΙΚCΝ *Vixit*: ΚC pro Ξ; Ν pro ΙΤ. Sequitur nodus Gordius, ΤΗΕ ΦΙΑCC, in quo legendum videbatur *Theophilus*. ΚΛΗΤ ΤΥΤΟΕΟC. Hic verò aqua hæret, niſi vi adhibitâ legatur. *Cletæ* (hoc eſt *Vocatæ*, *inclytæ*, *dilectæ*) *Titulos* (ſcilicet *titulum*) ΦΕΑΙ *Feci* (vel *Filiæ*, ut eſt in Martyris SEVERÆ epitaphio ΦΙΛΙΗ) ΕΝ ΠΙΚΗ ΑΝΝΩΡΟ ΙΙΙ: *In pace, annorum trium*; ubi ΑΝΝΩΡΟ, *Annorum* dicitur, communi eo plebis idiotiſmo, quem ſuprà obſervabamus, ad vocem FILORO, pag. 50. D. Joannes Marangoni legendum credebat: *Mariæ Iphinæ* (aut Rufinæ) *Doacres Benemerenti Vincentiæ Filiæ Caſtiſſimæ fecit: in pace: Annorum trium*: quæ quidem lectio minùs violenta eſt; niſi quòd, pro una, jam duæ tumulantur; MARIA RUFINA, & VINCENTIA. Omittendum, ſi lapis adhæſit ſepulcro biſomo: Secùs duriuſculum. Caterùm hic ego nihil conjiciam. Davus ſum, non Oedipus: præterquam quòd in partem fortunæ potiùs, quàm doctrinæ, aut peritiæ pono, earum notarum ſenſum aſſequi, quas aliquando, ut ait feſtivè Comicus, Gallina ſcripſerit.

Barbara illa in allato epitaphio chriſtianæ apprecationis expreſſio, CΝΠΙΚΗ; ideſt IN PACE, refricat mihi memoriam inſcriptionis, cæteroquin editæ, [1] quam characteribus inciſis, ac mox rubricatis, ſcriptam in duabus Tabulis marmoreis, vidi, atque exſcripſi, ad Caſtrum Candulphi, in collibus Albanis, penes amicum ſuaviſſimum, Equitem Hieronymum Odam (de quo ſuprà memini, pag. 40.) unà cum CYRIACAE Martyris oſſibus, quæ aſſervantur in Sacello ejus Familiæ. Inſcriptio illa græca eſt, ſed græcis formulis admiſcetur Latina formula, IN PACE, elementis græcis ſcripta, ſic, ΕΝ ΠΑΚΕ. Operæ pretium erit eam epigraphen rurſus ex ipſo ſaxo hic exhibere, diligentiùs, ac fideliùs, quàm fuerit edita:

KV-

[1] *Boldett. Oſſerv. lib.* II. *cap.* VI. *pag.* 402. *e Cœmeterio Cyriacæ*.

sic
ΚΥΡΙΑΚΗΤΗΓΛΥΤΑΤΗ | ΚΑΤΑΘΕϹΕΙϹ ΕΝ ΠΑΚΕ ☧

ΕΖΗϹΕΝ ς ΕΤΗ · ΛΕ ♂ ΠΡΟ | ΙΙΙ ΑϹΕΙΔωΝΙΙ ΑΡΤΕΙωΝ

Alium

[1] *Legenda videtur inſcriptio, atq; emendanda.* Κυριάκῃ, *vel,* Κυριακέτι γλυκυτάτῃ. Κατάθεσις *in Pace* χριςοῦ Θεοῦ. Ἔζησεν ἔτη λε΄. Θανοῦσα πρὸ μίας εἰδῶν Μαρτίων. *Cyriacæ*, vel, *Cyriaceti dulciſſimæ. Depoſitio in Pace Chriſti Dei*: (Sic enim legi debere videtur illud monogramma, cõpactum ex triangulo Δ, & charactere ☧ *Vixit annos* 35. *Mortua pridie* (ante unam) *Idus Mart.*

Duæ aviculæ, ſymbolum frequens in ſepulchris Chriſtianis, ſignificent fortaſſe Cyriacen hanc nuptam fuiſſe: Non rarò ſanè repræſentantur conjuges Chriſtiani in Cæmeteriorum ſaxis, ſub Turturum, aut Columbarum imagine: ſicuti ſub piſcium duorum ſymbolo repræſentari eos credidi in onyche annulari chriſtiano, qui erat Romæ in Muſeo P. Kircheri; figuræ hujus, licèt non hujus magnitudinis:

Putabam enim, hunc onychem inſertum a Chriſtianis fuiſſe in annulo nuptiali; atque in eo per Anchoram Cruciformem, Chriſti Crucem; per piſces verò, conjuges fuiſſe ſignificatos, quorum Sacramentum magnum eſt in Chriſto: ad Eph. 5. *Præſertim quia Chriſtiani omnes Piſcium ſymbolo exprimebantur apud antiquos Fideles, quos* Piſciculos *Tertullianus appellat*, Lib. de Baptiſm. *Quid ni igitur & Cyriacæ conjugium ſignificetur per duas illas aviculas in ſepulcro exculptas? Cyriaca,* γλυκυτάτη *dicitur; quæ blanda appellatio potuit proficiſci a Marito ſepeliente fortiſſimam conjugem.*

Quid autem ſit illud aliud ſymbolum, ſupra ΕΙΔωΝ, *non percipio. Dicerem candelabrũ Hieroſolymitanũ, ſi eſſet* ἑπτάλυχνον. *Sed neque ſeptilychnue eſt, neq; baſi inſiſtit. Fortaſſe florẽ, fortaſſe vaſculũ, voluerit ibi ſculpere imperitus artifex.*

V *in hoc lapide ſcribitur pro* Y. *Archaiſmus eſt, quem vel temporum barbaries, vel quadratarii imperitia rurſus invexit. Cæterùm, ante Auguſti ævum, frequens eſt in marmoribus, etiam optimè ſcriptis. Conſule adnotata a Cl. V. Antonio M. Salvino*, in Tom. 1. Inſcr. Etr. *pag.* 350. *Lapis Ciceroni* οὐκ χρηστός, *viá Tiburtiná*, IV. *ab Urbe Lapide, ſiniſtrorſum euntibus Tibur; qui pro ſede eſt in Bubili,* Svneroτem *habet, pro* Synerote; *quo cognomine appellabatur Lucius Salivius, Lucii Libertus,* Sagarius *de Vico Liciniano, cui conſepulta eſt Pompeja,* Cnej (*fortè* Magni) *Liberta*, Hedone.

L. SALIVIVS. L. L.
SVNEROS SAG
DE VICO LICINIANO
OMPEIA CN L
DONE

Alium habeo antiquiorem his omnibus titulum latinum; græcis literis ſcriptum poſitum (ut videtur) Sexto Clodio, Decimi Libertini filio, qui ſapit Reipublicæ Romanæ tempora, aut imperii primordia; ſed eum, infrà opportuniùs afferam, atque explicabo. Vide illum interea, ſi cupis, § XI, Tabulâ XI. num. 6.

Quæ dementia ceperit eos, qui latinas inſcriptionum voces græcè notare voluerunt, poſſet hic quæri. Verùm ego crediderim, non tam dementiæ, quàm ignorantiæ, tribuendas hujuſmodi anomalias. Græci erant genere utplurimùm, aut e græcis Aſiæ coloniis, qui Romæ ſervitutem ſerviebant. Hi autem, ut fæculentum plebis Romanæ ſermonem diſcerent, ac loquerentur; plerumq; tamen latinè legere, & ſcribere aut neſciebant, aut non curabant. Quin & libertatem adepti, atque in tribus urbanas relati, neque ipſi oblivíſci poterant originem ſuam, neque ità filios educare, ut & in moribus, & in vocibus multa illis, e græcorum inſtitutis, & conſuetudine, non adhærerent. Hinc Græcorum, atq; Aſiaticorum mores Romanam linguam, & diſciplinam ſenſim decoloravere: Sic *Græcia capta ferum victorem cepit* [1]: Sic paulatim cœpit probri loco eſſe græcè neſcire; laudi adſcribi non ſolùm diſciplinas Græcorum callere; verùm etiam e Græcis oriri; preſertim inter plebejos, apud quos ſæpe, etiam ii, qui latinæ originis erant, Græci videri, græcè loqui affectabant: *-nec ſe putat ulla* [2]

Formoſam, niſi quæ de Tuſca Græcula facta eſt;
De Sulmonenſi mera Cecropis: omnia græcè,
Cùm ſit turpe magis noſtris neſcire latinè.
Hoc ſermone pavent, hoc iram, gaudia, curas,
Hoc cuncta effundunt animi ſecreta: [3]

Hinc in iis inſcriptionibus, quæ ab hominibus græcarum hujuſmodi Familiarum ponebantur, placere cœpit deformis cæteroqui illa idiomatum confuſio; cùm & græca latinè; & latina græcè ſcriberentur: cùmq; characteribus perinde acceptis, quædam Romanorum notæ, ac voces inter græca elementa admiſcerentur, quidam verò characteres græci inter notas romanas. Inde eſt itaque, quòd in SEVERAE Epitaphio exprimantur græcis notis, quæ latina ſunt; numeri verò lunarum, menſium, ac dierum ſint merè latini: quod & obſervabis in nuper allatis Theodoræ, & Succeſſæ epitaphiis, & in epitaphio Hermaiſci infrà afferendo; quæ omnia, græcè ſcripta in reliquis, numerales tamen notas habent a Romanis. Hoc etiam SEVERAE MELITINAE epitaphium græcum, e cœmeterio Sancti Hermetis, annorum numeros ſignat elementis Romanorum:

CϾBHPA
ϾT. XI
MϾΛITIN

Con-

[1] *Horat. Epiſt. lib.* 2. 1.
[2] *Juven. Sat.* 6.
[3] *Adde Juvenali ὁμόχρονον Martialem, lib.* x. 68.
Cùm tibi non Epheſos, nec ſit Rhodos, aut Mitylene;
Sed domus in vico, Lelia, Patritio:
Deque coloratis numquam lita mater Etruſcis,
Durus Aricina de regione pater:
Ζωὴ καὶ ψυχὴ laſcivum congeris uſque,
Proh pudor! Herſiliæ civis, & Egeriæ &c.

Contrà verò, hoc aliud Theonidos puellæ epitaphium, ibidem a me exſcriptum, latinum in reliquis, annos tamen græco monogrammate ſignat:

THEONIDI DVLCISSIMAE
CHARIA MATER
ϵTK

Videtur namque, non poſſe in dubium vocari, græcos eſſe monogrammatis illius characteres; iisque ſignificari ætatem annorum viginti, quam Theonis vixerit: ΕΤΩΝ. Κ. *Annorum viginti.*

Sed, ut jam manum tollam de ſemigræcis hiſce tabulis, liceat mihi ad comprobandam exemplo alio confuſionem ſermonum, quæ Romæ, ſub Imperatoribus præſertim, in uſu fuit, epigraphen ſepulcralem hic pingere, quæ ad ſæculum a nato Chriſto tertium pertinere videtur: Poſita ea eſt Mulieri cuidam Severæ; ut multas ὁμωνύμας Martyri noſtræ agnoſcas eo ſæculo: Inſcriptio autem hæc, quantumvis videri poſſit literatis viris innotuiſſe, tum ex Inſcriptionibus Clariſſimi Vignolii [1], tum ex *Muſæo Kircheriano reſtituto*, P. Bonanni [2]; poteſt tamen jure inter ineditas hic apponi; quia neutrubi diligenter expreſſa eſt. En igitur illam ex ipſo lapide, quem iterum, ac tertiò conſului:

D. M. S
IVLIAE SEVERAE ΚΥΡΙ·.·.·.
ΑΓΑΘΗ · MAGNIETRARI
IN OMNIBVS EXEMPLIS
VITAE SVAE FAEMINAE
SEVERVS AVG. LIB.
FECIT CONIVGI OPTV
MAE· CVM QVA VIXIT
ANNIS· XXX. DE QVA NI
HIL CONQVERI POTVIT
NISI QVOT · CELERI FATO
INTERCEPTA SIT

Hic vides maritali blanditia appellari Juliam hanc Severam a Severo conjuge, ΚΥΡΙΑΝ ΑΓΑΘΗΝ, ſive *Dominam bonam*; quod minùs mirarer, ſi latinè

[1] *Inſcript. Select. pag.* 235. [2] *Claſs. III. pag.* 205.

tine dictum fuiſſet; cùm DOMINARVM titulum uxoribus dent lapides ſepulcrales Chriſtianorum pariter, atque Ethnicorum, ſecundo ac ſequentibus ſæculis [1]; ſed ea formula græca rarior eſt.

Solennes, in epitaphiis græcis Ethnicorum, dedicationis literas, Θ K legi in titulo latino CELESTINÆ; de quo infrà §. XII. Sed plura in hanc rem adeò perſpectam congerere, viris doctis ſupervacaneum, indoctis inutile cenſeri jam queat. Neque facile eſt aliquid afferre, quod rarum videatur, ac novum circa hanc linguarum commixtionem; poſtquam vidimus inter inſcriptiones Donianas, editas a Cl. Gorio [2], monſtroſam illam formulam gromaticam, ex antiquo lapide ſepulcrali:

IN FR: Π. Ω. IN AGR. Π. Φ.

quæ legenda videtur: IN FRONTE ΠΟΔΑΣ Ω' (3) IN AGRO ΠΟΔΑΣ Φ' [4]

§. X.

INTERPUNCTIO AD SINGULAS FERME SYLLABAS.

POtuit, ac fortè etiam debuit grammaticis potiùs, quàm philologicis animadverſionibus accenſeri quidquid de inculta hac interpungendi ratione hic diſputabitur. Verùm, quandoquidem jam aliqua delibavimus de ſcribendi uſu, aut veriùs abuſu apud plebem Romanam, deque interpunctionibus cor imitantibus; addamus & hæc, ad ubertatem, ac plenitudinem argumenti. Mos illiteratis dividendi punctis ſyllabas quaſque, novus non accidet, niſi iis, qui parùm ſunt in re lapidaria verſati: Occurrunt enim epigraphæ ità interpunctæ, apud omnes ferme antiquarum Inſcriptionum collectores; ac præſertim apud Illuſtriſſimum Fabretti; cujus obſervata in hanc rem [5] conſulas, auctor ſum. Antiquam originem fuiſſe oportet hujuſmodi uſûs, cujus aliqua veſtigia videmus etiam Claudii Auguſti temporibus: Nam in ſepulcreto Libertorum Liviæ, ante octo annos detecto, quod uberem literatorum ingeniis differendi materiem præbuit, inſcriptio, quam Tyrannus, verna Auguſti, poſuit Ti: Claudio Veterano, hoc mendo non caret: ibi enim ſic interpungitur quartus verſus: COL. V. M. BAR. IVM. TOTVM. Id quod ego diligenter ex ipſo lapide adnotavi; ut ſpondere poſſim pro Cl. Gorio, qui ità edidit [6], contra editionem Illuſtriſſimi Blanchini; [7] in qua hæc interpunctio, properante ad graviora editore doctiſſimo, omiſſa eſt.

Sequentibus deinde ætatibus latiſſimam huic abbuſui feneſtram patefactam oportuit: eſt enim frequens in ſaxis ſæculorum a primo. Epigramma in meis pagellis, exſcriptum ex lapide Muſæi Kircheriani.

I   Θ K

[1] *Vide Fabrett. Inſcr. c.* VIII. *p.* 582.
[2] *Joann. Bapt. Donii Inſcr. antiq. Claſs.* x. 38. *pag.* 362.
[3] *Pedes* XXIV. (4) *Pedes* XXI.
[5] *Inſcript. Dom. cap. III. pag.* 374. *& ſeqq. & in Syntagm. de Columna Trajani cap.* VIII.
[6] *In Monumento, ſive Columbario Libertorum Liviæ, Inſcript primâ.*
[7] *Camera, ed Iſcrizioni Sepulcrali de' Liberti di Livia pag.* 54.

Θ K
ΤΙ· ΤΩ· ΑΙΑ·
ΕΥ· ΤΥΚΙΩ·
ΝΙ· ΥΙΩΓΛΥ·
ΚΥΤΑΤΩ
ΖΗΣΑΝΤΙ·
ΕΤΗΑ· Λ ϛ /

Alius ibidem lapis ſic habet:

VI· TA· LI· AE
CON· COR· DI· AE
CO· IV· ÇI· BE· NE
ME· REN· TI

Addamus & hunc ex eodem Muſæo lapidem votivum; quantumvis a Bonanno jam prolatum [2]; neglexit ille namque apponere in eo veſtigia pedum euntium, ac redeuntium.

IN. VI. CITE. CE. LE
STI. V. RA. NI. E. DONAPO

G. GI. FI. V. VL. FI
LE. O. NES

Putat Bonannus, tabulam hanc anathema eſſe ab ægro Gajo Gifivlfio poſitum; qui prærerea Leones votivos quoſdam obtulerit Deae Carthaginienſium Celesti, ſive (quod idem eſt) Vraniæ, quam Invictam appellat; epitheto admodum frequenti. Quæ explicatio (ſiquidem hic liceat ad alia digredi) mihi non omnino ſapit. Puto namque Votivam Tabulam non ab uno fuiſſe poſitam; ſed a duobus, pluribuſve *Gneis* vel *Gajis* Gifivlfis, qui dicti fuerint cognomento Leones: quare

[1] Τίτῳ Αἰλίῳ Εὐτυχίωνι υἱῷ γλυκυτάτῳ, ζήσαντι ἔτη λϛ'. *Tito Aelio Eutichioni, filio dulciſſimo, qui vix. ann.* XXXVI.

[2] *Muſ. Kircher. reſtit. Claſs. II. pag.* 78.

re Leones alios æreos, argenteoſque, oblatos Cælesti Invictæ, commentitios arbitror, atque ab Inſcriptionis ſenſu alienos. Vereor deinde ur ob ſummotam ægritudinem fuerit oblatum hoc donarium. Faciunt quidem pro Bonanni ſententia ea, quæ Illuſtriſſimi Thomaſinus, [1] ac Fabrettus [2] de anathematis hujuſmodi fusè docent. Credunt namque Viri doctiſſimi, Donaria hæc, in quibus pedes, plantæve exprimuntur, poſita fuiſſe a podagricis, qui facti ſint voti compotes, ſublatis, vel mitigatis doloribus. Verùm putaverim, poſſe me, eà adhibità reverentià, quæ Scriptoribus in antiquitate conſultiſſimis maxima debetur, ab eorum opinione recedere; ubi præſertim ſermo eſt de Donariis, non AEſculapio oblatis; ſed vel Iſidi, vel Serapidi, vel Numini alteri peregrino, quale eſt hæc Cælestis. Videntur enim tunc hujuſmodi anathemata potiùs convenire Viatoribus, qui poſt emenſam viam ſe Salvos Isse, Salvos Redisse teſtentur, per ea abeuntium, ac redeuntium veſtigia, & Læti. Libentes. Vota. Solvant. quæ. peregre. constituti. pro itu. ac. Reditu. Felici. suo. et. suorum. Voverant; ut lapides priſci loqui in re ſimili ſolent. Hinc Iſidi, Serapidi, Cæleſti, aliiſque Diis in Civitatem Romanam non adſcriptis, ſacras [ut plurimùm] videmus hujuſmodi Tabulas; utpote quas ſcilicet vel Viatores ipſi, peregrè in Ægyptum, aut Carthaginem ituri, voverant Diis earum Regionum; vel ſaltem eorum conſanguinei in Urbe remanentes. Additur & præcipuus quidam pro Iside titulus, cur eam peregrini invocarent, ſperarentque propitiam. Experimento namque ſuo didicerat Dea illa, quàm difficile eſſet procul a patria peregrè diverſari, quemadmodum Poeta [3] eam alloquens canit:

Tu certè, Jovis occultis in amoribus, Io,
Senſiſti, multas quid ſit inire vias;
Quùm te juſſit habere puellam cornua Juno,
Et pecoris duro perdere verba ſono.

Addo & conjecturam aliam, cur plantas hujuſmodi credam anathema eſſe a redeuntibus poſitum, poſt abſolutam peregrinationem. Hanc autem conjecturam mihi ſubminiſtrant cœmeteriales lapides, in quibus non rarò pes inſculpitur; aliquando etiam pedum veſtigia. Miror verò Symbolum hoc oculos fugiſſe eorum, qui tam doctè, tamq; acutè diſſeruerunt de ſymbolicis lapidum Cœmeterialium figuris. Certum namque videtur, veſtigia, ac pedes hujuſmodi fuiſſe a Chriſtianis inſculptos ſepulcris ſuis, quaſi anathemata quædam Deo ſacrata, pro bene abſoluta peregrinatione ea, qua *peregrinamur a Domino* [4]. Ut autem prætercam lapides Chriſtianos jam editos [5], in quibus hujuſmodi ſymbolum reperitur; Romæ in Baſilica Sanctæ Mariæ ad Fontem Olei, in pavimento propè Baptiſterium, lapis eſt cœmeterialis, ἀγράμματος, ità ſculptus.

(1) *Thomaſin. de Donariis Cap.* VII.
(2) *Fabrett. Inſcr. Cap.* VI. *pag.* 467. *& ſeqq.*
(3) *Propert. lib. II. eleg.* 24.
(4) 2. *ad Corinth.* 5.
(5) *Vide Boldett. lib. II. cap. III. pag.* 363. *& cap.* VII. 419. *Bonarrot. Vitr. antiq. pag.* 165. *Fabrett. Inſcr. cap.* X. 484. *p.* 738. *Videant* κριτικώτεροι, *num & Chriſtianus ſit Lapis ille, apud Fabrettum Cap.* VI. *Inſcr. pag.* 471. *Caſalium, Thomaſinum, Reineſium &c., qui ethnicus creditus & votivus, adeò torſit lite ratos viros:*

Lapis alius, item cœmeterialis, in ædibus Canonicorum huic Baſilicæ proximis:

SALVTIVS PATER SALVTIO FILIO
DVLCISSIMO QVI BIXIT ANN VIIII
MN. VIII D XIII DEP. V IDVS SEP.

Pedem ſimilem in medio exculptum habet lapis in Muſeo Kircheriano, ſinè inſcriptione prorſus ulla; quem ex Cœmeterio Sancti Hermetis eductum fuiſſe, mihi Patres illi narrabant:

Ut jam videatur temeritatis damnari non poſſe conjectura illa, qua lapidem votivum Giſiulſiorum credidi poſitum fuiſſe a peregrinis poſt reditum, non a podagricis poſt ſanitatem. Sed jam ad Inſcriptiones male interpunctas redeamus.

In Cœmeterio ad Clivum Cucumeris, vel in contermino alio, lapidem ſepulcro inhærentem, ſic notatum invêni: A· GA·

Fortaſſe-an Inſcriptio illa e Cœmeteriis Chriſtianorum eſt, & nihil habet de Donario Ethnicorum. Sanè quàm pronum eſſet eam interpretari:

QUIESCENTI IANAE
HERMES DEDIT

vel, ut Chriſtiani lapides loqui potiùs ſolent:

QUESQUENTI JANAE.
HIC DORMIT;

vel,

QVIETI. IANAE.
HIC. DORMIENTIS.

A. GA. TE. BI. V.
A. S.

Agathe, Vivas.

In Sacrario Eccleſiæ ruralis, quæ eſt in Pago *Torrimpietra*, Diœceſeos Portuenſis, in Etruria Suburbicaria, aliquos obſervare licet chriſtianos lapides, e viciuis Silvæ Candidæ Cœmeteriis illuc facilè translatos. Eos tranſcripſit, & mecum communicavit P. Joſephus Rocchus Vulpius e Soc. Jeſu; qui monumenta Latii Veteris, ab Eminentiſſimo Cardinali Corradino colligi jam, & illuſtrari cœpta, juſſu ejuſdem Principis illuſtrare pergit. Inter has verò inſcriptiones hæc planè digna mihi viſa eſt, quam hic referrem, propter anomalã illã interpunctionem in vocibus quibuſdam:

sic
COIVIGI BENEMERENTI LVCANAE
[1] QVAE VIXIT · MECVM · A · N · NX · M · V · DX
ABVIT · A · N · N · P · L · MXXXI · V · ID AVG
LEANDER FECIT · TECVMPACE ☧

Ibidem hæc aſſervatur:

SIMPLICIO
IN PACE
GRATA · V · X · O · R

In Cœmeterio Sancti Saturnini, ubi ea Severæ epigraphe inventa eſt, quam illuſtramus, repertam anno MDCCXXX narravit D. Can. Marangoni & hanc, characteribus marmori inciſis, ac mox minio illitis:

PVELLAM BIBI
A · N · ET · M · A · N
N · X · X · II · DEFVN
CTA

ſic Bibianetem annorum XXII.

In

[1] *Annos* X. *Menſes* V. *Dies decem*; *Quinto Idus Auguſti*. *habuit annos, plùs minùs*, XXXI.

In eâ Cœmeterii Callixtiani parte, quæ trans Appiam ſiniſtrorſum protenditur, Aſinariam versùs, quæque a Sancto Urbano Pontifice, ac Martyre non injuriâ dicitur, cùm ad ejus Eccleſiam [1] ſecundo ab Urbe lapide poſitam accedat, detectæ fuerunt, ante annos duos, a foſſoribus Illuſtriſſimi Domini *Sacriſtæ Apoſtolici*, multæ ſepulcrales tabulæ, quas vidi; atque inter illas eam, quæ ſequitur, cum importuna interpunctione:

SAL. FEL. IA. E. RACLI. A.
TE. CVM. PA. CE

Ex quo eodem Sancti Urbani Cœmeterio, fragmentum hoc eductum eſt tituli ſepulcralis, a me viſum:

LA VR. EN. TI. AE

Neque verò alia deſunt; eaque (ut reor) inedita, pravæ hujus interpunctionis exempla; ne quis putet eum morem paucorum tantùm, eorumque indoctorum fuiſſe. Titulum, qui ſequitur, vidi Romæ, apud D. March. Alexandrum Gregorium Capponi:

(2)

ΔΗ· ΜΗ· ΤΡΙ· ΟC
Α· ΓΑ· ΘΟ· Δω· Ρω
ΤЄ· ΚΝω

qui titulus, ex lapidis mole nimis exigua, videtur ethnico columbario potiùs, quàm chriſtiano requietorio adhæſiſſe; quemadmodum & quod ſequitur antiquum epitaphium, quod eſt in Pharmacopæo Cœnobii PP. Tertii Ordinis Sancti Franciſci, prope Urbem Salviam (3) in Picentibus: quod epitaphium, meo rogatu, exſcripſit P. Franciſcus Xaverius Marganetti Soc. Jeſu, ac tum, in *Univerſitate*, ut dicimus, Maceratenſi, publicus Philoſophiæ Profeſſor.

D · M

[1] *Non procul ab eo Circo, quem a Caracalla communiter appellant Topographi; ſed a Gallieno erectum evicere eruditiſſimi inter recentiores, Ciampinus, & Fabrettus.*
(2) *Demetrius Agathodoro Filio.*
(3) *Vulgò dicitur,* Urbiſaglia.

D · M
VENERIAE
MARTI · ALIS
ET CVPIDA
FILIAE
DVLCISSIMAE

Nulla verò ex allatis inſcriptionibus ità interpunctis characterem præfert ætatis ſuæ: Eas tamen ut non longè abeſſe credam ab ætate Claudii Imperatoris illius, qui Gotthicus cognominatus eſt, facit hoc marmoris fragmentum, quod vidi Romæ, in Monaſterio Cœnobitarum Montis Oliveti, non procul ab arcu Titi: Enunciat namque ſecundum annum Imperii, cum primo Conſulatu Gordiani Auguſti, qui ſpectat ad annum vulgarem Chriſti CCXLI, ut Baronio videtur; vel (ut Pagio placet) ad annum CCXXXIX, atq; annis tantùm triginta præcedit inſcriptionem temporum Claudianorum, quam illuſtramus.

IMP. CAES. M. AN. TO. NI. O.
GOR. DI. A. NO. PI. O. FE. LI. CI
AVG. P. M. TRIB. POT. II. COS. P. P.

COR · NE · LI · A · PRAE · TEX · TA · TA
IVI · NAM · PI · E · TA · TEM · E · IVS
QVE · SVOS · ET
· DI · CI · VM
EN · TI · AM · SV · AM
· BA · VIT

Non contemnenda arbitror ea, quæ lapis hic, quantumvis diffractus, nos docet. Hinc namque diſcimus, ingenioſam eſſe potiùs, quàm veram, obſervationem Scriptoris, cæteroqui doctiſſimi, qui putavit conſueviſſe antiquos puncta interponere poſt unamquamque syllabam; *forſitan ad exprimendum mœrorem interjectis pauſis; ut in legentium animis propinquorum, ſeu Viatorum, faciliùs excitaretur dolor, & fierent productiora ſuſpiria*. Ecce tibi namque inſcriptio, non funebris, atque atra; quæ inter ſingultus, ac ſuſpiria legenda ſit; ſed hilaris potiùs, atque ex animo memore, & grato profecta; in qua tamen importunè dividuntur, punctis quibuſdam inſititiis, ſingulæ ferme syllabæ. Apparet etiam in ea communis apud Quadratarios uſus, tertio ſæculo æræ Chriſtianæ, ità in lapidibus ſcribendi; licèt mos ille plebejus, & poſterioribus etiam ſæculis perduraverit; & a Quadratariis ad alios ſeſe artifices diffuderit. Vidiſti, *Tab.* III. *pag.* 29, SEVERINÆ nomen, carbone ſuperſcriptum tabulæ

læ figulinæ ſic, SEV . ERINA . Docet itaque nos titulus incultus, eam interpunctionem Foſſoribus, aut Veſpillonibus fuiſſe uſitatam. Eſt in Muſeo Kircheriano pondus æreum [1], ejus ferme magnitudinis, quæ exprimitur *Tab. IX. num. V.* Legas ibi characteres, auctoritate, ut videtur, publica exculptos,

✠ LIBRAIVS. STĀ

qui (niſi me fallit opinio) legendi ſunt LIBRA IUSTA, potiùs quàm LIBRA *Iustæ* S*tateræ*. Docet ergo hoc pondus, ità ſcripſiſſe Flaturarios. Figulos etiam ità ſcripſiſſe doceret, ubi cætera deeſſent, ſigillum characteribus prominentibus, in Tabula fictili, quam vidi in Viridario Eminentiſſimi D. Card. Camilli Cybo, in collibus Albanis, ad Caſtrum Candulphi. Ibi legitur LVCII ALLII nomen, diviſum interpunctione ridicula; Palmæ ne, an potiùs Allii vireſcentis figuram imitante?

[2]

In

[1] *Sub Chriſtianis Principibus conflatum hoc pondus docet gemina illa Crux, quæ etiam argento illita conſpicitur. Sed ætatem ejus determinare ex characterum figura non audeo. Crediderim, ad octavum ſæculum poſſe facilè pertinere. Simul namque cum hoc pondere librali, inventum aliud, ferme ſelibrale (deficit etenim a ſemiſſi recentis libræ, ſemuncia) cum characteribus quibuſdam inverſis, atq; ità malè diviſis,*

PONDV ✠ SCAROLI

qui videntur pertinere ad ſæculum CAROLI MAGNI; *niſi fortè etiam recentiores dicendi ſint, & ad Carolum Andegavenſem, Neapolitanum Regem, ſæculo* XIII, *referendi; quod non crediderim: neq; enim omiſſa eo ſæculo fuiſſent Inſignia Francica, quæ non apparent; ut videre poteris in appoſita ſelibræ ejus imagine:*

PON-

Sed ut ad LIBRAM *illam* IVSTAM *redeam; ea, cujuſcumque tandem ætatis ſit, deficit a recenti publica Romanorum libra; cujus ſolum deuncem, ac ſemunciam pendit.*

[2] *Ordinanda videntur Verba:* LVCII. ALLII. MAXIMI. *L. autem hic Allius, vel figulus fuerit, vel Dominus prædiorum, ubi fabricata eſt bipeda, hoc ſigillo notata.* ALLIOS *ſanè Figulos, dant*

la-

In ſumma: nihil eſt frequentius emboliniæis hiſce punctis in monumentis antiquorum; præſertim poſt ſæculum ſecundum: ut proinde non ſit conſideranda hæc interpunctio in epitaphio S. SEVERAE, tanquam inuſitata quædam, & intolerabilis barbarè ſcribendi ratio; quemadmodum conſideranda non eſſet eorum omiſſio: quam frequentiſſimam in lapidibus priſcorum Græcorum (1), in quibus ſæpe, nullo interpoſito inter vocabula puncto, aut ſpatiolo, Oratio tota continuatur, imitati ſunt etiam aliquando Latini. Riſi, anno elapſo, Romæ conatus eruditorum, portentoſa multa agnoſcentium in lamella ærea votiva, molis exiguæ, *Talismani* inſtar, quam Muſeo Collegii Romani Soc. J. donaverat D. Franciſcus Ficoroni, vir ſanè de Muſeo illo optimè meritus. In ea lamella ità ſcribitur.

IOVIS
CACVNVS

Novam quamdam JOVIS appellationem ibi agnoſcere videbantur eruditi, tributā fortaſſè a Furio aliquo, aut [1] Phoebo [2] ægrè egerente. Ibi ergo τὸ JOVIS, caſus rectus putabatur, qualem Ennius uſurpaverat. CACUNI titulus non magis Jovem dedecere credebatur, quàm JUNONEM

 dede-

lateres antiqui. Figulina L. ALLI. ONYTESI *memoratur in ſigillo doliari, apud Fabrett. cap.* VII. 35. *Ibi, num.* 34., *in alio ſigillo figulino nominatur* M. AILIUS. CLEMENS. *Hinc mihi ſuſpicio de Alliis, pro interpunctione ſculptis. Conſueverunt namque ſæpè antiqui ſymbola aliqua exſculpere, alludentia ad nomen eorum qui monumenta ponebant, vel quibus monumentum ponebatur. Oſtendit hoc exemplis multis Fabrettus in Apologemate, pagg.* 88. & 89: & *in Domeſt. Inſcr. Cap. III. pagg.* 86. 187.

[1] *Neq; antiquiſsimorum tantùm; ſed & eorum, qui ſub Imperatoribus Romanis floruere. Epitaphiū metricum, in lapide refoſſo e via Appia, qui erat penes D Card. de Polignac; inventus prope ſepulcra Libertorū Liviæ Auguſtæ, omni diviſione caret:*

ΕΝΝΕΑΚΑΙ
ΔΕΚΑΜΠΝΟϹ
ΕΓΩΚΕΙΜΑΙ
ΠΑΡΑΤΥΜΒΩ
ΟΝΠΟΙΕΙΠΑ
ΤΗΡΠΡΟΚΛΟϹ
ϹΥΡΙΗϹΑΠΟ
ΓΑΙΗϹΟΥΝΟ
ΜΑΔΕΕϹΤΙΠΡΟ.
ΚΛΑΓΑΙΑΠΑΤΡΙϹ
ΗΠΑΡΑΚΕΙΜΑΙ

Nimirum: *Undeviginti menſes habens ego jaceo in Tumulo; quem fecit Pater* meus *Proclus*, peregrinus *Syriæ terra. Nomen verò eſt* mihi *Procla: terra natalis* fuit mihi hæc, *in qua jaceo*.

[1] *Catull. epig.* 23.

[2] *Martialis lib.* 3. 89.

dedecuerint nomina LUCINAE, & RUMINAE, & ΜΗΝΗΣ, & FLUONIAE, & MEPHITIDOS, & VNXIAE, & CINXIAE, & FEBRUAE, & alia turpiora; cum prætereа IUPPITER ipse dictus ſit ΑΠΟΜΥΙΟΣ, ſivè *Muſcarius*, & DAPALIS, & ΚΑΤΑΙΒΑΤΗΣ [1], & MAIUS, & MINIANUS [2], & PISTOR, & TRAGOEDUS, & STERCULIUS [3], ſivè STERCVLIVS: Quibus titulis planè ſordidis, addi poſſet & iſtud, CACUNI. Verùm ego, tantum ac talem Deum, *Qui templa cæli ſumma ſonitu concutit*, è foricaria illa latrinarum ſella deturbandum cenſui. Putabam namque conjecturas omnes everti, additis tantùm inſcriptioni punctis duobus, ſic: IOVI. S. C. ACUNUS. Quam conjecturam, accipiat ſanè quilibet, prout volet: id certiſſimum eſt, neque ob multitudinem interpunctionum, neque ob defectum, in antiquis monumentis, debere nos admodum eſſe ſolicitos.

§. XI.

KALENDAE, NONAE, ET IDUS IN EPITAPHIIS CHRISTIANIS. NUM ET IN ETHNICIS?

ASſignat Epitaphium, Natalem (ut Chriſtianè loqui ſolemus) fortiſſimæ Mulieris diem, NONAS NOVEMBRES. Hæc diei mortualis enunciatio, in Chriſtianorum Epitaphiis adeò frequens, locum fecit eruditæ virorum doctiſſimorum obſervationi, qui putaverunt poſſe ex ea dierum deſignatione dignoſci Epitaphia Chriſtianorum ab Epitaphiis Paganorum, apud quos dies mortis, utpotè infelix & ater, ſilentio premebatur. Et in hanc quidem ſententiam videntur inclinaſſe aliqui majorum gentium Scriptores; quantumvis non omnes eam ſinè cauta aliqua limitatione tradiderint.

R. P. Joannes Mabillonius, in Appendice ad eam Epiſtolam (4), quam ſub *Euſebii Romani* nomine ſcripſerat, circa Sanctorum ignotorum cultum: *Unum*, ait, *adjicere lubet de quibuſdam Notis, in ſuperiore Epiſtola prætermiſſis, quæ tumulos Paganorum diſtinguunt. In his cenſenda puto Vocabula*: Depoſitus, *ſeu* Depoſitio: Quieſcit in pace [5]: Vixit in ſæculo: Tranſiit: Bonæ memoriæ: *quæ haud ſcio, an unquam Paganis tributa reperias. Idem cenſendum mihi videtur de notatione Kalen-*

[1] *Scilicet* DESCENSOR, *propter frequentes deſcenſus ad amores, atque adulteria.*

(2) *A minio, quo Juppiter fictilis Capitolinus antiquitus pingebatur.*

[3] *Communis Sententia eſt* STERCUTII *vel* STERCULII *nomen, aut* PICUMNO *tributum, Fauni filio, qui Latinos terram ſtercorare docuit, ut ſcripſit Lactantius* lib. primo, cap. 20; *aut* SATVRNO, *propter hoc idem beneficium præſtitum, quemadmodum ait Macrobius*, Saturn. lib. 1. cap. 7. *Non tamen a vero abhorret opinio putantium, etiam Jovem ità aliquando nominatum*: IVPPITER *namq;* *non minùs ac* ISIS, VNVS *erat* OMNIA, *ità ut omnium nominibus meritò appellaretur. Vid. Ægypt. de Bacchan. p.* 101.

[4] *Editione prima. pag.* 40.

[5] *Non defuit Scriptor, cæteroqui eruditus, qui hanc etiam formulam*, QVIESCIT IN PACE; *ab Ethnicis adhibitam diceret in re ſua ebris traheretque huc Virgilianum illud*, 1. *Æneid.* 253,

— NUNC PLACIDA COMPOSTUS PACE QUIESCIT.

Verùm ibi, ni fallor, dormitavit eximius Vir; neque advertit Poëtam loqui de Antenore, Patavii inter Venetos regnante; non verò de eo compoſito inter plures.

lendarum, Nonarum, & Iduum in Epitaphiis, quæ rariſſimè, ſi tomen unquam, in Epitaphiis Gentilium occurrunt. Audierat hæc facilè Vir doctiſſimus, cùm Romæ commoraretur, ab eruditiſſimo, ſibique amiciſſimo Raphaële Fabretto, tùm Sacrorum Cœmeteriorum cuſtode: ſimilem enim aliquam Fabrettus ipſe animadverſionem habet in Opere *Inſcriptionum Domeſticarum* [1]; ubi Chriſtianis vindicat Epitaphium, phraſibus parùm religioſis conſcriptum; hac ratione ductus; quòd *Depoſitionis certa expreſſa dies, promiſſaque Pſalmodia, inſcriptionem fuiſſe a Chriſtianis poſitam evincant.*

Clariùs autem eam Regulam tradit Illuſtriſsimus Dominus Juſtus Fontanini Archiepiſc. Ancyranus, in Commentario ad Inſcriptionem Sanctæ Columbæ [2]. *Avvertaſi parimente, che ne' ſoli Epitaffi criſtiani ſogliono eſprimerſi le* Calende, *le* None, *e gl'*Idi; *onde il Conte Carlo Ceſare Malvaſia* (Marm. Felſinea p. 568.) *ed il P. Mabillone* (de Cultu SS. ignotorum pag. 24.) *mettono ciò tralle formole, che diſtinguono chiaramente i tumoli de' Criſtiani, da que' de' Gentili.* Comes verò ipſe Malvaſia, ab Illuſtriſſimo Fontanino laudatus, ità habet ad Epitaphium Chriſtianum ACVIAE (3). *Chriſtianum oles cultum* τῇ IIII. KAL. IVLIAS.... *Quandoquidem Iduum, Nonarum, & Kalendarum, ut plurimùm, mentionem haberi a Chriſticolis in ſuorum calce Epitaphiorum, quilibet colligere poterit &c.*

Si poſt tot, tamque expreſſas tantorum Virorum ſententias, locus ſit aliquis opinioni meæ, dicam quod ſentio; quodque non alienum a veritate arbitrabitur, quicumq; nolit, inaudità parte, ſententiam ferre.

Πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν· [4]

Eum ergo canonem, ità intellectum, ut ſignificet, raró uſurpatam ab Ethnicis in Epitaphiis ſuis Kalendarum, & Iduum mentionem; veriſſimum credo: Vix enim eſt, ut in millenis quibuſque ſepulcralibus titulis Paganorum, unus, vel alter, Kalendas, Nonas, Idus nominet; quæ tamen frequentiſſimè in ſepulcris Chriſtianorum occurrunt. Si quis autem omnem omnino dierum ejuſmodi commemorationem ab Ethnicorum Epitaphiis ablegandam dicat; nego ſuſtineri eam regulam poſſe; aut per eam ſatis conſuli diſcrimini inſcriptionum mortualium chriſtianarum, ab iis, quas Ethnici poſuere.

Neque aliter ſenſiſſe dicendi ſunt eruditiſſimi ii viri, qui Kalendas, Nonas, atque Idus in Epitaphiis tantummodo Chriſtianis agnoviſſe dicuntur: Ii namque, ſi eorum verba quis bene expendat, eadem docent, quæ dico. Non alia ſanè videtur fuiſſe mens Cl. Mabillonii, qui *rariſſimè in Epitaphiis Gentilium* ait funeſtum diem indigitari: Non alia Illuſtriſſimi Fabretti, qui non qualemcumque diem, notatum in Epitaphiis, ſumit pro diſcrimine Chriſtianorum, ſed DIEM DEPOSITIONIS: cujus quidem DEPOSITIONIS (ut ex Mabillonio vidimus *pag.* 76.) numquam Ethnici meminere: Non alia etiam doctiſſimi Comitis Malvaſiæ, qui ſolùm obſervat, conſueviſſe Chriſtianos, *ut plurimùm*, Kalendas notare in Epitaphiis ſuis: Hoc autem ultro damus. Solus igitur videtur Illuſtriſſimus Fontaninus nullum omnino agnoſcere velle pro Ethnico Epitaphium, quod Kalendarum, Nonarum, aut Iduum meminerit. Verùm & ea hominis longè verſatiſſimi ſententia non eſt accipienda ſinè prudenti aliqua, & cauta *limitatione*, quemadmodum Juris-periti loqui ſolent. In omnibus namque facultatibus habenda præ oculis eſt aurea

[1] *Inſcr. Dom. Cap.* II. *pag.* 112.
(2) *Commẽtario di S. Colõba pag.* 70.
(3) *Marmora Felſin. Sect. Nonà, cap.* v. *pag.* 569.
(4) *Vide Manut. in Adagiis.*

illa Sapientium Virorum conſtitutio, qua Juris-prudentes in Legum oraculis intelligendis utuntur; ut ſemper exceptione aliquâ reſtringenda putent effata Veterum, quantumlibet abſoluta; ne forte inopino aliquo caſu queat eorum veritas labefactari. *Omnis* namque *Definitio in jure civili periculoſa est*: *Rarum est enim, ut non ſubverti poſſit* (1).

Quod quidem ubique prudenter dictum, prudentiſſimè dicitur ubi ſermo eſt de antiquorum Epitaphiis, quæ tot ſæculorum curriculo, docti, indocti, ſcripſerunt; non ad artis aut regulæ alicujus amuſſim, ſed pro Superſtitum arbitrio, pro Gentium conſuetudine. Vera itaque ſit hominis doctiſsimi ſententia, quamvis non unum tantùm, vel alterum ſaxum ſepulcrale ſublestæ fidei, ſed bene multa indicari poſsint, certò certiùs ab Ethnicis poſita, quæ tamen Kalendarum deſignatione notata ſunt. Nam de plerumq; contingentibus locutum eſſe hominem peritiſsimum par eſt credere: cùm non ignoraverit Cl. V. quàm multa Epitaphia ſint, vèl in unico Theſauro Gruteriano, quæ Kalendas, Nonas, Idus clarè ſignatas habent; & tamen ad ethnicam ſuperſtitionem pertinent. Ethnicis nempe ea adjudicant, tum ætas diſertè expreſſa per Conſules in iis notatos, tum religioſæ ceremoniæ, a Sacris chriſtianis abhorrentes, quæ ibi nominantur; tum Saxa ipſa in Urnularum, Ararum, Cipporum terminalium morem conformata, & Soli ſacri amplitudinem notantia; quæ certè Chriſtianorum propria non ſunt.

Ut enim inſcriptiones eas prætereamus, de quibus dubitari poſſet, ſepulcrales ne ſint, nec ne [2]; Epitaphia ſanè nuncupari debent, atq; ab Ethnicis poſita, quæcumque mortualis, ſive ſaxi, ſive loci, mentionem faciunt; & præterea mortuos ibi tumulatos nominant [3]. Jam verò ex his non pauca ſunt, quæ ſepulcralem hujuſmodi dedicationem, in Mortuorum gratiam celebratam, notant, appoſito die.

Utque a Gruteriana collectione exordiamur: I. Saxum mortuale Antonii AEgrilli [4], quod Smetius, & Metellus viderunt Romæ, viâ Ardeatinâ, refert Aram, ſcilicet ſepulcralem Urnam, ſeu Cippum (ut Fabrettus [5] explicat) Ded. Prid. Kal. Decem. German. Caes. et. Capitone. Cos; anno nimirum poſt Romam conditam DCCLXIV [6], æræ chriſtianæ undecimo. II. In eadem Via Ardeatina vidit Metellus [7], ac delineavit Aram, poſitam C. Aurelio Favori, K. Ian. M. Avrelio. Antonino (Elagabalo) Avg. IIII. et. Avrelio. Alexandro. Caes. Cos., Anno ſcilicet æræ communis CCXXII. III. In Ædibus Joannis Boccalini, Romæ, vidit Lipſius [8] titulum Sex. Pompeji Agaſii; qui (ut ex notata ſacri Fundi in Fronte, & in Agro, menſura eruitur) ſepulcralis ſinè dubio eſt: ibi autem dicitur, inchoata fuiſſe ædicula, Prid. Idus. Aprilis. Germanico. Cæsare. et C. Fonteio. Capitone. Cos; undecimo, ut diximus [9], anno æræ Chriſtianæ. IV. Epitaphium Æliæ

(1) *L.* Omnis definitio *ff. de Reg. juris.*

[2] *Qualis eſſet Inſcriptio P. Arvanii Nigri apud Gruter.* XXIII 7., *in qua* Iovi Stygio *ſacratur ara*, XII. Kal. Jul.

[3] *Hac de cauſa inter hæc Epitaphia non numerabo Inſcriptionem, quam ſibi* Vivens Posuit *Q. Cæſius Atilianus, Sacerdos Dianæ, dedicavitque* Id. Oct, *ut eſt apud Grut.* CCCXIV. 3; *atque alias hujuſmodi, quæ mortuorum non meminere, licèt ſepulcris inſcriptæ ſint, & morituris comparata.*

[4] *Gruter. Theſaur. Inſcr.* DXXI. 4.

(5) *Inſcr. Domeſt. cap.* II. *pag.* 107.

(6) *E ſupputatione Stephani Winandi Pigbii in Annal. Rom.*

(7) *Gruter. Theſ.* DXXVIII.

[8] *Teſte Grut.* DCXXIII. 3.

(9) *P. Dionyſius Petavius Conſules hos, anno ſeriùs locat.*

Aeliæ Flaviæ Melitanæ [1] ait, Conjugem, & Liberos, feciſſe illi Sarcophagum; quem CONSECRAVERUNT. IDIBUS. AVGVSTIS. PVDENTE. ET. ORFITO. Cos. Anno Urb. cond. CMXVIII, [2] Chriſti CLXV. V. Viâ Appiâ, ut retulit in ſuis ſchedis Fulvius Urſinus, [3] fuit epitaphium CC. Aniciorum Faltoniorum; quod erat poſitum, K. OCTOBRIS. M. AVRELIO. SEVERO. II. ET. T. CLAUDIO. POMPEIANO. Cos. poſt Chriſtum CLXXIII. VI. Ibidem, teſte Ligorio, & Jacobonio [4], fuit ſepulcrum Q. Cæſii Sabini, cui Cæſia Venuleja Priſca VRN. MARMOR. POS. K. OCT. P. CORNELIO. ANULLINO. M. AVFIDIO. FRONIONE. Cos. Anno ab V. Cond. CMLII, æræ Chriſtianæ CIC. VII Funerea pariter videtur, ex figura, Ara, quam Fabri Oſtienſes ponunt [5] Q. Martio Philippo III. IO.IS. APRIL.S. SCAPULA. TERTULLO. ET. TINEIO CLEMENTE. Cos. ſecundùm vulgarem æram anno CVC. VIII. P. Minacio Albino mortuo, dedicatur [6] arula tiburtina, XIIII. KAL. NOV. M. LOLLIO. PAEDIO. VERO. ET. Q. IVNIO. LEPIDO. Cos, anno Urbis cond. DCCXXXIII [7].

IX. Q. Patidio Pacato, itē mortuo [6] ponitur Ara, K. IAN. Q. CLOELIO. SICULO. ET. T. LARGIO. FLAVO. Cos. De hoc tamen Epitaphio mihi ſuſpicio non levis injicitur: Vereor namq; ut umquam extiterit, præterquam in paginis Impoſtorum, qui illud Grutero ſubminiſtrarunt. Certum illud eſt, anno ab V. conditâ CCLV, [8] quo Conſules fuere T. Lartius Flavus, & Q. Cloelius Siculus, longè diverſam fuiſſe ab ea, quæ in hoc Epitaphio legitur, plebis Romanæ linguam. Sed hic mihi inſtituendum non eſt examen criticum de Inſcriptionum, quæ vulgò receptæ ſunt, ſinceritate: Ab iis afferendis ſuperſedebo, quarum ſuppoſitio viris doctis jam ſuboluit: Cæteras autem laudabo, quales invenero; neque enim ab unius, alteriusve falſitate nondum deprehenſâ, detrimentum ullum mihi metuendum eſt, qui non paucis exemplis, ſed bene multis, Regulam, quam impugno, poſſim inſimulare. X. In Theſauro eodem, [9] poſitum legitur Epitaphium M. Pompilio Sabino, K. IVN. L. SCIPIONE. ASIATICO. ET. C. NORBANO. BVLSO, quos Conſules me inveniſſe alibi non recordor. XI. Ara Cn. Veſuleni Latini, Dis Manibus dedicata eſt [10] ID. DEC. C. POSTHVMIO. COMINIO. ARVINO. AURVNO. [11] ET. T. LARGIO. FLAVO, quos Cos, Anno Urbis Conditæ CCLI. aſſignat Pighius [12], anno CCLIII. adſcribit Petavius. Eorum antiquitas dubium injiciet, utrùm Inſcriptio legitima ſit. XII. In Epitaphio Mindiorum [13] C. Mindius Pacorus ARAM. DIS. MANIBVS. SACRAV. II (*ſic*) KAL. AVG. Q. CAECILIO. METELLO. T. DIDIO. VIVIO. COS, Anno poſt Romam conditam, ſi Pighio credimus, DCLI, ſi verò Petavium audiamus, DCLVI. XIII. T. Canulejus Sabinus, Parentibus [14] AR. P. KAL. NOVEMBRIS. SEX. ANNIO. SILVANO. ET. T. ANNIO. VERO. POLLIONE. Cos. Anno V. C. DCCCXXXIV., æræ autem Chriſtianæ LXXXI. XIV. Parentibus item ſuis TITUL. FECERUNT [15] Vetulenii, Paſſer, & Amandus, IIII. ID. NOV. Q. FULVIO. FLACCO. AMARINO. ET. L. CORNELIO. LENTULO CAVDI-

[1] *Theſ. Grut.* DCCLI. 3.

(2) *Petav. in Doct. Temp. lib.* XIII. *Hærere ſe in Conſulum iſtorum nominibus, ait Cl. Gorius in Inſcr. Etr. Tom.* 1. *pag.* 200.

[3] *Apud Gruter.* MXXV. 6.

(4) *Ibid.* DCLXXIII. 12.

(5) *Ib.* MXXVII. 4.

(6) *Ibid.* MXXXI. 4. 7.

[7] *Ante Chriſtum* XXI. Petav.

(8) *Ita Pighius. Petavius locat anno ſequenti* CCLVI.

[9] *Pag.* MXXXI. 9.

(10) *Grut. Theſ.* MXXXII. 5.

(11) *Fortè* AURUNCO.

[12] *In Faſt. Tom.* 1. *pag.* 80.

(13) *Theſ. Grut.* MXXXV. 5.

(14) *Ibid.* MXL. 1.

(15) *Ibid.* MXLI. 8.

DINO. COS. Quod Conſulum par, anno poſt Romam conditam DXVI. aſſignatum a Pighio, locatur a Petavio anno inſequenti DXVII.

XV. Viâ Appia, OSSAR. C. Calventio Januario fecit [1] C. Calventius Avitus Frater, III. NON. IANUAR. L. QUINCTIO. CRISPINO. II. M. STATILIO. TAURO. Cos, quemadmodum remiſit in ſua Adverſaria Fulvius Urſinus. Hos Conſules, anno aræ Chriſtianæ XLIV. aſſignat Petavius [2]. XVI. Viâ eâdem, C. Caerellio Pulcheriano Sarcophagus ex marmore ſit, VI. NONAS. MAII. M. IVNIO SILLANO. ET. L. NORBANO. BALBO. COS. anno ab V. C. (ut Pighius quidem autumat) DCLXXI; ut verò Petavius docet, anno inſequenti, qui eſt annus aræ communis XIX.; quo certè tempore nulli Romæ fuere Chriſtiani. XVII. In tumulo Avilliorum [1], ut notabat ſaxum, quod olim fuit in pavimento Sancti Euſtachii, Familia tota AEDICUL. ET. ARAM. DIS. MAN. FECERUNT. V. ID. DEC. C. ASINIO. POLLIONE. ET. C. ANTISTIO. VETERE. Cos, quadriennio poſt Conſules nuper ludicatos.

Multa hujuſmodi Epitaphia Grutero ſuppeditata ſunt e ſchedis Fulvii Urſini; quo teſte, in via Appiâ detecta fuerant quinque ſequentia; XVIII. Fulviorum, qui [3] T. FECERUNT. V. NON. APRIL. M. AEMIL. LEPIDO. II. L. MUNATIO. PLANCO. Cos, Anno U. C. 712. ante Chriſtum XLIII; XIX. Pontiorum, qui H. MONUMENTUM. FECERUNT. XII (ſic in Grutero [3], fortè in Lapide fuerit III.) NON. MAR. CN. POMPEIO. STRABONE. ET. L. PORCIO. CATONE. Cos, ſcilicet, anno Urbis DCLXV, ſi Petavio ſtamus [4], ante Chriſtum verò LXXXIX; XX. Rubelliorum qui AEDICUL. FECER. XIII (ita in Grutero [3]) NON. FEBR. CN. LENTVLO. GETVLICO. ET. C. CALVISIO. SABINO. Cos, ab Urbe Condita anno DCCLXXIX, æræ Chriſtianæ XXVI; XXI. Turranniorum, qui [3]. DD. KAL. SEPT. TI. CLAUDIO. NERONE. CÆS. IIII, TI. CLAUDIO. DRUSO. III. cos: Ità enim habet Gruterus, apud quem fortè error ſubreplit in numero Conſulatuum Druſi: debuit namque, cum quarto Tiberii Cæſaris Conſulatu, enunciari Conſulatus ſecundus Druſi, cadens in annum Urbis conditæ DCCLXXIV, æræ Chriſtianæ XXI, ut Petavius notat, ac Pighius: qui in eo ſolum a Petavio diſcrepat, ut uno anno ſupputationem Petavii antecedat. XXII. Hi pariter Turrannii in Epitaphio alio [5] OSSAR. FECERUNT. XIIII. (*ſic*) NON. MART. ..... CORNELIO. SCIPIONE. M. ATTILIO. CALATINO. II. cos., qui cùm anno U. C. D, ante Chriſtum verò CCLIV. conſulatum geſſerint, ſcrupulum injicient de inſcriptionis ipſius veritate, quam modò examinare non vacat.

Præter has autem, quæ in Gruteriano Theſauro ſunt, mortuales dedicationes in Epitaphiis notatas, alias alibi non paucas reperire eſt. Reineſius [6] Epitaphium Anitiorum refert, XXIII. SACRUM, & Soli ſacri amplitudinem notans, cum die XVIII. KAL. IAN. ſub Conſulatu Aureliani Aug. II., & Baſſi, qui incidit in annum æræ Chriſtianæ CCLXXI. Petrus Relandus (7) ex Adverſariis Marquardi Gudii, habet Epitaphium Eupitiorum, ubi dicitur; XXIV. M. H. D. (ſcil. *monumentum hoc dedicatum*) KAL. FEBR. P. CORNELIO. ANULLINO. ET. M. AVFIDIO. FRONTONE. cos. Ex iiſdem (8) laudat idem Relandus Epitaphium

Iſta-

[1] *Gruter. Theſ.* MXLI. 10. 14. 15.

[2] *Poſt R. C.* DCCVII. *anno uno citiùs ponuntur a Pighio.*

[3] *Theſ. Grut. Pagin.* MXLII. 7. 13. 16. 17.

(4) *Et hic Pighius uno anno præcurrit*

[5] *Grut. Theſ.* MXLIII. 1.

[6] *Synt. Inſcr. Cl.* V. 48, *pag.* 384.

[7] *In Faſtis Conſ. pag.* 92. *ad annum Chriſti* CIC.

[8] *Ad annum Chriſti* CLXXXII. *pag.* 56.

Iſtaſiæ Mellinæ, XXV. factum, curatùmque, KAL. MART. C. PETRONIO. MAMERTINO. ET. CORN. RUFO cos, quem Petavius Trebellium Rufum nominat (1). XXVI. Eminentiſſimus ac Reverendiſſimus Card. Corradinus, in *Latio Veteri* [2] refert epitaphium Marci Eburii Tyronis, inventum in agro Veliterno, teſte Pyrrho Ligorio, ubi dies legitur notata, XVI. KAL. OCTOBRIS. C. VERO. NATALE. ET. P. CORNELIO. SCIPIONE. ASIATIC. coss. quos ſuffectos, anno Urbis DCCCXX. refert Winandus Pighius. XXVII. Ejuſdem Operis continuator, P. Joſeph Rocchus Volpi, S J. duo [3] laudat epitaphia, refoſſa *in via Gabinia Præneſtina, non longè a mœnibus Urbis*, e ſepulcro gentis Aufidiæ, cum Kalendarum notatione. Hæc autem etiam e ſchedis Ligorii deſcripta ſunt. Primum eſt Aufidiæ Torquatæ V.V., cui T. Aufidius Libertus tumulum curavit, III. NON. AVG. SER. SVLPICIO. RVFO. ET. M. CLAUDIO. COSS. [4]; XXVIII. Aliud verò eſt Aufidiæ Tuciæ, pariter Virginis Veſtalis; cui ex Teſtamento faciundum curavit Q. Aufidius Libertus, KAL. SEPTEMB. IMP. CÆS. AVGVSTO. ET. SEX. APPVLEIO. COSS. [5] XXIX. Aliam e Ligorianis funebrem Inſcriptionem C. Roſcilii Dromeſii refert Reineſius (6), in qua AR. DEDIC. KAL. FEBR. L. GELLIO. POPLICOLA. ET. CN. COR. LENTVLO. cos, ſcilicet, anno Urbis DCLXXXII, ante æram Chriſtianam, LXXII. XXX. Apud Fabrettum (7) Gelos, Divi Aug. libertus, POST. MORTEM. FILII. SVI. .... FECIT. ET. DEDICAVIT, utique ſepulcralem aram, IIII. NON. MAIAS. T. STATILIO. TAVRO. P. POMPONIO &c. Num Urbis conditæ anno DCCLXIX, æræ Chriſtianæ XVI?

XXXI, Ubaldinus, in Vita Angeli Coloccii, enumerat inter Inſcriptiones ab eruditiſſimo, atq; elegantiſſimo illo Viro congeſtas, Epitaphium A. Rupilii Aucti, & Rupiliæ Hilaræ; qui fecerunt S. ET. POST. II. KAL. FEBR. C. HOSTILIO. MANCINO. ET. C. ATILIO. SERANO. COS [8];

XXXII. Et Epitaphium M. Licinii, M. F. Craſſi, Frugi; & Liciniæ Craſſæ, quibus M. Licinius Junior, ARAM. D. III. K. MART. L. ÆMILIO. MAMERCO. ET. C. CÆSIO FABIO. VIBVLANO. COS.

Plures hujuſmodi Inſcriptiones, Kalendarum, Nonarum, & Iduum mentione inſignes, enumerare nolui. Licèt enim ſepulcrales illæ ſint, tamen, quia vel ſepulcri tantùm emptionem venditionemque memorant; vel titulo quidem fuerunt toti alicui ædificio mortuali; non tamen alicujus, aut aliquorum tantummodò Cinerariis fuerunt appoſitæ; vel nullius Mortui ac ſepulti meminerunt, unde propriè tituli Mortuorum, aut Epitaphia credi poſſent; omittendas cenſui, ne ab Epitaphiis diſcederem. Epitaphia autem profectò dici merentur laudati lapides, in quibus Kalendæ notantur, & Idus, & Nonæ. Quare videtur non poſſe negari ſi caſtigatè loqui velimus, antiquos Ethnicos aliquando hujuſmodi dierum meminiſſe in Epitaphiis ſuis. Neque verò quis objecerit, dies in allatis Inſcriptionibus memoratos, habendos pro diebus feſtivis; utpotè quibus Dedicationes celebratæ ſint, & Aræ, & Lapides poſiti; non verò ſignari ibi atrum illum diem, quo ſepultus obierit. Eſto enim hæc vera ſint. Dummodò dies aliqui memorentur in Epitaphiis Ethnicorum, jam falſum eſt Epitaphia illa excludere omninò omnem memoriam Kalenda-

[1] *De doct Temp. lib.* XIII. *ad annum Per. Jul.* 4895.

[2] *Tom.* 2. *pag.* 196.

[3] *Vet. Lat. Prof. lib.* 4. *cap.* 7. *pag.* 162.

[4] *Anno Urb. cond.* 703. *ante Chriſtum* 51.

(5) *Anno V. C.*725. *Ante Chriſtum* 29.

(6) *Synt. Inſcr. Cl.* VI. 119.

(7) *Inſcr. dom. cap.* X. 224.

[8] *Horum Conſulū par, uti & quod ſequitur; non invenio apud Chronologos.*

darum; Nonarum, & Iduum; quod ad regulam, de qua quærimus, vel evertendam, vel limitandam ſufficit.

Quid, quòd & ille ipſe ater, ac funeſtus dies, quo *nos Fata fuiſſe voluit.* [1] aliquando in Epitaphiis Ethnicorum adſcribitur? En exempla, ex monumentis jam editis. Primum, XXXIII. Ruſticellæ M. L. Cytheridos Epitaphium, a Smetio lectum [2] narrat, ab ea *debitum redditum* [3] X. KAL. SEPT. MALVGINENS. ET. BLAESO. COS. Secundum, XXXIV. Epitaphium Tyches, & Mummiæ Nigrinæ, quod ex Mazochio Gruterus habet [4], narrat hanc D. V. I. MAR. ID. XIII. Cos; ſcilicet *Deceſſiſſe quinto idus Martias*; niſi fortè quis τὸ D. malit legere DEFICA. AM. Tertiò, XXXV. apud eumdem Gruterum [5] Aemilia Felicitas, VEHICVLO. EVERSO. VIA. HOSTIENSI. TER. KAL. FEBR. OBIIT. Erat ſaxum in Villa Julii tertii Pontificis. Quartò, XXXVI. Smetius idem, quem paulò ante laudavimus, vir doctiſſimus æquè, atque oculatiſſimus, vidit [6], ad Sancti Euſtachii, Epitaphium Titi Diadumeni Aug. L; qui EXCESSIT, ut lapis ajebat, IIII. IDVS. SEPTEMB. L. CATILIO. SEVERO. T. AVRELIO. FVLVO. COS. (7) Quintò, XXXVII. Coetus, prægustator D. Auguſti, in lapide celebri, quem laudant Gruterus [8], Fabrettus [9], atq; alii, DECESSIT. NON. AVGVSTIS. M. COCCEIO. NERVA. C. VIBIO. RVFINO. COS. [10] Sextò, XXXVIII. L. Cæcilius Syrus, apud Gruterum [11], & Reineſium [12], MORTVVS. EST. III. K. IVLIAS. HORA. X. cujus Epitaphium, omni omninò carens piæ Religionis ſigno, Ethnicis adjudico; quandoquidem, licèt poſitum fuerit Chriſtianorum tempore, ut ad ejus marginem adſcripſit Gruterus (animadvertens, erui ex tota Epitaphii narratione, & characteribus in eâ ſignatis, Lucium hunc Cæcilium obiiſſe, anno Chriſti CLXXIX, 27. Maji) tamen illud, chriſtianum neutiquam fuiſſe ait Epitaphium ipſum, in quo dicitur ELATVS fuiſſe FREQVENTIA MAXIMA, quæ narratio κενοδοξίαν & Thraſoniſmum neſcio quem potiùs, quam Chriſtianam modeſtiam, atq; humilitatem ſapit. Non diffiteor quidem potuiſſe ſub Commodo, qui tum imperabat, celebrari funus, etiam a Chriſtianis, frequentiâ maximâ: ut enim ex Lampridio, ac Tertulliano benè animadvertit Card. Baronius [13], vendiderat avarus Princeps, *ſuppliciorum diverſitates*, *& ſepul-*

[1] *Tibull. lib.* 3. *Eleg.* 5.

(2) *Apud Grut. Th.* DCCCCLXXXXII. 3.

(3) *Scio Formulam hanc ita accipi a Barnaba Briſſonio*, lib. 1. de Formulis, & Solennibus Populi Romani Verbis, Pag. (mihi) 114, *quaſi religioſa eſſet*, *& impletum a Ruſticella Cytheride Votum aliquod ſignificaret; nec reprehendo viri longè doctiſſimi conjecturas. Sed neq; puto reprehendi poſſe eum, qui debitum a Ruſticella redditum interpretetur de morte, cui* nos, & noſtra debemur, *ut Horatius ait. Ea ſanè Inſcriptio ſepulcralis eſt, & Ruſticellæ hujus Cytheridos Epitaphium continet. Præterquam quòd phraſis illa*, REDDIDIT DEBITUM, *in Epitaphiis Chriſtianis expreſſa, apud Fabrettum, cap.* IV. 485. *pag.* 329. *& cap.* VIII. *pag.* 558, *non aliter quàm de Morte intelligi poteſt.*

[4] *Theſ.* DCCCCLXXXXVIII. 8.

[5] DCCLII. 2.

(6) *Grut.* DXCIX. 9.

(7) *An fortè Anno æræ Chriſtianæ* 89., *Urbis conditæ* 842?

[8] *Theſ.* DCII. 4.

(9) *Inſcr. dom. cap.* II. 69.

(10) *Cum hoc par Conſulum in Faſtis non reperiam, dubitandum occurrit, an Cajus iſte Vibius Rufinus ſuffectus fuerit Domitiano* XV. *Coſ. anno V. C.* 843., *Chriſtianæ æræ nonageſimo.*

(11) *Theſ.* DCCCLXV. 1.

[12] *Synt. Inſcr. Claſs.* XVII. 30.

[13] *Notis in Martyrolog. Roman, ad diem* 18. *Aprilis.*

Digitized by Google

pulturat: hinc Eccleſia pacem auro redemerat, *tributum Fiſco pendens, ut tutò agerent Chriſtiani*, quos prӕterea fovebat beneficiis Martia, Commodi delicium. Sed ut Chriſtiani tùm, Romӕ, funera ſuorum numero magno honeſtarint (publicè etiam, ſi vis) quis credat, voluiſſe hoc in titulis ſuis notare? Nihil ſanè hujuſmodi in Chriſtianorum titulis legiſſe me memini; prӕterquam quòd legentibus hoc L. Cӕcilii Epitaphium nihil apparet, quod Chriſtianam ſimplicitatem ſpiret. Numeretur itaq; inter lapides Ethnicorum, quibus etiam eum adſcripſere laudati Gruterus, ac Reineſius.

Adde *Septimum*, XXXVIII. ex quo habes diem mortis M. Ulpii Phedimi[1]. ABSCESSIT enim SELINVNTE. PRID. IOVS. AVGVS. NIGRO. ET. APRONIANO. COS. (2) ut lapis ſinè hӕſitatione narrat. Ethnicum autem eſſe hoc Epitaphium eruitur, tum ex eo, quòd duo ejus exempla in duabus ſepulcri frontibus locanda reperiantur [3], quod in Cœmeterialibus loculis accidere non poteſt; tùm, quòd PIACVLO. FACTO. PERMISSV. COLLEGII. PONTIFICVM. RELIQVIӔ. EIVS (Phedimi) TREIECTӔ. SINT, quod a Chriſtianis moribus, & phraſibus, alienum quàm maximè eſt.

Et iſta quidem apud Gruterum. Jam, quӕ apud alios antiquarum Inſcriptionū Collectores obſervari poſſunt Paganorum Epitaphia, cum notatis Kalendis, ac Nonis, diem atrum mortis ſignantibus, e numeremus. In Codice MS Bibliothecӕ Vaticanӕ, quem, permiſſu Eminentiſs. ac Reverendiſſimi Domini Card. Quirini Bibliothecarii, conſulere licuit, refertur Inſcriptio, XXXIX. ſepulcralis L. Lupilii, qui OB. V. KAL. MAI (4), & XL. P. Pacurtii Auſiatis, qui MOR. IDIB. QVINT: utraq; ex Lapide antiquo in Calabris apud Lupios, utraq; Ethnica, cùm una monumentum in Foro poſitum, altera Gladiatores in funere datos commemoret. Habemus igitur *Octavum*, *Nonumq;* Epitaphium Ethnicum, ubi ſignatur expreſsè mortis dies. Sit igitur *Decimum*, XLI. ex Reineſio [5], apud quem Sex. Julius Meleoſus O. E. A. D. XIIX. K. SEXT. P. DOL. COS; Anno ab Urbe condita DCCLXIII, ӕrӕ communis decimo. Saxum ipſum in Epiro vidit Langermannus, & malè tranſcriptum Reineſio, ac nobis dedit. Videtur legendum, *Obiit ex ante diem*, vel *Obitum fecit*; (niſi fortè ſigla fuerint D. E. *Defunctus eſt*) *ante diem duodeviceſimum Kal: Sextileis, P. Dolabella Cos.*

Undecimum, XLII. Reineſio eidem ſubminiſtravit Sirmondus: eſt autem Epitaphium Calpurniӕ Donatӕ: Hӕc verò DECESSIT, ut in lapide rotundè ſcribitur, IIII· NON. SEPT. BLANDO. ET. POLLIONE. COS, qui ſuffecti fuere, anno Urbis DCCLXX (ut Reineſius ait [6]) Chriſto adhuc intra officinam Nazarenam latente; eſt enim ille annus ӕrӕ Chriſtianӕ decimus ſeptimus.

Duodecimum, XLIII. legitur apud Fabrettum [7] poſitum Blaſtioni puero: neceſſe eſt autem pro Ethnico habeatur, cùm & nullo chriſtianӕ religionis ſigno diſtinctum ſit, & notas profanas habeat D M; quӕ licèt aliquando Chriſtianis epitaphiographis obrepſerint, tamen cùm ſejunctӕ ſint ab omni verӕ religionis indicio, non niſi temere ad Chriſtianos traherentur. Puer ergo iſte infelix Blaſtio, dicitur in ipſo Epitaphio, DEFVNCTVS. III. ID. IVNIAS.

DEFVNCTVS pariter dicitur, ſinè literarum compendiis, IIII. NONAS AVGVSTAS. Q. MVSTIO. PRISCO. M. PONTIO. LAELIANO COS, Phoebus ge-

[1] *Grut. Theſaur.* DLXXVIII. 1.

[2] *Anno Chriſti* 117.

[3] *Sunt Romӕ, in fronte domûs proximӕ Aedi S. M. de Quercu*

[4] *Edita eſt utraque inter Inſcriptiones collectas a Donio, Claſſ. V.* 101. 102.

[5] *Claſſ.* XIX. 21.

[6] *Synt. Inſcr. Claſſ.* XVII. 32.

[7] *Inſcr. domeſt. cap. III.* 421.

nere Hiſpanus, in lapide, quem in conditorio Ethnico Libertorum Liviæ reperit, ante annos quinque, Eminentiſſimus Card. de Polignac; quæ inſcriptio, unà cum omnibus, quæ in eo conditorio inventa ſunt, Typis æneis expreſſa, atq; edita eſt, ab Equite Petro Leone Ghezzio, apud Dominicum de Roſſi. Erit igitur hoc Epitaphium *tertiumdecimum*, XLIV., inter ea, quæ diem mortis clarè, ac nomine ſuo indigitant.

Neque ab ea voce DEFVNCTVS, & a notando obitûs die, abhorruit Epitaph. *Decimamquartum*, XLV. M. Badii Victorini Pueri, apud Cl. Gorium [1]; in quo Epitaphio, de Badio illo dicitur, DEFVNCTVS. EST. III. KALE. . . . reliquis vel mutilatis, vel detritis. Hanc verò inſcriptionem Ethnicis adjudicandam puto, ductus argumento eodem, quo Blaſtionis pueri titulum, Ethnicum credidi: & hic namque habentur dedicationis literæ D M; & præterea nulla ibi legitur phraſis, quæ chriſtiano infanti, potiùs, quàm pagano, poſitum lapidem ſuadeat. *Decimoquintò*, XLVI. Annæus Firmus Puer, in Lapide apud Fabrettum (2) dicitur ab Eclogio ſepulcrali DEFVNCTVS. IIII. IDVS. SEPTEMBRIS, nullo anni charactere appoſito. *Decimoſextò*, XLVII. In Urnula elegantiſſima hortorum Pamphiliorum (Urnulam autem dico, ne quis de inſcriptionis ethniciſmo ſcrupulum moveat) habetur Epitaphium Recauiæ C. F. Mecianæ: ea verò, ut dicitur in ipſo ſaxo, MORIEM. OBIIT. III. K. FEB: neque ab ea die infelici adſcribenda deterritus eſt T. Flavius Liberalis maritus, qui dilectæ Uxori monumentum poſuit.

Decimoſeptimò, XLVIII. Circumſcribit quidem, ſed tamen nominat, infauſtum mortis diem, inſcriptio [3] ſepulcralis C. Julii, Aug. Lib; Frontis, piſtoris candidarii; quæ reperta in Villa Albana Eq. Hieronymi Odam, Lotharingi, viri erudititiſſimi, & amici ſuaviſſimi, modò aſſervatur in Muſeo Eminentiſſimi Card. Alexandri Albani. Hic autem C. Julius, PER. ANNOS. QVOS INTER. MORTALIS. FVIT. ANTE. EVM. DIEM. QVI. FVIT. VI. IDVS. MAI. VIXIT. ANNOS. L: Sepultus deinde ab Julia Glaphyra colliberta, quæ PRÆSTITIT. OFFICIA. M. ÆMILIO. LEPIDO. T. STATILIO. TAVRO. COS. Anno Urb. cond. DCCLXIV, æræ Chriſtianæ XI.

Sicut autem Chriſtianorum Epitaphia non ſolùm diem mortis ſæpenumero ſignant; ſed etiam non raro diem Sepulturæ, ſeu *Depoſitionis*; ità & Paganorum tituli aliquando ſepulturæ diem expreſsè adnotaverunt. Pauca affero e pluribus, quæ fortè poſſent, exempla; quibus veritas hæc extra controverſiam ponitur.

Primum ſit, XLIX. antiquiſſimum Epitaphium Oppiæ C. L. Theanonis, cujus (ait lapis a me viſus in Muſeo Kircheriano) OSSA. HIC. SVNT. SITA. AD. VII. K. IVL. CN. LENT. M. CRASS. COS. Retulit hanc Inſcriptionem inter ſelectas, quas edidit Clariſs. Vignolius [4], eamque Epigrammatis Chriſtianis annumeravit; auctoritate (ut ait) ductus Cl. Mabillonii; quamvis eam non modò non Chriſtianam, ſed Chriſto Emmanuele antiquiorem, clament notati ibidem Conſules; qui (ut idem animadvertit) eum magiſtratum geſſere, anno V. C. DCCXL, ante æram Chriſtianam XIV. Quadruplex exemplum notati in lapide funeſto diei, quo Ethnici viri, ac feminæ, compoſiti ſunt, una nobis inſcriptio ſuppeditat. Ea inventa ad Sancti Xyſti, ſecùs Appiam, non procul a loco, ubi ſupralaudata Oppiæ Theanûs inſcriptio reperta fuerat, nunc eſt in Muſeo Eminentiſſimi Card. Albani; & refertur a

Cl.

(1) *Inſcr. Etr. Tom* 1. *pag.* 431.

(2) *Inſcr. Dom. cap. V.* 8., *& apud Humphridum Prideaux, Marmor. Oxoniens.* 71.

[3] *Refert hanc inſcr. Bulaet. lib.* 1. *cap.* 39. *pag.* 220.

(4) *Inſcr. Select. Claſſ. III. pag.* 331.

Cl. Blanchino, in Prolegomenis ad Anaſtaſium, Tom. II. Eam verò loqui de ſepultura manifeſtum eſt, cùm & INLATA OSSA, & *Parietes* nominet, & *Columbaria*, in iis ædificata, ad oſsa locanda. En illam.

Secundum L. * XI. K. OCT.
Q. TEDIVS ƆL GERMVLLVS
Tertium LI. * XVI. K. NOV.
OPPIA. M. F. PARIET. IIII. COL. II. [1]
Q. IVNIO. BLAESO. L. ANTISTIO. VET [2]
Quartum LII. * X. K. IAN.
SEX. CAMPATIVS. SEX. L. EVTACTVS.
PARIETE II. COL. I.
C. FVFIO. GEMINO
L. RVBELLIO GEMINO COS (3)
Quintum LIII. * IIII. IDVS. MAI. OSSA INLATA.
LVRIAE. P. L. APRILIS.
PARIETE. II. COL. III.

Sexto loco igitur, LIV. ponatur Epitaphium Hilaræ Minoris, relatum a Sponio [4], a Fabretto [5], a Gorio (6). Ea verò Hilara (ut ſaxum loquitur) SEPVLTA. EST. A. D. VI. K. APRILES. TI. CLAVDIO. NER. P. QVINCTIL. VAR. COS; ab Urbe condita anno DCCXL, ut ait Pighius; veriùs DCCXLI, ante æram Chriſtianam XIII, ut communis recentiorum Chronologorum opinio eſt.

Non eſt hic omittendus lapis ſepulcralis Titiæ Phoebes, *Septimum*, LV, quem in hortis Matthæjorum Cælimontanis vidit Fabrettus [7]. In eo notatum invenies, OSSA illius CONDITA. XIII. K. OCTOBRIS. GERMANICO CÆSARE. C. VISELLIO. COS, anno nimirum Urbis conditæ DCCLXV, ut ibi Fabrettus ſupputat; vel DCCLXIV, ut ſupputavit Pighius, Chriſto, adhuc puero, in Galilææ pago Nazareth, *proficiente* (8), *Sapientiá, & ætate, & gratiá, apud Deum, & homines*.

Octavum, LVI. eſto Epitaphium, inventum Romæ, ſecùs viam Nomentanam, in Paganorum conditorio, quod refertur a P. Matthæo Radero, in tertiis ad Martialem commentariis (9); apud quem videri poterit, unà cum ſepulcri imagine, quidquid ibi inſcriptionum repertum eſt. Inter eas una, quæ non Conſules notat, ſed ſepulturæ diem clarè ſignat, M. Annium Juſtum feciſſe ait, VETVRIÆ. EVTYCHIÆ.... MATRI.... IV. K. Decembris. *Nono* loco, LVII. ſit quod e Mazochio Gruterus [10] refert Epitaphium Clodiæ Trophimes; quæ, ut dicitur a lapide, HIC. SITA. EST. NON. MAIAS. FRONTONE. ET. CANDIDO. COS.

Decimum, LVIII. Romæ, in Vinea Carpenſi, Grutero teſte (11), erat ſepulcrale Elogium M. Aurelii Oneſimi; cujus OSSVA. POSITA. SVNT. VI. ID. NOVEMB. CRISPINO. ET. ÆLIANO. COS (12) Et ne ſuſpicére chriſtianum eſse ſaxum, poſitum eo tempore, quo Urbs Chriſtianis referta erat, ſubditur in eodem cippo phraſis, quam Chriſtiani abominati fuiſſent, ARA (ſcilicet *Poſita*) XV. KAL. IANVAR. ISDEM. (*ſic*) COS.

(1) *Columbario ſecundo.*
(2) *Anno V. C.* DCCLXXIV, *Æræ Dionyſianæ* XXII.
[3] *Anno V. C.* DCCLXXXII, *æræ Chriſtianæ vulgaris* XXIX, *quo ſecundùm recentiores Chronologos Chriſtus paſſus eſt.*
(4) *Miſcell. ſect.* IX. *pag.* 289.
[5] *Inſcr. dom. pag.* 201. *n.* 491.
(6) *Inſcr. Flor. pag.* 420.
(7) *Inſcr. Dom. cap.* VI. 144. *pag.* 477.
[8] *Luc.* 2. 32.
(9) *Ad lib. primum, Epigr.* 93.
[10] *Theſ. Inſcr.* DCCCCLXIX.
[11] *Theſ.* DLXXV. 3.
(12) *Anno Chriſti* CLXXXVII.

Undecimum a Gadibus teſtimonium, LIX. pro uſu Kalendarum in Paganorum Epitaphiis, refertur a Morali, & Grutero [1]. Martialis. Ann. IIII, K. S. H. S. E; quæ ſigla legenda videntur, *Kalendis Septembribus hic ſitus eſt* : Additur ſolennis apud Paganos, præſertim verò apud Provinciales Hiſpanos, precatio; S. T. T. L.; *Sit tibi terra levis*; ut omnis omnino dubitationis ſcrupulus eximatur, circa ſepulti hujus Martialis religionem.

Duodecimam Epigraphen mortualem, cum notato die ſepulturæ, LX. Novoburgi, ad Danubium, inventam; habet ex Apiano Gruterus [2]. Leges in ea, Saturninium Creſcentem feciſse P. Ælio, ac T. Saturnino, ET. S. (*ſibi*) IIII. Klends. Ian; nullis Conſulibus indicatis.

LXI. *Decimumtertium* Epitaphium hujuſmodi ſubminiſtrat ex Holſtenii ſpicilegio Reineſius [3]. In eo Epitaphio narratur Septimius Juſtus avunculus feciſse Septimio Victori nepoti, Albino. et. Maximo. cos. xvii. Kal. Sept. Neq; ullum indicium habet lapis, quare credi poſſit ad Chriſtianos pertinuiſse; & habet literas dedicationis, D M, quare potiùs poſſit ad Paganorum memorias rejici.

Nolo hic alias afferre inſcriptiones ſepulcrorum Ethnicorum, cum notatis Kalendis: Eæ quidem in promptu mihi ſunt; ſed quia non clarè exprimunt, utrùm dies in iis notatus ad mortem referatur, & ad ſepulturam, an potiùs ad aliquid, quod defunctus, de quo Epitaphium loquitur, adhuc vivens geſſerit; apponendæ non fuere, ne incerta pro certis venditare velle videar. Eandem ob cauſam ab aliquibus referendis abſtinui, de quibus (ut jam dixi) dubitant eruditi, ſinceræ ne ſint, an potiùs ſuppoſititiæ. Nolui etiam diligentiùs venari, ut alias ſepulcrales Epigraphas cum notatis Kalendis, Idibus, ac Nonis congererem; ratus negari non poſse, quin aliquando eos dies Epitaphiis ſuis inſcripſerint Ethnici; poſtquam id allatis exemplis manifeſtis, adeò multis, planum feceram.

Retuleram jam hæc in commentariolos meos, circa Julium anni milleſimi ſeptingenteſimi trigeſimi ſecundi; cum eruditiſſimus, atq; elegantiſſimus P. Contuccius Contucci, Rhetor in Collegio Romano Soc. Jeſu, narrat, inventas recèns in Vinea PP. Clericorum de Somaſcha, ſecùs viam Appiam, ad Sancti Cæſarii, multas antiquiſsimorum ſepulcrorum reliquias; quæ tum ſi operis ſimplicitatem conſideres, tum ſi inſcriptionum aliquarum aureum ſtylum, tum ſi characterum figuram, tum denique ſi crebrum cognominis defectum in iis ingenuorum, libertorumq; nominibus, quæ ſunt ibi ſcripta, ſpirent tempora Romanæ Reipublicæ adhuc liberæ [4]. Quod autem propiùs ad rem meam facit, ingens illic numerus repertus eſt urnularum fictilium; quarum moles exigua, ac rudis operis, ad lacrymas profectò, & ad inferias, vel etiam

ſi

[1] *Theſ. Inſcr.* dcxcv. 10.

[2] *Theſ. Inſcr.* dxviii. 3.

(3) *Synt. Inſcr. Cl.* viii. 37.

[4] *Antiquiſſimum oportet fuiſſe morem inſculpendi graphio literas vaſculis fictilibus. Aſſervatur namque in Muſeo Collegii Panormitani Soc. Jeſu vas fictile; ſemipedalis, plus minùs, altitudinis, refoſſum, dum fundamenta ponerentur Collegii ejus, ſcriptum characteribus ignotis, quos Phoenicios ſuſpicione non imprudenti quis credat; neq; enim cum notis Punicis quas habemus in numis Siculis, aut cum Græcis, aut cum Arabicis videntur convenire. Ejus ego hic imaginem (Tab.* xi.) *in ſua forma ac magnitudine, & characteres ex eo diligenter exſcriptos exhibeo; quos tamen*

nisi Sibylla legerit,
Interpretari credo poteſse neminē,

Ut

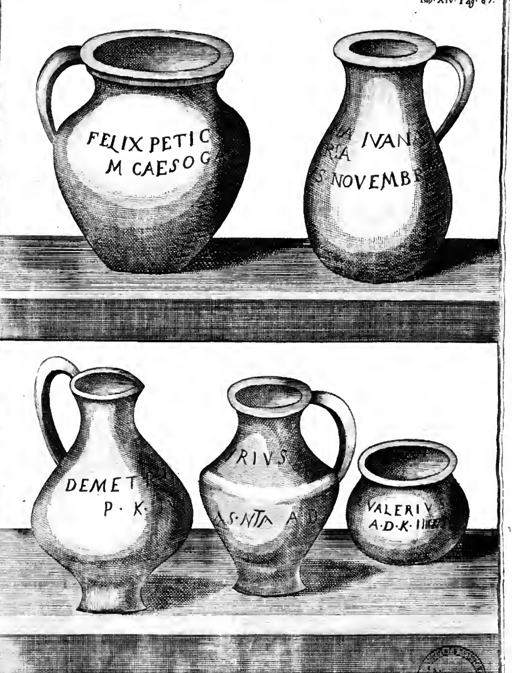

Vas fictile, huius magnitudinis, characteribus barbaris graphio inſcriptis notatum; inuentum in fundamentis Collegii Panormitani Societatis Jesu.

Modò asseruatur in Museo Collegii eiusdem.

Digitized by Google

Digitized by Google

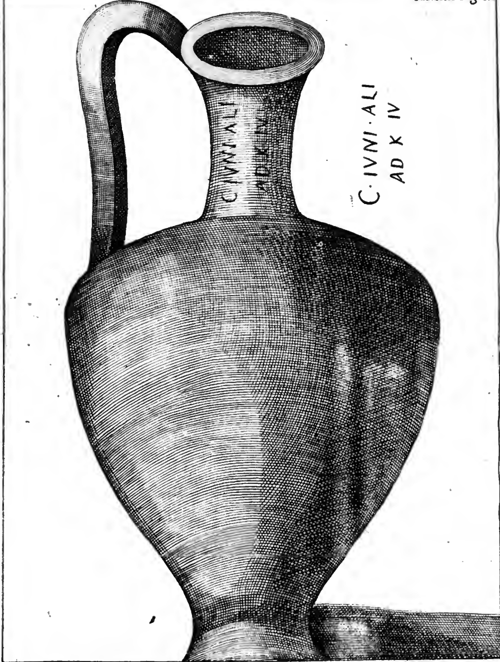

Vaſcula fictilia, ex ruinis antiquiſſimorum Sepulcrorum ſecus Viam Appiam ad Sancti Cæſarii inventa, anno 1732

Sunt in Muſeo Victorio Romæ in Muſeo Kircheriano PP. Ieſuitarum, apud Cl: V. Franciſcum Ficoroni &c. alibi

Ant Boua Sc.

Digitized by Google

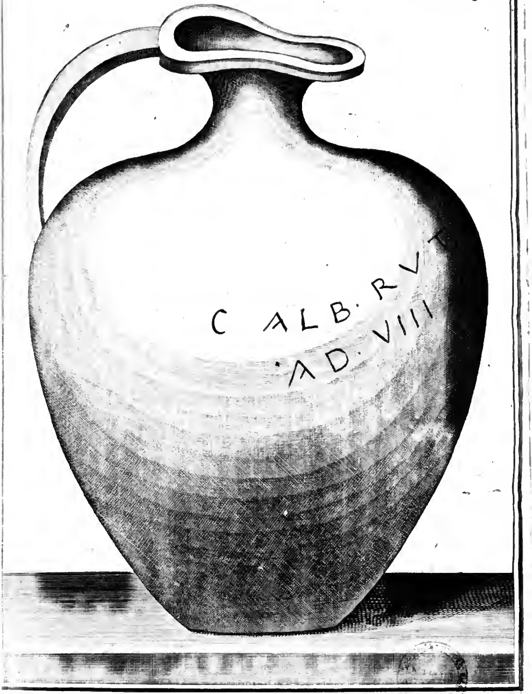
Vas fictile huius magnitudinis, e Sepulchris inuentis uiâ Appiâ, ad S. Ceſarium, anno 1732.
Eſt apud Equitem Franciſcum Vettori.

Ant. Boua Sc.

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. XII. Pag. 87.

Vas fictile huius magnitudinis, inuentum in Ruinis Sepulcrorum secus Viam Appiam ad Sancti Cęsarii, Anno 1732. Est in Museo Victorio.

ſi velis, ad unguenta plebejis hominibus ibi compoſitis, adhibitas fuiſſe perſuadeat. Ex autem omnes urnulæ, inciſis cultro, vel graphio characteribus in extima ſuperficie, notatum habent Viri vel Feminæ nomen, cui plerumque adſcriptus eſt dies aliquis: ut ſuſpicari poſſis, hominem, feminamve, cujus nomen ibi ſcribitur, vel eum eſſe qui defuncto parentaverit, vel eſſe defunctum ipſum, cui lacrymæ aut unguenta, aut alii liquores in hiſce Vaſculis inferebantur; diem verò indicatum eſſe vel ſupremum, quo ille vixerit, vel eum, quo conditus fuerit; vel eum ſaltem, quo defunctum conſanguinei lugent.

Non quidem abnuerim, ſi quis malit, dies qui ibi notantur, Natales fuiſſe, & feſtivos hominibus ibi ſepultis: ſed neque extra controverſiam eſt, aliquas ibi notas reperiri, quæ merè mortuales ſunt; ut Sigla in Vaſculo P. Larci C. L. Hilari: A. D. VII. K. DECEM. O. P; quæ non injuriâ explicari poſſunt; *Ante diem ſeptimum Kal. Decemb. Oſſa poſita*: Sic in Vaſculo Felicis Pericii, notæ illæ SP. K. FEB, legi ſanè poſſunt, ut in gladiatoriis teſſeris, *Spectatus Kalendis Februariis*. Sed numquid ab omni cum vero ſimilitudine alienum erit, ſi quis notas eas legat, SEPVLTVS. KALEND. FEBR? Quid characteres in Vaſculo, inſcripto nomine M. Sempronii L. Fil. Tertii? nonne OSSVA clarè dicunt, licèt ibi imperitia Scriptoris inciderit OSSIVA? Quis etiam divinaverit, an hæ vaſculorum epigraphæ pro toto Epitaphio fuerint miſeris hominibus, quibus memoria pretioſior poni vel non potuit, vel pro temporum parcitate non conſuevit? Certè ovum ovo non tam ſimile, quam inſcriptiones iſtæ, inſcriptionibus iis, ſinè dubio ſepulcralibus, quæ repertæ ad Sancti Xyſti, nimirum non admodum procul ab his, quæ ad Sancti Cæſarii erant [1], ſuprà allatæ ſunt, pagg. 84. 85. Quarum etiã inſcriptionum conformitas inſcriptionibus gladiatoriis, quas Gruterus [2] habet, & Fabrettus [3], ſuſpicionem injiciet de familiis aliquibus Gladiatorum, quæ hic ſub ſuis Laniſtis habitaverint, ibique etiam (locus enim ille erat extra antiquum Pomerium) ſepulcra ſua habuerint. Profectò, ſi Vaſculorum illorum Inſcriptiones Epitaphia eſſent, haberemus nubem teſtium, (nam ſupra trecentas hujuſmodi urnulas ſcriptas, ibi inventas, operæ narrant) ad oſtendendum, conſueviſſe etiam in Epitaphiis Ethnicorum ſignari diem mortis. Sed in re obſcura, ex argumentis dubiis, nolo quicquam, tanquam certum definire. Ipſae potiùs Vaſculorum imagines, aliqui ex his cum ſua ſimplicitate tituli, æquis eruditorum oculis proponantur; ut ii divinent, quid ſentiendum ſit. Vidi, & exſcripſi, aliqua quidem apud ipſum Patrem Coutucci, aliqua apud Equitem Franciſcum Vettori, alia apud Cl. V. Franciſcum Ficoroni.

Ut ajebat ille apud Plautum. Divinent, quos æquus amavit Juppiter. Ego in eo vaſe, craſſiori, & rubrâ cretâ compacto, nihil niſi antiquitatem maximam lego. Vetuſtatis item reconditæ eſt Græca inſcriptio, quæ Urnulæ fictili inſculpta inventa fuit, non multos ab hinc annos, apud Interamnates Nahartes, in Umbris: Vaſculum pro lacrymis fabrefactum fuiſſe videbatur; Inſcriptio verò, inde mihi tranſmiſſa (quæ explicanda videtur DROSYLA MATER HEDUTONI filio) *hæc erat.*

ΔΡΟΣΥΛΑ ΜΗΤΗΡ ΗΔΟΥΤΩΝΙ

Quæ autem fuerit Urnulæ ipſius figura, aut magnitudo, non novi.

[1] *Vix unus, aut alter lapidis jactus, interjacet inter utrãq; Baſilicam. Quæ a S. Xyſto dicitur, ad lævam eſt, in bivio, ubi Latina ſe ab Appia ſeparat: Eccleſia verò Sancti Cæſarii paulàm inde diſtat; Sed ad dexteram eſt euntibus Româ.*

[2] *Theſ. Inſcr.* CCCXXXIV.

[3] *Inſcr. Dom. cap. I.* 188. *& ſeq.*

1.	C · BALONI · K · MAI
2.	G · GALI · AD · XII K · MAR
3.	P · PVBLIC · M L P · ROTIIM
4.	C · F VRIVS · PR · EID DEC

M · SII-

1. Tò *K ad ſignificandas Kalendas ponitur hic, & ſæpe in aliis titulis. In Vigeſimo,* Kalendæ *ſcribuntur, Græcè ne, an Latinè?* KA. *Figura autem decimæ hujus literæ frequenter malè effingitur in his Vaſculis. Vide in Tab.*XV. *num.*5. *referri ab ea figurâ* τῦ F. *In aliquibus urnulis ubi ſcribitur* K, *vix eminent ex haſta radii diagonales qui ſiniſtrorſum vergunt;* Ⱶ. *Inutilia hæc non ſunt ad penitùs agnoſcendam Palæographiam.*

2. AD. XII. K. MAR. *Antiqua lis inter Grammaticos, utrùm quæ in antiquis libris inveniuntur notæ* AD, *legi debeant* ANTE DIEM, *vel,* AD DIEM, ſeptimum, *exempli gratiâ*, Kalendas Majas. *Definitur lis ab interpoſitis inter utramque literam punctis, quæ ſæpe in his titulis ſunt: ut in* 5. 9. 14. 15. 16. 17. 19. 22. 23. 24. 27. 31. 32. 33. 34. 36. 39. 41. 43. 44. 49. 50. *Quid quòd & illa loquendi formula,* ANTE DIEM, *non verò* AD DIEM, *barbarè quidem, ſed tamen clarè, apparet in titulo, qui allatus eſt num.* 6. *ubi* CLODIUS *ille* LIBERTUS *aut* LIBERTINUS, *malè latinizans græcitat,* ANTI . ΔΙΟΝ . ΤΕΡΤΙΟΝ . ΝΩΝΑΙΣ, *pro,* ante diem tertium Nonas &c.

C. hic Galius, quemadmodum & ſuprà allatus C. Balonius, ponuntur ſinè cognomine: quod ſaltem vicies in hiſce titulis obſervabis. Cùm autem defectus hic cognominis potiſſimum Archaiſmi indicium *ſit, ut Fabrettus animadvertit (Inſcr. cap. III. pag.* 240) *hinc non injuriâ ad Reipublicæ tempora, referendas haſce inſcriptiunculas ſuprà dixi; cùm præſertim tam multa alia accedant antiquiſſimæ vetuſtatis indicia.*

3. *Num legi oportere quis credat,* Publii Publicii, Marci Liberti, Protemeri? *Senſum alium opportunum inde non exculpo. Hic ex paucis iis titulis eſt, qui diem non notant. Reliqui ſunt.* 25. 30. 40. *Adverte præterea in hoc titulo duas* II, *ad* E *notandum, more eo, de quo aliquid dixi §* VII. *pag.* 40. *not.* 2. *Hoc obſervandum & in titulis aliis. In* 5. *habetur,* SIICTILI *pro* SESTILI; *in* 14. DIICBR, & *in* 37. DIICIIBRIS *pro* DECEMBRIS; *in* 16. CARTIIIA *pro* CARTEIA; *in* 24. P. CAIICILIUS, *manifeſtò poſitū pro* CAECILIUS: *in* 14. III; *in* 27. IIID, & *in* 37. IIIDVS, *pro* EIDibus, *in* 35. AIIMILIA *eſt pro* AEMILIA, *quod etiam videtur archaicum eſſe, & multiphagorum Quiritium ætatem ſapere.*

4. C. FURIUS *videtur nomen eſſe, quod ibi ſcribitur.* EID *pro Idibus;*

an-

4	C·HVRIVS IPR·EIDDEC	27	A D b IV IIID DEC M SEMPRONI L F TER OSSIVA
5	M· SIICTILI· S A·D·VII· F IV	31	A MINVCI F S A·D·IV EIDV
6	CEZCTOCKΛΩΔΙΟC ΔΕΚΟΜΟΥΛΙΒΕΡΤΙΝΟC ΑΝΤΙΔΙΟΝΤΕΡΤΙΟΝΝΩΝΑΙC	33	P LIGVRIVS A × D IV NONAS A TR
11	LVTATIA AD· IV· KO IVA	36	AAI MINIS × TERE A·D·XIII·K MAIAS
		38	P PERCENNI AD VIII EID F
17	LICNIA A·D·K·MARTIAS YIII	41	A AETEI· A D VI NO MARTIAS
20	AD III HIK A	46	A·D II + I Δ I IV M BDRI
22	Q CAECILI SES A·D·VII IDVS NO	47	A MINATIAL NONII NOVM
24	A CMCILIVS A·D·VI·K QVICTILIS		
25	P AVLLAE·SALVIAE	48	P MAECI·A D XVII K FE
26	DERCINA·IVANA LARIA IDIBVS·NOVEMBR	50	P LARCI·CL DECEM A D VIIK HIL OP

NAPOLI

5. ᒧΛ · SIICTILI ·
Λ · D · VII · k · IV

6. CEΞCTOCKΛωΔIOC
ΔEKOMOTΛIBEPTINOC
ANTIΔIONTEPTIONNωNAIC

7. C.

antiquá dipthongo EI *adhibitá in prima ſyllaba, more veteri. Frequens hoc in hiſce urnularum titulis. In* 22, 26, *&* 46, *ſcribuntur Idus per literam longam in prima ſede;* IDUS. *Sæpe namque protenſa illa* I. *ſubrogatur vocalibus duabus, ut in caſu patrio,* ANTONI, LUCI *&c. aut dipthongis, ut hic. In titulo* 14. EIDUS *notantur per tria* III, *duobus primis ſonontibus* E. *In* 10, *& in* 19. *ſcribuntur per unicam* E. E. SEP. EIdibus SEPTEMBRIS; E. O. *EIdibus Octobris. Vide hunc titulum, Tab.* XV. *num.* 4.

5. *Quid ſit character ille, poſt* M. SESTILI *nomen; utrùm ſcribentis imperitiá poſitus ſit ad cognomen ſignificandum; an luſu potiùs quodam ad ornatum ibi ſit exſcriptus, an demum caſu tantùm, neque ſcio, neq; admodum quærere laboravi. Rudes characterum horum figuræ (quas cùm Typi imitari non poſſent, exhibui Tab.* XV *n.* 5.) *neſcio quid mihi ſpirant de intonſis illis Curiis, & priſcis Fabriciis; aut ego fallor. Legerim hunc titulum;* M. SESTILI. ANTE. DIEM. VII. KAL. IVN. *niſi fortè ultimi illi characteres* IV, *accipiendi ſint pro* N, *& ſignificent* NOVEMBREM.

6. *Multa ſunt, quæ in hâc urnulâ ſemigræcè ſcriptâ adverti poſſint. Sextus hic Clodius appellatur* Decimi Libertinus: ΔEKOMOT ΛIBEPTINOC. *Mallem Libertum credere, niſi prænomen contumax repugnaret. Legamus itaque* Sextus Clodius, Decimi (*ſcilicet* Filius) Libertinus. *Tertium verſum legi oportere,* Ante diem tertium Nonas, *præmonui in animadverſionibus ad titulum* 2. *Omittitur inſigni negligentiâ, nomen menſis ad quem ſpectant illæ Nonæ; Sed fortè ultimum illud* C, SEPTEMBREM *indicat, aut* SEXTILEM. *Vaſculum ipſum, quod diu apud me fuit, ac diligenter conſideratum; ligonis ictu percuſſum, atque in ſuperficie detritū eſt, poſt illas* NωNAIC. *In ea verò lævigatæ ſuperficiei fractura videre adhuc mihi videbar veſtigium unius* e *ψιλου. Quo caſu, non omiſſum fuiſſet menſis nomen. Deeſt illud tamen in titulo* 21. *Dubitari etiam poſſit de titulo* 20. *Verùm, ego credo primos characteres ſecundi verſûs (in Tab.* XV. *num.* 20.) ЧI *legendos eſſe* SE *pro* SEPTEMBRI *item, vel* SEXTILI (*Et ſanè, habes exemplum etiam in his titulis literæ* S *ità ſcriptæ* ЧI. *Vide Tab.* XV. *num.* 22. *&* 33. *Vide & tit.* 47. *ubi* NONI Γ NOVM, *ſcriptū eſt pro* NONIS NOVEM) *duæ autem illæ lineæ* II. *tituli* 20, *quarum una characteri* Ч *ex parte adhæret, valent* E, *ut ad titulum* 3. *diximus. Igitur ille titulus* 20, *ità lectus, menſem indicaret. Sic etiam in Tit.* 21. (*Vid. Tab.* XV. 21) *ſupra nomen* EIDV *leviter impreſſæ videntur vaſculo*

ipſi

7. C. IVNI· ALI
AD K IV

8. POR-

ipſi notæ F. S. *ad Februarium notandum. Sic & in tit.* 50. *P. Larcl, ſuperpoſitum eſt nomen Decembris, cujus oblitus fuerat rudis artifex, qui graphio Vaſculum inſcripſerat.*

Sed quod utiliùs obſervabitur in characteribus temporum adeò antiquorum, quales ſunt ii, qui in hac urnula inſcripti ſunt, eſt figura literarum c & є, *ità efformatarũ, in hemicycli ſpeciem potiùs, quàm quadrato charactere*, Σ, E. *Etiam in titulo* 5. *exprimebatur per ſemicirculum litera* S, *poſita ſecundo loco in nomine* SESTILI, *ità ſcripto*; SIICTILI. *Placet enim magis ibi* SESTILII *nomen quàm* SECTILII. *Hujus animadverſionis meminiſſe juvabit* § XV. *Similem in quinta Latinorum nota figuram habes in titulo* 22, *in* 31, *& in* 35; *quod pariter tenendum alta mente repoſtum. Adverte etiam figuram* τῦ Ξ, *a communi aliquantulùm variantem; quamque in ſæculi tertii, quartique, a nato Chriſto, inſcriptionibus vidiſſe me aliquando memini. Adeò verum eſt illud*, Nil ſub Sole novum.

In ſecunda hujus ſexti tituli lineã τὸ Ομικρον *pingitur charactere præ reliquis exiguo. Ità Græcorum antiquiſſimi ſcribere conſueverunt; ut ex marmoribus, ac numis vetuſtis patet. Baſis nuper inventa Syracuſis, tres pedes longitudine, duos altitudine, totidem latitudine adæquans, quæ ex foraminum trium veſtigiis, in ſuperiori parte adhuc durantibus, videtur ſuppoſita fuiſſe aræ alicui, aut tripodi, ſic ſcribitur; etiam literá* ⊙ *reliquis minore.*

ΒΑΣΙΛΕοΣ ΑΓΕ
ΙΕΡΩΝοΣ ΙΕΡοΚΛΕοΣ
ΣΥΡΑΚοΣΙοΙ⊙ΕοΙΣ ΓΑΣΙ

Quam inſcriptionem Doricè conceptam (Doricè enim Syracuſii loquebantur, quemadmodum ex Pindaro, atq; ex Theocrito liquet) facilè intelliges, ſi primum verſum ſuppleas, Βασιλέως ἀγέμονος. *vel* ἀγεμονεύοντος, *Doricè pro* ἡγέμονος, *vel* ἡγεμονεύοντος: *Senſus enim tunc erit*: Rege præeunte Hierone, Hieroclis (*filio*) Syracuſii Diis omnibus *obtulerunt: Gratulaberiſque eruditis viris, detectum, lapidis hujus ope, Patrem Hieronis alterius, Syracuſarum Tyranni: quem Juſtinus, & ex Juſtino recentiores, Hieroclyti filium dixerant. Hic enim lapis de ſecundo Hierone loquitur. Primus namque Hiero, Dinomenis filius fuit, non Hieroclis: fuit enim frater Gelonis, item Tyranni, quem Dinomenis Filium Scriptores veteres appellavere.*

7. *Titulus hic inſcriptus eſt collo Ampullæ fictilis, cujus icon in ſua magnitudine æri inciſa exhibetur*

8. PORTVNΛLIΛ
MΛRTΛ · PIOTICΛ

betnrTab.XIII. *In ejus ſecundo verſu lege latinè dictum*, Ante Diem Kalendarum Juniarum; *neq; ſemper eſſe neceſſarium Orbilianum illud*, Pridie. *Subducere itaque poterunt ferulæ manum hoc exemplo Pueri Grammatici, ſi quando inexorabilis Priſcianus nolit, quaſi latinè dictam, accipere eam formulam. Eam rurſus invenies in titulo* 17. A. D. K. MARTIAS: *Verùm in eo titulo, characteres* VIII, *qui ſuppoſiti ſunt, fortè ad ſuperiora trahendi, atque cum ſuprapoſitis ſiglis legendi*, Ante diem oct. Kalendas Martias. *Saltem formulam eam*, Ante diem Kalendarum, *videbis in titulo* 49; *ubi facilè ſcriptum eſt* 11. JUN; *pro* EIUNIO; *Conſidera etiam tit.* 46.

In hoc primùm titulo occurrit λ, *peculiari forma ſcriptum; quod antiquitatis ſignum eſt: non illud quidem certiſſimum, atq; extra omnem dubitationem, cùm & in poſteriorū ſæculorum aliquibus inſcriptionibus inveniatur Vocalis hæc, ſimiliter ſcripta: Verùm, ubi hæc primæ Vocalis configuratio cum aliis conjuncta eſt prudentibus Archaiſmi votis, ſuo pondere non caret. Eam ſæpe ità ſcriptam habebant alii Urnularum hujuſmodi tituli.*

8. *Hoc* PORTVNALIA, *diem notat* XVI. *Kal. Septembris; ſive (ut vulgò dicimus) Auguſti* XVII. *Feſtum enim* PORTVNALIORUM *eo die celebratum fuiſſe, eruimus ex antiquo Kalendario Card. Maphæi, apud Gruterum* CXXXIII.; *ubi in laterculo, qui Auguſtum habet, ac feſta eo menſe celebranda, videbis lineá* 17. *hos characteres*, E PORT. :P; *quorum prima litera* E, *ſpectat ad cyclum octagrammum nundinalem: mox* PORTUNALIA *annuntiantur: tum dies ille dicitur eſſe*, NP, *ſcilicet*, Nefaſtus Primò. *Notatur hoc idem feſtum Portunaliorum in fragmento Kalendarii alius antiqui, in ædibus Capranicis (apud Gruterum* CXXXIV) *in quo ad* XVI. *Kal. Sept. ſcribitur*: E. XVI. PORTUNO. AD. PONTEM. AEMILI. *Ubi ſimiliter litera* E, *ad cyclum nundinalem ſpectat: numerus verò* XVI *diem notat* XVI *Kal. Sept. Pons autem Aemili; apud quem* PORTUNALIA *hæc celebrantur, idem facilè eſt, ac Pons qui antiquioribus Romanis, antequam e lapide conſtrueretur ab Aemilio Lepido, ligneus erat, ac* SUBLICIUS *dicebatur, infra Aventinum, transmittens ad Portam Portuenſem. Hinc, quia hujuſmodi Feſta ad Tiberim celebrabatur*, TIBERINALIA *dicuntur in Kalendario ſæculi quarti, quod refert Bucherius.* (in Vict. Can. Paſch. pag. 235.) *Ibi namq; ad Auguſti diem decimamſeptimam leges*, E XVI. TIBERINALIA. *Titulus itaque Vaſculi hujus octavi ſpernendus non eſt, qui tàm diſtinctè notat Feſtum, de quo in Lapidibus non niſi modica, ac trunca mentio. Nomen, quod illud ſequitur*, MARIA, *fortaſſe ſcribi debuit* MARTIA; *ſicuti & in tit.* 17. *ſcribitur* LICNIA, *ubi facilè ſcribendum fuit* LICINIA. *Ejus Mar*[illegible]*e nomen ſervile fuerit* PIOTICA, πιοτικὴ, Obeſa: *Fortaſſe tamen in ſcriptione nullum eſt mendum; & agnomine, non cognomento, Servi hæc* MARTA *dicta erat ob pinguedinem* PIOTICA.

Digitized by Google

9.	LIVIA A · D · VI · · NO
10.	TI · MANLI E · SEP.
11.	LVTATIA AD . IV . K O NA
12.	P · IVNI · PR · K · OCTO
13.	Q · TITINI · A D · XII K · IVN.
14.	M · COLAO · M · L A · D · III DIICBR
15.	C VN · POPONI A · D · IIII · K · MAR.
16.	CARTIIIA · A · D · IX · K MAI

LI-

10. E. Sep. Eidibus Septembris. *Vide ſuprà notata ad tit.* 4.

11. KO. Kalendas Octobris. *Quod ſequitur* NA *difficilius explicabitur; Vide an ſignificet* Natali ſuo. *Exprimendos diligentiùs curavi tituli hujus characteres, Tab.* xv. *num.* 11.

12. P. Juni. PRidie Kalendas OCTObres.

14. *Quæ ad hunc titulum dici poterant, dicta jam ſunt in conjectaneis ad Tit.* 3.

15. *Hujus* C. VN. POPONI *ignoramus Gentẽ, obſcurè expreſsã literis* VN. *In hoc titulo ſculpitur litera* P, *figurá antiquiſſimá, & ſemigræcá: quá figurá in ſepulcis Furiorum Tuſculanis ſcripta erat, ut habes ex Fabretto*, Inſcr. cap. III. 643. 644. *Similiter expreſſam habemus eam literam in ſequentibus titulis* 24. 25. 27. 33. 38. 49. 50. *Fortè* POPONI *ſcriptum, cùm debuiſſet ſcribi* POMPONI.

16. CARTEIAM *hîc lego; defunctam Ante Diem* IX. KAL. MAI. *Vide obſervata ad tit.* 3.

17. LICNIA
A· D· K· MARTIAS
VIII

18. DEMETRIVS
P K IVN

19. P · TVSANIVS
A · D · III · E · O

20. AD III
HI-KA

21. A · D · IX
VINVLEIA K

22. Q. L AECILISES
A · D · VII · DVS NO

23. A. D. X. K. IAN. CN. COR

17. *Legerem, ut innui in Conjeƈtan. ad tit.* 1, & 8, LICINIA. ANTE · DIEM · OCTAVVM · KAL. MARTIAS. *Contemplare charaƈteres hoſce meliùs expreſſos, Tab.* XV. *n.* 17

18. *Figuram ac magnitudinem Vaſis inſcripti nomine* DEMETRI *hujus, vide Tab.* XIV.

19. P. TUSANIUS, *Ante Diem III. Eidus Octobres. Videantur notata ad tit.* 3.

20. *Anonyma inſcriptio, ut multæ apud antiquos, de quibus Fabrettus, & ego aliqua ſupra, §.* VII. *pag.* 46, *& inf. §.* XII. *Ex animadverſis ad tit.* 6. *legenda videtur,* ANTE. DIEM. III. KAL. SEPT. *aut* SEXTILEIS. *Charaƈteres exaƈtè expreſſos conſule Tab.* XV, *num.* 20.

21. *Nota Kalendarum detruſa eſt in inferiori linea, poſt* VINULEIÆ *nomen. Nomen verò menſis, ad quem hæ Kalendæ ſpeƈtant, rudis & impolitus Scriptor omiſit. Vide quæ in re ſimili diƈta ſunt, ad tit.* 6.

22. *Intonſus aliquis Camillus hunc titulum ſcripſerit. Charaƈterũ barbaries refertur diligenter, Tab.* XV, *num.* 22, *ubi totam intuebere priſcæ ætatis in ſcribendo ſimplicitatem. Tertium nomen illius* Q. CÆCILI *difficilè expiſcabimur in rudibus illis charaƈteribus* SES. *Num fortè ibi nomen tribus* SERGIÆ *indicatum voluit Scriptor ignarus?*

24. P CAICILIVS
A. D. VI. K. QVICTILIS

25. PAVLLAE · SALVIAE

26. DERC|NA · IVANALAR|A
|DIBVS · NOVEMBR

27. A o b VI III I) o AEC
)A o SEMPRONI. L. F TER
OSSIVA

28. PROTARCVS · P · k F
PVB

29. C · ALB · RVTILIVS
A.D · VIII · K · APR

30. L

24. *Et hic* P. CAICILIUS (*ſic enim pro* CAECILIUS *legendi videntur characteres barbari*) *feliciorem ſcriptorem ſortitus non eſt: Imitatus ſum eas literas, Tab.* XV. *n.* 24. *Nomen menſis* QUICTILIS *aliud eſt indicium ad titulorum iſtorum vetuſtatem dignoſcendam: Nondum ſcilicet* JULII *nomen in Faſtos tranſierat.*

25. *Legendum* PAVLLAE SALVIAE. *Litera P, more græcanico,* Γ. *Conſule dicta ad tit.* 15, *& picta in Tab.* XV. *num.* 25.

26. *Magno me beneficio ſibi obſtrinxerit, qui docuerit quid tandem ſit illa* NANALARIA. *Formam characterum exhibitam habes, Tab.* XV. *num.* 26. *Vaſculi magnitudinem ac figuram, Tab.* XIV.

27. *Et hujus tituli characteres, Tabulæ æreæ incidendi fuerunt ut conſiderari poſſent. Habes illos, Tab.* XV. *num.* 27. *Legerem Notas* Ante Diem IV. EIDUS (III *pro* EI) Decembres: Marci SEMPRONI, Lucii Filii, TERENTINA (*Tribu*) OSSUA. *Relege quæ ſupra diximus. pag.* 87, *ac ſi meliora noviſti, candidus imperti.*

28. PROTARCUS, Pridie Kal. Februarias. PUBlicus, *ſcilicet* Servus. *Ubi neglectam notabis aſpirationem in* PROTARCHI *nomine, quod ſplendidum, & aſſumi ſolitum ab iis, qui ex humili conditione repente diteſcerent, ſcripſit Lucianus, in Timone.*

29. *Vas, in quo inſcriptus erat C. hujus Albii Rutilii titulus, exhibetur in ſua magnitudine, Tab.* XII, *ex Muſeo Victorio.*

30. L CANTVLIVS MAMERTI
FECIT

31. ⅄· MINVÇI
F S
⅄· D· IV ЄIDV

32. M · VERGVLEI
A · D · VI · EID · MAR

33. P. LIGVRIVS.
⅄ x Δ IV NONAS NIF

34. ⅄LFENO LVCI
⅄·. D XII C NOEM

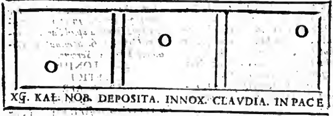
35.

30. Mamerti — *Num* Mamertinus *patriâ? Num cognomine? An potiùs* Mamerti *Filius?*

31. *Titulum hunc legendum* Ante diem iv. eidvs Februarias *conjeci, in dictis ad tit.* 6. *Hujus autem Tituli characteres exhibui diligenter exſcriptos, Tab.* xv, *num.* 31.

33. *Monogrammata illa malè formata, quæ videre poteris Tab.*xv, *num.* 33, *legenda opinor;* Ante diem iv. nonas Martias. *Vaſculi verò hujus magnitudinem & formam, videre licet, Tab.*xiv,

34. *November hic ſcribitur* Noem: *in* 44. *ſcribitur* Nvem: *in* 47. Novm. *Syncopæ ſunt, quas imperitia ſcribentium, non artis obſervatio, aut loquendi modus protulerit. In Cœmeterio Sancti Hermetis ſcriptum inveni in calce, ad defunctæ loculum,* nob, *ad Novembrem ſignandum:*

35.	ΛIIMILIΛ . ΛD · III . NON . FE
36.	A-AI)ΛINIS × TERE A · D · XIII · K ∠ MAIAS
37.	ΡΛPIRI . ARIDIIIDVS DIICIIBRIS
38.	P PERCENNI A D VIII ⊂ ID F
39.	TITINIA · A · P VII · K MAR
40.	C LVTATI Q L
41.	A o AETEI-A n D □ VI ⊐ NON MARTIAS
42.	FELIX PETIC SP K FEB M CAESOGALIVS

43. C.

36. *Debui & has notas æri inciſas dare, ut benè repræſentarentur. Sunt in Tab.* XV, *num.* 36. *Eas quæ in primo verſu ſunt, neque hercle, qui ſcripſit, legere queat. Dubitabam an lateret in iis Aulus aliquis* AIMILIVS TERENTINVS, *vel* TERENTIANVS. *Sed fortaſse & ibi* TEREntina *Tribus innuitur, ut in* 27. *Certi nihil poteſt exculpi à tam conciſis, tamque imperitè ſcriptis characteribus.*

37. PAPIRI . PRID. EIDVS. DECEBRIS, *omiſsá* M, *ſolenni plebis idiotiſmo, de quo* §. XIII.

38. *Et hunc* P. PERCENNI *titulum conſule, Tab.* XV. *num.* 38.

39. P *illud ſubrepſiſse pro* D, *norunt & qui nondùm ære lavantur.*

40. *En* CAIVM LVTATIVM, *non Caji alterius, ſed* QVINTI LIBERTUM. *Non ſinè utilitate hoc notabitur.*

41. *Meruerunt hujus tituli notæ diligenter exhiberi. Dedi illas proinde Tab.* XV. *num.* 41.

42. FELIX PETICII, *Servus: ſivè ut eâ tempeſtate loqui malebant,* PETICIPOR; *ſcilicet,* PETICI PUER. *Fuerit autem ille* PETICIUS *Laniſta, qui Gladiatores alebat: an in Ludo Aemilio, de quo Horat. in arte Poëtica? – Sanè* AIMILIOS, AIMILIASque *habent hic tituli* 35. & 36. *Præterea in teſſera gladiatoria, apud Fabrett. Inſcr. Cap. I.* 196. *nominatur Gladiator* PETICI *Servus.*

APOLLONIUS
PETICI
SP. K: APR
L. AFR. Q: MET.

Ex qua etiam teſſera, PETICII, & *conſequenter Urnularum harum ætatem licet utcumque conjectari:*

cùm

43\. C. VALER / · C · L · BARNAES
A · D · X · K · DEC

44\. IVNIA · C. F
A · D · IX · K · NVEM

45\. C PλCCI · C · L SλLVI
PR · NON · · IλN

46\. λ D II ᴍ / Δ · I IV
Γ ʟ D R I

47\. λ MIN λTIA L
NONIΓ NOVM

48\.

cùm ibi laudati Cõſules, Afranius, ac Metellus, eum Magiſtratum tenuerint, anno V. C. DCXCV, ante Chriſtum LX.

Fortè etiam notæ PETIC. in Vaſculo, ſignificant tertium nomen hujus FELICIS, quod fuerit, PETICIUS, aut PETICIANUS. Notas SP. K. FEB. legi non temere poſſe, SEPULTUS KAL. FEBR. ſuprà, pag. 87, conjectabar. MARCUM CÆSONEM GALIUM, qui mox nominatur, Officia ſuprema Felici præſtitiſſe, non vanâ fortè Si cui opiconjecturâ credideris. nata hæc non arrident, alia ſequatur; in me mora non erit ulla.

Cæterùm Vaſculi hujus molem ac Figuram tibi repræſentat Tab. XIV.

44\. Ante Diem IX. KAL. NOVEMBR. vide dicta ad tit. 34.

46\. Recole Tab. XV, num. 46. Lego barbarè ſcriptas notas; Ante Diem II. In-Etunias. Marci FLORI S Ex formulam aliam, ad enunciandum diem, qui fuerit PRIDIE IDUS. Non fruſtra releges, quæ obſervavi ad tit. 7.

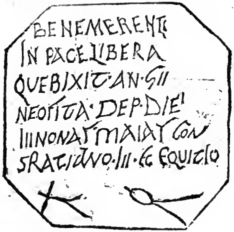
47\. Hanc etiam titulum dat cum ſua barbarie Tab. XV. num. 47. Legendum crediderim: Auli MINATI· Auli Liberti. NONIS NOVEMBR. Huc faciunt conjecta ad titulos 6, 34, 44. Adde his figuram literæ S, ita ſæpe ſcriptam, Γ, in lapidibus non paucis, ex iis etiam ineditis, quos attuli, afferamque in hac eadem diſſertatione.

Interea hac Inſcriptione Chriſtiana contentus eſto, quam excepi ex autoglypho Romæ, apud D. Pellegrini, Equitem S. Jacobi, qui narrabat, inventam illam in Cœmeterio neſcio quo, unâ cum corpore, ſigna Martyrii conſepulta habente. Quod ſi ità eſt, dicendum LIBERAM hanc NEOPHYTAM, vel ab Arrianis, vel a Paganis ruſticis cæſam populari tumultu: neque enim, anno æræ Chriſtianæ CCCLXXIV, quo Conſules proceſſere Gratianus Aug. III., atque Equitius, quidquam movit auctoritas publica contra Catholicos. Verùm hæc extra rem ſunt: Sola namque literæ S figura nunc ibi pro-

48.	P · MAECI. A D XVII K FE
49.	L · VALERIVS SPINHHER A · D · K II · IVN
50.	P LARCI · CL HIL DECEM A · D · VII K O P

§. XII.

proponitur conſideranda.

Quæ vixit ann. VIII. *Neophyta. Depoſita die* III *Nonas Majas, Conſulibus Gratiano* III, *&* *Equitio.*

48. *Ut meliùs exprimeretur litera* P. *in prænomine hujus* P. MAECI, *titulus ipſe æri inſculptus datur, Tab.* XV. *num.* 48.

49. *Minimam inter Urnulas inventas dedi in ſua figura, ac magnitudine, Tab.* XIV. *Legendus eſt ibi* L. VALERIUS SPINTHER; *in cujus cognomine obrepſit ſcribenti, in quinta ſede, litera H, pro ſua T.*

50 Publii LARCI, Caji Liberti (*vel* CLaudia tribu) HI*Lari*: Ante Diem VII. KAL. DECEMbris, Oſſa Poſita. *Ità ego quidem legendum hunc titulum opinarer, cujus characteres adamuſſim expreſſos invenies Tab.* XV, *num.* 50. *Memineris eorum, quæ conjecimus ad tit.* 6; *ac præterea recole dicta, pag.* 87. *Aliquas in hiſce titulis Familias Antiquariis adhuc non cognitas, poterit, qui otio abundat, obſervare. Ignores certè, an notæ ſint* CANTULIA, *tit.* 30. DERCINIA, *tit.* 26. TUSANIA, *tit.* 19. VERGULEIA, *tit.* 32. VINULEIA, *tit.* 21.

§. XII.

NOMINA DIERUM PROFANA ETIAM APUD CHRISTIANOS.

NOminatur in Severæ epigraphe Dies Beneres, paganico Vocabulo, potiùs quàm eccleſiaſtico nomine Feria Sexta, vel (phraſi ex Judæis deſumpta) Sexta Sabbati: quæ nuncupationes religioſæ congruentiùs adhibitæ fuiſſent in chriſtiano epitaphio; cùm præſertim ab ipſis Apoſtolorum temporibus ſacratiora dierum nomina uſurpata fuerint. Habemus enim ab Apoſtolis nomen diei DOMINICI. Ità namque Joannes ille ὁ Θεόλογος, in Apocalypſi [1]: Ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν ΚΥΡΙΑΚΗι ΗΜΕΡΑι: *Fui in Spiritu in* Dominica Die. Habemus prætereà Patrum antiquiſſimorum teſtimonia: Ignatii, Auctoris reſponſionum ad Orthodoxos, Clementis Alexandrini, Tertulliani, aliorumque, qui ſecundo, ac tertio ſæculo, τῆς ΤΕΤΡΑΔΗΣ, ΠΕΜΠΤΗΣ, καὶ ΕΚΤΗΣ, καὶ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ nominibus uſi ſunt: quod (ne aliena ſcrinia compilem) fusè & eruditè, ut ſolet, oſtendit Barnabas Briſſonius, in Comm. ad l. *Dominico.* De Spectaculis: in Cod. Theodos. & l. *Omnes dies*; Cod. de Feriis [2].

Mirarer itaque, religioſas dierum appellationes tam raró legens in chriſtianis lapidibus, ſæculorum præſertim antiquiorum; cùm vix unquam in eorum temporum epitaphiis *Feriæ* nomineutur, aut *dies Dominica*; contrà veró non infrequenter uſurpentur profana dierum nomina ex Ethnicorum ſuperſtitione deſumpta; niſi admirationi cuicumque præcluderet viam Tertulliani auctoritas [3], ajentis, excuſari oportere aliquas loquendi formulas in Chriſtianis, quæ impietatem cæteroqui ſapere videreutur; quandoquidem conſuetudine ipſa, atque ignorantia loquentium emollitæ, non tam irreligioſæ dicendæ ſunt, quam inconſideratæ: *Deos nationum nominari Lex probibet: non utique ne nomina eorum pronuntiemus, quæ nobis ut dicamus converſatio extorquet: Nam id plerumque dicendum eſt*: In Templo Æſculapii illum habes: *&*, Vico Iſidis habito; *&*, Sacerdos Jovis factus eſt; *& alia multa in hunc modum; quando & hominibus hoc genus nomina inducuntur: Neque enim Saturnum honoro, ſi ità vocavero eum ſuo nomine: tàm non honoro, quàm Marcum ſi vocavero* Marcum .... *Hoc præcepit, ne Deos vocemus illos .... Cæterùm conſuetudinis vitium eſt, etiam in Chriſtianis, dicere* Mehercules, *dicere &* Medius Fidius; *accedente ignorantia quorumdam, qui ignorant jusjurandum eſſe per Herculem*. Conſuetudine igitur, non eâ quidem præconio dignâ, ſed tamen excuſandâ, non autem lege, aut præſcriptione chriſtianâ, morem loquendi in antiquis Chriſtianorum lapidibus metiri neceſſe eſt, ſi quando profana ibi dierum nomina uſurpata invenimus: neque dies dicenda eſt ſimplicibus, atque illiteratis viris, quòd ità locuti ſint, ſicuti loqui plebs univerſa conſueverat.

Illmus Annalium Eccleſiaſticorum Parens [4], referens Conſtantini Auguſti reſcriptum [5], datum v Nonas Julias, Criſpo II, & Conſtantino II Cos. (anno ſcilicet æræ Chriſtianæ cccxxi) cùm ibi legat phraſim, Dies Solis *venerationis ſuæ celebrem*; cùmque eamdem nomen-

N cla-

[1] *Cap.* I. 10.

[2] *Refertur in Theſauro Antiquit. Græcarum, Tom.* viii. *pagg.* 2363. *& ſeqq.*

[3] *De Idololatria cap.* 20.

[4] *Card. Bar. ad ann. Chriſti* 321.

[5] Ad Helpid. Præfect. Prætorio. *Eſt in Cod. Theodoſian. lib.* II. *Tit.* viii. *de Feriis.*

claturam inveniat in reſcripto alio, dato Non. Mart. Coſ. iiſdem: *Artium officia venerabili* DIE SOLIS *quieſcant*: putavit ideo uſurpatum ab religioſiſſimo Imperatore profanum diei nomen, quòd *Gentilibus* præſertim, non verò ſolis Chriſtianis leges illæ ſcriberentur: *Quòd autem diem eumdem, non eccleſiaſtico more* DOMINICUM *appellat, ſed more Gentilium* SOLIS; *inde colligi poteſt, non Chriſtianis ſolùm, ſed Gentilibus eamdem legem ab ipſo præſcriptam; ob idque uſum eſſe illum peculiari nomenclaturâ*. Nefas profectò ſit Manibus doctiſſimi Viri, & de eccleſiaſtica eruditione adeo meriti, quicquam obloqui. Sunt mihi effata ejus pro oraculis, a quibus & ſcire doceor, & vivere: Placet præterea, quod hic colligit, latas ab Auguſto leges has, non ſolis Chriſtianis, verùm etiam, ac fortè potiſſimùm, Idololatris. Cæterùm vereor ut omnibus, verè magis dictum videatur, quàm piè, id quod colligit, ex adhibito profano nomine diei Primi; cùm nimis multis documentis oſtendi queat, ἀδιάφορον fuiſſe eo ſæculo, & iis quæ conſecuta ſunt (etiam apud Chriſtianos) uſum nominum, quæ Ethnici invenerant, ad menſes pariter, dieſque indigitandos; etiam ubi ſolis Fidelibus ſcriberetur.

Et Euſebius quidem, ſynchronus auctor, luculenter teſtatur promiſcuum hunc, & communem uſum. Sic enim, lib. IV. cap. XVIII. *Cùmque hunc ſalutarem diem, quem* LUCIS, *vel* SOLIS DIEM *appellamus &c.* De uſu ſæculi quinti inſequentis (apud Græcos ſaltem) ita Sozomenus loquitur [1]: *Tum* DIE DOMINICO, *quem Hebræi appellant primum Diem hebdomadæ, vel Sabbati, Græci autem* SOLIS *nomine nuncupant*: Sed & teſtimoniis multis, tum ex Jure, tum ex PP. quæ ſupra laudatus Briſſonius congeſſit, evincitur, quarto, quinto, ac ſexto ſæculo, in uſu apud Chriſtianos fuiſſe denominationes dierum a Paganis uſurpatas [2]. DIES SOLIS, *qui repetito in ſe calculo revolvuntur*, nominantur in eo reſcripto [3] Imppp. Valentiniani, Theodoſii, & Arcadii, AAA, quod datum eſt VII Idus Auguſti, Timaſio & Promoto Coſ. [4]. In capite illo poſtremo, quod a Chriſtiano aliquo Notario adjectum fuit Notis compendiariis, quæ circumferuntur ſub nomine Tyronis & Senecæ, habenturque poſt Gruteri Theſaurum; ſimul cum vocabulis, ac nominibus, e Sacris Libris, & uſu Eccleſiaſtico depromptis, enumerantur primò chriſtianæ Feriæ; mox etiam civilia dierum nomina: DIE LVNIS, DIE MARTIS, DIE MERCORIS &c. apponunturque ſingulis reſpondentes ſcriptoriæ notæ ad compendioſam Scriptionem. Opus videtur eſſe quarti Sæculi, aut quinti; quorum proinde temporum uſum, ac phraſin, vel hinc liceat arguere.

Sed, ut rem conficiamus chriſtianis lapidibus, qui teſtes ſunt inſtituto noſtro magis opportuni; ſæculi tertii morem oſtendit SEVERÆ noſtræ epitaphium. Sæculorum quarti, ac quinti, uſus patet ex ſuprà [5] indicatis SIMPLICII, PASCHASII, & HELIÆ inſcriptionibus; quæ licèt ſub Imperatoribus Chriſtianis in Cœmeterio chriſtiano poſitæ, nobis tamen occinunt, DIEM SATVRNIS, DIEM IOBIS, DIEM BENERIS. Ad ſæculum item quintum pertinet hoc Inſcriptionis Chriſtianæ fragmentum, quod eſt Romæ in pavimento Baſilicæ Sancti Clementis:

T IN

[1] *Lib. primo cap.* VIII.

[2] *Videndus etiam in hanc rem Joannes Albertus Fabricius, in Bibliographia Antiquaria cap.* X. *pag.* 325.

[3] *Eſt in Cod. Theodoſ. Lib. II. tit.* VIII. *de Fer.*

[4] *Anno æræ Chriſtianæ* CCCLXXXIX

[5] § V. *pagg.* 18. & 19.

[1] T IN PACE CRESCENTI
AN P. M. LXXX DEPVS D
DIE VENERIS P C F L F

Et tamen ibi clarè dictum **Diem Veneris**, pro **Faria Sexta**.
Diem Solis, pro **die Dominico**, habet alia chriſtiana inſcriptio, ſpectans ad idem ſæculum quintum, apud Gorium [2]; & Fabrettum [3]; quæ cùm notetur, Poſt-Conſulatu Varanæ, & Joannis, apparet poſita fuiſſe anno ccccLVIII.

Incerti ſæculi ſunt, ſed ad quartum, quintum, ſextumve pertinent, inſcriptiones hujuſmodi multæ, quæ integræ afferri poſſent, niſi jam eſsent editæ. **Die Bener**, eſt in Epitaphiis Braulii, & Feliciſſimi, apud Boldettum (4): **Die Iovis**, in titulo Tauri [5]: **Die Merc**, in Epitaphio chriſtiano Aurelii Munni, apud Gruterum [6]; **Die Mercuris**, & **Die Iovis**, in Epitaphio Matronæ, Chriſtianæ feminæ, apud eundem [7]; & ſimiliter alibi. **Dies Solis** eſt in lapide chriſtiano, quem exſcripſi, ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim. Edidit illum Cl. Boldetti [8]; ſed apographum meum magis imitatur characterum barbariem.

A ☧ ω

DIONISIA·VIXITANNO
VNOMESESXIDESVII
DEPOSTAPRIDIEIDVSFREB
DEITOLEI

Diem Solis item memorat chriſtiana inſcriptio incerti ſæculi, quam Cluſio accepi, veluti inventam in ſepulcro **Beatæ Juliæ Martyris**;

N 2 ità

[1] *Fortè ſic ſupplenda*. Hic dormit *in pace Creſcentius*, qui vixit *annos*, plus minus, *octoginta*. *Depoſitus* Decimo Kal. .... *die Veneris*, poſt Conſulatum Flavii Felicis; *anno nimirum Chriſti* ccccxxvIIII.
Ineditam credebam hanc inſcriptionem. *Verùm cùm Florentiâ ante tres menſes tranſirem*, *factâ mihi ab amiciſſimo & doctiſſimo Viro Franciſco Gorio copiâ videndi* Antiquas Inſcriptiones, tum Græcas, tum latinas, *collectas a Marquardo Gudio*, *& nuper in Batavis excuſas*; *inveni eam ibi*, *pag*. CCCLXVII, *inſc*. 1. *Diſcrepant ſanè in quibusdã edita Gudii a ſchedis* M-*SS*, *quas habeo*, *ac profero*: *non tamen poſſum pro ſinceritate alterutrius editionis ſpondere*, *cùm non ipſe exſcripſerim*.

(2) *Inſcr*. *Etrur*. *Tom*. *I*. *pag*. 168.

(3) *Inſcr*. *Domeſt*. *cap*. x. *pag*. 738.

[4] *Oſſervazioni lib*. II. *cap*. VI. *pag*. 401. 408.

[5] *Ibid*. *pag*. 413.

(6) *Theſaur*. *Inſcr*. ML. 5.

(7) *Ibidem* MLIV. 8.

[8] *Oſſerv*. *lib*. II. *cap*. *III*. *pag*. 342.

ità enim Exſcriptor interpretabatur primos Epitaphii characteres. Eccillam, ità interpunctam, ac diſtributam, uti ad me tranſmiſsa eſt.

[1]

B IVLIAE M

SANCTISSIME EX ḠENERE MVSTIOLE SANCTAE

ASINIAE FELICISSIME QVE

VIXIT ANNIS XXXVII POMPONIVS FELICISSIMVS CO

NIVḠI INCOMPARABILI· DEPOSITA· XIII KAL IA

NVARIAS· DIE· SOLIS.

En ΗΜΕΡΑΝ ΔΙΟϹ, ſeu DIEM IOVIS, in chriſtiani lapidis fragmento, quód exſcripſi in pavimento Baſilicæ Sancti Laurentii in Campo Verano; quò facilè, e ſubjecto Cyriacæ Cœmeterio, delatum fuerat.

[2]

ΕΠΑΥϹΑΤΟ ΖΩϹΙΜΟϹ ☧Υ

ΝΝ ΙΘ·ΤΗΠΡΟ Δ ΚΑΛ

ΤΕΜΒΡΙΩΝ ΗΜΕΡΑ ΔΙΟϹ

Ϛ

Quæ

[1] *Dubitavi utrùm lapis adhæſiſſet ſepulcro biſomo; in quo non una tantum* JULIA, *ſed &* ASINIA FELICISSIMA *depoſita fuiſſet. Fortaſſe tamen Mulieri huic, Martyris* MUSTIOLÆ *conſanguineæ, nomen fuit* JULIA ASINIA FELICISSIMA.

(2) *Videndum an ſuppleri poſſit.*

ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ ΧΡΙΣΤΟΥ

ἀνεπαύσατο Ζώσιμος

ΕΤων ιθ' ; τῇ πρὸ δ' ΚαλΑΝΔΩΝ

ΣΕΠτεμβρίων ἡμέρᾳ Διός.

Ideſt:

IN PACE CHRISTI

Requievit *Zoſimus*

Annorum XIX, *die* IV. *ante Kalēdas Septembres; Die Jovis.*

Sigma ſcriptum figurâ quadratâ (ut in hac Inſcriptione) uſitatum fuiſſe Martyrum ſæculo ſuſpicor, ex lecto a me MODESTI *Martyris epitaphio ità ſcripto, in Cœmeterio S. Hermetis, 1726:*

ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ ΚΟΙ

ΜΗϹΕΙϹ ΜΟ ☧

ΔΕϹΤΟΥ Δ

In pace dormitio MODESTI. *Loculus intactus erat, & Vaſculo vitreo cruento notatus. Ibi & fragmentum hoc vidi, palmâ exſculptâ obſervandum, amotum verò erat a loculo*

Et

Quæ exempla non pauca è Lapidibus chriſtianis petita probant, non ideo fuiſſe uſurpatam a Conſtantino Auguſto, in reſcriptis allatis, profanam dierum nomenclaturam, quia Lex Ethnicis ſcribebatur; ſed quia ejus ſæculi conſuetudo emolliverat impiam profani nominis ſignificationem; eo ferme pacto, quo, etiam in ſacris piiſque ſermonibus, qui nunc in Eccleſia ad populum chriſtianum habentur, in vernaculis pleriſque Europæ linguis, conſuetudine ducti uſurpamus profana dierum, ac menſium nomina, quæ ab Ethnicis inſtituta ad nos uſque fluxere; neque eſt, qui irreligioſum quippiam ſuſpicetur in loquendi modo, quem uſus ipſe tolerabilem reddidit.

Quid quòd, & apud priſcorum ſæculorum Fideles, quotidiana ſcribendi, ac loquendi conſuetudo purgavit quodammodo ab impietate irreligioſam maximè formulam dedicationis ſepulcralis, quæ conceptis Ver-

---

Et hæc inventa ibidem, e Martyrum ſæculo eſt.

ΑΛΚΙΝΟΩΝΑΤΟϹΗΜΑΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΤΕϹΥΝΕΜΩΝ

ΤΡΕΙϹΔΩΔΕΧΘΤΕΙϹΠΙϹΤΟΥϹ ΓΕΝΕΤΗΠΡΟΕΠΕΝΨΑ

ΙΧΘΥϹ

Γ

Scripta eſt parti averſæ Lapidis, inventi ad loculum Florentii Martyris, cujus epitaphium aſſeremus infra, § XVII. Adhæſerat autem priùs (ut eſt manifeſtum) triſomo ALCINOORUM, *atque* ALEXANDRI, *quos, non temere, Martyres fuiſſe, credo. Hoc mihi videtur dicere epitaphium ipſum, quod apparet ita eſſe legendum, corrigendum, atque explicandum.*

Ἀλκινόων δύο σῶμα, Ἀλεξάνδρῳ τε συναίμων
Τρεῖς δωδεκέτεις πιστοὶ γενέτῃ προέπεμψα.
Ἰησοῦς, Χριστὸς, Θεοῦ Υἱὸς, Σωτήρ.

Γ

Alcinoorum duorum ſepulcrum,
Alexandriq., conſanguineorum.
Tres duodennes Fideles Mater præmiſi: *vel*, Fideles a Nativitate præmiſi.
Jeſus. Chriſtus. Dei Filius. Salvator.
Tria.

Profectò namque, niſi duos hoſce Alcinoos, atque Alexandrum, trigeminos facere velimus, eodem die natos, atque eodem item die, poſt duodennium, morte naturali defunctos, quòd minùs veroſimile eſt, quàm Martyras dicere; neceſſe erit, ad ſecundum Epitaphii verſum intelligendum, dicamus; fortunatos hoſce Fratres, eodem die baptizatos, poſt duodecim a ſuſcepto baptiſmo annos, fuiſſe die eodem ſublatos e medio, violentâ utique morte, & pro Sacris Chriſtianis obitâ. Hinc etiam fortè, tranſlatis ad locum celebriorem, puta infra Altare aliquod Cæmeterii, illorum exuviis, tabula ſepulcralis, quæ pro iis inſervierat, Florentii Martyris loculo aptari potuit. Verùm hæc conjectaria ſunt. Id certum: antiquius eſſe epitaphium græcum, epitaphio averſo latino Martyris Florentii. Hinc habemus, fuiſſe jam in uſu, ſæcula Martyrum, ſigma figurâ quadratâ, Ϲ. *Obſervabis etiam hic myſticas initiales notas,* Ι. Χ. Θ. Υ. Σ. *(de quibus Bonarrotus,* in Obſ. ad Vitr. ant. pag. 17) *&* Γ *illud ſolitarium, quod, vel pro ſepulcri numero eſt accipiendum, vel tria cadavera contineri in eo loculo ſignificaverit.* Si-

Verbis efferebatur DIS MANIBVS ? Monſtri ſimile hoc videri poſset; niſi haberem, quam in rei teſtimonium afferrem, Tabellam Cœmeterialem [1], quæ eſt in Muſeo Kircheriano: in qua, ſimul cum ſolenni apud Chriſtianos formula, IN PACE [2], eodem planè characterum

ductu

Similiter ſcriptum Sigma in Epitaphio græco (facilè chriſtiano) aſſervatur inter marmora antiqua, quæ viſuntur Bononiæ, in Typographæo PP. Dominicanorum. En illud mihi fideliter exſcriptum ab amico:

ZωCIMOC IOY
ΛIA TH CYM
BIω

Zoſimus Juliæ Conjugi. *Characterem eundem quadratum,* C, *vidiſſe me memini, ad notam tertiam Latinorum ſignandam, in lapidis Latini fragmento, quod erat Romæ in pavimento Sanctæ Agathæ Gothorum, ad Suburam: Ità nihilominus trunca ſunt omnia in eo, ac lacerata, ut mortuo medicinam facere velit, quicumque inde quærat ſenſum exſculpere:*

THE REAMIVSTIS &
VNCNOBILECORPVS
CENSHOMINVM

(1) *Hanc Tabellam adhæſiſſe ſepulcro in Cœmeterio Prætextati, cùm inventa eſt, jurati Foſſores ſanctè affirmarunt. Affirmantibus autem, etiam injuratis, credendum putaſſem. Rudes namque homines, atque inexperti, nui locò habebant lapidem hunc exig[illegible]um, in quo, neque notatos Conj[illegible]s legebant, neq; ſymbolū aliquo[illegible] exſculptum intuebantur. Eum proinde tenuiſſimo pretio vēdiderunt. Tabella præterea ipſa pauper, atque inornata (ut plerumq; eæ ſunt, quas Chriſtiani adhibebant) religionem ipſa ſuā teſtatur. Cæterùm ſuſpicioni locus eſſe potuiſſet (niſi inſcriptionem inde haberemus) eam ab homine aliquo ſemipagano ſculptam, ſcriptamque: atque hinc ortam eam formularum ſacrilegarum, ac piarum commixtionem, quæ eſt in amuletis Baſilidianorum.*

(2) *Formulam hanc, e ſacris Scripturis depromptam, ſoli Judæi, & Chriſtiani, in ſepulcris ſuis uſurparunt; quemadmodum, e communi eruditorum ſenſu, docet P. Mabillonius, ſuprà relatus,* §. XI. *pag.* 76. *Neq; datam regulam turbant numi argentei, & ærei Corneliæ Saloninæ, Gallieni Auguſti; in quibus, caput Imperatricis eſt, ad pectus cum Stola & luna bicorni ad humeros; ac literis* CORN. SALONINA AUG. *vel* SALONINA AUG; *pars verò averſa, cuſam habens figuram muliebrem, ſtolatam, ſedentem a ſiniſtris dextrorſum, ac tenentem oleæ ramum dextrá, haſtam transverſam ſiniſtra, ità inſcribitur,* AVG. IN PACE; *vel etiam,* AVGVSTA IN PACE. *Ibi enim,* τὸ IN PACE, *ironicum eſt; quemadmodum Vaillantius, & Bandurius obſervarunt; putantes, ſignatos fuiſſe hos numos a quodam Tyranno, in Gallieni ludibrium: ſicut in Gallieni ejuſdem dedecus cuſus fuit numus, cum inſcriptione,* GALLIENÆ AVGVSTÆ, *ex una parte; ex altera verò,* VBIQVE PAX. *Sarcaſmo ſanè amaro, cùm & Imperator* GALLIENA. AVGVSTA *appellaretur, eiq; applauderetur,* PAX VBIQVE, *ſicuti & ejus Conjux diceretur* AVGVSTA IN PACE, *quo tempore totus Orbis Romanus a barbaris undique premebatur.*

Digitized by Google

ductu inſculpta eſt; non per obſcura ſigla, ſed integris plane verbis, ad omnem dubitationem tollendam, & uncialibus notis; ſacrilega illa cæteroqui; & impia dedicatio, DIS MANIBUS [1]. En illam diligenter exſcriptam, ut poſſit characterum ipſorum figuram conſiderare Lector ingenioſus.

DIS MANIBVS PRINCI
PIO FILIO DVLCISSIMO SVO PO
SVIT QVI VIXIT ANNIS VI DIES
XXVII IN PACAE

[2]

Hoc

[1] *Ingens Lapis Chriſtianus optimorum characterum, ſepulcro adhærens in Cœmeterio Sancti Hermetis, habebat per ſigla* Θ Κ, *dedicationem* Θεοῖς Καταχθονίοις, Diis ſubterraneis; *niſi ea velis piè interpretari*, Θεῷ Κτίστῃ, Deo Creatori. *Mirere Græcos hoſce characteres in Titulo Latino, quem ipſe vidi.*

Θ K.
CELESTINA

[2] *Ridebis hominis ſimplicitatem, qui* POSVISSE *ſepulcrum dicens, nomen deinde ſuum nobis inviderit: Sed nihil eſt rudi, atqui inepta hac taciturnitate frequentius, in Epitaphiis ſæculi tertii, quartique: & ea quidem, quæ a Chriſtianis ſunt poſita, crediderim, nomen diſſimulaſſe pia ac religioſæ humilitatis cauſsâ. Lapis in Cœmeterio Sancti Hermetis, mulieri Chriſtianæ poſitus, quam* CARAM, *vel* KARAM *dictam fuiſse credo, Nomen tacet Conjugis alterius, qui tamen ſecum vixiſſe* CARAM *illam enunciat.*

CARAE COIVGI BENE·MERENTI
POSVIT
QVAE ANNIS·VIXIT·MECV· XIIII
MESES· X·DIES· V

Lapis alius indidem

CEIONIAE LAVRIDI
sic
FILIAE SVAE FERVNT
sic
QVE VIXIT ANN. SEX
DIEBVS XXVI

Ac-

Hoc profectò Epitaphium ſi vidiſſet Illuſtriſſimus Fabrettus, qui tam acri-

Accipe & hunc ineditum, e Cœmeterio Sanctæ Baſillæ:

PARENTES · FILIO
BONOSO · FECERVNT
BENEMERENTI IN
PACE · ET · IN · REFRI
GERIVM
QVI VIXIT · M · X

Lapis e Cœmeterio Sancti Urbani, characteribus pulcherrimis; & qui imitantur Inſcriptiones poſitas a S. Damaſo Pontifice in aliquibus Urbis Baſilicis; atq; eam præſertim, quæ PROIECTAE *Epitaphium continet, in Sancti Martini, ad Titulum Equitii:*

M ▾ H ▾ E
CASSIAE ▾ HILARITATI
COIVGI ▾ BM ▾ DE SE CVM ▾
QVA VIX IT ANN XXVIII
SINE VL LLA QVERELLA

Num fortè primæ illæ ſingulares literæ M. H. E. mariti nomen occultaverint, an potiùs legendæ ſint, MONUMENTUM HOC EST; *vel* MARITVS HOC EMIT], *aut* MARCVS HILARVS EVETVS, *ſive alio quopiam modo, divinet qui velit.*

Barbara, ac magis obſcura, eſt hæc, ex eodem Cœmeterio effoſſa, anno 1732; quam legendam credo, FILIO SAPIENTI:

FILOSAPENTI

Et quod ſubdo e Romanis Cœmeteriis eſt, licèt ignorem unde erutum fuerit. Exſcripſi illud e ſtrue ſaxorum Chriſtianorum, quæ aſſervabantur ad Sanctæ Mariæ, ad Fontem Olei:

AMANLIVS IN PACE QVI VIXIT
ANNOS N. XXV MARITO DVL
CISSIMO FECIT

Accipe & hominem, ſtrenui Martyris Patrem, celantem ſe, in hoc titulo, qui calci inſcribebatur, in Cœmeterio Sancti Saturnini, ad loculum Vaſe Vitreo ſanguineo obſignatum:

GA-

acriter contra P. Mabillonium certavit, ut explicatione religioſa in-

GABINO ET MARTYRIO FILIO

D   III. KAL. FEB   ☧

Niſi fortè GABINVS, *Pater* MARTYRII, *ſit ſimul cum Filio coronatus. Demum, & hæc Anonyma inſcriptio a me chriſtiana creditur, quam legi Romæ in veſtibulo ædium March. Capponi.*

ΠΑΡΘΕΝΙC
ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙ
ΤΑΙ ΑΓΗΡΑΤΟC
ΑΘΑΝΑΤΗΤΕ

Scilicet. *Virgo hic jacet, ſenectutis, & mortis expers. Qui titulus videtur deſumptus ex illo Phocylidis:* ψυχὴ δ᾽ ἀθάνατος, ϗ ἄγηρως, ζῇ διὰ παντός. Anima verò immortalis, & non ſeneſcens, vivit in perpetuum.

Ne tamen ſolos Chriſtianos ità poſthumæ famæ non curantes putes. Sæpe namque Ethnici ineptientes, aut ſepulti nomen, aut ſepelientis, aut utrumque diſſimularunt. Vide hoc in pauculis hiſce inſcriptionibus, ineditis, ut puto. Hanc excripſi in Muſeo Kircheriano:

D   M
FLAVIA · MARCIA · ET · EC
NATIVS. LVCIVS · PATRI
VENEMERENTI · FECERV
NT · VIXIT · ANNIS · XXXX

Quæ ſequitur Epigraphe, exculpta eſt ſub imagine anaglyphâ hominis jacentis in Scimpodio, ac pateram tenentis, quaſi libaret Divis.

D   A   M
EVTYCHATI 7 SOROR
B7   M7   F7

Exſcripſi in Muſeo P. Kircherii, in quo etiam vidi Epitaphium, quod ſequitur: in quo non ſolùm ſepelientium nomen diſſimulatur; ſed & defuncti nomen latet, ſub ſiglis, T. K. I. *An fortè legenda illa ſunt* Τιβερίῳ Κλαυδίῳ Ἰνάχῳ, *vel* Ἰσοχρύσῳ? *Aliquod ſaltē ſervile nomen ibi videtur debere intelligi.*

Θ   Υ   Κ
Τ Υ Κ Υ Ι
ΗΓΗΝΗ Υ ΚΑΙ
ΘΥΓΑΤΗΡ Υ ΑΞΙΩ
ΜΝΗΜΗC Υ ΧΑΡΙΝ

Scilicet. Diis Inferis. Tib. Claudio (*ut conjecimus*) Inacho. Uxor & Filia: Digno, Memoriæ gratiâ.

Adde & hanc, quam exſcripſi Romæ

interpretaretur [1] ſigla D. M. quæ aliquando dormitantibus Chriſtianis obrepſerant in titulis ſepulcralibus; conceſſiſſet rei evidentiâ victus, eos, nomen Deorum Manium, quos deridebant, appoſuiſſe aliquando tumulis ſuis, ſimplici quadam negligentia, *dum cruda adhuc quorumdam in cordibus chriſtiana religio, aliquid de paganici ritûs ſuperſtitione* (Saltem in loquendi formulis) *retinebat*; ut dixerat P. Mabillonius (2); quodque etiam, exemplis non admodum diſſimilibus, idem Illuſtriſſimus Fabrettus alibi (3) evicerat nolens; ubi ex Epitaphiis Chriſtianis retulit ſimiles, non admodum caſtigatas loquendi formulas; qualis eſt illa, DEBITA. SACRATIS. MANIBVS, OFFICIA: & illa, SANCTIQVE. TVI. MANES. NOBIS. PETENTIBVS. ADSINT; & LACHESIN; & AQVAS TAENAREAS; & DOMVM. ÆTERNAM, pro ſepultura. Quæ formulæ loquendi, longè profectò magis profanæ, quam ſit uſus nominum Ethnicorum diebus impoſitorum, ſatis excuſant eum, qui SEVERÆ Martyri Epitaphium ſcribens, non eccleſiaſticum nomen FERIÆ, ſed profanum DIEI VENERIS, ex more apud omnes recepto, ſimpliciter, ac ſinè dolo malo, uſurpavit.

§. XIII.

OMISSAE AC MUTATAE CONSONANTES LITERAE IN EPITAPHIO S. SEVERÆ.

SEd jam aliquæ nos vocant grammaticæ animadverſiones; quibus carere quidem facilè paterer Epitaphium quod illuſtramus, niſi ſperarem jejunitatem argumenti compenſatum iri novitate Inſcriptionum recèns inventarum, quas ad veteres, ac tritas regulas aut adſtruendas, aut infirmandas, afferam. Utque ab ipſo primo, quod in SEVERAE inſcriptione occurrit, Verbo exordiamur; exhibet ſe ibi nobis τὸ KωCOYΛE pravè ſcriptum, ad exprimendum latinum vocabulum, CONSULE. Epitaphiographus, qui ſe Helleniſtam profeſſus, notas Græcas adhibuit, cùm Inſcriptionem Latinam ſcriberet, novum addidit hic Helleniſmi ſui indicium, omittendo in CONSULIS vocabulo mutum elementum, N. Solitos namque fuiſſe Græcos, præſertim in Romanorum nominibus referendis, literam N omittere, obſervavit (ut prætercam reliquos) Clariſſ. Senator Philippus Bonarroti, in ſuis Collectaneis [4] ad Vitra antiqua.

Neque ſæculo tertio, & quarto ab eo uſu abhorruere Romani: qui tamen, etiam antiquioribus temporibus, videntur in vulgari ſermone, ac ſcriptione ſæpe literam N omiſiſſe. Sic & Cos. ſcriptum conſtanter reperimus, & MESES frequenter, & COIUGES, etiam temporibus linguæ purio-

mæ e cippulo, in ædibus Barberinis, ad circum Salluſtianum, niſi fortè ibi τὸ MAKAPIA *mulieris nomen ſit, potiùs quàm appellatio tenera Conjugis defunctæ*:

MAKAPIA
ΕΥΜΒΙΩ
ΕΥΜΦΟ
ΡΟΣ

Quod explicandum videtur: Beatæ Conjugi Symphorus.

[1] *Ad Inſcriptionem Euphroſynes. Cap.* VIII. *Inſc.* XXXIX.

[2] *Itinerar. Italic. pag.* 73, *vel* 141.

(3) *Inſcr. Dom. Cap. II. Not. ad Inſcr.* 95. *pag.* 112.

(4) *Oſſervazioni ſopra alcuni Frammenti di Vetri alla Tav.* XIX. *Fig.* 3. *pag.* 133.

rioris ; ut illa diſſimulem quamplurima neglectæ N exempla, quæ in Gruteriano Indice congeſſit Joſeph Scaliger, & ea, quæ illi Indici ſuperaddi præterea poſſent, ex inſcriptionibus editis, optimæ ætatis. Ætatis ſanè optimæ ſunt tituli in Urnulis fictilibus, quas nuper retulimus *a pag.*88, in quibus tamen, omiſſis mutis M, & N, POPONI pro POMPONI, *tit.* 15., QUICTILIS, pro QUINCTILIS, *tit.* 24., & DIICIIBRIS, pro DECEMBRIS, *tit.* 37. ſcriptum vidimus.

Verùm hoc anomalæ potiùs rudium, imperitorumque hominum ſcriptioni, quam ætatis probè ac latinè loquentis uſui tribuatur. Tribuantur Poëticæ neceſſitati Catullianæ illæ syncopæ, DIDYMI [1], pro DINDYMI; & TYPANUM, pro TYMPANUM, in Galliambo: Cui demum cauſæ tribuemus, præterquam uſui vulgari hominum, cæteroqui cultè loquentium, illud ROMA RESURGES; quod, neglectâ N. tam ſæpe legitur in numis optimi ſæculi? Cui PRÆGNAS illud, & DAMNAS, quod ex antiquis Legibus habent Pandectæ Florentini? Ac ſanè Antonius Auguſtinus Epiſc. Tarraconenſis, Dialogo X, putat, neque ſcripſiſſe antiquos, neque protuliſſe, N ante S: quare dixerint ASA, pro ANSA; ex quo ASA deinde factum ſit ARA; ac ſimiliter PRÆGNAS, & DAMNAS. Hinc etiam fortaſſe illud COSOLERETUR, pro CONSULERETUR, bis repetitum in antiquiſſimo illo S. C. de Bacchanalibus, quod publici juris factum a Fabretto [2], Commentario doctiſſimo illuſtratum eſt, ante paucos annos, a V. C. Matthæo Ægyptio [3]: qui hoc ipſum (*pag.* 152.) advertit, & eruditè confirmat, ferè *ſemper antiquis ſinè* N ſcriptum verbum Conſulo, *fortè quia ejus literæ ſonus non exaudiebatur.*

Ex eodem, ut opinor, popularis uſus fonte ſunt illa, apud Gorium; MORIES, in epitaphio Ulpiæ Vitalis, e Muſeo Riccardio [4]; & ATHENESIS pro ATHENIENSIS in marmore hortorum Gaddiorum [5]; & CASTRESIS, in epitaphio Muſei Strozzii [6]; & INFAS, in ſaxo chriſtiano e Cœmeterio Florentino Sanctæ Felicitatis [7]: atque apud Fabrettum, PULVINESIS, pro PULVINENSIS [8], in ſaxo Palatii Otthoboni; & PERMASERAT, in lapide T. Bellicii Aemiliani [9]; & HORTESI, pro HORTENSI in ſigillo figulinæ (10); & NARBONESIUM in epitaphio Myrines (11). Adde OSTIESIBUS, e Collectaneis Donii [12], & VERCELLESIS, e Grutero (13); & TOLENTINESI pro TOLENTINENSI in Tabella ærea, quæ refertur a Reineſio in Appendice, *num.* 8; & THERMESES, pro THERMENSES, in plebiſcito apud Carolum Sigonium, & Briſsonium, *de Formulis, Lib.* II; & ALBANIESIS, pro ALBANIENSIS, vel ALBANESIS, penes Fabrettum (*Cap. III.* 20. *pag.* 123.); & ſexcenta alia, quæ conquiri facilè poſſent.

(1) DIDYMI *legendum putat, in Catulli carm. laudato, Joſeph Scaliger, atq; ità ordinandum verſum,*
„ Dea Magna, Dea Cybelle, Didymi, Dea Domina, *non, ut Libri* MSS, *impreſſique habebant, ordine perturbatos*
„ Dea Magna, Dea Cybelle, Dea Domina Dindymi.
Ac ſanè DIDYMI, *hoc exemplo, dixiſſe Martialis legitur, lib.* XII. *epig.* 43.
„ Quales nec DIDYMI ſciat puellæ.

(2) *Inſcr. Dom. cap.* VI. *pag.* 427.

[3] *Senatus-conſulti de Bacchanalibus ... Explicatio: Neapoli* 1729.

(4) *Inſcr. Ant. quæ in Etrur. ſunt Tom. I. pag.* 95.

[5] *Ibid. pag.* 212.

(6) *Ibid. pag.* 399.

[7] *Ibid. pag.* 299.

[8] *Inſcr. Dom. cap.* VII. *Inſcr.* 14. *pag.* 498.

(9) *Inſcr. Dom. cap.* IV. *Inſcr.* 116. *pag.* 268.

(10) *Ibid. cap.* VII. *Inſcr.* 241. *pag.* 516. *H.*

(11) *Ibid. cap.* IV. *Inſ.* 298. *pag.* 304.

(12) *Inſcr. Ant. Claſſ.* II. 4. *pag.* 260.

[13] *Theſaur. Inſcr. pag.* MLXVII.

Neque ſolùm mutam N, verùm etiam antecedentem illi M, ſæpe inveni in ſaxis antiquis relictam. Rurſus, literam N ſæpe neglectam video, non tum ſolùm, cùm literam S antecedit; ſed & ante alias conſonantes. Sic Colubaria nominat lapis antiquus, apud Donium (1): Sic Sypherusam dat Fabrettianus lapis (2): Sic Ifiros habet urna antiqua, Florentiæ, apud Gorium [3]: Sic frequentiſſimum mutorum hujuſmodi elementorum neglectum obſervabis, in antiquis epigrammatis quæ edita ſunt: quibus hæc inedita addo, e meis Adverſariis. Primum ſit e lapide, ante ſex annos invento, Romæ, in Cœmeterio SS. Proceſſi, & Martiniani, & in eo relictam videbis M, ante PT, in nomine Redempiæ.

(4)

REDEPTA
D. PO. VIIII
KALEND AVG VSTAS

En præterea tibi Gaudetium, ex alio lapide inedito, qui erutus fuit, anno 1723. e labyrinthis Cœmeterii, quod a Cyriaca dicitur, in agro Verano.

[5]

sic
PATER PAECVLIARIS
FILIO GAVDETIO
QVI BIXIT ANN VS VI M VIIII
BENEMERENTI IN PACE

En tibi præterea Benemerentiam in lapide, bonis characteribus utrinque ſculpto, & habente hinc ethnicam, inde chriſtianam inſcriptionem.

FIL-

(1) *Inſ. Ant. Cl.* XIV. 19. *pag.* 426.
(2) *Inſ. Dom. cap.* V. XLI. *pag.* 385.
[3] *Inſ. Ant. Etrur. Tom.* I. *pag.* 343.
(4) *Depoſita Nono Kalendas Aug.*
[5] *Frequentiſſimum eſt in lapidibus antiquis hoc* Annus, *multitudinis numero, uſurpatum. Forte nomen hoc declinaverint etiam, ut* Sensus, *ſaltem in vulgari loquendi uſu: Lapis, in pavimento Sancti Laurentii in Campo Verano, Viá Tiburtiná.*

TRAIANVS QV
I BIXIT ANNVS
N·I ET MESIS IIII
ET DIES XV

FILIE BENE A ☧ ω MERETIE

SECVNDA · IN PACE

QVE VICSIT ANNV · M · II · D · VII

(1)

D M

L · APRONIVS · FELIX

ET · CLAVDIA · APFIAS sic

SIBI · ET · SVIS

Edu-

[1] ANNU *fortaſſis poſitum pro* ANNUM, ut DECE pro DECEM, *& alia hujuſmodi frequentia in antiquis lapidibus.* ORRHENORU, *carens ſuâ* M, *vidi in elegantiſſima columella quadrata, penes Eminentiſſ. D. Card. Alexandrum Albanum.*

D M

A B G A R

PRAHATES

FILIVS REX

PRINCIPIS

ORRHENORV

HODDA

CONIVGI BENE

MERENTI FEC

Hæc

Eductus eſt lapis BENEMERETIS, anno 1721, ex eo Cœmeterio extra Portam Salariam, quod eſt in Vinea Canonicorum S. Antonii Viennenſis; quodque vel proximum eſt, vel conjunctum, Cœmeterio SS. Thraſonis, & Saturnini. Exſcripſit D. Can. Marangoni, qui obſervavit, literas dedicationis, D M, ſcalpro abraſas fuiſſe a Chriſtianis, antequam lapide uterentur, ſed tamen non ità penitùs deletas, ut earum aliqua non apparerent veſtigia. Junge ſis BENEMERETIÆ, & hunc BENEMERETEM; ex lapide quem exſcripſi, in Cœmeterio SS. Proti, & Hyacinthi:

IVL IO CRES-
sic
TO BAENEMERETI
sic
COIVCI

IUCUDI, pro IUCUNDI, ſuprà vidiſti in ſigillo amphoræ fictilis, §. VII. pag. 45. OATIIION, qui fortè ſcribendus fuerit OAYMIIIOC, legi in titulo Chriſtiano, e Cœmeterio Sancti Urbani.

OATIIIOC (1)

Quod

Hæc verò columella inventa eſt, anno 1728. propè ſiniſtram Tiberis ripam, non procùl a Ponte Milvio. Vidiſti, opinor, non ſine voluptate, AUGARUM *hunc, ſivè* ABAGARUM *Regem, Filium Principis, vel* Ἐθνάρχου ORRHENORUM, *quos* OSRHOENOS *alibi nuncupatos invenies. Magno nos beneficio demeruiſſet* HODDA *illa conjux, ſi epitaphio huic Regni nomen adſcripſiſſet. Advertes dictum* PRAHATEN, *cùm in epitaphio Pinciano Medico* SERASPADANIS *&* RHODASPIS *ſcriptū habeamus,* PHRAATIS. *Ceterùm, epitaphium Regi barbaro poſitum, ſcriptum eleganter eſt, ad ætatis & regionis Latinæ guſtum. Guſtus enim Latinæ plebis dici poteſt illa Mutæ.M omiſſio, ut habes ex Quintiliano, lib.* IX. *cap.* IV.

Saxū Cœmeteriale in Muſeo Kircheriano.

CVSPIDIVS LVCIVS
Q· VIXIT ANNVM ET
MENSES TRES ET DI
ES VNDECI

Vide hic vocem Italicam UNDICI, *jam naſcentem, quam legi etiam in alio Cœmeteriali ſaxo, ad S. Mariam, trans Tiberim.*

sic
VICTORIAVIXITANNVMESESVNDECIDIESTRES

[1] OLYPUM *ediderat Reineſius in epitaphio Irenes Lanipendæ, Cl.* XI. 38; *ſed* OLYMPUS *eſt in marmore, ut obſervavit Gorius, inſcr. Flor. p.* 110. *In noſtro titulo verè eſt* OLYPIUS.

Quod ſi tibi arrideat FROTEM, pro FRONTEM, legere; accipe e Muſeo P. Kircheri diligenter exſcriptum epitaphiou, quod licet ediderint Gruterus [1], ac Fabrettus[2] neuter tamen protulit ad ipſius ſaxi fidem.

D M
MAVRELIVS DOMITIANVS SE VIVVS *sic* [3]
EMIT · ET COMPARAVIT · FOCVM VIRGINEM
A SOLO EECIT SIBI ET LIBERTIS LIBE
RTABVSOVE POSTERISOVE EORVM
ITEM BAEBIAE PARTHENOPE CON
VIGI SANCTISSIMAE IN FROTE
PEDES · PM XVI IN LATVS PEDES XVI
ITEM IN LATVS IN VIA ARDEATINA
RESPICIENTE LONGV PEDES
Y P. M. XXIIII ET LATV PEDES X
H · M · EX · H · N · S
M · AVRELIVS · STASIMVSLIB · COEPTVA PATRONO
SVO · CONSVMMAVIT · SIBI · ETSVIS · QVOb SI QVIS POST
OBITVM MEVM VENDERE AVT DONARE VOLVERINFARK. PONT ff L N.

Ità etiam CLEMES ſcriptum erat in Epitaphio FELICITATIS, quem vidi ad S. Mariæ trans Tiberim:

sic
VALERIVS CLEMES EEIICITATI
CONIVGI QVE VIXIT ANNIS
XXXVIII MECVM ANN. XX M
TRES DIES XII

La-

[1] *Theſ. Inſcr.* MCIL. 12.
(2) *Inſcr. dom. cap.* I. 309. *pag.* 53.
[3] *Menda quæ hic vides;* SE VIVUS, *verſ.* 1. FOCUM. *verſ.* 2. *pro* LOCUM. EECIT, *verſ.* 3. OVE, *pro enclyticâ* QVE, *verſ.* 5. CONIUGI, & FROTE, *verſ.* 7. LONGU, V. 10. LATU, V. 11. COEPTU, V. 13. *in ipſo Lapide ſunt.* PM, V. 8, & V. 11, *legenda* PLUS MINUS. *Verſu* 11, *illud* Y *grande quid ſignificet ignoro. Fortaſſe autem nihil ſignificat. Sigla reliqua, frequentia in epitaphiis, habent formulam ſolennem,* Hoc Monumentum Exterum Hæredem Non Sequitur. *Ultimus verſus nihil habet implexi, ſi legas* AVT DONARE VOLUERIT, INFERET ARKAE PONTIficum Sextertia Quinquaginta (*millia*) Numûm. *Vide Cl. Facciolati in Calepino V.* Sextertius.

Lapis, a me exſcriptus in Cœmeterio Sancti Hermetis, habebat Cresces, more græcanico, ΚΡΗΣΚΗΣ, non Crescens.

CRESCES COIVCI SVE [1]

sic ILARITATI · IN PACE

Sume & hoc Costitverit, in fragmento Inſcriptionis Ethnicæ, quæ eſt in gradibus ad Domum familiæ ruſticæ, in Villâ DD. Gavotti [2], inter Vias Salarias Veterem, ac Novam:

CVM HORTO QVI EST · INTRA ·
[3] HABITATIONES QVAE SVNT SVP·
SE AEDE SEPVLTVRAE ET LIBERTIS
sic
QVE POSTERIQVE EORVM
MORICINIS NOSTRE COSTITVERIT
NEAT QVOD SI NOMEN ORICINI
FI..∴T TVNC AD POSSESSOREM

[1] *Quid ſibi velit rudis illa Sarculi figura huic lapidi inſculpta (ſi tamen ſarculi figura eſt, ac non potiùs Pedis) libens diſcerem. Suſpicabar alludere poſſe ad Verba Jobi* 3. 21. Quaſi effodientes theſaurum, gaudentque cùm invenerint ſepulcrum. *Non rarò quidem ligonum, & ſarculorum imagines inveniuntur in Cœmeterialibus ſaxis, quas non crediderim ſemper ſignificare ſepultos eo loco Foſſores. Neque inter Foſſores (qui Clerici erant, ut ex Actis purgationis Cæciliani, & Felicis habetur, apud Labbe*, Tom. I. Concil. pag. 1444. *edit. Paris.) locum habere poterat hæc* Hilaritas, *cui* Crescens *maritus memoriã ponit.*

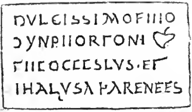
[2] *Villam hanc a poſſeſſoribus ætatis ſuæ appellat* Buratti, *Ill. Fabretti.*

[3] *Aſſignat hæc Inſcriptio hortum, & habitationes, quæ ſunt Juris Monumenti, ſivè quæ,* Voluntate Teſtatorum cedebant in tutelam culturamque ſepulcrorum (*ut ait Reineſius ad Inſcr.* 112. *Cl.* vi.) *quæque alienari non poterant a* Nomine Originis, *ſivè a familia Teſtatoris, cui legata erant. Fidei commiſſa appellarentur ab Juriſprudentibus noſtris:* Monumento Cedere *dicuntur in antiqua inſcriptione, quæ menſes ab hinc paucos inventa fuit Romæ in Cloaca Collegii Anglicani; ubi* Custodia, *ſivè (ut puto) domus ad cuſto-*

dien-

Innocentium dat Lapis, item Chriſtianus, in Muſeo P. Kircheri.

[1]

Characteribus minio rubricatis.

In Cœmeterio Sanctæ Baſillæ loculum vidi, ſanguineo Vaſe notatum, atque habentem ita ſcriptum in calce nomen Constantiae Virginis ibi ſepultæ, cum affixa ibi pariter lucerna (2) fictili. *Tab.* xvi.

P COS-

---

dicendum ſepulcrum, quæ, Maceria Circumclusa *eſt*, Cum Edificio *toto illo ruſtico*, Monumento Cedere *enunciatur*:

D M
T · FLAVIO ADIECTO
HAEC · CVSTODIA · MACERIA
CIRCVMCLVSA · CVM
AEDIFICIO · MONVMENTO
CEDIT

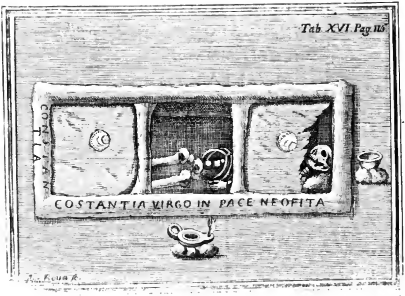
Simile fidei commiſſum legas in lapide ingenti Muſei Kircheriani; ubi Hortum, et Stabula, et Meritoria, *una cum* Monumento Maceria Cluso *legata videbis; de quibus Stabulis, Hortis, ac Meritoriis videndus Vlpianus, ff. de Verb. ſignificat.* 198. *quo loco ait, hæc omnia* Urbanorum appellatione, contineri, *etiam ſi* in Villis, & in Vicis ſint &c.

Vide infra epitaphium Claudiæ Obſequentis, pag. 119.

HOC · MONVMENTVM · ITA · VTI · EST · MACERIA · CLVSVM
CVM · HORTO · ET · STABVLO · ET · MERITORIS · CLAVDIA · VENERIA
TI · CLAVDIO · SP · F · SER NARCISSIANO · FILIO · OPTIMO · ET
LIBERTIS · LIBERTABVSQ · SVIS · ET · NARCISSI ∴ VIVA · DEDIT
CONCESSITQ · ITA · VT · NI · EIVS ABALIENANDI · CAVSSA · QVOQVO
GENERE · COEANT · SED · VT · IPSI · POSTERIQVE · EORVM · FREQVENTANDI
CAVSA · POSSIDEANT · ET · VT · IN · FAMILIAM · MEAM · MEORVMQVE
IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

[1] *Fortaſſe legendum in Characteribus barbaris*
Dulciſsimo Filio
Symphorioni, &
Innocentius, &
Thaluſa Parentes.

[2] *Lampas illa teſtacea ſepulcro affixa, ad illuminandam (ut credo) viam Cœmeterialem fuit appoſita. Omninò namque neceſſaria erant lumina in tenebroſis illis, atque im-*

Et ne

implexis cryptis, in quibus, *teſte S. Hieronymo*, (*in Ezechiel. cap.* XL.) cæcâ nocte circumdatis Virgilianum illud proponitur „ Horror ubique animos, ſimul ipſa ſilentia terrent. *Verùm tam magna in Cœmeteriis fictilium hujuſmodi lampadum copia eſt, ut non ad neceſſitatem tantùm, ſed etiam ad ornatum, & ad pompam quodāmodo poſitæ ibi cenſeri poſſint. Crediderim quidem, conſueviſſe Fideles ingentem hunc lucernarum numerum accendere Natalibus inſigniorum Martyrum, cùm ad eorū memorias, ex priſca liturgica formula*, colligebant. *Sed & in examen adducenda mihi oriebatur quæſtio, fuiſſet ne in more poſitum apud Chriſtianos, quod Ethnicis frequens erat, lumina ad Conſanguineorum, aut Patronorum monumenta accendere amoris & pie-ti animi causâ, deſtinatis Olivetis ad oleum, famulis ad curam honoris hujus, defunctorum Sepulcris præſtandi. A Conſtantini Magni temporibus ſanè res eſt explorata, ubi de Apoſtolorum, Martyrumq; Mauſoleis loquamur. De antiquioribus verò temporibus; deque loculis, in quibus neque Martyres clauderentur, neque inſignes ſanctitate viri, non ità manifeſta res eſt, ut auſim affirmare; non ità abſurda, ut negare poſſim. Videatur Fabrettus Inſcr. cap. 3. p. 192. Quid ſi lucerna Martyri huic, & Virgini, appoſita fuerit, ad ſignificandum*, CONSTANTIAM *hanc* prudentem Virginem, *obviam Sponſo proceſſuram in die reſurrectionis, cum lampade ſua fulgente?*

Erant

Et ne Coſtatiam mirere, en e Cœmeterio Sancti Urbani titulum ſepulcralem, marmori inciſum, etiam negligentiùs ſcriptum.

C O S T A T I V S

Indidem venit hæc Anucella, quæ Sine Repressione vixit, ut ejus propterea cineres perturbare non debeamus, propter inconcinnam ſcriptionem, qua Areto Marito epitaphium poſuit.

VALERIA ▾ CALLIOPE ▾ QVE ▾ ET
ANVCELLA · ARETO · MARITO · DIGNISS
CVM QVO VIXIT · ANN · XXV SINE · REPRESSIONE

[1]

Quod ſi Kaledas pro Kalendis non deſpicis, eccillas in lapidis cœmeterialis fragmento, quod excripſi ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim

RIA QVI VIXIT
S XXXVIII MENSIB III · DIES · XXII
III · KALEDAS · FEBRARAS · INPACE

(2)

Quæ pauca exempla, omiſſarum apud Latinos etiam literarum M, atq; N, at-

Erant planè omnino ad guſtum antiquorum Fidelium ſigna iſta ſymbolica, e ſacrarum paginarum metaphoris deſumpta, ut alibi dictum.

[1] Ultra conſueta *Veteribus* nomina, alia adjuncta non infrequenter *fuiſſe* [*eo fortaſſe pacto, quo apud Italos* i Soprannomi] *animadvertit Fabrett. Cap. III. ad Inſcr.* XXI. *pag.* 145. *Habes hoc in allatâ Valeriâ Calliope*, Qve (*ſic*) et Anucella. *Habe & in hac aliâ Aureliâ Secundinâ, ex Cœmeterio Sancti Hermetis* (*ubi ejus titulum exſcripſi*) Qve, (*num a velocitate currendi per lutum?*) et Luticvrria.

ΛVRELIΛE
SECVNDI
NEQVEETLV
TICVRRIΛPO
SVITFELICISSI
MVS COIVX

[2] *Nihil eſt inuſitati in ea Menſium*

N, attuliſſe ſufficiat, ne rei maximè obviæ, ac minimè utili, pretium velle facere videamur.

Aliam in conſonantibus literis ἀνομαλίαν dat nobis SEVERÆ epitaphiographus; ſcribendo conjunctionem ΕΔ in ſecundo verſu, ΕΔ ΠΑΤΕΡΝΩ. Hic pariter eſt Helleniſmus ſcribentis, qui ſcriptionem accommodans pronuntiationi apud Græcos vernaculæ, abhorrenti in vocabulorum fine literam tenuem, uſurpare maluit mediam Δ, tum hic, tum in ſequentibus, ΕΔ ΕΙΚΠΕΙΡΕΙΤΩ, ΕΔ ΜΗΣΩΡΩΝ; quamvis & illa Media Oſci saporis potiùs, quàm Græci ſit. Cœterùm, ex Helleniſmo ne, an potiùs ex Oſciſmo plebis Romanæ ἀρχαΐζόντων, id proveniat; frequens ſanè eſt hæc literarum T, ac D, permutatio. Inde eſt illud LIQUID, & RELIQVID [1] pro LIQUIT, & RELIQUIT, apud Gruterum (2); & SID, pro SIT, in Chriſtiano lapide, apud Severanum [3]; & QUOD ANNIS, QUOD ADSUNT, ADQUE, in Cenotaphiis Piſanis [4]; pro QUOT ANNIS, QUOT ADSUNT, ATQUE; inde alia ſimilia. ADQUE autem illud frequentiſſimum eſt, etiam in lapidibus aurei, atque argentei ſæculi. Vide ſis illud in Fabretto, *cap.* IV; *inſcriptionibus* 48, & 50, *pag.* 253; quæ facilè ad Auguſti ætatem, aut ad aliquam proximam ſpectant: Vide & in longè ſequiori inſcriptione Urbanæ, quam attuli, §. III, *pag.* 12. FALADIUM pro FALATUM invenies apud Feſtum (5): utrumque pro PALATIUM; quod pro Cælo, ab Etruſca lingua antiqui Latini dixerunt; ut advertit Joannes Meurſius [6]; quem ſi conſulas, ubi agit de hoc archaico uſu literæ D, pro T, operæ pretium feceris. Num & huc referendum ſit illud INSSID, quod

ſium enuntiatione per caſum ſextum, MENSIBUS; *dierum verò per caſum quartum*, DIES. *Frequentiſsima namque eſt grammatica hæc* ἀσυνταξία, *in lapidibus, præſertim Chriſtianis. En notum e Cœmeteriali ſaxo exemplum, exſcriptum a me Romæ, in S. Mariæ ad Fontem Olei:*

BENEMERENTIRVSIICINNÆ
QVEANNORVM LIIII
MENSESXDIEBVS
XXINPACE

Refert Inſcriptionem hanc, inventam a ſe in Cæmeterio Priſcillæ ad tumulum Vaſe ſanguineo inſignem, Cl. Boldettus, lib. II. cap. XVIII. *pag.* 573. *aliis etiam imaginibus ornatam in parte ſiniſtra: Has ipſe imagines non vidi, diffracto lapide: cùm autem in aliquibus, diverſos ab editis characteres invenerim, volui Martyris hujus titulum, rurſus hic edere, qualem videram.*

(1) DE.... IQVID *eſt in Epigraphe apud Fabrettum, Inſcr. c.* IV. 52. *pag.* 254.

[2] *Theſaur. Inſcr.* DCLXX. 5. DCXI. 8. DCCCCXLII. 8.

[3] *Roma Sotterr. lib.* 3. *cap.* 21. *pag.* 395.

[4] *Videatur inter opera Card. Noriſii. Diſſert.* IV. *de Cenotaph. cap. II. §. II.*

[5] *Voce* Fala. *In eo tamen, quem ad uſum Delphini edidit Andreas Dacerius, habetur* Falandum.

(6) *Exercitation. Critic. Part. II. cap.* 12. & 13.

quod habetur in Notitia Imperii, non liquet. Videntur namque notæ illæ ntelligi debere de IUSSIs Imperatoriis, quæ appellabantur IVSSI*ones Divinæ*. Vide Guidonem Pancirolum, *in Notitiam lib. primo. pag. mihi*, 109. *B, & ſeqq*.

Certum illud eſto, alternaſſe frequenter apud Veteres, conſonantes, quas Grammatici appellant *Tenues*, cum conſonantibus iis, quas *Medias* dicunt. Sic Opseqvens, pro Obseqvens, habet hic lapis, quem vidi Romæ, apud P. Vitalianum Berretta S. J; virum in antiquitatibus conſultiſſimum.

CLAVDIA AVG //////

OPSEQVENS

HANC CASAM ////////

CVM AGRO ET ////////

ET POMARIS I //////////

OPTIMAM MA XIMAMQVE

EMI·ME·VIVA CONSACRA////

CVSTODIAM SEPVLCHR ///

MEORVM. QVI IN·HAC·AR //

INSCRIPTI ERVNT

POSTERISQVE EORVM

Sic, Ab Actis, habet Tabula marmorea, ad Antium refoſſa (1) anno elapſo 1733.

[1] *Ibidem loci inventum fuit, Januario eodem, hoc fragmentum*:

//

//

PARTICI·PRONEPOT·DIVI

NERVAE·ABNEPOTI·

L·AVRELIO·VERO·AVG

TRIBVNIC·POTESTAT. COS. II.

ANTIATES·PVBL·

C ▾ IVLIO ▾ M ▾ F ▾ VOL ▾ (1)

PROCVLO ▾ COS ▾ $\overline{XV}$ ▾ VIR ▾

SACRIS · FACIVNDIS · FETIALI · CVR

OPERVM · PVBLICORVM · LEG · AVG

P · P · ADCENSVS · PROVINCIAE · LVG

DVNENSIS · LEG · AVG · P · P · REGION

TRANSPADANAE · LEG · LEG · VI

FERRAT · PRAET · TRIB · PL · AB ACTIS

IMP · TRAIANI · AVG · TR · LEG · $\overline{IIII}$ SCY

THIC · Q · AVGVSTOR · $\overline{III}$VIRO · A · A · A · F · F ·

ANTIATES ▾ PVBLICE

PATRONO

Nihil proinde inuſitatum ſi in Severæ inſcriptione legatur ſubrogata media D, tenui T, in conjunctione ΕΔ.

Eſſet etiam conſiderandus in epitaphio Severae uſus literæ B, pro V, quando literæ conſonantis vices gerit, ſi potuiſſet aliter Græcis characteribus exprimi ſonus ille V conſonæ. Sed, nec a Scriptore rudi expectari poterat Digamma illud Aeolicum, quod ad eum ſonum exprimendum jam olim adhibitum, jam penè exoleverat; nec admodum expreſſiſſet vim ejus literæ, aut Diphtongus ΟΥ, aut alius græcus character, ex iis quos ad Romanam illam literam ſignificandam græci palæographi ſæpe uſurpaverant. Laudetur itaque ſi ΝΟΒΕΜΒΡΕΙΒΟΥϹ, & ΒΕΝΕΡΕϹ, & ϹΕΒΗΡΕ, ſcripſit, potiùs quàm ΝΟΟΥΕΜΡΕΙΒΟΥϹ, & ΟΥΕΝΕΡΕϹ, & ϹΕΟΥΗΡΕ [2]; ſicuti ΟΥΑΛΕΝΤΙ ſcripſit græcula quædam Mater, in oper-

[1] Legitur facilè. *Cajo Julio, Marci* Julii *Filio*, *Voltinia* Tribu, cognomine, *Proculo: Conſuli, Quindecem-viro Sacris faciundis, Fetiali, Curatori operum Publicorum, Legato Auguſti, Præpoſito ad Cenſus Provinciæ Lugdunenſis, Legato Auguſti pro Prætore Regionis Tranſpadanæ, Legato Legionis Sextæ Ferratæ; Prætori; Tribuno plebis: Ab Actis Imperatoris Trajani Auguſti; Tribuno Legionis quartæ Scythicæ; Quæſtori Auguſtorum; Triumviro Auro Argento Æri Flando Feriundo: Antiates Publicè* (ſumptu ſcilicet publico) *Patrono* Poſuerunt.

[2] ΣΕΟΥΗΡΟΝ *ſcriptum fuiſſe ſuſpicor, ſicut in numis, ſic etiam in Græco lapide votivo, cujus unam tantùm partem Romæ vidi, in cavædio domûs Marcb. Capponi:*

ΡΕ Ω

operculo marmoreo ollæ funebris, aut oſſuarii, quod eſt Romæ, in Muſ:o P. Kircheri:

ΚΛΑΥΔΙΑ ΠΙΘΑΝΙΝΗ
ΟΥΑΛΕΝΤΙ ΥΙΩ ΙΔΙΩ

[1]

Præſertim autem cùm in uſu tum promiſcuo fuerint, penes plebem latinam, elementa B & V, ~~nihil inuſitati eſt in gracillante~~ illa SEVERE inſcriptione. Uſum verò frequentiſſimum iſtius permutationis docent nos priſci lapides. Eorum unus, e Cœmeterio, ut arbitror, Prætextatis quem vidi in ruſtico ædificio, ſecùs Appiam, habet DATIBUM:

DATIBOFILIO QVI VIXIT
ANNOS TRESMESIBVSQV
sic AΠORSAL DESAMATERFILIO

La-

Θ. ω ΜΕΓΑΛω
Σ ΕΡΑΠΙΔΙ
ΑΡΕΛΛΙΟΙ
Σ.. ΤΗΡΟC· ΚΑΙ· ΦΟΥCΚΟC
ΕΥΧΗΝ
Σ'.. ΙΗCΑΝ

Quæ ſignificant: . . *Deo Magno Serapidi. Arellii, Severus, & Fuſcus, ex Voto Fecerunt. Avarus quidam ex* Arellia *gente, celebris fuit, uſque ab Horatii ævo*: Sat. VI. lib. II.

[1] *Claudia Pithanine, Valenti filio proprio*: niſi forte ſit *Cl. Pithane*, aut *Pithanene*, cujus nomen quadratarius imperitus malè inciderit.

Lapis recèns inventus, qui eſt in Muſeo Kircheriano, dat nobis Patrem VENEMERENTEM. Habes illum § ſuperiore, *pag.* 107.
Conſonat illi VENEMERENTI aliud, e Cœmeterio Sancti Hermetis:

VITALIONI VENEM

Titulus alius Cœmeterialis, ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim, habet frequentiſſimum illud BIXIT:

ACVRINVS QVIBIXIT· AN· PL
sic
MXXI.·.·.·BENEMERENTII NPACEI

Ex illo BIXIT, creberrima illa naſcuntur, VIBA, VIBUS &c. Saxum e Cœmeterio S. Urbani:

MOLESTASEBIBAE
MITSIBIBISOMV (1)

Ex quo pariter Cœmeterio, hoc Fragmentum vidi:

OSA· SE BIBA FECIT SIBI

Ethnicum eſt hoc, quod Romæ exſcripſi, in Impluvio, propè Sacrarium Baſilicæ ad fontem Olei:

D M
CL· CAESIA· CHARIS· SEVIBAFECIT
SIBI· ET· TI· CLAVDIO· EPAGATHO
PATRI· ET· LIBERTIS· LIBERTABVS.
QVE· POSTERISQVAE· EORVM

BICTORIAM, BENUSTINUM, & BITORINIANUM hos, qui ſequuntur,

[1] BISOMUM, *Hybrida vox: ex latino* BIS, *ex græco* ΣΩΜΑ; *apud Chriſtianos notabat locum, ubi duo cadavera ſepeliri poſſent.*

tur, ibidem inveni, in ſaxis Cœmeterialibus. Et ſaxum quidem a Bi-gorinianø poſitum, e Cœmeterio Calliſti Cl. Boldettus ediderat [1]; ſed Amanuenſis dormitans non illum exſcripſit ità, uti in autoglypho eſt:

sic
FLAVIA SAECVN
DA QVAEVIXIT AN
XXXIII BITORINIA
NVS BENEMERENTI
CONIVGISVE FECIT

BENVSTINVS
LEAE FILIAE
IN PACE QVAE
BIXIT ANNVS XXCIII
M XI D XV

Vidi ad S. Mariæ trans Tiberim.

BICTORIA
ET CRESCENTINES

(2)

Ex Cæmeterio S. Vrbani.

Quam ſubdo epigraphen ſepulcralem, non audeo, quamvis in Cœmeterio neſcio quo inventam, aut inter chriſtianas reponere, aut ab earum numero arcere. Addatur igitur iis, in quibus alternant B & V, propter illud Nob, poſitum pro Novembri:

D C LO o SODIONI M
PRETECTVS FRATER
BENEMERENTI FECIT
QVI VIXIT ANNIS XXIIII
sic DECESIT o X o IDVS NOB

Certius chriſtianis inſcriptionibus accenſebitur alia, item habens Nob; quam calci inſcriptam in Cœmeterio S. Hermetis vidi atque exſcripſi; retulique, § xi, *pag.* 98. Inter lapides Marchionis Capponi, ſæpe laudatos, & hunc vidi, chriſtianum, ut puto, characteribus optimis; in quo tamen, Sivi ſcriptum obſervabis, non Sibi:

Q TE-

(1) *Oſſervazi ſu' Cimiterj lib. II. cap.* iv. *pag.* 360.

(2) Scilicet: *Vixit annos viginti octo menſes* xi, *dies* xv.

sic

TERENTIVS · FOSOR
PRIMITIVE · COIVGI
ET · S[I]VI

Quid verò in privatis ſaxis ejus ætatis, quæ Claudii Gotthici tempora attigit, moris hujus in ſcribendo veſtigia quærimus, cùm vel ipſi nummi auctoritate publica cuſi, in quibus tamen tantò diligentiùs; atque exactiùs, notæ inſculpebantur, hiſce idiotiſmis non raró laborent? Unum præ aliis laudaſſe ſufficiat Corneliæ Saloninæ Aug. nummum, apud Angeloniuni (t), cujus pars averſa ità ſcribitur: BENERI GENITRICI. Superſedeamus itaque a congerendis exemplis pluribus in re omnium maximè perſpectà; ſolùmque unum addamus; in quo modica dos eſt abuſus ille conſonantis B, cujus gratiâ affertur. Poterunt namque, ni fallor, qui Latii antiqui monumenta ſacra, ac profana rimantur, lapidis hujus ope aliquid reſciſcere circa ædificia Agri, vel Urbis Albanenſis. Eſt autem menſa ex marmore candido; quadrata, tripedalis, in Vinea Collegii Hibernici, ad Caſtrum Candulphi, milliari ab Urbe Albanenſi, ſcripta characteribus incultis:

CONSTANTINVS
HAEC · TIBI
RENOVA

Cui

(t) *Hiſtoria Auguſta, illuſtrata colle medaglie, pag.* (*mihi*) 266.

Cui ſaxo ſimile omninò aliud, ſed mutilum, eodem characterum genere, eſt ad Sacellum a Sancto Sebaſtiano dictum (1), ſecùs Appiam ad lapidem tertiumdecimum; inter Albanum recens; ac Bovillas; quas nunc ruſtico nomine dicunt *Le Frattocchie*: nam propè limen Sacelli ejus, ità in grandi fragmento legimus:

S Λ I ⊥ N ∀ ⊥ S

P O S V I T

Quærant alii de Constantino hoc, atque Constantio, quinam fuerint. Quærant, de qua nam ædificii inſtauratione, aut erectione loquantur lapides. Num de Prætorio aliquo regali, quale in iis collibus erant Clodianum, Pompejanum, Domitianum: An potiùs de Ponte, aut alio publico Appiæ Viæ monumento; aut de Caſtris Albanis; aut de Templo aliquo Urbis Albanenſis; nam in Oppido illo Templum, a Sancto Joanne Baptiſta dictum, Conſtantinus Auguſtus extruxit; ut ex Bibliothecario, ni fallor, docet Ciampinus, ubi de ſacris ædificiis Imperatoris illius. Mihi monumenta hæc, neſcio utrùm hactenus edita, eruditioribus indicaſſe ſufficiat.

Ad Lapidem Severæ revertor; in quo ſupereſt (quod ad elementorum conſonantium permutationem ſpectat) N, uſurpatum pro M, in vocabulis, NOBENBPEIBOTC, MHCωPωN, & ΔΕϬPωN. Nihil autem animadverſione longiore dignum hic eſt. Græcus homo, qui epitaphium poſuit, licet fortaſſe nolens erraverit in τὸ NOBENBPEIBOTC, Græcam tamen terminationem volens libens dedit barbaris Vocibus, MHCωPωN, & ΔΕϬPωN; elegantiæ, ut ipſe quidem arbitrabatur, atq; εὐφωνίας ergò. Certè minùs barbaro inflexu, quàm fuerint illa, Annoro, Diero, quæ & ſupra vidimus, & infra inveniemus. Neque a Latino uſu ætatis ſuæ admodùm abiit, elementa ea permutando. Frequentiſſimè namq; alternant in monumentis antiquis mutæ M, atque N. Non aggerabo exempla in re notiſſima; contentus hiſce duobus. Primum habeo ex titulo Cœmeteriali, quem exſcripſi Romæ: Ibi legitur IM, pro IN.

 MAR-

[1] *Vulgò*, Romitorio di S. Sebaſtiano.

MARCELLA CESQVATIMPACEM

Alius, pariter Cœmeterialis, quem exſcripſit mihi religioſus collega, vir eruditus, barbariem barbarie cumulans, habet Cun Quen:

sic

AVRELIA · VICTORA · QVAE. VIXIT · A
AVRELIVS · BASSVS. COIVGI
CVN: QVEN · VIXIT · ANNIS. VII · M
IN PACE

Jam ergo ad mutatas, extritas, adjunctas in epitaphio Severae vocales conſiderandas pergamus.

§. IV.

ABUSUS VOCALIUM AC DIPHTHONGORUM IN EPITAPHIO S. SEVERÆ.

ALiud Helleniſmi ſui dat nobis indicium Severianus Epitaphiographus, in primo ipſo Epitaphii vocabulo, ſcribens κωcοτΑε, cum diphthongo in ſecunda ſyllaba. Nimirum, *Cecropiis ignota notis, ferale ſonans V* [1], quoties a Græcis exprimenda eſt, in nominibus, quæ a Latinis acceperunt, toties eos in anguſtias conjicit. Vidimus ſupra [2] κτε ſcriptum, pro latino prænomine QVAE; & COTKKECCAN, pro SVCCESSA; & ΔΤΑΚΙCCIMω, pro DVLCISSIMO. In eâ autem, de quâ diſſerimus inſcriptione, habemus NOBENBPEIBOTC, & ΑΟΤΝΑ, & ΠΟCΟΤΕΤ, ac

(1) *Auſon. in Monoſtich. Eidyl.* 12. (2) *In inſcriptionibus allatis, pagg:* 61. & 62.

ac ΤΟΥω; diphthongo ΟΥ indiſcriminatim adhibitâ, ſive ad U breve, ſive ad U longum notandâ. Ut veroſimile reddatur, nullum habuiſſe Græcos ſonum, qui magis accederet ad V Latinorum, quàm vel ſimplicem Υ [1], vel dipthongum ΟΥ. Nomen ipſum Consul, quod Græci ſæculis deterioribus Latio ablatum donaverunt pallio, effertur ab iis cum dipthongo ΟΥ: ΚΟΝϹΟΥΛΟϹ, ΚΟΥϹΟΥΛΟϹ; quemadmodum teſtatur D. Du Cange [2]. Neq. id quidem injuria; quandoquidem, V *modò correptam, modò productam, videri & diphthongi ſonum habere*, ſcripſit Priſcianus *lib.* 1, ubi vocalis V, apud Latinos, ſonum examinat.

Neque tamen ſolum vocabulum ΚωϹΟΥΛΕ in Severæ epitaphio, diphthongo indebitâ ſcribitur. Videbis diphthongum eamdem in verbis ΠΟϹΟΥΕΤΕ. ΤΟΥω. ΑΝΝΟΥωΡωΜ. ΝΟΒΕΝΒΡΕΙΒΟΥϹ; ac præterea diphthongum ΕΙ, uſurpatam modo pro I productâ, modò autem pro correptâ in ΚΑΤΑΕΙω. ΝΟΒΕΝΒΡΕΙΒΟΥϹ. ΦΕΛΕΙΕ. ΔΕΙΕ ΕΙϹΠΕΙΡΕΙΤω &c. ΕΙ, pro I longâ, paſſim apud Veteres Latinos adhibitam, inſcriptiones antiquæ, ac libri docent. De Græcis autem minor eſt quæſtio. Uſum verò promiſcuum ejus diphthongi, etiam ubi I correpta exprimenda eſset, non habent niſi incultæ aliquæ temporum antiquiſſimorum inſcriptiones; eâ ſcilicet ætate ſcriptæ, quâ major habebatur honor varicoſis Centurionibus, quàm aut Grammaticis, aut Poëtis: vel in lapidibus ætatis ſequioris, quâ rebus in deterius quotidie labentibus, externa barbaries omnia infuſcaverat. Sic Nisei, Vbei, Ibei, Sibei, legitur in celeberrimo S. C. de Bacchanalibus, quem illuſtravit Ægyptius; neque ibi ſolùm legitur: Archaicus namque diphthongorum abuſus, ab antiquiſſimis illis Tabulis ad recentiores ſæculorum ſecundi, tertii, quartique, gradum fecit; præſertim ubi finitimus erat ſonus, quo vocales, diphthongique pronuntiabantur; quod ex Lipſio [3] obſervavit Fabrettus *cap.* v. *pag.* 384.

Quin & aliquando, literam I conſueto longiorem, quam EI diphthongo, vel duplici II ſubrogaverant, pro ſimplici & correptâ I ſculptam legimus in lapidibus ſæculi, cæteroqui elegantis. Inſpice IUSSIT in hac excultiſſima baſi ſæculi ſecundi, nuperrimè inventâ in ruinis Lanuvii [4], & Populo Romano donatâ ab Eminentiſſ. D. Card. Alexandro Albano, ut ſervaretur in Capitolio. Ecgraphon ejus mihi transmiſit D. Franciſcus Cuccumos, *Vicarius*, ut appellant *Foraneus*, Emi Epiſcopi Albanenſis; vir gnarus atque eruditus; mihique, ob morum ſuavitatem, atque elegantiam ingenii, in paucis charus.

IMP.

(1) *Vide quæ in hanc rem doctiſſimè animadvertit Matthæus Ægyptius, ad S. C.* de Bacchan. *pag.* 154.

(2) *In Gloſſar. Græcitatis.*

[3] *De rect. pronunt. Latinæ Linguæ cap.* XI.

[4] Lanuvium *putavi oppidum hoc, iis adhærens qui* Lanuvium, *ac* Lavinium *idem fuiſſe putant. Oppidum namq; ubi lapis inventus, nunc appellatur* Civita Lavinia. *Verùm, quia non deſunt qui Lanuvium alibi locatum velint, hanc ego controverſiam Chorographicam non tangam. Niſi aliud eſt* Lavinia *recens, aliud* Lanuvium, *crediderim eo loci fuiſſe Templum* Iunonis Lanuvinæ *ejus, cujus Statua in Capitolio aſſervatur.*

(1)

IMP · CAE · DIVI · TRAIANI
PART · F · DIVI · NERVAE · N ·
TRAIANVS · HADRIANVS · AVG ·
PONT · MAX · TRIB · POT · $\overline{XX}$ · COS · $\overline{III}$ · PP ·
I · S · M · R · STATVAM · EX · DONIS · AVREIS
ET · ARG · VETVSTATE · CORRVPTIS
FIERI · ET · CONSECRARI · IVSSIT ·
EX · AVRI · P · III = ET · ARG · P · CCVI =

Quid de hiſce PONTIENIS, quos e ruinis SALONÆ in Delmatis [2] miſit mihi P. Antoninus Caſteliani Soc. Jeſu, in ea regione Miſſionarius?

PONTIEN//////CALE VI SIB ¯E
T · FLAVIO · AVG · L · SVAVI · VIRO
Q PONIENO · SVAVI · FIL · ANN · X

Quam ſequitur, exſcripſi Romæ, ex lapide qui eſt in horto Puellarum, quas *Mendicantes* dicunt, ad rudera Templi Pacis. Ibi DIES, longiore I ſculptum videbis.

SE-

(1) *Imperator Cæſar Divi Trajani Parthici Filius, Divi Nervæ Nepos, Trajanus Hadrianus Auguſtus, Pontifex Maximus, Tribunitiæ Poteſtatis* anno *vigeſimo* (Chriſtianæ æræ CXXXVII) *Conſul tertium, Pater Patriæ*, IVNONI SISPITÆ (*quæ & SOSPITA*) MAGNÆ REGINÆ *Statuam &c. ex auri Poudo III, & Sextante* (fortaſſe enim id ſibi velint lineolæ illæ =, quæ uncias duas videntur ſignificare) *& Argenti Pondo* CCVI, *ac ſextante.*

[2] *Non memini me hanc Inſcriptionem legiſſe inter* Inſcriptiones Dalmaticas *Joannis Lucii Tragurienſis.*

SEVERE BENEMERENTI
FECERVNT PARENTES IN PA
sic
QAE VIXIT ANNO MES TRES DI XX

Et hoc non contemnendum fragmentum, in quo notandum τὸ SIBI, Romæ vidi, in Cauponula quadam, prope Sancti Theodori, ſub Palatino:

[1]

ENAS · C · F · PVP · NIGER
B · IANO MEDIO SIBI ET
ENATIAE · C · L · VRBANAE
SVFENATI · C · L · ARGYNNO
C · SVFENATI · C · L · ANTEROTI
SVFENATI · C · L PRIMIGENIO
EX TESTAMENTO · H · S CCIↃↃ
ARBITRATV
ARGINNAE · C · L · VERANAE

Adde & illud INTELLIGANT, quod eſt in epitaphio Urbanæ, relato § III, *pag.* 12. atque alia mille, exempla ſubrogatæ in locum vocalis brevis, literæ I productæ; quam pro diphthongo uſurparunt, qui emendatius ſcripſere.

Verùm, non hic ſtitit effundentis ſeſe in Latinam linguam peregrinæ barbariei decoloratio. Ipſas ſæpè diphthongos, geminâ Vocali expreſsâ pro Vocalibus ſimplicibus pinxere. Ne multis; en pauculas inſcriptiones ἀνεκδότας, diphthongis pravè poſitis βαρβαρίζοντας, quibus addi poſſunt ſupra allatæ, PECULIARIS, *pag.* 110, CLAUDIÆ CARSIAE CHARITOS, *pag.* 122, FLAVIAE SECUNDAE *pag.* 123, & alias. Prima ſit, quæ mihi miſſa a Fano Sanctæ Anatoliæ, in Picentibus, Diœceſeos Camerinenſis, legitur in antiqua Ara, inſertâ Turri Eccleſiæ Majoris. Eam excripſit Ill. ac Revmus D. Theodorus Pongelli, Epiſcopus Interamnenſis. Ibi legitur AESAE, cum ſecunda illa diphthongo redundante.

NOR-

[1] Facile ſuppletur: *Cajus Suſenas, Caji Filius, Pupiniâ* Tribu, *Niger* cognomine; *Ab Jano medio*, Viâ ſcilicet *Jano* appellatâ. (Adi Pitiſc. Lexic. Antiq. V. *Janus*) *Sibi, & Suſenatiæ, Caji Libertæ, Urbanæ, Cajo Suſenati &c.*

[1]

NORTORI
N·F· POL
FEROX
AESAE
EVOCATVS AVG
IOVI CAELESTI
V. S. L. M.

Alteram hanc exſcripſi, è grandi cippo, in ſuburbano Peruſino Comitis *d' Oddi*, ad S. Herminium.

GAETVLICAE
HAVE ❦
D ❦ M ❦
GN. POSTVMI ❦
GAETVLICI. QVI
VIX · ANN · XIII. M
II · D· VIII·PATER· ET
MATER· ET· M
CALLIDIVS· SATV
RNINVS. AVVN
CVL. FECEVNT

Acci-

[1] Legerem. *Numerius Ortorius, Numerii filius*, *Polliá* (Tribu) *Ferox* (cognomine) *Æſerniá* (Patriâ) *Evocatus Auguſti*; *Jovi Cœleſti Votum Solvit, Libens Meritò.*

Sic ABSÆ *ſcriptum fuiſſet pro* ABSERNIA; *quod ſæpè ſinè diphthongo in antiquis ſaxis militaribus legitur; ut apud Gruterum* DLXX. 10. *& Fabrett. cap.* IV. *Inſcr.* 512. *pag.* 339. *Verùm obſtat, quòd ibi* ABSERN, *non ad* POLliam, *ſed ad* POMptinam *tribum adſcripta indicetur. Fortaſſe igitur* *vò* ABSAE *ſcri-*

Accipe & hoc Adverbium, VERAE, cum diphthongo indebitâ, e lapide in agro Tiburtino, ſuper portæ ruralis epiſtylio:

D M
HIC·SITVM·CORPVS
RESTITVTES·QVAE VE
RAE.ET·NOMINE.ET
MORIBVS RESTITV
TA VIXIT.ANNIS·XXI
BENEMERENTI /////

Eam verò quæ ſequitur, eductam ex Cœmeterio SS. Gordiani, & Epimachi, vidi penes D. Canonicum Boldetti:

[1]

IVLIA·QVAE NIT
A FANO FORTVNE
sic
LIBERTA BENME
RITA . VICTORIS

D
BIBIVS VRS
VS QVIXIT
ANN XIII
ET FRATR ////
////////////////

ſcriptum fuerit in Ortorii Arâ, pro AESI, *vel* AESIO, *Coloniâ in Picentibus, ad* AESIN *fluvium, quæ nunc dicitur* Jeſi. *Ea ſanè videtur ad Tribum* POLLIAM *adſcripta fuiſſe: nâque in Collectaneis Donii, Claſſe Secunda, Inſcr.* 74; AESIS *cum nomine Tribûs* POL*liæ conjungitur. Hinc eruent Grammatici Coloniam illam, non tantùm* AESIM; *ſed &* AESAM, *dictam fuiſſe.*

(1) QVÆ NIT, *fortè pro* QVÆ VENIT; *ſicut* QVIXIT, *pro* QVI VIXIT, *in lapide admodùm trito, quem vidi in Maceria horti Capuccinorum ad lacum Albanum:*

Fortaſſe tamen QVAE NIT, *pro* QVAE VENIT; *ſcilicet, quæ venundata*

Vide etiam utrùm ſuperfluat diphthongus EI, in hoc fragmento Toreumatis elegantiſſimi, quod eſt in Muſeo Collegii Romani:

Hercules. Diana Venatrix, cum cane, operis Anaglyphi
I·AVG·PII·FELICIS·ET·ATILI [1]
VMERI·EQSIGNEI·ET·7.EXERC
C·CASSI·ROMANI·L.....VICT
II·IDVS·IA ....
SILAN ....

Verùm, non πολυφθόγγα tantùm Verba habet Severianum epitaphium: habet & ἀσυφθόγγα. Deficit enim diphthongis neceſſariis AI in poſtremis ſyllabis Nominum, ΦΕΛΕΙΕ. CΕΒΗΡΕ. ΚΑΡΕCCΕΜΕ; deficit diphthongo AY, in primo verſu, ΚΑΤΑΕΙϹΩ [2]: In hoc verò diphthongorum defectu etiam, qui SEVERAE Martyris epitaphium ſcripſit, nil peccavit contra communem eo tempore [3] loquendi, ſcribendique modum. Ità locutos tum Romanos, diſceres, (ubi alia monumenta deeſſent) e monſtroſo Hexametro, apud Aelium Spartianum in Peſcennio;

Terror Ægyptiaci Niger adſtat militis ingens.

Quòd ſi ad inſcriptiones provoces, plenæ ſunt rei notiſſimæ exemplis collectiones Manutii, Lipſii, Gruteri, Boſii, Aringhi, Reineſii, Sponii, Pridoſii, Fabretti, Malvaſiæ, Vignolii, Boldetti, Donii, Gorii, aliorum-

data eſt: quo caſu hæc IULIA *fuerit Serva publica. Favet Juliæ nomen: nam* FANUM FORTUNAE *appellatum etiam fuit,* COLONIA IULIA FANESTRIS; *aut*; COLONIA IULIA FANUM FORTUNAE. *Certè Servis* IULII *nomen, ſi quando Libertatem adipiſcerentur, manumiſſi a Coloniis* IVLIIS. *Verùm,* IULIA *hæc,* LIBERTA *dicitur, non* COL. IULIAE FANESTRIS, *ſed* VICTORIS. *Hinc mihi caligo. Cæterùm,* QVIXIT, *pro* QVAE VIXIT, *invenies in obſervatis Boldettianis, Lib. II. cap.* XIII, *pag.* 493. *in Epitaphio Puellæ* CASTRESAE.

[1] *Si intelligere me dicam nexum hunc* EQSIGNEI, *nolim credas. Fortè ibi ſculpendum fuerat* NUMERI EQUITUM SIGNIFER; *ſequitur namque,* ET 7. (*ideſt,* CENTURIO) EXERC. *an* EXERCITATORUM? *Sed fortaſſe etiam, ibi ſculpendum fuerat,* NUMERI EQUITUM SINGULARIORUM. *Res in obſcuro eſt, neque, diffracto lapide, tuti quippiam ſtabiliri poteſt.*

[2] *Niſi fortè ibi τὸ K, monogramma ſit, in quo* K *ſimul, &* Λ *ſit conjunctum: τὸ verò* Λ *quod ſequitur, pro A ſcriptum ibi fuerit, quod fieri conſuevit. Fortè tamen* KLUDIO *tum, non* CLAUDIO, *vulgus rude dicebat. Hinc* FORUM CLUDI, *pro* FORO CLAUDII, *in Actis SS. MM. Marciani, & Sociorum, laudatis ab Aringo; Romæ Subterr. l. 4. c. 40. &* CLUDERE, *potius quàm* CLAUDERE.

(3) *Gorius, Tom. I. Inſcr. quæ in Etruria, pag.* 116. Frequenter E poſitum in antiquis Inſcriptionibus, pro AE, notat Scaliger..., & Reineſius &c. *Cui animadverſioni addit Cl. Antonius M. Salvini:* Ità & in MSS. optimæ notæ, tum Latinis, tum Græcis, E pro ΑΙ, & contra.

rumque. Obſervari hoc etiam poteſt in multis ex Inſcriptionibus iis, quas in hac eadem Diſſertatione congeſſimus; ut plura afferre in hanc rem videri poſſit γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας. Verùm, quia in aliquibus ex epigraphis, quas habeo, ita deficientibus, vel novitas ipſa placebit, vel alia quæpiam dos, qua commendari merentur; eas proferamus. Prima hæc ſit, quam e lapide characteribus pulcherrimis notato, exſcripſi, in Cœmeterio Sancti Hermetis:

sic *sic*
TETIE TRIGRIDI CVM QVA
VIXI ANN VII Ð XII

Hanc etiam, quæ ſequitur, ibidem inveni:

AQVISITE BENEME
RENTI ALVMNE MERE
NTI·QVEVIX·AN·IIII: M·V

Exſcripſit hanc aliam, in Pago *Torrimpietra*, P. Joſeph Rocchus Volpi:

IN ☧ MVSCVLE FILIAE DVLCISSI
ME IN PACE Ð VI K OCT

Ad S. Mariæ trans Tiberim legi, quam ſubdo, epigraphen adiphthongam:

[1] DOMINE COMPARI IOVINE
BENEMERENTI QVAE VIXIT
sic *sic*
MECVM ANNOS II M UIIII D UI
IN PACE DEP DIE IIII NON SEPT

(1) *Ecce Conjugem*, DOMINAE *titulo a Marito honoratam*. *Videbis hoc &* *in Epitaphio* VALERIANAE, pag. ſequent. *Recole dicta in hanc rem*, §. IX, pagg. 66. 67.

Prope eamdem Baſilicam, in hortulo adjacente DD. Canonicorum, hanc legi, atque exſcripſi:

(1) ARGENTILLVS BENEROSE C C
IN PACE ☧

Atque hanc aliam:

[2] AVR · VICTOR · PAREGORIE ·
COIV C I · PVDICISSIME · BENE ·
QVESQVENTI INPACE · DEP · XVI K
AVG

Lapidem, quî ſequitur, ipſi hærentem loculo vidi, in Cœmeterio S. Baſillæ:

(3) MAXIMINVS DOMINE CONIV
sic
CI VALERIANE CVM QVEM VIXI
ANNIS II MENSIBVS V D XI
DEPOSITA VIII ID OCT P ANN XXI

In

(1) *Hanc* Venerosæ *inſcriptionem, prout etiam Epitaphium, quod ſubditur* Paregoriae, *invenit anno* 1729. *in Cæmeterio Gordiani, cum Vaſis cruentis loculos ſignantibus D. Canonicus Boldetti.*

[2] Quesqventi, *pro* Qviescenti, *quod in lapidibus Chriſtianis crebrum, ut dixi*, §. x. pag. 70. *Virum* Paregorium, *Martyri huic cognominem, invéni in Titulo, e Cæmeterio S. Vrbani.*

VII KAL MARTIAS
PAREGORIVS IN PACE

[3] *Neſcio quid ſibi velint ultima verba*, P. Ann. xxi. *Suſpicabar fortaſſe legenda*. Passa Anno xxi.

In quo eodem Cœmeterio hanc inſcriptionem invêni, ſepulcro appoſitam, in diverticulo hypogæo, tùm primùm detecto:

VITALISSIMVS RVFI
NE DVLCISSIME QVAE VIXT *sic*
ANNIS XXXII M II D X· KARISSIME
COIVG· QVE MECVM BENE LABORV

Hanc, quæ ſequitur, habeo ex apographo P. Dominici Franchini Soc. J. qui dubitabat, num lapis a quo eam exſcripſit, a Chriſtianis, an potiùs ab Ethnicis poſitus fuiſſet:

D M
BONE MEMORE
VRSE CARISSIME COIVGI
FECIT SECVNDVS CASTE
BENEMERENTI QVI ME *sic*
CV VIXIT ANIS
X V I

Neglexit ſequentis tituli epitaphiographus dipthongum EI, in Verbo *Kirat*. Servatur autem ea epigraphe, e Cœmeterio Priſcillæ, apud DD. Gentili, Patritios a Fano Sancti Severini, unâ cum coſta, & coxendice inclytæ Martyris, cujus ſepulcrum tegebat:

ЄY-

XXI. *ſed cùm lapidem in Cœmeterio viderim, ſemitâ nondum ab humo liberatâ penitùs, latebat adhuc locus, ubi Vas cruentum apponi Martyribus ſolebat. Hinc hæreo animi incertus, utrùm ſignificet* POST ANNUM XXI; *an verò* PERIIT ANNO XXI. *namque & hæc phraſis chriſtiana eſt*. FERRIOLUS, *apud Boldett. pag.* 411. PERIT ID SEP. & SIMFORUS, *apud eumd. pag.* 407. PERIT ANO XXXV. *Cæterùm* PASSA *magis proprium eſt. Videſis in Fabrett. cap. x. Inſcr.* 491. *pag.* 738.

ERMETES ☧ PASSUS

[1]

ΕΥϹΕΒΙΑ · ΚΙ ·
ΕΤ · Δ · ΠΡ · ΙΕ · ΚΑ
ΙΑΝ

Et hoc græcum caret ſecundâ diphthongo, in verbo κῖται. Eſt in Muſeo P. Kircheri

(2)

ΠΙϹΤΟϹ ΕΚΠΙϹ
ΙΩΝ ΖΩϹΙΜΟϹ
ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΜΕ
ΖΗϹΑϹ ΕΤΕϹΙΝ
Β · ΜΗ · Α · ΗΜΕ ΚΕ'

Anchoram rurſus vide in hoc, ſimiliter κατεγεγραμμένῳ epitaphio bilingui Varroniæ Plotinæ, quam in characteribus iis græcis nuncupari credo ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΔΟΥΛΗΝ, Jesu Christi Ancillam, titulo Chriſtianis Virginibus conſueto; ut obſervat Boldettus, ad Aureliæ Agapetulæ Epitaphium, *lib. II*, *cap.* XII, *pag.* 466. Eſt lapis Romæ, apud March. Capponi:

VAR-

[1] *Lege*: Ευσεβία κῖται: ἐτῶν δ'. πρὸ ιέ καλάνδων Ιανυαρίων.
Euſebia jacet (hic) *annorum quatuor. Ante* diem *decimum quintum Kalendas Januarias*, Depoſita.

[2] Scilicet. *Fidelis, ex Fidelibus exiſtens, Zoſimus hic jaceo. Qui vixi Annos duos, Menſem unum, dies viginti quinque.*

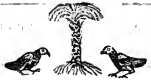
VARRONIVS
FILVMENVS · VARRONIAE
FOTINE · FILIAE · SVAE
FECIT

ΔΟΥ ΛΗ

Dubius ſum, utrùm & eam, quam ſubdo, adſcribam negligentibus diphthongum:

AVGENDE · SPIRITV
CVM IREN

Prodiit e cœmeterio Sancti Urbani: Poſſet legi: Augendæ *mulieris* Spiritus Cum Irene, ſcilicet, Cum Pace; aut Cum Irene, chriſtiana Sorore conſepulta. Sed poteſt etiam Viro alicui Augendo poſitum fuiſſe illud eclogium, in quo Viator pius defunctum alloquens apprecatione religioſa, dicat: Augende, Spiritus *tuus ſit* Cum Irene, ſive *cum Pace*. Utramque conjecturam fulcit pulcherrimus lapis e Muſeo Kircheriano quem æreis formis expreſſum exhibeo *Tab.* xvii, Ibi Chriſti imaginem obſervabis, Paſtoris habitu oviculam ſuper humeros geſtantis; ibi Fideles, agnorum imagine figuratos; ibi Phoenicem reſurrectionis ſymbolum, ibi chriſtianas pro defunctis Calemera, atque Hilara, preces:

KALEMERE DEVS REFRI
GERET SPIRITVM TVVM
VNA CVM *Spiritu* SORORIS TVAE HILARAE;

Ibi

Ibi demùm omiſſam diphthongum in ultimo nomine; ut poſſit inſcriptio hæc, jure inter pretioſiſſimas recenſeri.

Neq; hæc barbaries, & neglectus orthographiæ, quòd attinet ad diphthongos, in chriſtianis lapidibus tantùm obſervatur: *Non ſolos tangit Attidas iſte dolor*: Etiam Ethnici epitaphiographi, licèt utplurimùm diligentiores in epigrammatis ſuis, leges tamen exactè ſcribendi ſæpè ſunt prætergreſſi. Addamus editis exempla aliquot, quæ reor inedita. Diphthongo caret in ultimo vocabulo hæc Urnulæ cinerariæ frons, quam in Vinea, proximâ Antonini Caracallæ Thermis, invênit P. Alexander Lesleo S. J. Fuerat illa ab Operis inter ſarriendum detecta, atque inter fragmenta inutilia fabricæ deſtinata, niſi ipſe ſuperveniens eam fato ereptam in Muſeum Kircherianum tranſtuliſſet;

D , M
sic
II AM × VLPIO
AGATHONICO
PAEDAGOGO
ACAPVTAFRI [1]
CE

Cippus in Vinea, ſecùs Appiam, ſecundo ab Urbe Lapide, ad S. Sebaſtiani: exſcripſi.

D M S
SVLPICIE IANVARIE
MATRI CASTE BENE
MERENTI SATRIVS
ALEXANDER FILIVS
FECIT

[1] *Vicus Romanus* a Capite Africæ *notus eſt ex Inſcriptione Pædagogorum multorum, quam affert Fabrettus cap.* IV. *Inſcr.* 257, *&* *ex alia, apud Gruterum,* DLXXXV. 6; *niſi quod ibi malè ex lapide deſcriptum eſt*, AC APUD AFRICAS; *cum exſcribendum fuiſſet*, A CAPUT AFRICÆS; *ut in Notis ad recentiorem editionem Theſauri ejus animadverſum eſt*.

Ethnico pariter e ſepulcreto eſt inſcriptio ſubjecta, quam vidi Romæ, atque exſcripſi, apud Propolam in Foro Agonali: neque tamen chriſtianorum lapidum cacographiæ admodum ſuccenſere poteſt.

D · ♡ · M
P CVRTIVS
FILEMON · QVIN
TE · FILIE · DVLCISSIM
FECIT

In Urnula octogona operis exquiſitiſſimi [1], apud Em. Card. Alexandrum Albanum, duo ſepulcrales tituli frontem occupant. Dividitur namque interiùs urna a Diaphragmate, in partes duas, ſuperiorem & inferiorem, ubi in epigraphe lorum illud marmoreum, in cilindri jacentis modum, effictum eſt.

DIIS MANIB
D · LVCILIO · FELICI
D · LVCILIVS · SOTERI
PATRONO · B · M

CANVLEIAE · SATV
RNINE · T · CANVLEIV
ATIMETVS · LIBERTESF
ARAM · POSVIT · LIBES
ANIMO · SIBI · ET · SVIS

[2]

S In

[1] *Mirum; adeò neglectis characteribus ſcriptam eſſe Urnam operis anaglyphi, tam diligenter, ac feliciter elaboratam, ut nil perfectius. Verùm non ejuſdem fortaſſe ætatis eſt epitaphium, & ſculptura. Aut ſanè non idem eſt grammaticè ſcribere, & affabrè ſculpere.*

[2] *Secundum ex his titulis habet Ill. Fabretti*, Inſcr. cap. II. 256. *ſed a primo ſeparatum, & ſinè monogrammis illis: Quare conjicio non fuiſſe ab eo Urnulam ipſam viſam.*

Digitized by Google

In Villâ D D. Sinibaldi, ad Flaminiam; non procul a Porta, quam *a Populo* vulgò dicunt, vidi hanc Inſcriptionem Græcam, ἀδιφθόγγως in particula καὶ:

ΑΜЄΛΙΩ ΤЄΚΝΩ ΓΛΥΚΥ [1]
sic
ΤΑΤΩ ΟCЄΖΖΗC
ЄΝЄΤΗ Β ΜΗΝ
ΑC Β ΗΜЄΡΑC
Є ΑΜЄΛΙCΑΡΧΩ
ΚЄ ΜΑΡΙΑ ΓΟΝΞΙC·ΤЄ
ΚΝΩ ΑΜΜΩ Μ ΩΟCЄΙΩ
ЄΠΟΙΗCΑΝ

Inter lapides quoſdam literatos, qui inventi ſunt, ante annos non ita multos Corneti, nunciatum mihi fuit & hunc refoſſum, rudem, atque impolitum:

D. M.
SATVRNIN
A HAVE QVE
VIXIT ANNIS
II. MENSES
VIII · DIES · VIIII
ANTICONVS EI
SABINA PAREVT
sic EECEVNT BENEME
RENTI FILIAE.

Sed

[1] Videtur explicari poſſe: *Amelio Filio dulciſſimo, qui vixit annos duos, Menſes duos, Dies quinque: Amelii, Archon, & Maria (corrigo namque* Ἀμέλιοι Ἄρχων, καὶ Μαρία) *Parẽtes, Filio meo Muſeo fecerunt. Non planè intelligo vocabula* ἀμμῷ μωσίῳ, *niſi explicentur:* Meo ſuavi; *ſicuti Lucretius dixit lib. primo,* Muſeo contingens multa lepore, *ideſt* ſuavi & Muſarum proprio.

Sed jam queritur Lector apponere me pro bellariis, ac tragemat is, *fatuas Fabrorum prandia, Betas*: Quamquàm autem & in hiſce minùs eruditis lapidibus ſæpe viri docti inveniant aliquid, quod non ignoraſſe pretium operæ ſit, tamen ceſſemus a coacervandis inſulſis hujuſmodi inſcriptionibus malè ſcriptis. Duas, treſue tantùm, addamus ex Muſeo Kircheriano; quarum uni pretium facit figura lamellæ æreæ, cui inſculpta eſt; Amuleti, aut veriùs, *Talismanni* inſtar: aliis autem, ſimplicibus cæteroquin, & communibus, laudi eſt, quòd græcè conceptæ ſint. Eccillas:

(1)

ϹΥΡΩΑϹΥΝ
ΚΡΙΤΩΨΥΧΗ
ΔΙΟΝΥϹΙΑϹ
ΤΩ ΙΔΙΩϹΥΝ
ΒΙΩ · ΩΤΙΝΙ
ϹΥΝΕΖΗϹΑ
ΚΑΛΩϹΚΑΙ
ΑΜΕΝΠΤΩϹ
Ε ΠΟΙΗϹΑ
ΜΝΙΑϹΧΑΡΙΝ

[2]

Θ · Κ
ΑΝΤΩΝΙΑΙ
ϹΥΝΒΙΩ · Ε · Κ
ΠΟΥΠΑ · ΙϹ
ΜΝΕΙΑϹ
ΧΑΡΙΝ

[3]

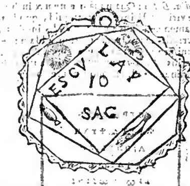
ΕΥΨΥΧΙ
ΤΕΚΝΟΝ
ΔΙΟΝΥϹΙΟΔΩ
ΡΕ ΜΗΝΩΝΙΘ
ΗΜΕΡΩΝ
ΚΔ

En autem Votivam illam laminam, quam ex anſula ſuperpoſita conjicio fuiſſe exſculptam, ut geſtaretur pendens e collo.

[1] Mɴɪᴀᴄ *pro* Mɴᴇɪᴀᴄ. Explico. *Syro, incomparabili Animæ. Dionyſias Conjugi ſuo: cum quo vixi benè, & ſinè querimonia: feci memoriæ gratiâ.*

[2] *Diis Infernis. Antoniæ Convivitrici: Annorum viginti. Pupa, in memoriæ gratiam*: ΕΙϹ debuerat ſcribi, non ΙϹ.

(3) ΕΥΨΥΧΙ *pro* ΕΥΨΥΧΕΙ. Interpretor. *Bono animo eſto, Fili Dionyſiodore* (a Baccho date) *Menſium undeviginti. dierum vigintiquatuor.*

(1)

Habes ibi, intra aream ὀκτάγωνον, deſcriptum lineis πεντάγωνον, intra quod, quadratum. Ad quadrati latera, ſymbola inciſa ſunt, ut ſuſpicor, quatuor elementorum. In quadrato ipſo Æsculapii nomen, cui lamella SACra eſt, ita eſt imperitè ſcriptum, ut medicâ manu egeat, non minùs atque æger ille, qui tam rudi φυλακτηρίῳ utebatur.

Neque in diphthongis tantùm; ſed & in vocalibus, non pauca, contra regulam ſcripta, habet epitaphium Severæ. Hiſpidas, atq; horribiles ibi voces intuebere, ΒΕΝΕΡΕϹ. ΦΕΛΕΙΕ. ΚΑΡΕϹϹΕΜΕ; ΠΟϹΟΤΕΤΕ; & alia fortaſſe ſimilia. πλατεῖα ἐμῶντα profectò Scriptorem, qui apertiorem vocalem E uſurpet tam libenter, pro exiliore I! Quem loquendi modum apud Italos habent nonnullæ trans Campaniam Provinciæ, ac Populi, maximè Appuli, quos proinde, utpotè diducto ore loquentes, Itali reliqui in Comœdiis deridemus. Si quis autem hanc Leucetam excuſare velit, numero eorum, qui ità inconcinnè circa ætatem Claudii Gotthici loquebantur, inveniet hujuſmodi corruptæ locutionis veſtigia non pauca in lapidibus illius ſæculi, ac ſæculorum præterea eorum, quæ Claudii ætatê vel præceſſere, vel ſecuta ſunt. Simplecia, & Sempleca, pro Simplicia, eſt in chriſtiano monumento apud Fabrettum [1]; quod ne idcirco Arianis recentius putes, quia Chriſti nomen ità adumbratum habeat A ω: quamtumvis enim eruditus quidam Scriptor putaverit, non conſueviſſe ante invectam ab Ario nefariam hæreſim appingi Chriſti monogrammati vocales A ω, ad ejus divinitatem ſignificandam; tamen facilè poteſt oſtendi, etiam ante Conſtantini tempora uſurpatos fuiſſe myſticos illos characteres, ad ornamentum, ac decus nominis Chriſti [2], quod deinde poſt Arianum Dogma crebriùs appinxerunt ſuis monumentis Chriſtiani. Verginium, pro Virginio; marito ſcilicet, cui Virgini Calipodia Virgo nupſerat, leges in ejus epitaphio apud Fabrettum (3). Bibates, pro Vivatis, eſt in acclamatione Chriſtiana Martini, & Angeluſæ, inſcripta ... la-

(1) *Inſcr. Dom. Cap.* VIII. LXXXV.

[2] *Eraclii Martyris corpus inventum in Cœmeterio Priſcillæ, cum hoc ad ſepulcrum ſigno, teſtatur Aringus Romæ Subterraneæ lib.* III. *cap.* 22. *pag.* 605.

[3] *Inſcr. Dom. cap.* IV. 139.

lapidi cœmeteriali apud Boſium (1). CUBECULARIA, eſt in lapide ad D. Pauli, Viâ Oſtienſi, quem refert Fabrettus [2]; qui eâdem viâ Oſtienſi epitaphium chriſtianum invenit Puellæ Quiriacæ, quæ a Parentibus, affectu conſueto, ſed non ità conſuetâ orthographiâ, appellatur ANIMA. DULCES (3).

ANEME BENEMERENTI APRICIÆ, & ANEME INNUCETI IUSTINI dabit Boldettus (4), qui hoc epitaphium invenit in Cœmeterio Calliſti; illud verò in Cœmeterio Cyriacæ: In quo eodem Cœmeterio Epitaphium reperit Ruſiæ Puellæ, DULCISSEME, ET BENEMERENTESSEME (5); & e Cœmeterio Priſcillæ dat (6) nobis Puerum Bonifatium qui DEPOSETUS fuit, S. V. XKL. IAN. Apud Gruterum (7), Exuperius Filius Urſatio Veſtiario TETULUM POSUIT; & Valeria Athenais nominat aram cum FURCEPE [8]: Ut omittamus hic quadraginta ipſa ſpecimina adhibitæ E pro I, quæ congeſſit Joſeph Scaliger in Indice Gruteriano: Præter quæ omnia, alia ſexcenta [9] exempla uſurpatæ latioris vocalis E, pro exiliore I, declinante unà cum ſeculo tertio, puritate ſermonis, conquiri, & coacervari poſſent. Sed rei per ſe inſulſæ, niſi condimentum ab aliqua novitate accedat, nullum eſt pretium. En igitur aliquas (ut puto) ineditas inſcriptiones, hac etiam antitheſi grammatica notabiles. In Muſeo Kircheriano hanc vidi, ex ethnico ſepulcreto eo translatam, cum illo Dativo BENEMERENTE:

D · M

sic

VLP · STAFILVS COIV

sic

CI BENEMERENTE

FECIT

Et hanc, cum eodem Barbariſmo, in operculo Urnæ marmoreæ non inelegantis.

D . M

[1] *Rom. Sotterr. lib. 3. cap. 4.*
[2] *Inſcr. Dom. cap. III.* 390.
(3) *Ibid. cap. 4.* 39.
(4) *Oſſervaz. ſu' Cim. p.* 430. & 807.
[5] *Ibid. Pag.* 430. [6] *Pag.* 404.
[7] *Theſ. Inſcr.* MLXI. 6.
[8] *Ibid.* DCCXI. 3.
(9) *In Collectione Inſcriptionum Etruriæ, per Cl. Gorium, Tom. I. pag.* 438. SIT TIBI TERRA LEVES. *Modoëtiæ in Operculo lib. Evangeliorum*, THEODELENDA. REG. IN. BASELICA. GLORIOSISSEMA. *Vidit Cl. V. Marchio Scipio Maffæus, ac refert in Præf. ad Vitam S. Zenonis. Apud Feſtum*, LEPARENSES, *pro* Liparenſibus, *uſurpatum notat Gorius, qui videndus ad pagg.* 85. & 106., *Tomi primi; ubi Cl. Salvinus, Quintiliani auctoritate probat fuiſſe apud antiquos coguatione* E & I *literarum, quæ deinde apud ruſticanos homines duravit, etiam poſtquam in Urbe*, grave virus Munditiæ pepulere. *Hinc Varro*, de R. R. lib. I. cap. III. *teſtatur morem ætatis ſua, quâ* Ruſtici VIAM VEAM appellant, & VELLAM non VILLAM. *Vide, & Ægyptiū de Bacch. p.* 151.

D · M
DIOGENE · AVG
SER · EXDISP
AELIA DIONE
COIVGI BENE
MERENTE

In hâc, quæ e Cœmeterio Baſillæ educta dicitur, ridebis Barbariſmum illum SENE QVERELLA. (1) Ea Chriſtiana eſt, ut e ſiglis in fine appoſitis manifeſtè patet. Relege dicta §. XII. pag. 103.

CE-

[1] SENE BILE, *eſt in Epitaphio Aurelii Vitalionis, apud Fabrett. Inſcr. cap. II, num.* 238. *pag.* 102. SENE QUERELLA, *apud eumd. cap.* IV. *num.* 111. *pag.* 267. SENE ULLA BILAE, *apud Boldett. pag.* 443; *ſicut*, SINE VLLA LITAE, *eſt inter Inſcr. Donian. Cl.* XII. 56. *pag.* 405. SINE BILE, *frequens; & conſueta formula conjugibus iis,*
Quos irrupta tenet copula, nec malis
Divulſus querimoniis
Supremá citiùs ſoluit amor die;
ut Poëta (Hor. lib. 1. od. 13.) *cecinit. Similes ſunt formulæ illæ,* SINE ALTERITRUM ANIMI LÆSIONEM, *apud Boldett. pag.* 455; SINE VLLA INIURIA, *apud Doni, pag.* 107. SINE VLLA DISCORDIA, *penes Boldett. lib. II, cap.* IV., *pag.* 372. SINE CONTUMELIA, *inter Fabrettianas, cap. III.* 123. SINE CUJUSQUAM FRAVDEM, *ibi cap. II.* 179. *pag.* 91. SINE VLLA QUIRELLA, *id. cap.* IV. 109. *pag.* 267, *ſicut &* SINE QUÆRELLA VLLA, *Ibid.* 90. 258. SINE LESIONE ANIMI. *Ibi. cap.* V. 380. *pag.* 429. SINE DOLORE. *Ibi. cap.* IX. 60. *pag.* 607. SINE FRAUDE. *Ibid.* 413. *pag.* 648, NON CORRUPTO MATRIMONIO. *Ibi. cap.* IV. IV. *pag.* 250. *atque aliæ hujuſmodi.* QUERELLA *pro* QUERELA, *reclamante quantumlibet Analogiá, atq; auctoritate Grammaticorum veterum, ac recentium, frequentiſſimum tamen eſt in* MSS, *atque in Saxis; ut Fabrettus obſervavit,* Inſcr. cap. IV. pag. 256. *Exemplis ab illo conglobatis addatur ſanè lapis hic, Cæciliæ Placidinæ; atq; hic alius, e Porticu S. Mariæ trans Tiberim*

M · ANNAEVS · M · F · ESQ
LONGINVS · MACCVS VIXIT
DVLCISSVME · CVM · SVIS AD · SVPREMAM DIEM
C · CAVIVS · PRIMIGENIVS VIX ANN VII
DESINE · IAM · MATRI · LACRIMIS · RENOVARE
QVERELLAS NAMQVE DOLOR TALIS · NON TIBI CONTIGIT VNI

IN

CECILIVS·MARITVS·CECILIAE
PLACIDINAE· COIVGI· OPTIMAE
MEMORIAE·CVM·QVA·VIXI·ANNIS·X
BENE·SENE·VL·LA·QVERELLA· IXΘYC

Hanc, quæ ſequitur, unde habuerim non memini; ſed, undecumque illa ſit, Chriſtiano loculo adhæſit, & multa habet, quæ in illa barbarie ſermonis non deſpiciantur. Hic unam adnoto mutatam vocalem in Voce Dormet:

IVLIANEQVEVIXITXXXII
DORMETINPACECVFILIAS
SVASDVASVNAANOROII
ETVĀ ANOROVIIETMESE
VNV ETDIESVII
INPACE
TERTIVNONASNOBENBRE

Supradicta Juliana Dormet. Quæ ſequitur Prima Decesset. exſcripſit Pater Dominicus Franchini S. J. e lapide cœmeteriali.

EVSEVIO·ETYPATIO CC
VIDVSIVNIAS· DECES
SET·PRIMA QVAE
VIXIT ANNVS XXXV
M·IIDEPOSITA INPAC [1]

Quan.

In hoc lapide, M. Annæus Longinus, Marci Filius, Tribu Exquiliná, Maccus *agnomine dicitur. Num quia in Atellanis Stulti, ſeu* Macci *perſonam gereret? Neque enim obſtat eum ingenuum fuiſſe; cùm Atellanæ, vetere inſtituto, ab ingenuis agerentur, teſte Manutio, apud Pitiſcum, V,* Atellanæ.

[1] Decesset *planè ſimile eſt in lapide anni* 367. *Fl. Lupicino, & Jovino Conſulibus, eruto ex hypogæis Cœmeterii Cyriacæ, & relato per P. Mabillonium, in Supplemento Rei Diplomaticæ, pag.* 15. Decesset de Seculum Puer Victorinus &c.

Quanquam autem hæc Inſcriptio propriè ad ſæculum quartum pertineat, non verò ad tertium, ut a Conſulibus indicatur (Conſulatus namque Flavii Euſebii, & Hypatii incidit in annum æræ Chriſtianæ CCCLIX; ut meliores Chronologi volunt) referenda tamen fuit, tum ob idiotiſmi ſimilitudinem, tum ut pateret continuatam in plebe Romana incultam pronuntiandi, ac ſcribendi rationem, etiam poſt ſæculum tertium, de quo præcipuè quærimus; & ad quod facilè ſpectat inſcriptio ſequens Vrsae Puellæ, in qua obſervabis, in rem noſtram, illud Qvescet. Vidi lapidem ipſum, ad S. Mariæ trans Tiberim

III · KAL o AP o INFANS DECESSIT NOMI
NE VRSA . Q VE VIXIT A N VNO
ET MENSES VI QVESCET
IN PACE FECE RVNT PARENTES
EIVS

Qviescet, huic geminum, reperitur in lapide, habente Poſt-Conſulatum Joannis, & Varanæ (anni ſcilicet 457.) apud Gorium [1]. Reqviescet Qvodvvltdevs Honeste Recordationes Vir, eſt in lapide, notato Conſulatu Arcadii IV, & Honorii III (anno 396.) inter *Inſcriptiones Selectas* Cl. Vignolii, *pag.* 332. Eamdem vulgi barbarizantis formulam præfert lapis, inelegans quidem, ſed tamen pretioſus, qui eſt hic Panormi, in pavimento Templi SS. Simonis, & Judæ, quod vulgò dicitur della Martorana; ſignaturque ignoto ferme Conſulatu Fl. Sufidii (ut eſt in Faſtis, vel Sifidii, ut narrat lapis) & Claudii Dynamii; qui Conſules proceſſerunt, anno vulgaris æræ CCCCLXXXVIII [2]. Protulit quidem eam inſcriptionem, inter epigrammata Panormitana, Georgius Gualtherius: protulit, fortè ex Gualterio, Auguſtinus Inveges (3). Saxum enim ipſum, quod veluti deperditum deplorat, αὐτόπτης ipſe non conſuluit. Hinc erravit, ubi Gualtherius erraverat; & neutrubi datur exſcriptum epitaphium ad marmoris fidem; ut proinde operæ pretium ſit, hic illud in ſua illa inculta ſimplicitate exhibere.

HIC.

[1] *Inſcr. quæ in Etrur. Tom. primo pag.* 168.

[2] *Ità Petavius, Ricciolius, & alii; quamquam Gualtherius putet eos fuiſſe Conſules ann.* CCCCXC.

[3] *In Annalib. Panormitannis, Aerâ Tert. Roman. ad ann. M.* 3814.

[1]

+ HIC REQVIESCET IN PACE MVNATIA EVL
RELIGIOSA FEMINA QVAE VIXIT ANNO
P.M. LXX DEPOSITA SVB DI·E PRIDIE NON
FEBRVARIAS DYDAMIO SIEIDIO V.C.C.

Subdere hic libet inſcriptionem geminam ex uno lapide, utrâque parte ſcripto; hinc quidem ab Ethnicis, inde verò a Chriſtianis, quamquam utramque epigraphen ediderit Cl. Vignolius in Collectione Inſcriptionum anecdotarum, & P. Philippus Bonanni, in *Muſeo Kircheriano reſtituto*: Animadverti namque, potuiſſe utramque diligentiùs ex lapide ipſo tranſcribi, atque hic opportunè referri, propter illud POSSIDEBET, quod eſt in Epitaphio Q. Medici:

Parte ad verſâ.

D M
Q MEDICVS AVG (2) LIB
ASOLO SIBI FECIT
HOC CEPOTAFIV QVI (3)
NTA VITALIS FILIA MEA
POSSIDEBET SINE CONTRO
VERSIA

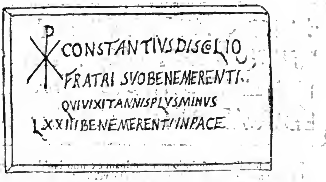
CON-

[1] *Hic requieſcit in Pace Munatia: hic fuit religioſa femina: quæ vixit Annos plus minùs Septuaginta. Depoſita ſub die Pridie Nonas Februarias:* Dydamio, & *Siſidio Viris Clariſſimis* Conſulibus.

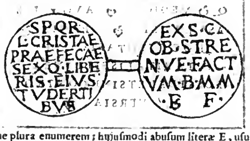
[2] *Cujus Auguſti Libertus fuerit Q. hic Medicus, libens diſcam. Prænomen* QUINTI *indicium nobis videtur facere, eum Q. Trajani Decii Libertum fuiſſe: Neque enim crediderim libertatem fuiſſe conſecutum a Q. Herennio Etruſco Meſio Decio, Decii Filio: Hic namque (ut Angelonus obſervavit,* in Hiſt. Auguſtâ) *non* AUGUSTUS, *in numis, & lapidibus, ſed ſtatim* NOBILIS CÆSAR *nuncupatur.*

[3] Hoc Cepotaphium, *ſcilicet hoc ſepulcrum hortenſe, ſepulcrum in horto; quale fuit ſepulcrum, in quo Chriſtus Dominus tumulatus eſt: teſte namque Joanne Evangeliſtâ,* XIX. 41. 42. Ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐσταυρώθη (ὁ ΙΗΣΟΥΣ) κῆπος, καὶ ἐν τῷ

Parte aver-ſa

Addo & PRAEFECAM, ex numiſmate æreo, cujus mihi ectypon Florentiā transmiſſum eſt: non tamen illud profero ſine formidine. tum quia ſubodorari mihi in eo aliqua videor, quæ genuina non ſint; quæ ſuſpicio tenet etiam eruditos in ea Civitate Viros, qui numum ipſum contemplari præſentes queunt; tum etiam quia, quantumvis γνήσιος ille ſit, & non adulterinus; dubitari tamen poteſt, utrùm τὸ PRAEFECAE, PRAEFICAM [1] ibi ſignificet, an potiùs PRAEFECTAM, vocabulo quidem non ità Latino, ſed tamen ab idiotiſmis municipii (quale erat Tuder) non abhorrente:

[2]

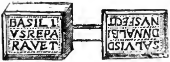
Deinde, ne plura enumerem; hujuſmodi abuſum literæ E, uſurpatæ pro I, obſervavi in Teſſerula ærea, utrinque ſcripta, ejus quæ hic repræſentatur magnitudinis, quam penes ſe habet Rmus Can. Piombi Nucerinus,

τοῦ πάντα μετρίαν ... Ἐκεῖ οὖν ... ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν Erat autem in loco, ubi crucifixus fuit (IESVS) hortus, & in horto monumentum novum.... Ibi igitur... poſuerunt Jeſum. *Monumentum autem illud, ſeu* μνημεῖον, *Matthæus* (XXVII. 66) *appellavit* τάφον. Ἠσφαλίσαντο τὸν τάφον: Muniverunt ſepulchrum. *Deducitur itaque vox* Κηποτάφιον, Cepotaphium a κῆπος, Hortus, *ac* τάφος, Sepulcrum. *Vide Fabrett. Inſcr. cap. II, pag. 141.*

[1] *Hic idem Numiſma relatum in Excerptis, ex libb. Inſcriptionum Sebaſtiani Marcii, quæ addita ſunt ad Epiſt. Euſebii Romani (P. Mabillonii) de Cultu SS. ignotorum, pag. 655. editionis Tridentinæ, quæ unica mihi eſt ad manum; antiquum appellatur, & habet* PRAEFICAE; *verùm* PRÆFECÆ *eſt in numo.*

[2] *Benemerēti Matri Filii Fecerūt.*

nus; in quâ literæ, nigro colore inſcriptæ ſunt bracteolis argenteis, æri inſertis, quemadmodum per puncta denotatur. Quamquam monumentum hoc ab Claudii Gotthici ætate longè diſtet; ut ab Albino, & Baſilio, ibi memoratis, facili ſupputatione eruitur, poſt obſervata a Bonarroto [1].

Ex quibus omnibus illud colligi poterit, communem fuiſſe plebi Romanæ idiotiſmum, declinante Imperio, ut vocalibus permutatis, paſſim I pro E, atque E viciſſim pro I uſurparetur; ut non ſolus in eo peccaverit Severiani epitaphii Scriptor infelix: *Nam ut tranſeam*, verba ſunt Quintiliani, *lib. I, cap.* VI, *quemadmodum vulgò imperiti loquuntur; tota ſæpe theatra, & omnem Circi turbam, exclamaſſe barbarè ſcimus*. Sæculo autem elegantiore, non niſi ruſticanorum hominum fuit uſus pronuntiandi, ſcribendive ſecundam pro tertia vocali, ut ex idoneo Ciceronis teſtimonio liquet; apud quem L. ille Craſſus [2] Sulpicium alloquens, *Meſſorum* propriam hanc pronuntiationem, non Oratorum antiquorum, appellat. *Quare Cotta noſter, cujus tu illa lata, Sulpici, nonnunquam imitaris, ut jota literam tollas, &* E *pleniſſimum dicas, non mihi Oratores antiquos, ſed* MESSORES *videtur imitari*.

§. XV.

Ɛ LUNATUM QUA AETATE IN USU.

Antequam conſiderare omitto uſum ſecundæ vocalis, adeò crebrum in SEVERÆ Martyris epitaphio, adverto, eam ibi pingi, formâ lunatâ in arcum; ſic, Ɛ. R. P. Eduardus de Vitry, ὁ μακαρίτης, in erudita illa Diſſertatione quâ FLAVII CLEMENTIS Martyris tumulum illu-

[1] *Cl. Senator Philippus Buonarroti in Obſervationibus ad tria Diptycha* (pag. 255.) *ait vidiſſe ſe lamellam ex ære, inſtar Parallellogrammi, literis argenteis inſertis, ex una parte quidem ità dicentibus*; SALVIS DD. NOSTRIS. ALBINUS. FECIT; *ex alia verò*, SALVIS. DD. NOSTRIS. BASILIUS. REPARAVIT. *Cui tandem uſui hæc lamella adhiberi potuerit, ibi eruditè (ut ſolet) examinat. Cæterùm ea lamella diverſa eſt, ut manifeſtò patet, ab ea quam hic affero; ſicuti & illa, quam exiſtentem apud eumdem Cl. Senatorem, literis argenteis ære incluſis, ex uno latere, refert Gorius in Inſcr. ant. Etr. Tom.* I. *pag.*222; *in qua pariter ſcriptum eſt*; SALVIS DD NN ALBINUS FACIT. *Omnes tamen pertinere videntur ad ſæculum quintum, quo* BASILIUS IUNIOR *Conſul fuit, Anno* CCCCLXXX; *atq; Albinus, anno* CCCCLXXXII, *vel ad ſextum, quo ſub Juſtiniano, privatorum poſtremus Conſul proceſſit* BASILIUS, anno DXLI. *Sponius, in Miſcellan. Sect.* IX. *pag.* 303. *monumentū ſimile proferens, put at pondus eſſe; atq; ad* ALBINUM *pertinere, qui Præfectus Urbi fuit ſub Valentiniano.*

[2] *De Oratore*: *lib.* III. *n.* 46.

illuſtravit, ait [1]; conjectari ſe, literam ∈ formâ ſemicirculari, quàm Syria primùm, mox Ægyptus atque Aſia in numis adhibuere, apud Græcos Europæos non niſi circa Domitiani tempora; apud Latinos verò non conſueviſſe vulgò ſcribi, niſi Juſtini ferè, aut Juſtiniani Imperatorum ætate; ſæculo nimirum ſexto poſt Chriſtum natum. Non diſſimilem admodum regulam ſequutus videtur Jacobus Sponius [2]; ubi ætatem indagans Decimi Secundini Proconſulis Achajæ, qui ab Inſcriptione Salonenſi memoratur, conjicit eum eſſe Secundinum illum, qui Conſul Orientalis fuit, anno DXI; ex eo quòd Inſcriptio ad ea tempora pertinere videatur; ∈ *rotundis pravâ orthographiâ .... non obſcurè deſignantibus ſequiorem ætatem, circa ſæculum quintum.*

Hæc autem regula, ne falſa dicatur, ita intelligenda eſt, ut ante Domitianum in Græcis, ante Juſtinum in Latinis monumentis non fuerit in uſu promiſcuo character ∈; qui tamen non omninò ignotus, Græcis præſertim Syro-Macedonibus, atq; Ægyptiis, pudentiùs uſurpatus videtur, ſed tamen uſurpatus. Reperitur namque aliquando in numis Græcis Imperatorum, atq; Auguſtarum, etiam antiquorum, ac diu ante Domitianum; reperitur item in epigrammatis Græcis ſub primis Imperatoribus, reperitur demùm in latinis monumentis, etiam ante Juſtinum. Ac de numis quidem græcis res ità explorata eſt, ut ipſe P. de Vitry fateatur, *in nummis, qui Domitiani ætatem aliquot ſæculis anteceſſerunt, formam* ∈ *&* C (pro Ε & Σ) *nonniſi parcè ac rarò, ſed interdum tamen uſurpatam eſſe.* Ut proinde non ſit neceſſe enumerari a me numos Domitiano antiquiores qui ſint ità ſcripti. Quod autem attinet ad inſcriptiones Græcas, Auguſtæo ævo proximas, unus pro multis ſufficiat triumphalis Titulus ſuperpoſitus Cruci Reparatoris noſtri; in quo, utpotè etiam græcè ſcripto, utramque literam ∈, & C lunatâ formâ pictam fuiſſe apparet, ex eo tituli fragmento, quod etiam nunc, inter pretioſiora pietatis Chriſtianæ λείψανα, Romæ ſervatur in Baſilica Seſſoriana. En [3] characteres Græcos qui ibi remanent, ordine inverſo [4] ſcriptos, Judeorum more: (*Tab.* XVIII.) in quibus tamen figuram lunatam

I Ͻ 8 N ϶ q A Z A N

τῦ ἰψῆλυ, ἢ τῦ σῆμα, contemplabere, prout etiam nunc, poſt tot ſæcula, in reſiduo illo titulo, ſculpti primùm, dein picti characteres durant.

Sed & hac antiquiorem Inſcriptionem notis Græcis expreſſam, ac Romæ

[1] *Pag.* 24. *& ſeq.*

(2) *Miſcellan. Eruditæ Antiquitatis, Sect.* VIII. *pag.* (*mihi*) 279.

[3] *Ex Jacobo Boſio.* La Croce Triõfante; *lib. I. Cap.* XI.

(4) *Non ſolus Crucifixi* IESU *titulus, characteribus ità inverſis ſcriptus, inter monumenta antiqua invenitur: Nam, ut prætereamus inſcriptiones Etruſcas, atq; antiquiſſimos Græcorum, ac Siculorum numos, inverſis characteribus notatos; fortaſſe monetariorum incuriâ, qui Typos malè inciderant; lapis ſepulcralis Æliæ Vincentiæ, qui eſt in Muſeo P. Kircheri, quamtumvis latinè conceptus, tamen ità ſcribitur. Edidit illum Boldettus, lib. II. cap.* XVIII. *pag.* 555, *ut proinde illum hic retuliſſe inutile videatur. Referatur tamen diligentiùs expreſſus, quàm communibus typis poſſit:*

ELIA

Imago triumphalis tituli vivificæ Crucis D·N·Iesu Christi; prout hodiè, consumptis reliquis, conspicitur Romæ in Basilicâ Sessorianâ: ex antiquâ imagine æri insculptâ anno MDLXXXII·

Tab XVIII Pag 150

Romæ ſculptam, cum lunatis, Є, & C, vidimus ſuprà, in Urnula Sexti Clodii, Decimi Filii, Libertini; de qua §. xi, *pag.* 89, & 90; ut proinde in ea figura literarũ græcarum tum Numi, tum Epigraphæ Domitiano vetuſtiores conveniant. Ac ſanè, ſi de Sigmate loquendum, potiùs quàm de Epſilo, mihi eſſet, mirarer cur ejus literæ lunatam figuram antiquiſſimam eſſe negent Philologi quidam: Quaſi verò non, apud Euripidem in Theſeo, Paſtor legendi imperitus eum characterem deſcribens, appellaſſet ΒΟΣΤΡΥΧΟΝ ΕΙΛΙΓΜΕΝΟΝ; *Cincinnum circumvolutum*; ità namque περιφράζει ruſticus homo tertiam notam, qua ſcriptum erat Theſei nomen:

Τρίτον δὲ βόστρυχός τις ὡς εἱλιγμένος;

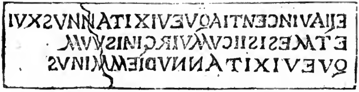
Tertius verò (character) *cirrus aliquis veluti convolutus*:

Quæ ſanè deſcriptio non quadrat in Sigma *rectilineum*, ſivè illud ſic exprimatur, Σ; ſivè etiam ſic, Ɛ. Quaſi etiam non ante Domitianum, Romæ, Sigma appellatus fuiſſet a Græcæ literæ ſimilitudine; & recepto a Græcis vocabulo, lectulus ille diſcubitorius perpetuus, in hemicycli formam compactus; quem & *Stibadium* Plinius; & *ſemirotundum ſuggeſtum* appellavit Apulejus.

Major quidem circa ſecundam Latinorũ vocalem poteſt eſſe difficultas: neque enim ità frequens eſt illam ſemicirculari figurà ſcriptam reperire in latinis monumentis, Juſtino, ac Juſtiniano antiquioribus. Poſſum tamen lapides aliquos laudare tum ex editis, tum verò ex ineditis, vetuſtiores quidem ætate per Sponium ſtabilità, ſed tamen Є lunatum habentes. Utque ab editis exordiar: Celeberrima Tabula Gaudentiæ, quæ Conſulatu Urſi, & Polemii notatur [1], certè ad ſæculum quartum ſpectat; & nihilominùs ter quater in poſtremo verſu habet Є, in hemicycli formam effictum. Videat eam qui volet in obſervationibus Boldettianis (2), vel in Animadverſis ad Vitra Antiqua Senatoris Bonarroti [3], vel demum in Supplemento Rei Diplomaticæ Cl. Mabillonii [4].

Antiquior hac videtur eſſe Inſcriptio Detercaliæ Martyris, a Boldetto eodem relata (5); utpotè quæ perſequentibus Chriſtianam Rempublicam Imperatoribus poſita, claudebat in loculo, ſimul cum Martyris corpore, vitream laguneulam ſanguine plenam, cujus ab alio cruento Vaſculo, exteriùs adhærente, indicium factum eſt: In hac tamen Detercaliæ inſcriptione indiſcriminatim pingitur vocalis ſecunda; tum quadratà figurà, E; tum lunatà, Є; ut epitaphium ipſius Martyris diligenter exſcriptum oſtendit. Itaque jam habemus hujuſmodi characteris exemplum, quod facilè ſpectat ad ſæculum a Chriſto nato tertium.

Ve-

Fam legi oportere vides:
ELIA VINCENTIA, QVE VIXIT ANNVS XVI ET MESIS II, CVM VIRGINIUM SVVM QVE VIXIT ANNUM, DIEM MINUS.

[1] *Anno æræ communis* CCCXXXIII
(2) *Lib. I. cap.* 19. *pag.* 84.
[3] *In Præfat. pag.* XVI.
[4] *Pag.* 114.
(5) *Lib. I. cap.* XXXVII. *pag.* 182.

Vetuſtius lunati ∈ teſtimonium habet inſcriptio relata a Grutero[1], licèt ab eo expreſſa non ſit iiſdem characteribus, quibus eſt Lapidi inſculpta. Diligentiùs eam recèns publicavit [2] æri inciſam eruditus antiquarius Franciſcus Ficoroni [3], qui lapidem ipſum, a ſe inventum in rivo aquæ Crabræ, donavit PP. Collegii Romani, aſſervandum in Muſeo Kircheriano. In Muſeo itaque illo ego lapidem vidi; & curioſè examinans obſervavi, bis verſu xvii, literam ∈ expreſſam forma ſemicirculari; licèt in reliquis quadrato charactere ſignata ſit:

NEC∈SSITATE CORPORA CORVM &c.

Jam verò hic lapis ad ſecundum ſæculum ſpectare videtur: Nominantur enim ibi Conſules Ordinarii, Antius Pollio, & Opimianus; & Suffecti, Severus, ac Sabinianus; quos Relandus Magiſtratum geſſiſſe ſcribit, anno æræ Dionyſianæ clv.

Incerti quidem ſæculi ſunt, ſed tamen ad ſecundum ſpectant æræ Chriſtianæ ſæculum, vel ad prima luſtra tertii, monumenta duo, apud Mont-fauconium, in Antiquitate illuſtrata (ut iſta præcipuè nominem e non paucis [4] quæ ibi obſervari poſſent) quorum alterum, Ara anaglyptica [5], habet inſcriptionem,

G∈NIO FAGN∈N∈
LYDA;

alterum verò [6] Baſis videtur Vulcani ſtatuæ ſuppoſita, in qua ſcribitur:

VOLCANO
∈X A∈R∈ PVBLICO
IN VIA RECTA &c.

Utrobique videbis ∈ lunata (7); atque animadvertes, ea ſcribi in monumentis optimi planè artificii, quantùm attinet ad ſculpturam, ac proinde antiquioribus ſæculo quarto, quo ſæculo nihil concinnum, nihil elegans prodiit ab imperitis, qui tum fuere ſculptoribus, præſertim Ethnicis; nam Chriſtianos quoſdam Sarcophagos, ſatis probè ſculptos, ea ætate referunt Auctores *Romæ Subterraneæ*.

Veniamus jam ad teſtimonia inedita inſcriptionum latinarum, habentium ∈ formâ ſemicirculari, quas æquum ſit credere antiquiores ætate Juſtiniani, aut Secundini; licèt non omnes ferant ſecum certa atque indubitata indicia ſæculi ſui. Supra allatus lapis (8) Aurelii Saburii, quem ad annum cclxxix pertinere vidimus; Cvm Evm exprimere volens, expreſſit Cvm Cvm: Errore quidem quadratarii. Sed errore ſatis

---

[1] *Theſaur. Inſcr.* dcvii. 1.

[2] *In libro cui titulus*, La Bolla d' Oro *&c. pag.* 71.

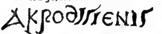
[3] *Feſellit tamen viri optimi curas negligētia ſcalptoris, qui non ſēper ad amuſſim characteres exhibuit.*

(4) *Sepulcrum Fl. Eleutheri Secundiani, ex. gr. apud Auctorem hunc, Suppl. Ant. lib.* 2. *Tom.* 5 *pag.* 62, *habet* ∈ *lunata.*

(5) *Antiquité expliquée Tom. premier. Part.* 2. *pag.* 318.

(6) *Supplement a'l Antiquité &c. Tom.* I. *pag.* 80.

[7] *Potuiſſet his addi inſcriptio ſub Muſæ ſtatuâ, de qua Bonarrotus, in Præf. ad Vitra antiqua, pag.* xxi: *ibi enim characteribus rudibus ità ſcribitur* Afrodisiensis

cum tamen ſtatua non rudis, neq; impolita ſit.

(8) *Vide* §. VI, *pag.* 20.

ſatis indicante, quàm frequens eſſet eo ſæculo forma illa lunata in ſecundà vocali. Vidimus item ſuprà §. xi. *pag.* 98, titulum Liberæ Neophytæ, ſub Conſulatu Gratiani III, & Equitii; ubi barbarie ſincera, & morem ætatis indicante, ſcriptum erat, ЄQUITIO, diu ante [1] Juſtinum. Vidimus etiam Є, ad hemicycli modum exſculptum, in aliquibus titulis latinis vetuſtiſſimorum eorum Vaſculorum, de quibus §. xi. *pag.* 90. Ex his enim verò teſtimoniis, quantumvis impolitè loquentibus, habemus; diu ante ſextum æræ Chriſtianæ ſæculum, Latinis innotuiſſe characterem illum Є, quem ſcripſerunt aliquando ante æram ipſam Chriſtianam. Vaſculorum autem horum inſcriptionibus addere poſſem inſcriptiones cœmeteriales non paucas, in quibus Є promiſcuè ſculptum habetur: Verùm quia illas amotas inveni, vel a Cœmeteriis, vel a loculis ſuis, omniq; deſtitutas charactere chronologico, contentus ero duabus tantùm, tribuſue, e Cœmeterio Baſillæ, quæ licet etiam ætatem ſuam non dicant, inventæ tamen ſunt in Viis Cœmeterialibus, ſæculi mihi ſatis explorati.

In cubiculo itaque hypogæo illius Cœmeterii, picturis Chriſtianis, ac Martyrum reliquiis ditiſſimo, quod fuit detectum anno MDCCXXVI (2), Epigraphen ſcriptam eo charactere vidi, in loculo proximo Inſcriptionibus ſæculi quarti, quæ Conſulatibus Acyndini, & Proculi (3); Feliciani, & Titiani [4], notabantur. En inſcriptionem illam:

PRI·MAE·BIDVAE·DECES
SIT ANN CENTV·DECESSIT
VII· IDVS DЄC IN PACЄ

Jure autem quis affirmaverit, inſcriptionem hanc, loculis Martyrum adeò vicinam, in eò cubiculo; aut ſupparis, aut etiam anterioris ætatis eſſe lapidibus Conſularibus ibidem repertis; qui tamen non diu poſt Perſecutionum tempora ibi poſiti fuere, a piis hominibus volentibus propè loculos Martyrum ſepeliri: Tamen in ultimo ejus verſu, ut vides, bis Є lunatum effingitur. En & alios, ex eodem Cœmeterio, titulos, inventos in ſemitis, quæ ſepulcris Martyrum refertæ erant: quos proinde titulos Martyribus ipſis æquales prudentiùs dixeris, quàm ævo ſubſequente poſitos: præſertim verò accedente indicio aggeſtæ telluris intra Viarum earum labyrinthos, ne penetrari poſſent. Humum enim ibi fuiſſe congeſtam Diocletianeæ Proſcriptionis temporibus, eruditè crediderís cum Bonarroto: Quod ſi nolis credere, ſaltem tamen fatebere antiquas eſſe Vias eas cœmeteriales: in quibus humus depoſita eſt, ut novæ ſemitæ aperirentur excipiendis cadaveribus ſæculorum inſequentium. Jam ergo in hiſce Viis, humo liberatos, titulos hos inveni, Є lunatum habentes:

ЄM ISSIIS

VR-

[1] *Sæculo ſcilicet quarto, anno* CCCLXXIV.

[2] *Deſcribit hoc cubiculum Illuſtr. Blanchinus in Prolegomenis ad Tomum Tertium Anaſtaſii, Pag.* XXIV, XXV, *& ſeqq.*

[3] *Anno æræ Dionyſianæ* CCCXL.

[4] *Anno æræ ejuſdem* CCCXXXVII.

VRBICA PROBATA
VAENEME

DVLCIS SIMEHELENI [1]
QVAE VIXIT ANNO·I·ET MENSES X
AP RENTES·FILIAE
FECERV NT INCOMPARABILE

Ne

[1] *Non diſſimilis eſt character Epitaphii inventi a Boldetto in Cœmeterio Calepodii (lib. II. cap. 3. pag. 346.) quod hic habes:*

☧ SOCRATES
IN PACE

Huic etiam ſimilis eſt forma characterum in lapide Ethnico, qui infixus eſt parieti circumcingenti Villam Pincianam Burgheſiorum ad Salariam Veterem: ibi namque ſic efformatur B, h; H *verò ſic*, h: L *ſic* ⌊: *Hos tamen lapides, longè recentiores Conſtantina non credam; cum eadem characterum ratio, & ductus notetur in epitaphio Gaudentiæ, de quo paulo ſupra, pag.151, ubi animadverſum eſt eam Tabulam ſpectare ad annum* 338; *ad annum ſcilicet, qui conſecutus eſt obitum Conſtantini Auguſti. Quamquam nihil ſit fallacius conjecturâ hac ſuper characterum formâ: Africani namque lapides, qui Florentiæ ſunt, ſub ſecundi ſæculi finem, vel ſub tertii initium ſculpti habent* L *ita efformatum*, h; *vel etiam* K: *atque inſcriptiones Nauticæ Miſenenſes ſæpe exprimunt* H *ità*, h. *Vide Gorium, in Tomo primo Inſcriptionum, quæ in Etruria ſunt pag. 7, & pag. 238. Antiquiſſimũ ſanè mihi viſum hoc Epitaphium, quod exſcripſi Romæ, invẽtum in cryptis Cœmeterii Chriſtiani; quamvis chriſtianum non ſit, ſed a Fidelibus adhibitum ad loculum claudendum, alio lapide deficiente. Ibi videbis* h *dimidiatum, de quo loquebamur.*

HIC · SITI · SVNI *sic*
VERECVNDVS · MARCIANE HERMIONE
2 INTEGRI
C·EGGIVS HERMES · FECIT · ET SIBI
VIVOS

ciendus eſt ad paucula quædam conſideranda, quæ in verbis aliquibus ab Epitaphio uſurpatis, digniora videri poſſunt, quæ inquirantur, ac revocentur ad trutinam. Primum vocabulum in quo Lector

V hæ-

Obſerva abiſq; INTEGROS SUOS, ideſt non exullos, defunctos iſtos; formulâ conſimili formulæ illi, quâ apud Gruter. in Theſ. DCLXXXVIII. 10. & DCLXXXIX. 8. dicitur CORPUS INTEGRUM CONDITUM SARCOPHAGO. Vide Boldetti Obſervata lib. I. cap. XVIII.

(1) Fortè: Clariſſimo Viro, Quratori Kalendarii: Fortè, Quæſtori Karthaginienſi.

VERECVNDVS · MARCIANE HERMIONE
[2] INTEGRI
C·EGGIVS HERMES · FECIT · ET SIBI
VIVOS

Obſer-

Ne autem videar ſolis inniti velle chriſtianis epitaphiis, ſimpliciter, & incultè ſcriptis; en ineditam inſcriptionem ethnicam, cum Є ſemicirculari; ex [illegible] Statuæ bipedalis marmoreæ hominis togati; manu volumen geſtantis; quæ Statua eſt in centies laudato Muſeo P. Kircheri

P. HONORЄ
[1] ALEIO·PROCVLO·C·V·Q·K
C·VIVIVS·CONSTITVTVS

Hanc verò Statuam ut ipſe fateare ad ſecundum ſæculum pertinere, vel (ut recentiſſimam eam faciamus) non longè abeſſe ab initio ſæculi tertii, hic diligenter deformata exhibetur. *Tab.* XIX. Niſi enim me fallit animus, ii togæ undantis ſinus, longè diverſi ab indumentis quæ ſæculo quarto in uſu fuerunt, teſtabuntur præſentem inſcriptionem verè ad ſecundum ſæculum pertinere. Neque enim dixeris, dignoſci non poſſe ab ſculptura tempus inſcriptionis: quaſi potuerit ſtatua antiquior imponi baſi recentiùs ſculptæ. Uno namque, & continente ſaxo, conſtat tum ſtatua, tum etiam baſis; ut proinde fateri oporteat utramque ejuſdem temporis opus eſſe, utramque item eſſe multò vetuſtiorem ſæculo Imperatoris Juſtini; quod, veluti epocham characteris Є, determinaverant laudati Scriptores. Fatendum tamen cum illis, non niſi paucorum fuiſſe florentibus ſæculis morem ita ſcribendi; eumque parcè uſurpatum ante ſæculum quintum; præſertim in monumentis publicis, atque accuratè ſcriptis; quod frequentiſſimè deinde adhibitum ætatibus ſequioribus, crebrò invenitur in ſemibarbaris, quæ ſuperſunt, ævi devexioris monumentis.

§. XVI.

LEVCES IN EPITAPHIO SEVERIANO NUM MULIEBRE NOMEN.

ET hæc quidem ſunt, quæ in literis, earumque figurâ, expendenda nobis proponit SEVERÆ Martyris Epitaphium. Gradus itaque faciendus eſt ad paucula quædam conſideranda, quæ in verbis aliquibus ab Epitaphio uſurpatis, digniora videri poſſunt, quæ inquirantur, ac revocentur ad trutinam. Primum vocabulum in quo Lector hæ-

V

Obſervabiſq; INTEGROS SUOS, *ideſt* non exultos, *defunctos iſtos; formulâ conſimili formulæ illi, quâ apud Gruter. in Theſ.* DCLXXXVIII. 10. *&* DCLXXXIX. 8. *dicitur* CORPUS INTEGRUM CONDITUM SARCOPHAGO. *Vide Boldetti Obſervata lib. I. cap.* XVIII.

(1) Fortè: *Clariſſimo Viro, Quæſtori Kalendarii*: Fortè, *Quæſtori Karthaginienſi*.

hæret, eſt illud LEVCES in quarto verſu; ubi dicitur: ΛΕΤΚΕϹ . ΦΕΛΕΙΕ . ΚΑΡΕϹϹΕΜΕ . ΠΟϹΟΤΕΤΕ ; ſcilicet *hunc Titulum*. Quemadmodùm enim animadvertimus, §. VI, *pag.* 27. non apparet, utrùm ἐν τῷ LEVCES, Pater SEVERÆ denotetur, an potiùs Mater LEVCE, quæ plebejo, ſed communi per ea tempora Solæco, vel Barbariſmo, casûs patrii feminei terminationem uſurpaverit, tanquam terminationem casûs recti; aut maſculorum nominum characterem, pro charactere muliebris nominis adhibuerit. Si de Inſcriptione intelligendâ tantùm laborarem; perinde nobis eſſet, quòd ad ejus ſenſum attinet, ſivè Mater LEVCE titulum poſuiſſet, ſeu Pater LEVCES. Non tamen perinde eſt Grammaticis eam nominis declinationem aſſumere, ſivè ad marem ſignificandum, ſivè ad feminam.

Rogatione namque latâ, rectè atque ordine, nulloq; obnunciante, a Priſciano [1] Tribuno ad Plebem Grammaticorum, Lex illa Sacroſancta propoſita eſt: VELITIS, IVBEATIS, *Nomina in* ES *productam deſinentia, quæ ſunt propria, maſculina inveniri, ut Hercules, Vlyſſes, Perſes, Achilles, Verres, Chremes, Laches: excepto uno feminino, Ceres Cereris?* Quâ Lege latâ in ſuffragium omnes Tribus Grammaticorum iverunt, juſſeruntque: VTI ROGAS. Pro Tribu quidem antiquiorum Grammaticorum, Phocas ille, integerrimus vir, primus ſcivit [2]: *In Es propria maſculini generis deſinunt*: atq; alibi [3]. *Ceres* (e femininis latinis propriis, in ES) *in genitivo, extra morem omnium, plus unâ ſyllabâ profertur*. Pro tribu verò Grammaticorum medii ævi, ſcivit Flaccus Alcuinus, celebris ille Caroli Magni Imperatoris Magiſter [4]: *Nomina in ES productam deſinentia, ſi propria ſunt, maſculina erunt*: Pro Tribubus demum recentium Grammaticorum, tum eorum, qui novam, tum etiam eorum, qui Veterem methodum ſequuntur, ſcivere rei Grammaticæ Duumviri, Gaſpar Scioppius, atque Emmanuel Alvarus; quibus cæteroqui diſcordibus, in hoc convênit, ut maribus adſcriberent propria nomina in Es, Cereris nomine excepto. Nullo itaque intercedente, factum eſt plebiſcitum, cum clauſulis; NE LEGI PER SATVRAM ABROGARETVR, AVT DEROGARETVR; additaque uncialibus literis obnunciationes diræ: QVI ALITER FAXIT, SCRIBSIT, DOCESSIT, PRONVNCIASSIT; OLLVS SACER ESTO.

Spectatâ itaque Grammaticorum auctoritate, uſuque Scriptorum latinè loquentium, dicendum eſſet; in τῷ LEVCES, Patris nomen ſignificari; atque hunc LEVCETEM fuiſſe, qui SEVERÆ FILIAE CARISSIMAE Locum paraverit, ac *Menſam* [5] poſuerit. Verùm non adeò tuta, ac veræ ſimilis videbitur conjectura hujuſmodi, ſi tempora conſideremus, quibus epitaphium eſt poſitum: Cùm in eâ ſæculi maximè tumultuoſi barbarie, atque in exotica gentium peregrinarum colluvie, quæ ſub Imperatoribus primùm, mox etiam ſub Tyrannis Romam confluxit, minima omnium cura fuerit propriè loqui. Quare factum; ut quemadmodùm ab aliis multis, ita & ab hac, quantumvis ſacroſanctâ apud Grammaticos Lege, univerſa latina Plebes paulatim deſciverit. Igitur, reclamante licet Priſcia-

(1) *Priſciani Cæſarienſ. Gram. lib.* V.

(2) *In Arte, ubi de generibus nominum e Græco.*

(3) *Ibid. de Gen. & declin. nom. Lat.*

(4) *In Grammat. ubi de Generibus.*

(5) MENSAS *appellatos fuiſſe Lapides, quibus loculi claudebantur, docent antiquæ Inſcriptiones; & DuFreſnius, in Gloſſario Latinitatis,* V. Menſa.

Digitized by Google

Lapis Christianus è Cœmeterio Romano ad Cliuum Cucumeris, erutus anno MDCCXXVI.
Est in Museo Kircheriano Collegii Romani Societatis Jesu

ſciano, & Deos Superos, Inferos, ac Medioxumos obteſtante, Urbem totam, atque Imperium Romanum occupavit anomala terminatio nominum propriorum femineorum in ᴇs, quæ interrogandi caſu creſcentia, declinarentur in Eʀɪs; quaſi ad tertiam declinandorum claſſem ſpectavent, ac maſculini generis eſſent. Millena ejus ævi documenta, tum e Paganorum, tum etiam e Chriſtianorum lapidibus, oſtendunt, quo torrente ſuperaverit Grammaticos aggeres barbaries loquendi; quamque uſitati fuerint, eo ſæculo, vetiti ii legibus obliqui caſus, genere muliebri,

AELIANETIS, (1)
AFRODITETIS,
AGNETIS,
CHRESTETIS;
CHRYSOGONETIS,
CLEMENTIANETIS,
CYRIACETIS,
DECIMIANETIS,
DIDIMETIS,
EROTIANETIS,
EVTYCHIANETIS,
FABIANETIS,
FELICIANETIS,
FILUMENETIS;
GENTIANETIS,
GLAVCETIS,
HERAMETIS,
HERMIONETIS,
JOANNETIS,
IRENETIS,
ISPETIS, (2)
JULIANETIS,
LICINIANETIS,
LEOPARDETIS,
MARCIANETIS,
MAXIMILIANETIS,
PROBATIANETIS,
PUDENTIANETIS,
QUINTIANETIS,
SABINIANETIS,
SEVERANETIS,
SOSANETIS,
SOZOMENETIS,
TATIANETIS,
TRIFONIANETIS,
URBICETIS;

& alia, de quibus Reineſius [3]; quæ manifeſtum eſt, rectum caſum habuiſſe in ᴇs femininum; quidquid repugnent Grammatiei, quibus neq; incrementum hoc, neque anomala illa terminatio in recto probari poteſt.

Jam ergo, quis vetat nominibus hiſce, quantumvis perduellibus,

[1] *Declinanda fuiſſent* Aʙʟɪᴀɴᴀᴇ, Aᴘʜʀᴏᴅɪᴛᴇs, Aɢɴᴀᴇ *&c. & ità declinata fuiſſe, ſed per Metaplaſmū aucta, putat Reineſius, ad Inſcript.* 114. *Claſſis* xx. *Vereor autem, ut metaplaſmo hoc ſalvari poſſint caſus obliqui omnes, quin recurratur ad novam declinationem tertiam femininam, cujus rectum in ES, obliqua verò creſcentia, in* Eᴛɪs, Eᴛɪ, Eᴛᴇᴍ, Eᴛᴇ.

(2) *Pro* Sᴘᴇɪ, *vel* Sᴘᴇɴɪs, *ut habent aliqui priſci lapides; vel* Isᴘᴇɴɪs, *ut eſt in Epitaphio Puellæ, apud Donium*, *Claſſ.* xv. 3. *pag.* 437.

[3] *Syntagm. Inſcript. Claſſ.* xx, *ad Inſcr.* 50. *&* 228.

accenſere Levcas noſtrum; illudque, non de Patre Sevrae, ſed potiùs de ejus Matre interpretari? Pertineat ſanè ad hanc claſſem illud nomen; ac intelligatur de Matre Ifvce, aut Lvcete; vel etiam Selevcete (ut innuimus §. VI. *pag.* 27) quæ quidem Selevce, truncato primùm per Aphæreſin nomine, Levce facta; mox etiam, vel per metaplaſmum, vel quâcumque aliâ demùm viâ, Levcetis compellatione dicta ſit. Nihil Donato, aut Priſciano, juris in nomina, quæ ſui juris effecta, liberarunt ſeſe a Grammaticorum ferulis, ſæculo illo tumultuoſo, ac tyrannico. Levceti igitur huic, jam manumiſſæ, ne ſolitariam ſe putet, allociemus alia hujuſmodi nomina muliebria, item emancipata, & maſculinâ terminatione inſignia; e lapidibus ineditis. Nomen Martinianetis, Puellæ Martyris, legi ad ejus loculum, nondum apertum, & vaſe vitreo ſanguineo notatum, in Cœmeterio SS. Proti, & Hiacynthi:

D VIII K OCT
GEMELLVS FILIE MAR
TINIANETI QVE
VIXIT AN IIII

Maximianetem, e Cœmeterio Cyriacæ, dat lapis inventus anno 1724. quem mecum e Schedis ſuis communicavit D. Can. Marangoni, ſæpe laudatus:

A ☧ ω
PATRI ET MATRI LEONI ET MA
sic XIMANETI LEOPARDVS FILI
VS BENEMERENTIBVS IN XPO
SANCTO FECIT PATER · DEP · VI · IDVS *sic* IAN

Vereor ne editam jam afferre quis poſſit Filumenetem hanc, quam invêni in pavimento Sanctæ Agnetis, Viâ Nomentanâ:

MAXIMVS FILVMENETI
CONIVGI FIDELISSIMAE

Fe-

Fɛʟɪᴄɪᴀɴᴇᴛᴇᴍ legi in chriſtiano epitaphio, quod ſubdo: erat autem translatum ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim.

HER FELICIANETI COIVGI
KARISSIME MERENTI
AVR PRIMVS MARITVS
EIVS INCONPARABILI
sic

Ibi etiam, in alio lapidis antiqui fragmento, Iᴠʟɪᴀɴᴇᴛᴇᴍ invèni, & Iʀᴇɴᴇᴛᴇᴍ. Eccas.

VS · ARSINVS ET LVCCEIA CHRESĒ
E IVLIANETI FILIAE DVLCISSIME
sic
ORORI · AEIVS · IRENETI · QVE VIXI A II ME VI

Cominiam Sᴇᴍɴᴇᴛᴇᴍ legere eſt in antiquo marmore, reperto ante paucos annos, in Prædio DD. Caſali, Patritiorum Romanorum, quod extra Portam Capenam eſt, ſecùs Appiam. Nunc eſt inter marmora Muſei Kircheriani, donatum a Domino Thoma Caſalio, integerrimo atque optimo Viro:

D M VIGIL
SEPTIMIVS . IVBENALIS · ſ. COHORT · PRIM · TRALA
XI · VRBANAE · HOC · MONIMENTVM . VIRGINE
IN · FRONTE · PEDES · XII · IN · AGRO · PEDES · XVI
CVM · TERRVLA · PVRA · AB · ANTE · ET · DEXTRA
L AEVAQVE · AD · MVRVM · SICVT · TERMINVS
D EMONSTRAT · LONGVM · PEDES · LII · LATVM
PED ES · XXXV · COMINIAE · SEMNETI · COIVGI · IN
COM PARABILI · ET SEPTIMIAE · COMINIAE · FILIAE
SVA BISSIME · RAPTIS · CVM · FAVSTO · SOCERO · COM
PARAVER VNT · DE · CORNELIA · CHARITINE · ET · SIBI
ET LIBER TIS · LIBERTABVSQ · POSTERISQVE · SVIS

Hic

Hic ſanè obſervet, qui volet DEOS · MANES · VIGILVM [1], & COHORTES TRALATICIAS, & MONVMENTVM VIRGINE, & TERRVLAM PVRAM. Mihi illa feminini nominis inflexio nunc obſervanda tantùm eſt, ut habeat LEVCES epitaphii Severiani SEMNETEM ſociam; utque hoc etiam exemplo comprobetur res, cæteroqui obvia, ſi ejus ætatis monumenta conſiderentur.

Quâ ætate, alia item legio ſubſidiaria femineorum nominum, a Grammaticorum caſtris deſciſcens, vix tandem intra Latinorum limites retineri ſe permiſit; illecta congiario quodam, quod vel *Metaplaſmum* appelles, vel *Epentheſin*, vel *Epectaſin* (2), vel *Paragogen*, vel quocumq; demum grammatico nomine, mihi curam non ereas. Largitio illa fuit, quâ muliebria nomina, ſeu veriùs cognomina, productiora evaſerunt. Erant ea magnam partem ex Græcis oriunda; & felicibus Sermoni Romano ſæculis in Civitatem adſcita, municipale Græcæ terminationis jus retinuerant: cùm repentè (*Tantùm ævi longinqua valet mutare vetuſtas!*) aucta ſupra conditionem peregrinam, civilemque, & ſyllabâ unâ longiora prodire cœperunt: ut jam non TYCHEN audires, aut TYCHAM; neque CALEN, & AGAPEN; ſed TYCHENEM, & CALENEM, & AGAPENEM. Jam verò; ſicuti plerumque uſuvenire videmus in mulieribus, ut omnes eo indumenti genere uti velint, quo aliam ornatam conſpexerint; ſic is, quantumvis peregrinus, femineorum nominum ornatus, qui uſurpari cœpit, comptus, incomptus, ità omnibus placuit, ut Urbem totam repentinò, ac totum Imperium, plenum audires nominibus iis femininis cothurnatis, & ſyrma illud ſyllabicum poſt ſe trahentibus. Loquuntur etiam nunc ejus ævi lapides,

ADTICENEM,
AFRODISIENEM,
AFRODITENEM,
AGAPENEM,
ATHEODOTENEM,
AUTODICENEM,
BLASTENEM,
CALENEM,
CALLISTENEM,
CALLITYCHENEM,
CHARITENEM,
CHRESTENEM,
EPICTESINEM,
EVAGRENEM,

GAMICENEM,
GENESINEM,
GRAMENEM,
HELICENEM,
HEBENENEM,
HERODITENEM,
HEURENEM,
JONICENEM,
ISCOLASTICENEM,
ISPENEM,
LALAGENEM,
LYDENEM,
MARCIANENEM,
MELITINENEM,

MY-

[1] *Fortaſſe autem nihil horum eſt in Epitaphio; in quo oblitus Quadratarius vocis* VIGILUM, *quæ apponenda fuerat poſt nomen* COHORTIS PRIMÆ, *illam ſuperpoſuit eo loco, ubi ſcribi debuit* S; *nempè* SACRUM. *Quod verò ſequitur* TRALA. *ſignificabit;* SEPTIMIUM *hunc* JUVENALEM, S, *hoc eſt*, CENTURIONEM COHORTIS PRIMÆ VIGILUM; TRALATICIUM *eſſe, ſivè* TRANSLATUM, *a Coborte* XI. VRBANA, *cui erat adſcriptus.*

[2] Κατ' ἐπέκτασιν *aucta docet Reineſ. Inſcr.* 116. *Claſſ.* XI.

MYRINENEM,
NAPENEM,
NARCISANEM,
NICENEM,
NICIDIENEM,
PHILETENEM,
PISTENEM,
PRIMENEM,
PROCOPENEM,
PYTHANENEM,
SAGATENEM,
SECUNDENEM,
SEPTIMENEM,
SISINICENEM,
SPENEM,
TREPTENEM,
TROPHIMENEM,
TYCHENEM,
VITALINEM,
ZOSIMENEM,
ROMENEM,

καὶ ἄλλα μύρια, quæ ſingillatim perſequi longum, & inutile ſit. Demus tamen & hic, exempla aliquot paucula ex inſcriptionibus ineditis. NICENE, e ſæculo Trajani Hadriani, eſt in lapide utrinque ſcripto, quem vidi in Muſeo P. Kircheri:

DIS O M
P. AELIUS. PRIMVS · AVG · LIB
AELIAE · NICENI
CONTVBERNALI · PIENTISSIMÆ
ET · FRATRI · PROTO · FECIT
O

D ❦ M.
VIBIVS . VRBICVS
FECIT. SIBI. ET. VLPIAE
EVNOEAE · CONIVGI
SVAE · ET · FILIIS · SVIS
ET. LIBERTIS . LIBERTA
BVSQVE. POSTERISQVE
EORVM

CAL-

Callitychenen dat lapis, in Vinea proxima Aedi S. Caſarii ad Appiam:

DIS MANIBVS
HERMES
CALLITYCHEN[I]
CONIVGI SVAE
BENEMERENTI
FECIT
ET SIBI

Accipe, & Afroditen-m, e ſaxo cœmeteriali; quod eſt in ſedili ruſtico Villæ ſuburbanæ PP. Collegii Romani, ad Cœmeterium Baſillæ; ex quo facilè prodiit:

❦ MARCIANVS ❦ ////
MACI ❦ AFRODITENI ❦ ////
//// ❦ COI BN QVE ❦ ////
MEC. ANN XVIII ////

Erastenem hanc, e Muſeo P. Kircheri, puto ineditam: a Bonanno ſaltem editam non video:

D. M
L · POMPEIVS · ERATVS · POMPEIAE
ERASTENI · FILIAE · PIENTISSIME
QVAE · VIXIT. ANNIS · IIII. DIEBS · II (*sic*)
ET · CLAVDIAE · PRIVATAE
MATRI. EIVS · BENEMERENTI
ET · SIBI · ET. LIBERTIS. LIBERTA
BVSQVAE (*sic*). POSTERISQVE
EORVM
H · M · H · N · S

Hoc Monumentum Heredes Non ſequitur.

Ha-

Habeo & Procopenem ex antiquo lapide, qui fuit penes D. Ficoroni:

D M

CELA DIANI

HEVRESI. ET

PRO COPENI

FILIABVS · ET

sic

AELIO · CAELADO

COIVGI · B · M

FECIT · AELIA

HEVRESIS

Marmor pro limine Januæ, in Officinâ Sculptoris Equitis Ruſconi, Romæ (ubi dicitur in Pincio *a Capo alle Caſe*) Philetenem habebat. Ibi etiam obſervabis τὸ Posivit, ſimile Catulliano illi; *Quam Mater propè Deliam depoſivit Olivam*.

(1) D M. BVS

MANLIAE

PHILETENI

M. MANLIVS

DORYPHORVS

CONIVGI SVAE

CARISSIMAE

POSIVIT

BENEMERENTI

[1] Scilicet: Dis Manibus . . .

Zosimenem lege in hoc lapide, quem exſcripſi in Villa Comitum d'Oddi, propè Peruſium:

D M S
ZOSIMENӔ
MATER FILIÆ
PIENTISSIME
FECIT · QVE · VIX
ANN. XXIII ME
SIB · III · DIE XV

Demùm, ne plura perſequar, id veluti certum habetor; ità fuiſſe ſuſdeque habita a Trajani temporibus, ſed præſertim poſt Gordianos, quacumque ad Latinam linguam pertinent; ut operam ludat quicumque velit Varronianis, aut Flaccianis inſtitutis [1] examinare locutiones inſcriptionum; quæ ſequiore ſæculo ſcripta, ex uſu barbaro eorum temporum, non ex Grammaticorum placitis debent intelligi.

§. XVII.

OBSERVANDA AD CLAUSULAM

ЄΔ. ЄΙϹΠЄΙΡЄΙΤΩ. ϹΑΝΚΤΩ. ΤΟΤΟ.

LEVCES itaque illa, quæ ϹЄΒΗΡЄ ΦЄΛЄΙΧ ΚΑΡЄϹϹЄΜЄ epitaphium ΠΟϹΟΥЄΤЄ, addit per Apoſtrophen, fortè ad Martyrem Filiam, ET ISPIRITO SANCTO TVO; ità enim legere oportet verba quarti verſûs in epitaphio. In hac autem clauſula duo ſunt, quæ animadverſionem requirant: Alterum quidem, intellectu facile, eſt barbariuſculum illud ISPIRITO, ubi Latinè dicendum fuiſſet, *Spiritui*; alterum verò, paulò magis reconditum, eſt ſenſus ipſe totius clauſulæ, quæ neque cohærere ſatis videtur cum reliquis, neque chriſtianæ religionis dogmatis admodùm eſſe conſentanea. Numquid enim loculo indigere, aut epitaphio creditur apud Chriſtianos Spiritus humanus, corpore liber; ut & ISPIRITO SANCTO poni debeat monumentum? Opinati enim licèt fuerint rudiores quidam e Paganis (2), animas eorum, qui *Fuerunt*, ſepul-

[1] *M. Terentius Varro, & Verrius Flaccus, Grammatici celebres, dum Lingua latina floreret.*

[2] *Videtur tamen & ipſe divinus Plato hoc in Phedone tradidiſſe, ſaltem de animabus Scelestorum:* ψυχὴ περὶ τὰ μνήματά τε, καὶ τοὺς τάφους καλινδουμένη.... Εἰκὸς μέν τοι, καὶ οὔτι γε τὰς τῶν ἀγαθῶν ταύτας εἶναι, ἀλλὰ τὰς τῶν φαύλων, αἳ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀναγκάζονται πλανᾶσθαι δίκην τίνουσαι τῆς προτέρας τροφῆς κα-

pulcrum incolere, atque oſſa ſua ſæpe inviſere; quare lapis ille ſepulcralis Juliæ Heureſis (in Hortis Ludoviſiis Romæ) defunctam alloquens ait, NVNC SVPER OSSVA CINERESQVE TVOS BENEDICTA QVIESCIS; Vulgarem tamen hanc opinionem Ethnici ipſi eruditiores, nedum Chriſtiani, riſu dignam putabant:

Vix equidem credo: buſtis exiſſe feruntur;
Et tacitè queſti tempore noctis Avi [1].

Unde ergo in chriſtiano epitaphio formula; *Leuces Severæ Filiæ cariſſimæ poſuit, & Spiritui Sancto tuo?* aut quis inde ſenſus pius, religioſus, aut prudens poteſt exſculpi?

Præmittenda mihi, antequam reſpondeo, pauca ſunt: Ac primò quidem ſciendum, inter appellativa affectuum, quibus uſi ſunt Chriſtiani (2) in Cœmeteriorum lapidibus, hanc haberi frequentem valdè, ac proinde conſuetam formulam; ut ſanguine conjuncti appellentur ἱερτικῶς, ANIMÆ DVLCES, ANIMÆ MELLITÆ (3), ANIMÆ INNOCES, vel INNOCENTES; SPIRITVS MERENTES, SPIRITVS SANCTI &c. Lapis ineditus in Muſeo Kircheriano, totus in his blanditiis; nomen deinde tacet Filii, vel Conjugis ſepulti; niſi fortè is dictus fuerit EVTYCHES, Εὐτύχης:

EVTICIS ANIMA
DVLCIS ANIMA
ANNORUM
XXIII MESESNVVID
IES XVI

Omiſit pariter pueri vel puellæ ſepultæ nomen, quicumque fuerit auctor inſcriptionis græcæ, apud Boldettum [4]; contentus NECTARBAM ANIMVLAM appellaſſe eum, quem inter Martyrum ſepulcra tumulabat: Sic enim credo legi poſſe eam epigraphen, ſatis barbarè ſcriptam. Ο·ΘΕΟϹ· Ο·ΚΑΘΗΜΕΝΟϹ·ΕΙϹ·ΔΕΞΙΑΝ·ΤΟΥ·ΠΑΤΡΟϹ·ΕΙϹ·ΤΟΠΟΝ·ΑΓΙΩΝ·ΣΟΥ·

 NEK-

κακῶς ἔσω. Anima, circa monumenta, & ſepulcra verſatur... Conſentaneum quidem eſt, has non Bonorum, (*animas*) eſſe, ſed Malorum; quæ circa hæc oberrare coguntur, pœnas dantes vitæ improbè actæ.

[1] *Ovid. 2. Faſtor. verſ.* 551.

[2] *Videatur Fabrettus. Inſcr. Cap.* VIII. *pag.* 576.

[3] *Fragmentum antiqui Crateris chryſtallini, facilè Chriſtianum, erutum anno* 1732. *in Vinea Collegii Anglorum Romæ, ità habebat literis aureis*

MELITA
DVLCIS
ANIMA

(4) *Oſſervazioni lib. I. cap.* XIV. *pag.* 58.

NEKTAIEON · ΨΥΧΑΡΙΟΝ · ΕΓΡΑΨΕ (1) Niſi fortè τὸ ΝΕΚΤΑΡΕΟΥ, quod eſt in lapide, nomen Pueri ſit, qui appellatus fuerit NECTARIVS, ut Cl. Boldetto placet; potiùs quàm epitheton, ut ego ſuſpicabar. Quicunq; tamen illius NECTAREOY ſit ſenſus; ſæpè in Chriſtianis inſcriptionibus reperi, conſanguineos & conjunctos, SPIRITVS dici.

SPIRITO · SANCTO · INNOCENTI · QVI · VIXIT · AN. PLus Minùs II; habes apud Reineſium [2]. VICTORIAE · CASTISSIME. (*sic*) FEMINE · CHRESIVS · FILIVS · MERENTI · SPIRITO; invenies apud Boldettum [3], in lapide eruto ex Cœmeterio Calepodii. VICTORINO · POSVERVM · (*sic*) PARETIS · (*sic*) BENEMERENTI · FILIO...... INNOCENTISSIMO · SPIRITO: Idem [4], ex Cœmeterio Cyriacæ. Ex Cœmeterio eodem [5], FELICITATI. INNOCENTISSIME (*sic*)....MERENTI. SPIRITO · ALEXANDER · AVVS.

Pariter: (*sic*) HISPIRITO · SANcto. MARCIANETI, legere eſt inter Epigrammata chriſtiana, quæ refert idem Cl. Scriptor [6] a ſe inventa in Cœmeterio Cyriacæ. GEMELLINVS. VICTORIE · (*sic*) CONIVGI · BENEMERENTI · ISSPIRITO · (*sic*) SANCTO. IN. PACE; inventum in Cœmeterio B. Helenæ, eſt apud Fabrettum [7]: Ubi etiam citatur lapis ex eodem Cœmeterio translatus in Muſeum Carpineum: (*sic*) BICTORI · DIGNO · ISPIRITO · COIVX. FECIT ·

Profecta eſt autem phraſis illa, ac modus loquendi, ex Eccleſiæ diſciplinâ [8]. In Scripturis namque; præſertim verò in novis Paginis, nihil frequentius eſt, quàm nomen SPIRITVS; uſurpatum συνεκδοχικῶς, ἢ μεταληπτικῶς, ad ſignificandum modò aliquam ex naturalibus Animæ facultatibus, modò ſingulos Fideles; in quibus inhabitat SPIRITVS ille PARACLEITVS, qui per Antonomaſiam eſt SPIRITVS SANCTVS. Pro *Voluntate hominis* accipitur nomen SPIRITVS, in eo Apoſtoli loco [9], SI OREM LINGVA SPIRITVS MEVS ORAT; MENS AVTEM MEA SINE FRVCTV EST · De Voluntate enim hic Vocem SPIRITVS intelligunt Sà, Cornelius a Lapide, alii. Pro *Homine* verò *Fideli* ſæpè invenitur. REFECERVNT SPIRITVM MEVM: ideſt, *Me refocillaverunt*, ait Apoſtolus idem [10]; & de Tito loquens [11] REFECTVS EST SPIRITVS EIVS AB OMNIBVS VOBIS. Clariſſimè verò idem, Fideles Galatas ſalutans ait [12]. GRATIA DOMINI NOSTRI CVM SPIRITV VESTRO FRATRES. Quam Apoſtoli phraſim ac ſalutationem Viri

(1) Deus, qui ſedet ad dexteram Patris, in loco Sanctorum, tuam NECTAREAM ANIMULAM, deſcripſit.

(2) *Syntagm. Inſcr. Cl.* XX. 193.

[3] *Oſſervāi. lib. II. cap.* V. *pag.* 392.

(4) *Ibid. pag.* 281.

[5] *Ib. cap.* IV. *pag.* 369.

[6] *Ibid. cap.* VII. *pag.* 419.

(7) *Inſcr. Dom. cap.* VIII. *pag.* 571.

[8] *Inde enim potiſſimùm Fideles hauſiſſe decet loquendi modum. Cæterùm, etiam Paganis placuit* SPIRITUS *appellare homines ſibi ſanguine junctos: Rurſus, illi etiam aliquando barbarum illud* SPIRITO *uſurpaverunt. Peti teſtimonia poſſunt ex antiquis lapidibus*: SPIRITU... INCOMPARABILI FLICIAE MINNAE, *habet lapis Gruterianus* CCCCXXIV. 5. SPIRITO INCOMPARABILI TERTINIAE, *eſt in antiquo epitaphio, quod refertur a Ciampino*, de Sacris Ædificiis, *pag.* 136. SIC ILLI REDDAT DEUS ET SPIRITUS TUUS; *leges in epitaphio Diſcordiæ, apud Gruterum*, MLI. II. *Neque in ſaxis tãtùm uſurpatum invenies hunc loquendi modum. Vellejus Paterculus*, Hiſtor. lib. *II. loquens de Auguſto moriente, quem Tiberius inviſit, ait*: Subrefectus primo conſpectu, alloquioque cariſſimi ſibi Spiritûs.

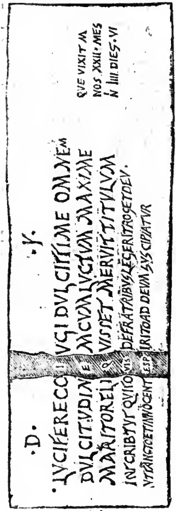
[9] 1. *Corinth.* 14. 14.

[10] 1. *Corinth.* 16. 18.

[11] 2. *Cor.* 2. 13.

(12) *Ad Gal.* 6. 18.

Viri Apoſtolici Barnabas, & Ignatius, imitati ſunt in Epiſtolis ſuis. Barnabas quidem ſuam ità Epiſtolam concludit. Ὁ κύριος τῆς δόξης, καὶ πάσης χάριτος, μετὰ τοῦ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ὑμῶν (1). Ignatius vero ille Θεόφορος, in ſecunda ad Trallianos Epiſtolà. ἀσπάζεται (ait) ὑμᾶς τὸ ἐμὸν ΠΝΕΥΜΑ [2]. Quare non immeritò idonei aliqui Interpretes intelligunt id, quod habetur in Joannis Apocalypſi [3] ET SPIRITVS ET SPONSA DICVNT VENI, de Fidelibus, quos ducit DEI SPIRITVS, qui ſimul cum Spousà Eccleſià dicunt Chriſto Sponſo, VENI. Certè myſticus loquendi modus, ſimul cum Evangelio, apud omnes gentes diffuſus eſt; unde orta Liturgica illa reſponſio Eccleſiæ ad Sacerdotem, dum Plebi pacem precatur: ET CVM SPIRITV TVO. Quæ quidem reſponſio in omnibus fermè Liturgiis invenitur, Latinis, Græcis, Syris, Copticis &c: quod de Latinà & Græcà Eccleſià notiſſimum, obſervari etiam poterit in iis Orientalium, & Auſtralium Eccleſiarum Liturgiis, quas Latinitate donavit Euſebius Renaudotius. Inde eſt igitur (ut opinor) illa, non minùs amica [4] quam religioſa in Epitaphio Severiano apoſtrophe: ΕΔΕΙCΠΕΙΡΕΙΤ ω CANKTω ΤΟΤω.

(5)

Quod autem tàm parùm latinè dictum ſit ΕΙCΠΕΙΡΕΙΤ ω; ſicut & in allatis aliis eorum ſæculorum inſcriptionibus, ISPIRITO & SPIRITO; idiotiſmus eſt barbarus fæculentæ locutionis, quam tum univerſa plebs Romana, declinante Imperio, uſurpabat: Cujus quidem barbariei, quandoquidem exemplum aliud invenio in ſchedis meis, deſumptum ex lapide Chriſtiano, quem exſcripſi Romæ apud Puellas Men-

[1] Dominus Gloriæ, & omnis Gratiæ, cum Spiritu veſtro.

[2] Salutat vos Spiritus meus.

[3] *Apocalyp.* 22. 17.

[4] *Pulcherrima eſt in hanc rem pia illa acclamatio, in ſepulcrali breviſſimo titulo Cœmeteriali, quem refert Boldettus pag.* 418:
GENSANE · PAX · ISPIRTO · (*sic*) TVO

[4] Legendum, INSCRIBI · VT · QVIS QVIS · &c.
Notanda in hac Inſcriptione diverſa configuratio literæ S: modò enim pingitur Y, *modò* Γ, *modò* l, *modò autem* ʃ, *aliquando etiam* S.
Ob-

Mendicantes hic puto referendum; præſertim cum ineditum dici poſſit: unam enim tantùm hujus Lapidis partem vidit, ac retulit Illuſtriſſimus Fabrettus [1].
In quo Epitaphio, aptiſſimo ad confirmandum Dogma de Oratione pro Mortuis, quod tantoperè exſibilant, tanquam inventum nuperum, Calviniani, ac Lutherani Theologi (ne extra chorum ſaltare videar, & à Grammaticis ad Polemica digredi) ſolùm animadverto uſum barbarum vocabuli SPIRITO: ex quo arguas non eſſe propriam, ac peculiarem Severiani Epitaphii anomaliam, illud ετcπειρειτω: omnia enim fermè illius ætatis monumenta, impolitam atque incultam hanc terminationem non horrent.

Quod ſi nefas nobis non ſit, *obſcuris ſolâ ſub nocte per umbras*, grammatici hujuſmodi oſtenti originem inveſtigare; crediderim, vergentibus illis in ſenticoſam barbariem ſæculis, vulgus Romanum non quartæ declinationi adſcripſiſſe nomen SPIRITVS, ex antiquorum præſcripto (quartam enim illam declinationem uſus plebejus Urbe fermè eliminaverat, ut §. XIX. obſervabimus) ſed potiùs declinationi ſecundæ acceſuiſſe; ac mutato etiam genere feciſſe neutrum: ità ut SPIRITUM, vel ISPIRITUM, diceretur in recto. Inde obliqua ſingulari numero, SPIRITI, SPIRITO; quæ aucta per Protheſin, ISPIRITI evadebant, & ISPIRITO. Inde etiam informes, & horrendi illi caſus nomine multitudinis, SPIRITA, SPIRITORUM, SPIRITIS: quæ monſtra cùm aures Grammaticæ audiunt, exquiritur ad luſtrationem, quaſi in ſomniis ominoſis κατ' εἰδώλων ἱκετεύσεις,

—— *quæ luſtret anus lectumque locumque;*
Præferat, & tremulâ ſulfur, & ova manu: [2]

ac, veluti ad oſtenta, ac monſtra procuranda, inclamatur,

Concurrite omnes augures, haruſpices:
Portentum inuſitatum conflatum eſt recens.

Monſtroſi tamen hujus abuſûs ſæculo tertio indicium ità certum eſt, ut locus dubitationi nullus ſuperſit: Clarè enim illum loquuntur antiqui aliquot Chriſtianorum lapides; qui utpotè ſimpliciùs conſcripti, ſinceriùs exprimunt plebejos ætatis illius idiotiſmos. Nam in Calliſti Cœmeterio ad loculum Victoriæ, & Zotici ità acclamatum invênit Boldettus [3]: SPIRITA VESTRA DEVS REFRIGERET. Hic verò lapis a me creditur ad ſæculum tertium ſpectare, quantumvis nullum habeat characterem propriè chronologicum. Similem namque admodùm invênit Boldettus idem epigraphen [4] in Cœmeterio Sancti Urbani, quod Calliſtiano conterminum eſt. In eâ verò habetur formula fermè eadem, barbarie ſimili expreſſa; CONIVGA INNOCENTISSIMA. . . . REFRIGERA CVM SPIRITA SANCTA [5]: Notatur autem lapis Conſulatu Tiberiani ſecundùm

Obſervat aliqua in hanc rem Cl. Senator Bonarrotus in ſuis Collectaneis ad Vitra Antiqua, Præfationis pag. XIX.

[1] *Inſcr. Dom. cap.* VIII. 110.

(2) *Ovid. de A. A. lib.* 2. *verſ.* 239.

[3] *Obſerv. lib. II. cap.* 7. *pag.* 417.

(4) *Ibid. lib. I. cap.* 19. *pag.* 87.

[5] REFRIGERA CVM SPIRITA SANCTA, *poſitum pro* REFRIGERERIS CVM SPIRITVS SANCTOS: *neq; enim exquirere oportet legitimum illud,* CVM SPIRITIBVS SANCTIS, *eo tempore quo,* CVM QVEM *dicebatur, &* CVM EVM; *ut ſupra obſervatum* §. VI. *pag.* 30.
Quibus CVM QVEM, *addi debent, ad meliùs penitiùſque dignoſcendum loquēdi eo ſæculo morem, hæ etiam phraſes;* CVM QVAM BENE VIXI: *Fabrett. cap. I.* LIX. 31. CVM DELICIVM SVVM; *Id: cap. I.* 248. 44.

CVM

dium, & Dionis : qui proceſsêre, anno æræ Dionyſianæ ccxci : quare poſſim jure lapidem utrumque ſæculo eidem tertio attribuere.

Ad eandem *jam barbarizantis Vulgi conſuetudinem*, ut cum Reineſio (1) loquar, ſpectat πρόθεσις illa, ſeu præpoſitio literæ I Voci Spirito; unde EICΠΙΡΕΙΤΩ ſuum efformavit Epitaphiographus Severianus, & ſua illa, Ispirito, vel Ispirto, aut etiam Hispiriito, extulere lapides alii antiqui, quos laudavimus *pag.* 166. I namque, *vocabulis ab* SP, SC, ST, *vel duplice alia incipientibus, præponere ſæculis pariter ſequioribus conſuevêre*, ait idem Reineſius; & exemplis, ut ſolet, ex eruditionis ſuæ penu petitis confirmat. Quibus exemplis alia addit Cl. Senator Buonaroti, in ſuis Obſervatis ad Vitra Antiqua [2], Imaginem illuſtrans Proto-Martyris Stephani, cujus nomen ità ſculptum ab Artifice in Vitro eſt ; Istefanvs. Ex eodem barbaræ προθέσεως fonte ſunt illa, Istetit APud Nos, penes Boldettum [3]: Istercoria, & Iscribonivs, in titulis ab eodem relatis (4): ac ominoſum illud Istafanivs, e Cœmeterio Cyriacæ, apud eundem [5]: neq; minùs portentoſum iscolaticene, e Cœmeterio Lucinæ [6]: Adde iscalam [7] e Fabretti Inſcriptionibus; ispetem (8) e Donianis, & ispetem (9) e Reineſianis, ad

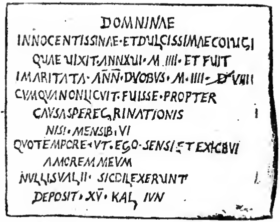
cvm Virginivm svvm: *Boldett. lib, II, cap.* xiii, *pag.* 491.
Cvm conivgem svam irenetem: *Id. lib. I. cap.* xiv. *pag.* 53.
Cvm Filivm svvm vrsvm; *Id. lib. II, cap.* v, *pag.* 389.
Cvm maritvm: *Id. lib. II, cap.* vi, *pag.* 411.
Cvm comparem svvm : *Id. lib. II, cap.* xix, *pag.* 582.
Cvm filias svas dvas: *In epitaphio Julianæ ſupra allato*, §. xiv. *pag.* 145.
Cvm birginias: *Fabrett. cap.* iv. 141. *pag.* 271.
Cvm berginivm svm : *Id., cap.* iv. 139. 271.
Poſt quæ, non mirabere dictum, Cvm spiritvs sanctos, *vel* cvm spirita sancta ; *phraſi quidem barbariuſculâ, ſed tamen piâ, & chriſtianâ; a qua non longè abeunt formulæ illæ, de quibus laudatus Boldettus*, lib. I. cap. xv. pag. 58. & lib. II. cap. vii, pag. 420. Cvivs anima cvm sanctos. digna inter sanctos. ΜΕΤΑ ΔΙΚΑΙΩΝ Η ΨΥΧΗ ΑΥΤΟΥ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ. ΕΙΣ. ΤΟΠΟΝ ΑΓΙΩΝ. *Ubi (ut & hoc ἐν παρόδῳ, timidè quamvis, obſervem) dico; celeberrimam formulâ*, Cvm spirita sancta acceptvm evmte abeatis innocinem, *quæ eſt in Leopardi Epitaphio, ex Cœmeterio Caſtuli* (apud Fabr. Inſcr. cap. viii. lxi. pag. 574,) *quæque a Cl. Mabillonio, in ſuo Itinerario Italico*, Manifeſtus de Confirmatione locus *eſt credita; Fabretto verò ipſi viſa eſt*, Manifeſtus potiùs de Baptiſmo locus; *neq; de Baptiſmo, neque de Confirmatione videri* manifeſtò *loqui. Quis enim vetet*, τὰ Cvm spirita sancta, *de Eccleſia, ac Cœtu Sanctorum potiùs intelligere, quam de* Spiritu τοῦ ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΥ? *Ex dictis namq; ſenſus opportuniſſimus illius Epitaphii eſt*, Leopardvm. in. pacem. (*in Pace*) Cvm spirita sancta (Spiritus Sanctos, *Spiritibus Sanctis*) Acceptvm. evmte (*eumdem*) Abeatis Innocinem (*habeatis Innocentem*) *Niſi autem mihi ſtultè blandior, puto futurū fuiſſe, ut & VV. CC. ità explicarent, ſi laudatos Boldettianos lapides, tunc nondum refoſſos, videre potuiſſent.*

[1] *Syntagm. Inſcr. Claſſ.* xx. 328.
[2] *Oſſ. alla Tav.* xvii. *Fig.* 1. *p.* 112.
[3] *Oſſ. ſu'Cimiterj lib. II. cap.* vi. *pag.* 407.
[4] *Lib. eod. c.* xiii, *p.* 490, & 492.
[5] *Lib. I. cap.* xiv. 54.
(6) *Id. lib. II. cap.* v. *pag.* 389.
(7) *Inſc. Dom. c.* viii. xxvi. *p.* 556.
[8] *Inſcr. ant. Claſſ.* xv. 3. *pag.* 437.
[9] *Synt. Inſc. Claſ.* xx. 328. *p.* 973.

Digitized by Google

ad Feminam notandam, cui SPEI nomen eſſet; ISTABILIONEM [1] e Boldettianis; atque alia μύρια. Non unus enim, vel alter, apud Veteres Quadratarius ita ISCRIPSIT [2]; cum frequens ſit in priſcis lapidibus obſervare morem Artificum, qui ſic ISCRIPSERVNT [3].

Neq; fo'is verbis a duplici conſonante incipientibus, literam I aliquando præpoſuere ſæculis deterioribus; verùm etiam Vocabulis aliis. Sic, in lapide inedito Muſei Kircheriani, legi Mulierem IMARITATAM. Inventus fuerat lapis in S. Saturnini Cœmeterio; anno MDCCXXII; dignuſque mihi viſus, quem diligenter expreſſum hîc exhiberem, imitatâ characterum formâ, & cacographiâ.

Et hæc quidem in ipſo cortice Verbi ISPIRITO ſiſtentibus conſideranda veniunt; quæ, ut diximus, neque difficilia ſunt, neque longè petenda. Id modò examinandum eſt; quo pacto cum ſenſibus aliis, expreſſis in epitaphio, cohæreat repentina illa, ac inexpectata prorſus apoſtrophe. Quem en'm, non dico latinum, ſed humanum ſenſum faciunt hæ clauſulæ: LEVCE FILIÆ SEVERÆ MEMORIAM POSVIT ET SPIRITVI SANCTO TVO? Duo ſunt autem, quæ ad nodum hunc enodandum mihi modò ſuccurrunt; quæque non inutilia arbitror, donec potiora detegantur. Aliud quidem eſt, converti ibi a Matre LEVCETE ſermonem ad Martyra ipſam SEVERAM, quam CARISSIMAM tenerâ appellatione dixerat; eamque SPIRITVS SANCTI nomine nuncupari, tum propter Vitæ Innocentiam, morumque ſimplicitatem, tum verò etiam propter conſumatum ſtrenuè Martyrium. Erit igitur ſenſus: LEVCES FILIÆ SEVERÆ CARISSIMÆ POSVIT: TIBI, *inquam, ego Mater poſui, o* SPIRITVS *innocens, ac* SANCTE, *qui benè meruiſti reddi tibi, qualemcumque demum, honorem hunc*. Is autem qui, imperitâ LEVCE dictante, voluit hæc omnia intra Lapidis anguſtias exſcribere, neque fuit admodùm de nexu & methodo loquendi ſollicitus: neq; ſolerter ſelegit quæ omitteret, quæve ſcriberet.

Danda in his aliqua ſunt ſæculi ignorantiæ, Mulierum imperitiæ, exter-

[1] *Off. lib. II. cap.* VIII. 431.
[2] *Fab. Inſcr. pag.* 113. *c. II.* 282.
(3) *Bold. Off. lib. II. cap.* VI. *p.* 409.

externorum peregrinitati. Danda quædam amori materno. Amantes autem, pariter ac Pueros, trunco atque imperfecto ſermone uti ſolere, prudenter notavit Servius [1]; & e Servio Bonarrotus (2). Dandum aliquid ejus gaudio, propter relatam a Filia Martyre adeò inſignem Victoriam. Quotus autem quiſq; in gaudio ingenti tam eſt ſui compos, ut ad normam exactiſſimam ſenſa animi, & voces dimetiatur? Dandum denique aliquid Matris trepidationi, ob perſequentium furorem nondum ſatiatum, aliquid dolori ob raptam morte cruentâ Filiam, aliquid ſollicitudini, aliquid ſpei: *Foris pugnæ, intus timores* (3). In hoc affectuum tumultuantium motu, mirum profectò non eſt, ſi non tam benè cohærere videantur Inſcriptionis clauſulæ, lapidi commendatæ [4]; quarum vim ut quis intelligat, ſejungere eas non oportet ab adjunctis loci, temporis, ac perſonæ, quæ Epitaphium poſuit.

Cohærent etiam ſatis, ſi conſideretur mos eorum temporum, quibus conſuevêre epitaphia ſæpè concludi, converſa ad ipſum Defunctum Oratione. Frequens hoc eſt in Ethnicorum ſepulcralibus elogiis [5], quæ allocutione ad ipſum Defunctum habitâ ſæpè abſolvuntur; ut inter formulas ſolennes ſepulcrorum tranſierit illud VALE (6); cui fingitur ſe-

(1) *Ad primum Æneid. num.* 70.

(2) *Oſſerv. su' Vetri pag ....*

(3) *Secundâ ad Corinth.* 7. 5.

(4) *Neq; ſolius Epitaphii Severiani eſt hæc* ἀσυνταξία, *quam crebrò legere eſt in Epitaphiis, præſertim Chriſtianorum: Quid enim (ut huc exemplum unum afferamus ex Boldetto,* Obſerv. lib. II. cap. VII, pag. 419.) *cohærens minùs, quàm titulus ille in Cyriacæ Cæmeterio:* ANIMA. DVLCIS. INCOMPARABILI. FILIO. QVI. VIXIT. ANNIS, XVII. NON. MERITVS. VITA. REDDIT. IN. PACE. DOMINI? *Orditur ab affectu, quo defunctum Filium alloquitur,* ANIMA. DVLCIS; *neq; tamen reminiſcitur* Animam *ità* Dulcem *proprio nomine compellare; eo neglectu, quem obſervabamus ſupra,* pag. 105. *& ſeq. Sequitur inconnexa narratio de meritis, atque ætate Filii:* INCOMPARABILI. FILIO. QVI. VIXIT. ANNIS. XVII. *Quid hoc ad illud ſuperiùs* ANIMA DVLCIS? *Quid tandem ſit* FILIO *huic* INCOMPARABILI? *Uter ex Parĕtibus illum alloquitur? Uterque ne, an alteruter? Nihil ex his. Sed neq; hîc nobis narratur, quo nomine appellaretur Filius tam dulcis. Additur* NON MERITVS; *phraſi etiam ab Ethnicis uſitatâ: Apud Fabrettum,* cap. III, Inſcr. 626, AEL. FELICIANVS. AELIAE. ROMANAE. FILIAE. PATER. NON. MERENTI. FECIT. *Videtur itaque idem ſignificare ac* ANTE. DIEM. RAPTVS. *Similem habet vim ea phraſis in ſepulcro Cyrii Infantis, apud Gorium;* Inſcr. Etrur. Tom. I, pag. 63: FECIT. NICE. MATER. PIENTISSIMO. NON. MERENTI. *Hinc patet ſenſus hujus phraſeos, etiam in alio lapide Chriſtiano, apud Boldettum,* lib. II. cap. V. pag. 380.: INNOCENTISSIMAE. ANIMAE. NON. MERENTI. PETRONIAE. *Subaudiamus igitur* [illegible], NON *fuiſſe* MERITVM *tam præcocem mortem. Pergit lapis:* VITA. REDDIT; *ſcilicet* VITAM. REDDIDIT. IN. PACE. DOMINI. *Appoſuiſſet ſaltem quo die, quove anno Vita tam pretioſa reddita fuerit. Sed in ſaxo de his ne* γρῦ *quidem. Hujuſmodi autem Epitaphia, in quibus formulæ appoſitæ ſunt, veluti lapides ſinè calce, multa invenies, apud Ethnicos, & apud Chriſtianos.*

(5) *Videatur Sponius in Miſcellan. Eruditæ Antiquit.* Sect. X. 331, *& ſequent; ac Fabrettus, Inſcr. cap. III. pag.* 222.

[6] *Titulus Ethnicus, quem vidi apud D. Franciſcum Ficoroni, hâc ſalutatione contentus, nihil aliud habebat.*

pultus reſpondere ET TV. Hinc eſt etiam, quòd tam ſæpè claudantur Epitaphia Ethnicorum apprecatione illa vulgari, SIT. TIBI. TERRA. LEVIS. Neque diverſus fuit Chriſtianorum uſus, quibus pietas, & religio major in formulis, ad ſuos poſtremùm conſalutandos, quos compoſuiſſent. Poterit hoc facilè obſervari in iis Inſcriptionibus, quas edidere Collectores monumentorum Cœmeterialium. Ego pauculas afferam, hac apoſtrophe notabiles, ex iis quas nondum editas credo:

(1)

ΑΥΡ ❦ ΑΝΤΙΟΧЄΙΗ
CωΦΡΟΝΙ ❦ ΧΑΙΡЄ
CΥΜΒΙω ❦ ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ
ΑΥΡΗΛΙΟC ❦ ЄΥΜЄΝΙΑΝΟC ❦
ΕΡωCΟ

Eam

ΓΛΥΚωΝ
ΧΑΙΡЄ

Scilicet. GLYCON VALE; quemadmodùm in Muſeo Strozziorum, ad Montem Hugonis, propè Florentiam, ſalutatur in titulo Hermes ſepultus. Adi Gorium, Inſ. Etrur. Tom. I. pag. 418. Monent me verò opportunè ſolennia iſta ΧΑΙΡΕ, ut & aliud Græcum Epitaphium afferam, ſimili ſalutatione concluſum, quod eſt hic, in Muſeo Collegii Panormitani Societatis Jeſu, ſub Toreumate Navis, quam duo Juvenes nudi, ac mæſti, ſedentes in litore, mox aſcenſuri videntur. Eſt autem facilè Navis illa Stygii Portitoris, qui

—— ratem conto ſubigit, veliſq; miniſtrat,
Et ferrugineâ ſubvectat corpora cymba,
Jam ſenior.

Subſcriptum autem eſt.

ΚΙΣΣΟΣ ΚΑΙ ΤΡΥΦΩΝ ΟΙ ΞΙΚΑΔΙΟΥ
ΤΑΛΑΙΠΩΡΟΙ ΚΑΙ ΑΩΡΟΙ ΧΡΗΣΤΩ
ΧΑΙΡΕΤΕ

Habet hoc Epitaphium (inter Antiquas Tabulas Siciliæ &c. num. 206,) Georgius Gualtherius. Verùm, ex lapide trito ſatis non fuit a Viro doctiſſimo tam exactè ſcriptum quàm ingenioſè ſuppletum; quod collatione patebit. Verterem,

Ciſſus & Tryphon, Xicadii filii
Infelices & Neglecti: Boni
Valete.

[1] *Inveni Epitaphiũ hoc inter Cæmeterialia, quare Chriſtianis annumero. Cæterum nihil habet, unde Chriſtianum credi poſſit. Explicandum eſt:*

Aureliæ Antiochiæ
Prudenti. Ave.
Conjugi dulciſſimæ.
Aurelius Eumenianus.
Vale.

Ubi Catullianum illud libet agnoſcere, 102.

Atque in perpetuum Frater Ave,
atque Vale.

Eam vidi, & exſcripſi ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim; quò ſimul cum multis Tabulis Cœmeterialibus allata fuerat, juſſu D. Canonici Marci Antonii Boldetti, ad inſignis illius Baſilicæ ornatum. Ibi etiam hanc, quæ ſequitur, vidi; in quâ malè expreſſam illam affectuum pugnam, de qua loquebamur, obſervare poteris:

(1)

DEPOSSO · EIVS · VI · KAL·
IANVAR· FLORENTINVS·
QVI · ODVIT. DOLENS · ANIMO·
. FECIT · PAX · TECV

Quotieſcumque hoc ego Epitaphium lego, audire mihi Evangelicam illam Magdalenam videor, quæ Olitorem tum primùm apparentem alloquens, nullo ante nominato, ait, *Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum*. Eodem planè modò loquitur hæc inſcriptio, incipiens Deposso [1] eivs. De quo, rogo, ſer-

Y 2

[1] *Uſum abnormis hujus vocis neſcit Ill. Fabrettus (cap.* VIII. *pag.* 573.) *tribuat ne Idiotiſmo, an compendio literarum.* Ut primùm credam *ait*, facit ſæculi inſcientia. *Multis deinde exemplis illiteratum hunc uſum confirmat; quibus addi poteſt Inſcriptio hæc, recèns educta e Cœmeterio S. Urbani.*

AVXENTI DEPOSSO
IDVS ♄ FEB
BENEMERENTI COIVGI

Ex Cœmeterio eodem eductam fuiſſe arbitror, & eam, quæ ſequitur: Vidi namque illam in Vinea, ei Cœmeterio proximâ. Habet DEPOSTIONEM:

DEPOSTIO F L'ENI 3 PRID 5 IDS ; MARTIAS
QVIBIXIT ANNIS · XXXII

Cui DEPOSTIONI *ſimilis eſt hæc* REQVISIO, *pro* REQVIETIO; *e Lapide item Cœmeteriali, quem exſcripſi, ad S. Mariæ trans Tiberim:*

SCAEVIVS · CERVINVS · FECIT
SIBI DOMV REQVISIONE

ſermo ibi eſt? Neque nomen exprimitur, neq; ætas, neq; ſexus, neq; conſanguinitas: contentus eſt lapis (cæteroqui non diffractus) ſi dicat DEPOSSO, hoc eſt DEPOSITIO EIVS, qui ſcilicet clauditur in hoc loculo, fuit VI. KAL · IANVAR. Qui tumulum ponit FLORENTINVS ſe appellat QVI ODVIT [1]; qui ſcilicet CONTRA VOTVM, vel CONTRA MENTEM (ut lapides alii tum ethnici, tum chriſtiani clariùs loquuntur) extremum hoc officium ſuperſtes perſolvit. Id oſtendunt Voces quæ ſequuntur, DOLENS ANIMO FECIT. Concluditur inſcriptio, converſa ad Defunctum, ſivè ad Defunctam, Oratione apprecatoria, PAX TECV; eliſâ, ut ſepiſſimè ſolent antiqui lapides, ultimâ M (2). Ea verò formula frequens apud Chriſtianos fuit, atq; eſt etiamnum in Eccleſiaſticis officiis.

Eam, quæ ſequitur, Inſcriptionem vidi in prælonga Tabula marmorea, in Cœmeterio Sancti Hermetis, ubi ſepulcrum Martyris claudebat; indicante Martyrium quæ, de more, ad loculi caput adhærebat, phialâ vitreâ ſanguine tinctâ: Habebat verò lapis in parte averſa, epitaphium Alcinoorum duorum, & Alexandri, quod retuli §. XII, pag. 103.

FLORENTIO CARISSIMO
FLORENTIA ET APRIO
PARENTES FECERVNT
FLORENTI DVLCIS

In eodem Cœmeterio hanc exſcripſi, amotam a loculo, quem clauſerat:

sic
EVFROSINO
FILIO CARISSIMO
sic
VIXI M IIII TE IN PACE

Cujus Inſcriptionis poſtrema Verba, ſatis frequentia in Chriſtianis antiquiſſimorum Cœmeteriorum Inſcriptionibus (3), Liturgica procul dubio

bio

[1] *Vir doctus, cui hæc videnda commiſi, dubitabat, eum, cujus* DEPOSSO *facta eſt* VI KAL. IANVAR, *eſſe* FLORENTINUM. *Explicabat autem duos ultimos verſus ſic:* QVI ODVIT *ſcil,* Catechumenus QVI FLORENTINUM. AVDIVIT. DOLENS ANIMO. FECIT. *Certè* CATECHVMENI *,& erant, & dicebantur* AVDIENTES; *Tertulliano teſte*: de Pœnit. cap. VI. *Non appoſui autem Catechumenus hic nomen ſuum, quia nondum Chriſtianum nomen in Lavacro receperat; noluitq; profano nomine ſacram monumentum inceſtare. Ingenioſam profectò interpretationem, quam confirmare poſſis antiquo lapide; apud Gorium, Inſcr. Etrur. Tom. I. pag.* 288.

(2) *Recole obſervata* §. XIII *pag.* 112,

[3] *Vide Inſcr. Domeſt. Fabretti, capite* VIII. *pag.* 570. 571.

bio ſunt, & , ad arcani diſciplinam ſervandam, ſinè reliquis appoſitæ. Iis autem Defuncto precabantur, ut eum IN PACE ſuſciperet Chriſtus; quemadmodum in emortualibus precibus Romana conſuevit canere Eccleſia: SVSCIPIAT TE CHRISTVS, QVI VOCAVIT TE. Clariùs hoc exprimit Gaudentiæ Titulus, apud Fabrettum, *ibid.* GAVDENTIA SVSCIPEATVR IN PACE, & ſuprà allata [1] Luciferæ inſcriptio. Cæterum formulam deçurtatam legi in alio Lapide Cœmeterii ejuſdem.

APRO · TE · IN · PACE

In quo pariter verboſam invêni epigraphen, loculo adhærentem, a marito Uxori poſitam, quam in Epitaphii fine repentè alloquebatur. Illam ego inſcriptionem hic refero, cum iiſdem planè mendis, quæ ſunt in lapide, niſi quòd dividere neceſſe habebo verſus, appoſitis obelis, qui interruptam ſeriem oſtendant; cum præ paginæ anguſtia pingi per extenſum non poſſint.

sic
SEM · EVNOMIVS COCCIAE RVFINE COIVG I B M CVM QVE VIXI PM=
sic
=ANN XXI INCOMIARABILISQVEIVS TANTA ANIMOSITAS
AD VTILITATEM COMMVNEM TRAENDA IVCVMQVODDECE=
sic
=BAT FEMINA INQVOD TANTA PRECEM ABOLIM. EXHORTVS SVA
sic
VNVM EX VTERE EIVS SIMIMILEM QVE *sic* TENE=
=RE MIHI VALE IN PACE

Inſcriptio hæc longo indigeret commentario, ſeu veriùs Divinatione, ut aliqua ibi poſſent intelligi: nec tamen digna eſt quæ tanto opere explicetur.. SBM, in prima linea, SEMPRONIVM facilè indicat; facilè etiam SEMNVM [2]. Ter ſaltem mihi illud SEM occurrit, dum hujus Cœmeterii cuniculos perveſtigarem: Occurrit etiam non contractis notis, ſed expreſſis, in Epitaphio Cominiæ SEMNES, quam SEMNETEM dicebat lapis

[1] *Pag.* 167.

(2) *Ità explicavit eaſdem literas Ill. Blanchinus, in Præf. ad III. Tom. Anaſtaſii, pag.* XXIV. *Habes præterea* IGNATIUM SEMNUM, *in Fabrett. cap.* IX, *inſcr.* 226.

piſ ſuprà allatus, §. XVI. *pag.* 159. Ultimum illud monogramma [1], videtur legi poſſe, Locvs Reqvietis; vel fortaſſe meliùs Locvs Rvfine. Reliqua, obſcura quidem, ſed etiam inepta ſunt: Verùm in illis ipſis verboſis ineptiis morem vides, quem indicabam, convertendi ad ſepultam Uxorem, ſermonem qui eátenus de illa narraverat.

In hoc quod ſequitur lapidis cœmeterialis fragmento, quod eſt apud Jeſuitas, Romæ in Muſeo P. Kircheri, non ſepulta Puella ſolùm, ſed & ejus Virginitas, per Apoſtrophen enunciatur, & in pace, ſimul cum Defuncta Puella, recepta eſſe dicitur:

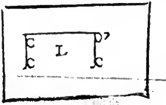
QVE VIXIT ANN XVI
MENSIBVS SEPTEM
DIES XVIIII TE IN PAC
E CVM VIRGINTATE *sic*
TVA

Addatur & hoc Fragmentum tabulæ Cœmeterialis, quod in Cœmeterio S. Hermetis exſcripſit Can. Marangoni:

ERENTI AGATHONICO
XIT ANN XXXXVIII · MENS · V
II TE IN PACE FRATER MINOR
FECIT

Ele-

[1] *Hujuſmodi monogrammata non rarò ſepulcris appoſita, ut pro ſigno eſſent poſteris ad loculum dignoſcendum, non ſemper facilia intellectu ſunt. Explica ſis monogrammata hæc, anno* 1732. *inventa in duabus Tabulis, e Cœmeterio Sancti Urbani.*

Vide de his monogrammatis Ill. Fabrettum, lib. VIII. *pag.* 584.

Elegantiſſimè autem adhibetur hæc Apoſtrophe in breviſſimo titulo Judaïco [1], duabus linguis conſcripto, qui eſt in operculo diffracto Sarcophagi marmorei, reperti ſecùs Viam Appiam, ſecundo ab Urbe Lapide, annis ab hinc duobus; quod operculum nunc in Muſeo eodem aſſervatur:

Characteres illi Barbari in Lapide poſt Palmæ ramum, Hebræi ſunt, non illi quidem a perita manu ſculpti; ſed quales ſcribi ſolebant ab hominibus, qui religione, non autem genere, Judæi eſſent; cujuſmodi erant Proſelyti Hel-

[1] *Judaïcam ut credam hanc inſcriptionem, potiùs quàm Chriſtianam, faciunt non ſolùm characteres Hebræi, ſed & tria illa Symbola; Cornu, Candelabri, & Palmæ, in Monumentis Judæorū frequenter expreſſa. Et candelabrum quidem, quod ferè ſemper ſepulcris ſuis appinxere Judæi, quemadmodum Boſius, ac Fabrettus obſervarunt, aliquando etiam in Chriſtianorum loculorum tabulis invenitur. Palma autem, proprium Judææ ſymbolum, ſæpè tamen in mortualibus Chriſtianorum lapidibus, aliquando etiam in Ethnicorum Epitaphiis ſculpta eſt. Cornu verò illud* ἐλαιόφορον, *tum ad Pontifices, tum verò etiam ad Reges ungendos, nonniſi in Monumentis Judaicis reperiri ſcio. Tria verò hæc ſymbola conjuncta in antiquarum paterarum ex Vitro fragmentis, Cl. Senatori Bonarroto perſuaſerunt, Judaicos fuiſſe calices illos vitreos, hujuſmodi Emblematis illuſtratos. Cæterùm; ſi quis putet, Cornu illud potuiſſe a Chriſtianis effingi ad ſignificandum,* ΧΡΙΣΤΟΝ, *ſivè* VNCTVM *Domini, non pugnabo, ut Synagogæ afferam lapidem, quem ſibi vindicare velit Eccleſia: Præſertim, cum in ipſo operculo expreſſæ ſint illæ larvæ, a quibus tolerandis maximè abhorruiſſet ſuperſtitio Judaïca. Cujuſvis tandem religionis hæc inſcriptio ſit, legi debet:*

HIC DORMIT FAVSTINA.

PAX

Scilicet, ILLI *vel* TIBI *ſit. Facilè autem hæc Inſcriptio non diſtabit ab ætate Antoninorum.*

Helleniſtæ, & Romani, ad quos FAVSTINA hæc ſpectaſſe videtur. Appellabant, appellantque Judæi, externum hoc, & peregrinum ſcribendi genus, *Saphardì*; quemadmodùm Hebraicè ſcientibus notiſſimum eſt. Debuiſſent verò a Quadratario notæ accuratiùs inſculpi; ſic, שלום. Tunc enim verò manifeſtum eſſet, eas legi oportere, SCIALOM, ideſt PAX; ſubaudi, TIBI. Quà Pacis apprecatione, e ſacris paginis deſumpta, proſequi conſuevêre Defunctos ſuos Judæi; ut ad inſcriptiones Judaïcas ab ſe relatas obſervat Fabrettus, nec ſemel [1]. Fuit enim apud Judæos uſitatiſſima[2] formula illa DORMITIONIS IN PACE, ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ, e Sacris libris deſumpta [3]; eamque expreſsè præſcribunt Ritus Judæorum in tumulandis Defunctis, quos latinos fecit Gilbertus Genebrardus. Apparet hoc & in ſequenti inſcriptione, quam excepi Romæ, e marmore, apud Marchionem Capponi, ſæpè laudatum; quamque hic adjungendam puto, tanquam πάρεργον eruditis placiturum; quibus jam quartum damnati populi monumentum in hac Diſſertatione appono.

[4]
ΕΝΘΑΔΕ ΧΕΙΤΑΙ ΠΑΝ
ΧΑΡΙΟΣ ΠΑΤΕΡ ΣΥΝΑ
[5] ΓΩΓΗΣ ΕΛΑΙΑΣ ΕΤΩ
Ν ΕΚΑΤΩΝ ΔΕΚΑ ΦΙΛΟ
ΛΑΟΣ ΦΙΛΕΝΤΟΛΟΣ
ΚΑΛΩΣ ΒΙΩΣΑΣ ΕΝ ΕΙΡ
ΗΝΗ Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ
ΑΥΤΟΥ

Sed, ut ad ea, quæ mihi præcipuè obſervanda erant, revertar; vides in allatis exemplis, morem ſatis frequentem fuiſſe, ut qui tabulam ſepulcralem ponebat, in Epitaphio ipſo ſermonem converteret ad Defunctum; cui uſui inhærens LVCIVS, dum SEVERÆ FILIÆ CARISSIMAE titulum POSVIT, eam inopinato alloquitur, dicens, ET· ESPIRITO · SANCTO· TVO.

Alterum verò quod mihi ſuccurrebat, ut ne incohærenter loqui vide-

(1) *Inſcr. Dom. cap.* V. XXXXIV, & *Cap.* VI. 101.

(2) *Severanus, Romæ Subterran. lib. II. cap. 22. pag.* 191: Il principio degli Epitaffj (*in Cœmeterio Judaico extra Portam Portuenſem*) quaſi ſempre era il medeſimo, in tal guiſa; ΕΝΘΑΔΕ ΚΙΤΕ ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ &c. *De hac verò Pacis annunciatione videatur Dilherr.* Farrag. rit. Sacror. & Sæcular. *in* Faſciculo *Crenii*; *Tom.* VIII. ad hiſtor. & Philolog. ſacr. *cap.* 25. *pag.* 187.

(3) IN PACE, *in idipſum*, DORMIAM, & REQVIESCAM. *Pſalm.* IV. ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ, ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ΚΟΙΜΗΘΗΣΟΜΑΙ, καὶ ὑπνώσω.

[4] *Hic* DORMIT *Panchavius. Pater Synagogæ Eleenſis: Annorum Centum, & decem, Amans populi, & Præceptorum. Qui pulchrè vixit: In* PACE REQVIETIO *ejus.*

(5) Ἐλαία *Stephano eſt Urbs Phœniciæ; inter Tyrum, & Sidonem.*

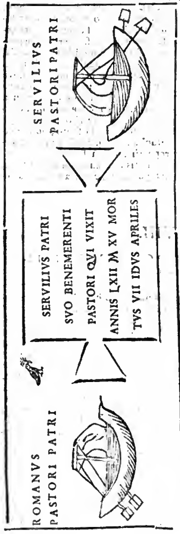
detetur Epitaphiographus, illud erat; non ſolùm SEVERAM Martyra depoſitam fuiſſe a Leucete; ſed & aliquem, prope illam, ejus Filiolum teneræ ætatis, quem uſitatâ (ut vidimus) phraſi, SPIRITVM SANCTVM appellaverit. Suſpiciones meas circa Heroidos hujus Matrimonium ſuprà expoſui, §. VI. *pag.* 28; eaſque non imprudentes fuiſſe, neque omninò contemnendas puto. Si autem, ex ibi diſputatis, nuptam facimus Severam; facilè erit deinde eam Matrem credere, & Infantem filium, propè eam a Leucete compoſitum, non inficiari. Utrùm verò reapſe, circa SEVERÆ loculum, puerile aliquod ſceleton depoſitum fuerit, quo poſſit conjectura iſta fulciri, αὐτόπτης ipſe obſervare non potui; neque enim tunc ad Cœmeterium acceſſi, cùm humo amotâ SEVERAE loculus inventus eſt. Sed neque ſtandum duxi iis, quæ Foſſores, iners genus hominum, interrogati narrarunt, ſcilicet cadaver ſe puerile, non procul a Severæ ſepulcro, detexiſſe. Sanè non inauditum eſt in Cœmeteriis, enunciari a lapidibus Defunctos, præſertim conſanguineos, licèt non ſemper eodem loculo contentos, ſed in ſepulcris proximis depoſitos. Id verò ſi in SEVERAE epitaphio factum diceremus; putaremuſque, unà cum Matre, aut propè illam, Filiolum aliquem Puerum compoſitum a Leucete; jam planum eſſet, apoſtrophen illam, ED ISPIRITO SANCTO TVO, ad SEVERÆ Filiolum, propè eam depoſitum, referri oportere. Quæ quidem, utpotè in partem utramque diſputabilia, dicta ſunto, non ut certa docentis, ſed ut conjectationes dubitantis; quas ideò tantùm appoſui, ne tacitus tranſilire viderer repentinam eam Epitaphii converſionem; de qua, quemadmodùm & de multis aliis antiquorum moribus, formuliſque loquendi, conjicere multa poſſumus, certa autem proferre non poſſumus.

§. XVIII.

DIVINATIO DE CHARACTERIBUS IN EPITAPHIO DELETIS.

ET hactenus quidem conjectorem egi: nunc verò hariolum agam oportet. Divinandum eſt enim, quid in characteribus iis ſcriptum fuerit, quos extritos videmus in verſu, qui ſubſequitur teneram, chriſtianamque formulam, ED ISPIRITO SANCTO TVO. Has autem harioli partes ut declinarem, neq; labori peperci, neque diligentiæ, cùm Romæ inſcriptionem ipſam autographon, ſemel iterumque conſulerem. Erat mecum ſæpè laudatus D. Canonicus Marangoni, vir gnarus, & rerum hujuſmodi ſcientiſſimus; qui etiam induſtriè, ac ſolerter adlaboravit, ſi fortè amiſſarum Notarum veſtigium aliquod rimaremur. Neq; tamen licuit ab inexorabili ſaxo omnia exſculpere. Profuit tantummodò guttulis minutiſſimis, quæque minio literarum manentium non officerent, leviter ſuperficiem irrorare: Sic enim quæ erant reſiduæ, quantumvis evaneſcentes, minii particulæ apparuerunt; ac certò certiùs deprehendimus primi characteris ductum eſſe hunc, ᴍ. Poſt eum, ſpatium duarum, aut ad ſummum, trium literarum, vix umbram retinet characteris ullius. Tum clariſſimè legitur TVA. Suſpicabar proinde ibi legendum, MORTVA, & conjecturæ favebat enunciata in vocibus ſequentibus ætas, quam Severa vixiſſet. Neque aberat conjectura deſumpta ab aliis epitaphiis Chriſtianis; in quibus omiſſa DEPOSITIONIS, & OBITUS communiori phraſi, Mors, ſuo nomine, *Mors* appellatur.

Ità namque eſt in Epitaphio Statiliæ Alexandræ Virginis, qnod referunt CC. VV. Bonarrotus (1), & Boldettus [2]. Dicitur enim ibi VIRGO MORTUA . . . . TUSCO . ET . ANULINO . CONS. Ita pariter in Epitaphio puellæ Gemellinæ, apud Boldettum [3], in quo dicitur, VIII. K. MAR. MOR. GEMELLINV. Ità in titulo Reſtitutæ, apud eundem (4), qui concluditur, MORT. IIII. NON. OCT. Ità etiam, apud eumdem [5], in epitaphio Sabbatii Pueri, qui eſt MORT. KAL. JANU. Ità alibi ſæpè. IN PACE MORENTI, inſcriptum eſt lapidi Pueri Jovii [6]. MORITUR . NON . FEB, leges in lapide Ceſonii Viventii apud Fabrettum [7]. Ut non ſemper expectanda ſit ab lapidibus Chriſtianis ſolennis illa formula emortualis, DEPOSITIONIS, vel DORMITIONIS; quam fruſtra requires in eo quod ſequitur Epitaphio, nuper eruto e Cæmeterio Sancti Urbani:

Putabam itaque, etiam in Epitaphio Severæ ſcriptam eſſe potuiſſe vocem MORTUA, quam characteres fugientes indicarent; Cum opportunè monuit D. Marangoni, lapidem humentem, non figuram τοῦ O, neq; τοῦ ω, ſed potiùs τοῦ A, ruditer elaboratam referre, ſic, A. Ità quidem etiam mihi ter quaterque lapidem conſideranti, ſub diverſo lucis aſpectu, eſt viſum. Certè tamen, id apparuit liquidò; ſecundam literam non eſſe O. Quæ verò poſt hanc ſequitur litera, vix ullius characteris umbram, vel poſt madorem aſperſionis, retinebat. Solùm ante literas TOVA, haſtula quædam apparuit; quaſi ſcriptum eſſet IIORA. In re adeò incertâ, conſulto nolui notas poſt primam ſequentes æri incidere; contentus ſi eæ exprimerentur, quæ maximè patebant, reliquarū verò locus indicaretur. Cæterùm, ſi vere eſt A ſecundo loco in hac voce, quemadmodum verosimile videtur, non alium magis commodum ſenſum faciunt illæ literæ, quàm ſi legantur MARTVRA, vel MARTORA, vel MARTVA,

[1] *Oſſervaz. ſopra i vetri, Prefaz.* p. XVIII.
[2] *Oſſervaz. ſopra i Cimiterj p.* 82.
[3] *Ibid. lib. II. cap.* IV. *pag.* 375.
[4] *Ibid. pag.* 317. [5]
[6] *Ibid. lib. II. cap.* VIII. *p.* 432.
[7] *Inſcr. Dom. cap.* VIII. 48. *p.* 554

TUA, quod corruptè poſitum ſit pro MARTYR, Archaiſmo non admodùm alieno ab Latinorum antiquorum pronuntiatione & ſcriptura [1]. Ità quidem ejus ætatis lapides loqui conſuevère. *Z*INNUM (ideſt Signum) LOCI. QVINTINI. ET. MARTURIÆ, refertur a Bonarroto [2], & a Boldetto [3]. MARTVRES· SIMPLICIVS. ET. FAUSTINUS: inſculptum erat arcæ Marmoreæ in Baſilica Liberiana, teſte Severano [4]. Quo eodem teſte [5], Lapis ex Cœmeterio Cyriacæ, habuit SANCTO MARTVRI· LAURENTIO· Sicuti apud Boldettum [6] lapis alius, ex eodem Cœmeterio, habet MARTURE FELICITATI. Titulus ante duos annos eductus e Cœmeterio SS. Proceſſi, & Martiniani [7] etiam γραμματικωτέρως [8] ſcriptum habet, MARTURORU:

PECORI DVLCIS ANIMA BENIT IN CIMITERO VII IDVS IVL· D·P POSTERA DIE
MARTVRORV

Et nomen quidem ΜΑΡΤΥΡΟΣ, pro nomine ΜΑΡΤΥΣ, non ità anomalum, aut barbarum eſſe, ut eliminari oporteat a lingua Græcorum, obſervavit Joannes Grammaticus in Technicis, qui illud Æolici moris eſſe docet: ait namque (quemadmodùm in Gloſſario, V. ΜΑΡΤΥΡΟΣ, ſcribit eruditiſſimus Du-Freſnius) Æoles, τὰς γενικὰς εἰς εὐθείας μετάγειν; ſcilicet, *Genitivus* Caſus *in rectos transferre*; afferque exemplum in hoc nomine, de quo loquimur, ΜΑΡΤΥΡΟΣ κλίνουσι τοῦ ΜΑΡΤΥΡΟΥ: ideſt, ΜΑΡΤΥΡΟΣ, Genitivum a ΜΑΡΤΥΡ, Nominativum factum, *declinant*, ei tribuendo Genitivum; τοῦ ΜΑΡΤΥΡΟΥ. Quo verbo æolico uſus (pergit du-Freſne) ut alios omittam, S. Baſilius in Epiſtola ad Chilonem; τῶν μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ.

Jam verò, ſemel poſito Recto maſculino ΜΑΡΤΥΡΟΣ, quæ Lex vetat inde deduci femininum ΜΑΡΤΥΡΑ? Nulla planè: ut proinde non ſit inter barbàra numerandum, quod in barbaro cæteroqui Felicitàtis epitaphio (de quo nuper diximus) MARTVRE ſcriptum fuerat, in dandi caſu. Adhibebant ſanè, tertio, atque inſequentibus ſæculis, tum MARTVRA, tum etiam MARTYRA, in recto muliebris generis [9], tam pro nomine proprio, quàm pro ſtrenuitatis titulo (10) En illud in lapide chriſtiano, qui eſt in Parthenone Puellarum Mendicantium, Romæ, ad ruinas Templi Pacis:

[1] *De qua vide Ill. Fabrett. Inſcr. pag.* 175.
[2] *Præfat. ad Vitra.*
[3] *Oſſerv. lib. II. cap.* VIII. *p.* 429.
(4) *Roma Sotterranea lib. II. cap.* XVIII. *pag.* 170.
(5) *Ibid. lib. III. cap.* XLI. 394.
[6] *Lib. 2. cap.* VIII. *pag.* 431.
[7] *Adhæſit autem loculo, qui Vaſculo vitreo cruento ſignabatur.*
(8) *Hæreo, utrùm legere oporteat illud* MARTVRORV *poſt Verbum* CIMITERO; *an potiùs poſt illa, Depoſitus* POSTERA DIE. *Utrobique opportunè ſitū.*
(9) *Quà ratione etiam* TURTURA *invenies, in titulo ſepulcrali, apud Boldett. lib. II. cap* XVIII, *pag.* 544.
(10) *Quam in partem uſurpatum ſit nomen* MARTYR

[1] MARTVRA QVI VIXIT
ANNISOCTOETMENSIS
[2] ÇIIIXA C SEI
SEPTEBENEMERINTI
IN PACE ☧

Habeo præterea, nullas mihi Clusio, inſcriptiones, ſæculi poſt natum Chriſtum octavi; politas nimirùm tempore Regis Liutprandi: eæ autem videntur eſſe e Templo, dicto a Sancta Muſtiola, Matrona ac Martyre; quæ ibi non ſemel MARTYRA CHRISTI appellatur. Utinam, qui eas transcripſit pius Presbyter, peritior fuiſſet in arte epigraphica; & perfectè imitatus eſſet, tum characterum barbarizantium figuram, tum verſuum diſtinctiones. Non erit tamen, ut arbitror, ingratum curioſis; ſi eas hìc retulerim, quales apud me ſunt. Edidit quidem illas Ughellius (3); & ex Ughellio P. Joannes Baptiſta Sollerius (4): Utrobique tamen parùm diligenter expreſſæ prodiere. Exactiùs fortaſſe illas dabit Cl. Gorius, in ſecundo Tomo Inſcriptionum antiquarum, quæ reperiuntur in Etruria. Interim tamen, eas a me quales quales [5] Lector accipiat. .✠ XPE

TYR *in hoc Chriſtiano titulo, qui erutus eſt, anno* MDCCXVIII, *e Cœmeterio Priſcillæ ad Pontem Salarium, non facilè dixeris:*

Fortè namque homini appoſitus fuerit cui nomen MARTYRIO: *fortè autem etiam militi alicui ſtrenuo, qui prælium Domini præliatus fuerit, cujus tamen nomen Chriſtiani ſepelientes ignoraverint.*

[1] QVI VIXIT, *facilè ſcriptum fuerit pro,* QVE VIXIT: *ſicut infra* MENSIS, & BENEMERINTI, *pro* MENSES, BENEMERENTI.

(2) ÇIII XA C SEI SEPTE, *Tautologia eſt, ut reor, quadratarii ſcribere neſcientis* NONO KAL. SEPTEMBRIS.

(3) *In Italia Sacra, ubi de Epiſcop. Cluſinis, Tom. III.*

(4) *In Actis SS. Tom. primo Julii, pag. 639. Comment. prævio ad Acta S. Muſtiolæ.*

[5] *Prima ex his Inſcriptio, paucis immutatis, aliquibus additis, in alio lapide Templi ejuſdem reperitur: ubi non ſunt inſculptæ in margine Notæ,* CLUSIO DICIT.

XPE, FABE, BOTIS, GREGORIO, ETAVSTRE CONDEDOCIS.
QVOD, MVSTHIOLE, OBTVLERVNT, MARTIRE, XIT.
HOC, TEGMEN, CIBVRII, SVBLATA, BETVSTAS.
QVE MELIORE CVLTV, NOVILIORE, REDIT
CEDAT. NOVITATI, DIRVT ANTIQVTAS LIGNI.
PVLCHRIVS, ECCE. MICAT, NITENTI MARMORIS DECVS

Digitized by Google

C ✠ XPE FABE VOTIS GREGORIO ET AVSTRE CONDEDOCIS
L QVOD MVSTIOLE OPTVLERVNT MARTIRE XPI ▾ [1]
V HOC TEGMEN CIBVRII SVBLATA VETVSTAS
S QVE MELIOR E CVLTV NOVILIORE REDIT ▾
I CEDAT NOVITATI DIRVTI ANTIQVITAS LIGNI ▾
O PVLCHRIVS ECCE MICAT NITENTES MARMORIS DECVS ▾
D O MVSTOLE MERITV BENRANDAQVE FEDIS
I ROSEIS VIRGINEIS CROCEIS AMORE PARATVS
C NOVILIOR PROSAPIA QVI ET DE CLAVDII PROLEN. ▾ r.
I CVIVS AVLE MOENIA A FVNDAMENTIS DICAVIT ▾
T GREGORIVS ARMIPOTENS ET ROBVSTISSIMVS DO ▾

Al'a.

QVOD, CACVMEN CVLMENIS, FACIVNDVM CVRAVIT. ❦
O MVSTIOLE, MERITVM, VENERAVILI, POLLET. ❦
ROSEIS, VIRGINEVM, CROCES AMORE DARATVM ❦
CVIVS, AVLE MOENIA, A, FVNDAMENTIS DICAVIT.
PRISTINA SVBLATA INNOVAVIT, POTESTAS ❦
TEMPORIBVS, D N, LVITPRANDI, CATHOLICI REGIS.
EXACTIS, TRIBVS, LVSTRIBVS, ET ARISTIS, DVOBVS.
ARCADI, PRAESOLI, TEMPORE RESTITVTA EST AVLA.
MVLTA, PER INNVMERVS COMPLEXA MODICO. VERSV
GREGORIO, CRISTICOLE CONPLEVIT IVSSA MON.

(1) CIBURIUM *pro* CIBORIO, *quo nomine apud Scriptores Eccleſiaſticos dicitur tegumentum, & umbraculum Altaris, quod Columnis quatuor attollebatur. Videatur Ciampinus*, Veter. Moniment. tom. primo, pag. 180. & *Du-Freſnius* in Gloſſar. Latinit. *V.* CIBORIUM.

[2] *Fortiſſima Matrona Muſtiola*, CLAUDII Gotthici *Imperatoris* CONSOBRINA *fuiſſe dicitur in Actis admodùm antiquis, ac ſinceris, quæ Surius, & Sollerius referunt.*

[3] AVLA *pro Baſilica, & Eccleſia uſitatum quarto ſæculo nomen. In*

Mu-

Alia verò inſcriptio, ibidem locata, in qua MARTYRA appellatur, in recto mulicbris generis Sancta Muſtiola, hæc eſt:

NOBILIS VASTA NITENS REDIVIVA AN FABRICA TEMPLI.
REGIA PROGENIES ORNARVNT CVLMINA PVLCHRE.
FVLGIDVS VITA PIVS GREGORIVS APTVS VBIQVE.
HOC OPVS PATRARVNT LIVTPRANDI TEMPORE REGIS.
TRAMITE SAT RECTO ARCADI POLLIT IN ALTO.
MVSTIOLA PRAEVEAT TV POST GAVDIA ILLIS.
CELSVS VBIQVE SVIS CONCEDAT PROSPERA VOTIS.
MOX DABITVR PLACIDE SI NIL DVBITARIT OBERRANS.
MARTYRA SISEBVTI SIS MEMOR ALMA MISELLI. ✠

Sed hiſce MARTYRA illud longè vetuſtius, quod apud Fabrettum (2) legitur, e Vitro antiquo: MARIVRA EPECTETE VIVARIS: & illa etiam, antiquiora, quæ ſunt in libro Sacramentali Romanæ Eccleſiæ, qui Gelaſio primo tribuitur, editusque habetur a Ven. Card. Thomaſio, ub nomine Joſephi Cari. Ibi enim habetur lib. II. *Sanctæ* MARTYRÆ *tuæ Cæciliæ*; *Sanctæ Julianæ* MARTYRÆ *tuæ*; *Beatæ Agathæ* MARTYRÆ *tuæ*; *Sanctæ Felicitatis* MARTYRÆ *tuæ* &c. Similia leguntur in Miſſali Gothico, quod edidit Mabillonius, *lib. III. de Liturg. Gallican. pag.* 216; & alibi.

Nihil itaque diceremus ab antiquorum ſæculorum ſermone alienum, ſi obſcuras illas, & obliteratas notas in Epitaphio SEVERÆ, ſuppleto charactere uno legeremus MARTORA, vel MAPTOYA. Præſertim cum jam, ab ipſo æræ Chriſtianæ ſæculo quarto, appareat in ſaxis figura literæ R, ità ſcripta, ut Y Vocalem quodammodò referat, quod in Gaudentiæ epitaphio [3] videri poteſt.
Additur, ad ità legendum, indicium adeò luculentum Martyrii a SEVERA tolerati; Calix nimirum ille cruentus, de quo ſupra locuti ſumus, §. I, *pag.* 3; & §; II, *pag.* 8. & §. VI. *pag.* 31; ut proinde imprudens conjector cenſendus non ſit, qui de Martyrio characteres illos intelligat.

Sed ſivè MARTYRA quis ibi malit, ſivè MORTUA, parùm ſolicitor: neque ulla mihi cura oboritur ex eo, quod in lapide videatur eſſe, NOTA. Didici nimirum longâ multorum lapidum obſervatione [4] non eſſe in omni-

Muſivis Baſilicæ S. Pauli Viâ Oſtienſi.
THEODOSIVS COEPIT PERFECIT HONORIVS AVLAM
DOCTORIS MVNDI SACRATAM CORPORE PAVLI.

(1) ARCADIUS *hic fuerit fortè Epiſcopus Cluſinus. Sanè in ea Inſcriptione, quam in Notis attulimus dicitur* PRÆSUL.

[2] *Inſcript: Dom. cap.* VIII. *p.* 595.

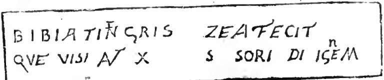
[3] *Apud Bouarrot. Præſ. ad Vitra antiqua pag.* XVI.

[4] *Senſit hoc etiam Clariſſ. Fabrettus; qui proinde ſic, cap.* VIII. *Inſcript. pag.* 587. Non eſſe operæ pretium duco in critica emendatione ſcripturæ immorari &c.

omnibus omninò lineis, ac ductibus antiquarum inſcriptionum ſiſtendum, cùm de monumentis barbarè ſcriptis agitur, quæ & neceſſariis deficiunt, & ſuperfluis abundant. Legat mihi, qui poterit, eum qui ſequitur Chriſtianum titulum, e Muſeo P. Kircheri, ſed ſimul religioſe obſervet characterum figuram:

Eâ tamen neglectâ, lapis facilè legitur; REDEMPTA: & niſi fallor, ne unam quidem guttulam inde extundet opportuni ſenſûs, quicumque aliter legerit. Idem dic de chriſtiano hoc lapide, in eodem Muſeo, qui Crucem figet volenti ſingulas notas attentè conſiderare, quas accurate expreſſas do; ut divinet, qui volet, ſenſum illarum.

Memini multas interpretationes Romæ ab eruditis viris huic lapidi datas. P. Alexander Lesleo S. J. diſpertitò in duos veluti laterculos titulo, putabat legi debere;

[1] VIVIA TIGRIS | ZEA FECIT
QVÆ VIXIT ANNIS X. | SORORI DIGNISSIMÆ,

vel DIGNÆ MERENTI. P. Joſeph Hieronymus Lagomarſini, S. J. Vir gnarus in Antiquitatibus, & latinarum græcarumque literarum ſcientiſſimus, arbitrabatur legendum:

VIVAT IN CHRISTO | LEA FECIT
QVÆ VIXIT ANN. X. | SORORI DIGNÆ MEMORIAM.

Secundum laterculum vir doctus ità interpretabatur:

EA FECIT
SORTEM CHRISTI DEI IN IGNEM.

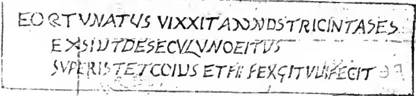
Sumito quidlibet: ſemper tamen ab appictis characteribus digredi neceſſe erit.

Eâdem autem ratione loquendum de tribus hiſce barbaris inſcriptionibus, quas hic per Saturam addo:

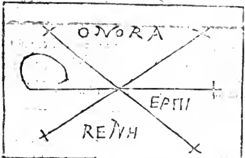
EO-

[1] TIGRIDIS *nomen uſitatum fuiſſe apud Chriſtianas Feminas, & lapides antiqui docent; & ſupra allata inſcriptio Tettiæ Tigridis* §. XIV. *pag.* 133. *De ferinis autem apud Chriſtianas nominibus*, LEA, VRSA, VRSVLA, ASELLA, TIGRIDE, PORCELLA &c. *quædam addi poſſent obſervatis a Fabretto cap.* VIII. *Inſcr. p.* 586.

I.

II.

III.

Primam vidi in Cœmeterio Sancti Hermetis, unde Muſeo Kircheriano acquiſita fuit. Priores duos verſus facilè leges, aliqua ſupplendo: *Fortunatus vixit annos triginta ſex: Exivit de Sæculo Neophytus.* Tertium verò, niſi omnia turbes, non intelliges. Videtur tamen ſenſus eſſe h c: SVPERSTES CONIUX, ET FILII SEX, TITULUM FECIT; niſi etiam fortaſſe ultima melius legantur, SITV VI (ideſt *Sexto*) FECIT; Secundam vidi prope Peruſium, in Villa Comitis d'Oddi, ad Sanctum Herminium. Ne Œdipus quidem eam intelliget, ſi cogatur characteribus ab ea expreſſis penitus adhærere: neque tamen abibit a vero, ſi quis legat; HONORIA, vel HONORATVS EN HIRENE; ſcilicet IN PACE; ità ut τὸ EP ſecundi verſûs legatur pro EN; τὸ autem ΠΙ legatur HI. Quid ſi ibi dictum ſit, mixtis Græcorum, ac Latinorum notis (quod fieri conſueviſſe ſupra vidimus) HONORATO E*piſcopo* Π*oſuit* IRENE*us*? Qui hæc, ſanè audaciuſcula, non probat, potiora comminiſcatur. In tertio verò epigrammate pudens fateor, nullum omninò me ſenſum; ne remotiſſimum quidem aſſequi

qui. Extant hi characteres, eâdem quâ exhibentur magnitudine, ſculpti in ſigillo æneo, quod inventum paucis ab hinc annis, apud Thermenſes Himeræos, acquiſitum fuit Muſeo Collegii Panormitani Societatis Jeſu, a P. Ignatio Salnitro, præcipuo ejus Muſei auctore. Poſitum pro operculo fuerat ſigillum hoc Vaſculo fictili, pleno numulis æreis, quarti plerumque ſæculi. Nemo adhuc, quod ſciam, tam felix fuit, ut ejus notas aſſequi, atque interpretari potuerit: neque aſſequetur puto quiſquam, niſi audacter ibi legat, quæ ſcribi fortaſſe ibi debuere, ſed reapſe ſcripta non ſunt. Quæ idcirco allata volui, ne quis mihi tanquam crimen appingat, quòd dixerim: legi debere in Severiano Epitaphio audacter TOVA, licèt ibi character non videatur T eſſe, ſed potiùs Π. Quæ autem de notis reliquis numeralibus conjici utcumq; poterant, prælibata jam ſunt §. VI. *pag.* 35.

§. XIX.

EXPENDVNTVR BARBARA VOCABULA

ANNOTΩPΩM. MHCΩPΩN. ΔΕΟΤΡΩΝ.

SUavius quidem argumentum animadverſionibus hiſce optandum fuiſſet jam ad portum appropinquantibus; verùm, hiſpidis nos, atq; incomptis vocabulis onuſtos, epitaphium dimittit; Annos, Menſes, & Dies exprimens, Verbis grammaticum ſtomachum moventibus, ANNVOPOM, MESORON, DEVPON. Et ea quidem paucula, & inſulſa, quæ in primo Vocabulo ANNOTΩPΩM obſervari poterant, jam expendimus, ubi de importuna Diphthongis ſede attributa loquebamur, §. XIV; *pag.* 126; atque ubi SEVERÆ Martyris ætatem examinabamus, §. VI, *pag.* 35. Poſſent ibi dictis multa hic addi barbararum terminationum exempla, quibus ſæpiſſimè deformatus invenitur caſus patrius hujus nominis, numero multitudinis. Sed ego in re obvia, neque utili, unico tantùm contentus ero chriſtiano titulo, quem vidi Romæ, in horto Puellarum Mendicantium, ubi ANORO ſcriptum leges, pro ANNORVM.

(1)

MARCELVS
VIII KSENAR
ASANOROX

A 2 Quæ-

[1] VI·I I. Kalendas Januarias: *Sic enim legere oportet illud* SENARAS, *ſeu* ǴENARAS. *Sæpè ſcilicet in antiquis, præſertim Chriſtianorum, ſaxis,* J *conſona abiit in* Ǵ; *ut obſervavit jam Bonarrotus, in* Vitris antiquis, *pagg.* 53, & 54. *Quâ e\[x\] animadverſione fax prælucet intelligendo obſcuro epitaphio illi, quod in S. Agnetis Cæmeterio, invênit Cl. Boldettus, ac refert lib. II cap.* VI, *pag.* 406:

CA-

Quædam etiam obſervavimus (*pag.* 36.) ad vocem ΔΕΒΡΩΝ ; quam fortaſſe ſcribere voluit epitaphiographus, ΔΕΙΕΡΩΝ ; ſed ſecundo, ac tertio charactere in unum monogramma imperitè conflatis, vel ΔΕΧΡΩΝ pinxit, vel ΔΕΒΡΩΝ, quod accuratiùs inſpicientibus in lapide apparet. Simile DIBRO ſæpe vidimus in ſaxis, quæ laudavimus, e Cœmeteriorum monumentis. Solùm igitur paucula quedam dicenda ſuperſunt, circa infelix illud, ΜΗΣΩΡΩΝ, ſeù MESORON, pro MENSIUM. Neque tamen in hac tam parum latina caſûs inflexione improbrandum eſt Scriptori epitaphii, quaſi ſolus eâ ætate latinè neſcierit; cùm ex benè multis lapidibus Chriſtianis, a Boldetto inventis, eruatur, non alium eo ſæculo fuiſſe plebis Romanæ univerſæ loquendi Genium.

ANNORO OCTO MENSORUM DECE, eſt in Epitaphio Quinti Pueri [1]. MESORO DUORO ET DIERO &c. eſt in lapide Patricii, & Paſchaſii [2]: MENSORUM IIII DIORUM XII, leges in Epitaphio Quartinæ [3]: MENSOR XI, appoſuerunt titulo Filii, quem non nominarunt (niſi fortè ejus nomen ſit FELIX) Abaſcantion, & Dionyſa Parentes [4]. Elegantiùs in Tabula ſepulcrali pueri Tauri [5]; RECESSIT DE SÆCULO .... ANNI UNIUS MENSORUM TRES; & alibi invenitur [6], MARIIUS ANNORUM IIII ET MESORUM VII.

Neque ſoli Chriſtiani tam lutulento ſermone utebantur. Narrat enim Ill. Fabrettus [7] inventam Urnulam cinerariam Ethnicorum in Villa Corſina; in qua, permiſtis characteribus Græcorum, & Latinorum, dicitur Atinia Procula vixiſſe [8] ANOS. LA. IIT. MIISORU. QVATOR. Neque minùs barbarum eſt illud VERSORVM, quod in duabus inſcriptionibus, apud eundem Fabrettum videndis, reperitur [9]; neque illud PONTIFICORUM, quod ex antiquo ethnico lapide, refert idem (10). Quid de prodigioſo illo PARENTORUM, quod eſt Romæ in Urnula, penes D. Baronem Mantica: HIC

ΓΑΖΑΙΒ ΚΑΛΖΟΝΙΩΝ ΔΩΡΜΤ ΙΝΤΤΑ

ΚΕΦΙΑΙΑ. ΙΑΙ

Is namque Titulus, corrigendus mihi, ac dividendus videtur: ΓΑΖΑ. Β ΚΑΛ ΙΟΥΝΙΩΝ ΔΩΡΜΙΤ. ΙΝ ΠΑΚΕ. ΦΙΛΙΑΙ. *Neque video lectionem, atque interpretationem aliam tolerabilem hujus barbari tituli, ſi tibi hæc non placeat; in qua, ſub Græcis characteribus leges latina verba:* GAZA. DUODECIMO. KALEND. JUNIARUM, *ſcilicet*, Depoſita; DORMIT. IN. PACE. FILIÆ fecerunt.

[1] *Boldetti Oſſerv. pag.* 433.

[2] *Ibid. pag.* 428.

[3] *Ibid. pag.* 429.

[4] *Ibid. pag.* 429.

[5] *Ibid. pag.* 413.

[6] *Ibid. pag.* 410.

[7] *Inſcr. Dom. cap.* V. *pag.* 397.

(8) ANOS. LA *ſcriptum puto ad notandam ætatem annorum, unius ſuprà quinquaginta. Itaque, τὸ A, græco more ſcriptum fuiſſet, pro unitate ſignificanda: quod abſonum non eſt, in lapide, in quo ſcribitur* IIT *pro* ET, *ac* MIISORU *pro* MESORU. *Fortaſsè tamen illud* A, *poſt* L, *poſitum fuerit ad denotandam ultimam literã verbi* QUINQUAGINTA: *quâ ratione, ad denotandam ultimam literam verbi* UNDECIM, *ille numerus pingitur in antiquo ſaxo apud Fabrettum*, XIM.

(9) *Cap.* IV. *Inſcr.* 150. *cap.* IX. 290.

(10) *Cap.* V. *Inſcr.* 378. *pag.* 419.

(1)

HIC · SITVS · EST · M ·
VLPIVS · FIRMVS · A · L ·
ANIMA · BONA · SV
PERIS · REDDITA ·
RAPTVS · A NYMPHIS
VIX · ANN · VIIII · M · VI ·
DECEPTOR PARENTO
RVM · VLPIVS NYMPHICVS
FIL · DVLCISSIMO

Hujus generis ſunt illud MARTURORUM, quod in ſupra allato Pecorii Epitaphio vidimus, §. XVIII. *pag.* 181; & illud OSSORUM, quod a nomine OSSUM debuit plebs Africana deducere; apud quam, teſte S. Auguſtino (2), OSSUM dicebatur, non autem OS, *conſuetudine vulgari*, *quæ plerumque utilior eſt ſignificandis rebus*, *quàm integritas literata*. Quamquàm, non in Africa ſolùm, ſæculo quarto, ac quinto; ſed & Romæ, bonis latinæ linguæ ſæculis, OSSORUM dici conſueviſſe, docemur ex eo, quòd OSSO in ſingulari numero uſurpatum a Varrone ſcribat Chariſius [3]; & OSSUM a Gellio adhibitum, narret Priſcianus [4]. SPIRITORUM ex Analogia dixerint, quicumque in tertio caſu ſingularis numeri dicebant SPIRITO. Dicebant autem, uti ſuprà vidimus, §. XVII. *pag.* 167, fermè omnes. Dixerint etiam TRISTORUM, ab adjectivo TRISTUS; unde femininum TRISTA, apud Gruterum [5]: PROPERAVIT HORA TRISTA FATALIS MEA. ALTARIORUM, non eſt rarum in SS. PP; nimirum a nomine ALTARIUM; de quo conſulenda Gloſſaria (6). MAGISTRATORUM, in uſu vulgari fuiſſe credibile eſt; cùm in Kalendario antiquo ſæculi quarti [7], pridie

 Kal.

(1) *Phraſis, hæc* DECEPTOR PARENTORUM. *ex amore profecta, non debet accipi, veluti redargutio quædam, aut exprobratio. Idem eſt, ac* præmortuus Parentibus, qui decepti ſunt, in ſpe relinquendi filium ſuperſtitem: *Hoc ſenſu, in antiquo ſaxo; quod eſt Romæ in Villa Alteriorum Exquilinâ,* AUGURINI *fratres pueri, eodem tempore Mortui, dicuntur* FILII CARISSIMI QVI DECEPERUNT. *Hoc etiam ſenſu*, FL HERMES *Puer, in antiquo lapide Gaddiorum, apud Gorium (Inſcr. Antiq. Etrur. Tom. I, pag.* 207.) *dicitur* DERISOR AVIAES QVIA (*fortè*, quæ) SE DICEBAT NUTRIRE BACCHILLUM (*Baculũ*) SUMMÆ SENECTÆ. *Additurq;* DELUSIT FRATREM PATRIS *&c.*

[2] *Enarrat. in Pſal.* 138; *& Libro III. de Doctr. Chriſtiana.*

[3] *Inſtit. Gram. lib. I, ubi de Analogia.*

[4] *Lib.* VII. *ubi de terminatis in* OS.

(5) *Theſ. Inſcr.* DCLV. I.

[6] *Magri, in* Hierolexico V. *Altare. Du-Freſne, in* Gloſſar. Latinit. *Facciolatus, in* Calepin. *Baſilius Fabri, in* Theſaur. Erudit. Scholaſticæ.

[7] *Videatur Bucherius in Can. Victor. & Tom.* VIII. *Theſauri Antiquit. Romanar.*

Kal. Januarias notatum ſit, MAGISTRATI CURANT; a quibus MAGISTRATIS, non longè abit illud MAGNATORUM; quo verbo, tanquam communi ævo ſuo, uſus eſt vulgatus Interpres [1].

Neque ego idiotiſmos hoſce crediderim ità fuiſſe communes declinantibus ſæculis, ut ignoti Romanæ plebi fuerint, eâ etiam ætate, quâ caſtigatiùs loquebantur. Nam & e Laberii fragmentis habemus; VERSORUM, *non numerorum numero ſtuduimus*; & Lælius, ſeù Lævius (ut mavult doctiſſimus [2] Voſſius) quidam boni ſæculi Scriptor, de hendecaſyllabis loquens ait; *Omnes ſunt undenis ſyllabis* VERSI; cui conſonat Valerius antiquus Comicus: *Quid hic cum tragicis* VERSIS, *& ſyrmâ facit?* Bono pariter ſæculo plebs Romana dixit POEMATORUM [3]. Hinc refertur dixiſſe Afranius (in Privigno) POEMATORUM *non bonorum*. Lævius idem, libro titulum fecit: *De vitiis, virtutibuſq;* POEMATORUM. Ciceroni tribuunt priſci Grammatici horrendam nobis vocem, QUERCORUM: dicitur enim ille ſic locutus, in Chorographia [4]: *Ibi* QUERCORUM *rami ad terram jacent, ut Sveis, quaſi Capreæ, ex ramis glande paſcantur.* Credere etiam licet, dixiſſe priſcos Romanos, ÆSTORUM, ASPECTORUM, pro *Aſpectuum*, EXERCITORUM, FLUCTORUM, FRUCTORUM, GEMITORUM, LUCTORUM, PARTORUM pro *Partuum*, PISCATORUM pro *Piſcatuum*, QUAESTORUM, pro *Quæſtuum*, STREPITORUM, SUMPTORUM ſubſtantivè pro *Sumptuum*, TUMULTORUM, VICTORUM pro *Victuum* &c. cum in gignendi caſu ſingularis numeri reperiantur apud antiquos Auctores, ut bene Grammatici notant, hæc vocabula: ÆSTI, ASPECTI, EXERCITI. FLUCTI, FRUCTI, GEMITI, LUCTI, PARTI, PISCATI, STREPITI, SUMPTI, TUMULTI, VICTI, atque alia hujuſmodi: de quibus fuſiùs Janus Guilielmus Laurembergius (5), & Nonius Marcellus [6], atque alii.

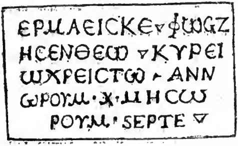
Dixerint, & VULTORUM pro VULTUUM; quandoquidem, *Veſtra* VOLTA ſupereſt nobis in ruderibus Ennianis: & PAUPERORUM; habebant namque PAUPERARUM, a ſingulari PAUPERA [7]; quæ vox Plautina eſt, ac Terentiana [8]; *In Patria honeſtè* PAUPERA *vivere*: & SENSORUM a plurali SENSA, quod uſitatiſſimum erat. Inſignis in hac quidem re eſt locus Macrobii [9], qui poſtquam obſervavit, uſurpatos, contra loquendi regulam, ab antiquis Latinis hos caſus; BACCHANALIORUM, SATURNALIORUM, VINALIORUM, AGONALIORUM, ad feſtos dies ſignificandos; hos pariter, DOMORUM, VIRIDIORUM pro *Viridariis*, VECTIGALIORUM, ANCILIORUM &c. concludit, *Veteres indulſiſſe copiæ per varietatem, ut dicebant* Exanimos, & Exanimes; inermes, & inermos; *tum* hilaros, *atq;* hilares. Dixiſſe eos crediderim tum MENSES, tum etiam MENSOS, quemadmodùm dixère paſſim MESES. Certè locum dat conjecturæ τὸ MENSORUM, ſivè MESORUM, adeò frequens in lapidibus, a ſecundo æræ Chriſtianæ ſæculo.

Hæc Archaiſmorum exempla copioſè congerere ſupervacaneum

non

(1) *Eccli.* XXXIX. 4.
(2) *Ariſtarch. lib.* IV. *cap.* 20.
(3) *Videndus de hac voce Soſipater Chariſius, Inſtitution. Grammat. Lib. I. cap.* de Analogia, *&* de Nominativis ad regulam redactis; *ubi, &* DIADEMATORUM, *&* CEROMATORUM; *&* TOREUMATORUM, *&* DIPLOMATORUM, *tanquam uſitata commemorat.*
(4) *Al. in Orthographia.*
[5] *In* Antiquario.
(6) *De mutata declinatione.*
[7] *Sicuti, &* GRACILA *eſt in Fragmentis C. Cæcilii, ex lib.* VIII. *Satyrar. quod* GRACILA, *a maſculino* GRACILUS, *ex quo* GRACILORUM.
[8] *Vide Ter. Andr. Act.* 4. *ſc.* 6.
(9) *Saturnal. lib. I. cap.* 4.

non fuit; ut appareret eum, qui Epitaphium poſuit Severæ Martyri, non eſſe admodùm reum faciendum violatæ Latinitatis. Non enim alia fuit eo tempore plebis Romanæ loquela, cujus auribus tunc non diſplicebat κακοζηλία illa, quæ tam barbara nobis apparet. Quod ut alio exemplo confirmem, & Diſſertationi jam ſatis prolixæ finem faciam, en aliam ineditam, ac pulcherrimam inſcriptionem, in qua Mensorum illud Severæ, patrocinium inveniet. Hæc Inſcriptio eſt in Muſeo Kircheriano; eamdemque prorſus ætatem refert, quam epitaphium Severæ. Utrobique enim eadem idiomatum permixtio, eadem characterum conformatio, eadem Diphthongorum anomalia, eadem omnia; niſi quòd inſcriptio hæc inciſa lapidi eſt; inſcriptio verò illa, ſolùm appicta. Utinam, qui hanc ſcripſit, Epocham etiam appoſuiſſet, neque rem reliquiſſet conjecturis fallacibus examinandam. Haberemus inſigne documentum contra Socinianorum pervicaciam, inſcriptionem nimirum ante-Nicænam; in qua clarum adeò de Chriſti Divinitate teſtimonium, ut clarius deſiderari non poſſit:

Torſit hæc inſcriptio multos, cum tamen nihil in eà difficile ſit, ſi quis benè ſecundam Vocem intelligat. Legenda mihi videtur. Ἑρμαΐσκε, φῶς ζῇς (pro ζῇς) ἐν Θεῷ Κυρίῳ χριστῷ, *Annorum decem*, *Meſorum ſeptem*. Eam interpretor: Hermaisce. Lux. Vivis. In. Deo. Domino. Christo. Annorum. X. Mensium. Septem.

ερμαειϲκε, ſeù *Mercuriole*, nomen eſt Pueri decennis, cui titulus poſitus eſt. Quæ ſequitur Vox (1), tenerum ſepelientis affectum denotat, a quo, Lucis nomine, puer Hermaiſcus appellatur φωϲ. Nihil hoc blandimento uſitatiùs (2).

Scilicet Ajaci mulier mæſtiſſima dixit
Lux mea; *quæque ſolent Verba juvare Viros* [3].

Qui-

[1] *De Amatoria hac formulâ*, Mea Lux, *aliiſque hujuſmodi, vid. Briſſon. lib.* VIII. de formul. & Solennibus Pop. Rom. Verbis, *pag.* 842. 843.

[2] *Adde, ſi vis, auctoritatibus allatis Catullum, Elegia ad Mallium.*
Et longè ante omnes, mihi quæ me carior ipſo eſt
Lux Mea, quâ vivâ vivere dulce mihi eſt:
Adde Cornelium Gallum in Elegia, Non fuit Arſacidum &c.
Nec capitur miſſis Lux Mea muneribus.
Adde ex Propertio, lib. II. eleg. XI.
Nunc ad te, Mea Lux, veniat mea litore navis
Servata &c.
& lib. eod. Eleg. XXI.
Tu quoniam es, Mea Lux, magno demiſſa periclo.

[3] *Ovid. Art. lib. III.* 523.

Quique Ovidio non minùs tener, neq; minùs latinè callens, Propertius,

Heſternâ, MEA LVX, *cum potus nocte vagarer* [1].

Imitatus eſt Propertium, atq; Ovidium, Martialis [2],

Si non derides, ſi verum LVX MEA *narras.*

Sic etiam compellavit Hectora Æneas, apud Virgilium (3);

O LVX *Dardaniæ, ſpes o fidiſſima Teucrûm!*

Præiverat Virgilio Ennius (in Alexandro) teſte Macrobio (4):

O LVX *Trojæ, germane Hector!*

Longè verò Virgilio, & Ennio antiquior ille Poëtarum Pater, *a quo ceu fonte perenni, Vatum Pieriis ora rigantur aquis*, hujuſmodi blanditiis utentem Penelopen inducit [5] in repentino adventu filii Telemachi:

Ηλθες Τηλέμαχε, γλυκερὸν ΦΑΟΣ.

Neque ignota eſt lapidibus antiquis compellatio adeò tenera. Habes in Fabretto, dictam Anniam Regillam [6], ΤΟ. ΦΩΣ. ΤΗΣ. ΟΙΚΙΑΣ. Habes, apud eumdem, dictam Olympiam [7], ΦΩΣ. ΤΟ. ΓΛΥΚΥΝ. Habes in Boldetto appellatam Maritimam, ΓΛΥΚΕΡΟΝ ΦΑΟΣ [8]. Sponius annularem amethyſtum vidit, ità inciſum: ΦΩϹ. ΜΟΥ. ΘΕΑΝΩ (9). In epigrammatis collectis a Cl. Donio, epitaphium Salmanticenſe (10), Theodoram, laudabilem feminam, appellat ΦΑΟϹ ΟΙΚΟΥ; quemadmodùm in Anthologia (11) Hippocrates dicitur ΦΑΟΣ ΜΕΡΟΠΩΝ; & in alio veteri epigrammate, Julianus J. C, tempore Juſtiniani, dicitur [12], ΝΟΜΙΚΗΣ ΦΑΟΣ. Quare non injuriâ, quis credat, Hermaiſco Puero teneram illam appellationem ΦΩΣ, in hoc eodem ſenſu, eſſe tributam. Et hæc demùm opinio mihi potior viſa; cùm antea ſuſpicarer, poſſe illud ΦΩϹ explicari, ΦΩΣΣΑΡΙΟΥ, ſcilicet, υἱὸν: neque enim rarum eſt, *Foſſores*, & *Foſſarios*, in lapidibus cœmeterialibus invenire.

Sed ſivè de Foſſario, Patre Hermaiſci, ſivè de Hermaiſco ipſo, qui dictus ſit LUX, quis intelligat ſecundum Vocabulum inſcriptionis, reliqua difficultate carent. Illud, ΖΗϹ. ЄΝ. ΘЄΩ. ΚΥΡΕΙΩ. ΧΡΕΙϹΤΩ, planè Chriſtianū eſt. REGINA VIBAS IN DOMINO ZESU, celebris eſt inſcriptio, apud Gruterum [13], atq; alios. In lapide pulcherrimo, anni CCLXVIII, Cos Paterno II, legitur [14], VIBAS INTER SANCTIS. In Cœmeterio Cyriacæ erat, JOVIANE VIBAS IN DEO, teſte Cl. Boldetto [15]. OLYMPIODORE VIVAS IN DEO ☧; inventum in Cœmeterio Calliſti, habet idem (16). AEMILIANE. ROMANE. VIBATIS. IN. DEO, adſcriptum erat loculo Biſomo, in Cœmeterio Priſcillæ; ut idem narrat (17). Sigillum annulare ferreum, cum acclamatione eadem, VIVAS. IN. DEO, retulit Sponius [18]: quam eamdem formulam habet, in pala inciſam, annulus æreus Muſei Kircheriani, cujus imaginem dedimus, *Tab.* IX. *pag.* 57.

AE-

[1] *Propert. lib. II. Eleg.* 22.

[2] *Lib.* 14. *Epigr.* 30.

[3] *Æneid.* 2.

[4] *Saturnal. lib.* VI. *cap.* 2.

[5] Ὀδυσσείας ρ΄. Veniſti Telemache dulcis lux.

[6] *Inſcr. cap.* V. 356. Lumen domûs.

[7] *Ibid. cap.* X. 506. Lumen dulce.

(8) *Oſſervaz. lib. II. c.* IV. *pag.* 370. Dulcem Lucem.

[9] *Miſcell. erudit. Antiq. Sect.* IX. *pag.* 297. Lux MEA, Theano.

[10] *Claſſ.* XII. 66. *pag.* 407. Lumen Domûs.

(11) *Libr. primo. Epigr.* εἰς ἰατρούς. Lumen Hominum.

(12) Legalis *Prudentiæ* lumen.

[13] *Theſ. Inſcript.* MLVIII. 6.

(14) *Apud Boldett. Oſſerv. lib. I. cap.* XIX. *pag.* 80.

(15) *Ibid. lib. II. cap.* VII. *pag.* 418.

(16) *Ibid. cap. III. pag.* 340.

[17] *Ibid. cap.* XVIII. *pag.* 572.

[18] *Miſcell. Sect.* IX. *pag.* 297.

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. XX. pag. 193.

ΠΙΕ ΖΗϹΑΙϹ ΕΝ ΑΓΑΘΟΙϹ

Crater Chrystallinus, literis extantibus, inuentus in Cœmeterio SS: Thrasonis, et Saturnini, viâ Salariâ; Anno MDCCXXXII. Est Romæ apud D: Canonic. Boldetti.

Ant. Bosa Scul.

ΑΦΘΟΝΑ ΕΝ ΘΕΩ ΖΗ ΗC, refertur a Clariſſimo Bonarroto [1], inter acclamationes Chriſtianas, quas in lapidibus Cœmeteriorum antiquorum legit. Similes acclamationes habent tituli emortuales Maziæ, & Victoriæ, apud Boldettum [2]. ΠΙΕ ΖΗCΑΙC ΕΝ ΑΓΑΘΟΙC (3), acclamatio eſt, inſculpta literis anaglyphis, in labro exteriori pateræ chryſtallinæ, inventæ in eodem Cœmeterio SS. Thraſonis, & Saturnini, in quo Severianum epitaphium inventum eſt. Volui autem hujus crateris imaginem hic dare (*Tab.* xx.) quantumvis enim convivalis potiùs, quàm ſepulcralis acclamatio ſit, tamen ſolennibus Chriſtianorum antiquorum formulis conſonat, quas etiam e lapidibus aliis duobus Cœmeterialibus, ad Sanctæ Mariæ trans Tiberim, exſcripſi:

[4]

MAZIMA
ICΘEON
ZHC

(5)

ΕΙΛΑΡΑ ΖΗCΙC
ΕΝΘΕΩ

Patet itaque ſenſus epitaphii Hermaiſco poſiti: de quo fuſiùs fortaſſe paullò, quàm oportuit, diſputavi. Ut ergo ad MENSORUM illud me recipiam, unde evagati ſumus; vides abundè in allatis exemplis, non unius Severiani epitaphii eſſe, amuſam eam loquendi rationem: neque adeò recens ortam, ut inaudita etiam fuerit ſæculis felicioribus.

Quæ animadvertiſſe, ad pulcherrimam Tabulam utcumque illuſtrandam, quod unum in me receperam, ſufficere in præſens putem, Adoleſcentes Clariſſimi. Neque enim Vos hinc petere fas eſt Canonas ad omnes univerſim Lapides antiquos, ſivè Chriſtianorum, ſivè Ethnicorum intelligendos, & cum utilitate verſandos. Hæc namque qui penitùs noſſe cupiat, magnos illos Scriptores conſulat oportet, quos paſſim laudavimus;

——— tenui nam nos in pulvere ſulcos
Ducimus, & ſterili litus verſamus aratro.

(1) *Oſſerv. su' Vetri ad Fig. II. Tabulæ* XXIV, *pag.* 166. *Significat:* Aphthona in Deo vives.

[2] *Oſſ. su' Cimit. lib. II. cap.* VII. *pag.* 417.

(3) *Bibe. Vive in Bonis*, ſeu *cum Bonis.*

(4) *Maxima. in Deum vivis.* Ζῆς, *pro* Ζῇς.

[5] *Hilara vives in Deo.* Ζίσεις, *pro* Ζήσεις.

F I N I S.

M. ANTONII BOLDETTI

PROTONOTARII APOSTOLICI;

Baſilicæ Fontis Olei Canonici, ad extrahenda è Sacris Urbis Cœmeteriis SS. Martyrum Corpora ſpecialiter Deputati, ac Sacrar. Reliquiarum Cuſtodis: Nec non Sacræ Congregationis Indulgentiis, atque Reliquiis præpoſitæ Conſultoris; de SEVERÆ *Martyris Epitaphio*

TESTIMONIUM.

IN Sacrorum Urbis Cœmeteriorum curam, Speciali Summi Pontificis juſſione jam diù mihi concreditam, ſedulò incumbenti, propitio tandem Numine, contigit anno 1722. ex his unum Viâ Salariâ Novâ reperire, quod à SS. Thraſone, ac Saturnino (qui Diocletiano, ac Maximiano Impp. paſſi ſunt) in tabulis Eccleſiaſticis denominatur; notiſſimum certè, ſed haud antea detectum, atque refoſsum. Extat hoc, primo lapide, ab Urbis Portâ, quæ Salaria dicitur; Nec in illud primùm deſcendere licuit, niſi per altiſſimum puteum, qui domui cohæret Vineæ *DD. de Capocaccia*, cujus in ima parte, prope ferè aquam, in orientali latere aderat feneſtra, per quam aditus in Cuniculos, atque Vias Cœmeteriales patebat: quamvis omnia eſſent terrâ, ac ruinis oppleta. His autem, per foſſores, quoad fieri potuit, egeſtis, viſum eſt Cœmeterium protendi ſub Vinea, ac ædibus *DD. de Minucciis*, trans Viam publicam; in cujus tandem Cellario perventum eſt, in quo commodior patuit ingreſſus. Hæc igitur non modica Cœmeterii pars ſub iiſdem Domo, ac Vineâ, extenſa, Gothorum veluti barbarie, devaſtata apparuit, ac profanata. Eò loci etenim ingreſſi Fabri Murarii ſuperædificatæ Domùs, non tantùm marmora omnia, ac teſtaceas tabulas, quibus loculi occludebantur, ad ejuſdē fabricæ uſum abſtulerant, ſed & Vaſa cuncta ſanguine Martyrum reſperſa, ſuis avulſa locis, quibus a priſcis Chriſtifidelibus in ſignum Martyrii fuerant appoſita, impiè effracta, per Vias Cœmeteriales diſperſerant: ità ut, etiamſi intacta, & integra in quibusq; loculis corpora reliquiſſent, ea nihilominùs, tamquam dubia, & incerta, perpetuò non culta ibi remanere cogantur. Haud pauca tamen, nonnullis locis, ac Viis, Profanatoribus illis impervis, certiſſimis Martyrii Signis diſtincta, à me ſucceſſivè extracta fuerunt.

Hæc Cœmeterii pars linceum Scrutatorem, atque Inſpectorem Antonium Boſium non latuit; at illi per eam parum progredi licuit, id procul dubio prohibentibus Semitis, terrâ undequaque repletis. Illam porrò ingreſſus per aliquem terræ hiatum, in eadem Vinea *DD. de Minuciis*, haud longè ab altera viciniori *DD. de Galgolandis*, paucas ſemitas contēplatus eſt, quibus non ſemel, carbone, proprium nomen inſcripſit, in iiſq; cubiculum reperit, cujus monumentum arcuatum, picturis inſigne delineavit, exhibuitque *lib.* 3. *cap.* 61. ſuæ Romæ Subterraneæ, ſub hac Epigraphe; *Tabula Unica Cubiculi Secundi Cæmeterii Priſcillæ Viâ Salariâ*. Cœmeterii utique Priſcillæ hanc partem vocavit, cùm admodum difficile ſit celeberrimæ hujus Viæ ſingula Cœmeteria diſtinguere, propriiſque nominibus appellare, ſicuti habentur in Martyrologio Romano, aliiſq; Eccleſiaſticis tabulis. Ea etenim omnia ità per ſubterraneos

anfra-

Digitized by Google

anfractus, atque cuniculos inter ſe cohærere noſcuntur, ut non immeritò credi poſſint conjuncta celeberrimo, omniumque hujus Salariæ Viæ principi Cœmeterio Priſcillæ, quod ſecundo ab Urbe milliario incipit, e conſpectu Pontis, quem Narſes ſuper Anienem conſtruxit: Quâ quidem ex causâ, antiquis topographicis deperditis monumentis, rum Boſius idem, tum Aringhius (& nos ipſi) ea omnia Cœmeteria unico Priſcillæ nomine appellarunt.

Plures annos in hâc parte Cœmeterii luſtrandâ inſudatum eſt, donec foſſores in Arenarium deſcenderunt, (de quo mox agemus), illudque tandiù ſcrutati ſunt, donec in quadam ejus extremitate aditum alterius partis ampliſſimæ Cœmeterii offenderunt: quæ latiſſimè extenditur ſub Vineis *del Melone*, e conſpectu *DD. de Gangalandis*, & Advocati *Criſpini*, aliiſque conterminis, ad Occidentem Viæ Salariæ ſitis: quod contigit ſub initium Januarii anno 1730. Ejus paulatim apparuit amplitudo (tribus enim conſtat manſionibus, ſeù ordinibus Viarum, Superiori videlicet, medio, atque inferiori) innumeris ferè locupletata loculis, quorum potiſſima pars Martyrii ſignis claret, hoc eſt Vaſculis Vitreis, ſanguine rubenti reſperſis, obſignata, exceptis non nullis; iiſque, reſpectu aliorum, paucis admodum, palmâ notatis. Sepulchra verò ferè omnia, tabulis ſive marmoreis, ſive teſtaceis clauſa, ſacræque itidem picturæ, loci Sanctimoniam teſtantur, ac venerabilem reddunt: Corpora autem ferè omnia ex Soli, ac Terræ naturali ariditate ità exſiccata reperiuntur, ut ad contactum, ſtatim in particulas, fragmenta, & pulveres redigantur.

Hoc eſſe Cœmeterium Thraſonis, a S. Saturnino quoq; nuncupatum, diù ante Diocletianum in prædio hujus nobiliſſimi Viri excavari cæptum, & ab ipſo poſtea ſub immaniſſima Diocletiani perſecutione auctum, innumeriſque Martyrum exuviis; præcipuè ipſius Saturnini atq; Siſinnii Diaconi (ut perhibent Acta S. Marcelli Papæ) credibile aſtruitur. Primo ex loci memoriâ, qui corrupta Voce ad *S. Cioroninam* (pro S. Saturnino) vocitatur, & parietinis antiquiſſimæ Eccleſiæ eidem dicatæ, à Boſio repertis (*lib. 3. cap. 61.*) in cujus locum recens parvum Sacellum, non longè, in Via publica excitatum, e conſpectu *DD. Coſta*. Secundò; ex ingenti Coronatorum numero eo loci depoſitorum. Tertiò; ex Vaſtiſſimo Arenario eidē Cœmeterio contermino. Supereſt inſigne hoc Monumentum Chriſti fidelium ſudoribus, ac labore refoſſum, ex quo ad Thermarum Diocletianearum conſtructionem effodiebantur arenæ à tot Chriſtianorum millibus, quos monſtrum illud crudelitatis, ad hoc ſervile opus damnaverat: eoſque Thraſo (ut ex Martyrologio Romano XI. Dec. ac ex Actis à Boſio *l. 3. c. 57.* relatis) laborantes in Thermis, aliiſque operibus publicis fatigatos ſuis facultatibus ſuſtentabat: ob quæ pietatis opera, & ipſe poſtmodum à Maximiano, glorioſa Martyrii Coronâ decorari meruit. Hoc porrò Arenarium, ità diſtinctum à Cœmeterio eſſe dignoſcitur, ut quamvis illud circumcingere quodammodo videatur; illius tamen ampliores Viæ, nullis ſepulchris, ſeù loculis, nullis picturis, aut monumentis inſignes cernuntur, & finem ſemper obtinent, cum Viis Cœmeterialibus appropinquant.

Hujus igitur in ampliſſimi, ac nobiliſſimi Cœmeterii parte, mediâ inter ſuperiorem, ac inferiorem, plures repertæ ſunt Inſcriptiones. Nulla tamen inſignior, ac pretioſior illâ, quam Menſe Decembri ejuſdem Anni 1730. detexi, una cum Adm. R. D. Canonico Joanne Marangoni, Vicentino, Proton. Apoſt; Sacrarum hujuſmodi rerum ſolertiſſimo inſpectore atque cultore, Amico meo Contubernali. Ea eſt marmoreæ tabulæ non inſculpta, ſed minio, aut Cinnabari conſcripta,

diligenti utique apicum delineatione, ſed imperitá admodũ minervâ; characteribus quidem Græcis, verbis autem Latinis, & Sphalmatis inſignis, prout illa ferebat ætas, Severæ cujuſdam Mulieris Martyris Epitaphium referens: quæ Sermone quantò incultior apparet, tantò eruditione cenſeri debet inſignior, ad priſcam Temporum Ephemeridem, rationem Chronologicam, atque Eccleſiaſticam Epocham conſtabiliendam. Hæc uni loculo claudendo inſerviebat, in quo memoratæ Severæ Corpus repertum, eſt, eiq; marmori Vitreus calix hærebat, calce obfirmatus, pedalis fere magnitudinis, intùs ſanguinea cruſta obductus, extra verò quibuſdam imaginibus, colore pictus, quamvis delapſis in eum limo, ac terrâ jam ſordidatus, pluresque in partes effractus.

Inſigne itaque hoc Monumentum, ut à temporis injuria, pro viribus vindicarem; in Sacrarium meæ Baſilicæ S. Mariæ Transtyberim transferendum curavi, Vitreis concluſum ſpeculis cuſtodiendum. Ne autem pretioſum adeo Cymelium litteratos Viros lateret, placuit Eruditiſſimo Viro P. Antonio Mariæ Lupi Soc. Jeſu, Græcæ linguæ peritiſſimo, & eximio bonarum artium cultori, illud publici Juris facere, notis exquiſitiſſimis illuſtratum. Ut autem tanti monumenti apud Eruditos noſtri ſæculi criticos nullum ſuboriri valeat dubium (quamvis Inscriptio ipſa, vel aëris humiditate, vel aliâ quâcumque ex cauſa unquam deleretur, Teſtatum Volo, illius in hoc opere impreſsum exemplar cum Originali ſuo adamuſſim, & in omnibus convenire: idemque dicendum, de non nullis aliis hujuſmodi monumentis, per me ex variis Cœmeteriis refoſſis, quæ ſparſim ab eo referuntur in præſenti Diſsertatione. Romæ, ex Cuſtodia Sacrarum Reliquiarum, Die X. Septembris, Anni 1733.

Marcus Antonius Canonicus Boldethus
Sacrarum Reliquiarum, & Sacrorum Cœmeteriorum Cuſtos.

FA-

FACULTAS

R. P. DOMINICI TURANO

SOCIETATIS JESU,

Viſitatoris in Provincia Sicula.

EGO Infraſcriptus, Societatis Jeſu in Siciliæ Provincia Viſitator, & Vice-Provincialis; opuſculum hoc, cui titulus; *Diſſertatio ad Nuper inventum Sanctæ Severæ Martyris epitaphium &c.* Auctore P. Antonio Maria Lupi; Cum illud aliquot Societatis Noſtræ recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint; poteſtate ad id mihi facta ab Adm. Rev. P. Noſtro Franciſco Retz, typis mandari concedo, ſi iis, ad quos ſpectat, ità videbitur. In cujus rei fidem, has literas, manu propria ſubſcriptas, & Officii Sigillo munitas dedi. Panormi 22. Auguſti. 1734.

Dominicus Turano

Locus ✠ *Sigilli*

JUſſa Reverendiſſimi Domini Doctoris, D. Caroli Vanni V. G. exequens, attentè perlegi librum, cui inſcriptio: *Diſſertatio, & Notæ ad Epitaphium S. Severæ Martyris*, ab Adm. Rev. P. Antonio Maria Lupi S. J. exaratum, in quo ne verbum quidem a Catholica Fide, rectoque morum itinere devium reperi; quin imo jucundiſſima paſcua avidè prælibavi. In ipſo ſanè Auctor, e pervetuſto lapide, apud Martyrum lipſana Romæ invento, die, & Conſulibus, miro ingenii acumine perpenſis, multa eruit, quibus pleræque res antiquitus geſtæ, ſervata temporum ſerie, faciliimè percipiuntur. Unde opus hoc ad hiſtoriam illuſtrandam, concinnâ methodo elaboratum, digniſſimum exiſtimo, ut prælo committatur. Panormi die 12. Novembris 1734.

S. T. D. D. Andreas Giangatto, examinator Synodalis, & Librorum Cenſor Deputatus.

Stante ſupradictâ approbatione; Imprimatur.
Vanni V. G.

EX mandato Illuſtriſſimi Domini, Tribunalis M. R. C. Præſidis, & in hoc Siciliæ Regno Magiſtri Juſtitiarii Locum-tenentis D. Caſimiri Drago; perlegi librum, qui inſcribitur *Diſſertatio, & Notæ ad Epitaphium S.* SEVERÆ *Martyris*. Ab Adm. R. P. Antonino Lupi Florentino, e Soc. Jeſu, in Panormitano Nobilium Collegio ejuſdem Soc. Studiorum Præfecto, inſigniter elaboratum. In eo Auctor Grecè, & Latinè, omniſque antiquitatis peritus, ab ingenii amænitate, doctrinaque multiplici clariſſimus, nihil profert, quod Sereniſſimi Regis Noſtri Caroli III. Hiſpaniarum Infantis, Siciliæ, ac Neapolis Regis, Magnique Etruriæ Principis &c. juribus, Regnique Sanctionibus refragetur, immo in eruendis, illuſtrandiſque Veteribus Sacris, Prophaniſque Inſcriptionibus, quæ in ſaxis, & marmoribus conſeneſcebant ad interitum, ſummi judicii limâ, ut candidè ſentio, dictionis elegantiâ, ſermonis ſtructurâ, ac diſpoſitione, diſcernendique perſpicaciâ adeò pollet, lucemque affert, quæ ad hujuſmodi Monumentorum abſolutam intelligentiam conferre poſſit, ut auſim dicere, neminem, qui acri, & ſtudioſo ingenio præditus ſit, egregia Authoris eruditione, ſedulitate, & arte non delectatum iri: Idcirco librum hunc, ut typorum beneficio publici juris, publicæ que laudis fiat, dignum cenſeo. Panormi ex Conventu S. Mariæ a Miſericordia: die 17. Novembris 1734.

F. Salvator Maria Ruſſo, a Panormo, Tertii Ordinis S. Franciſci, S. T. M. & Librorum Cenſor Deputatus.

Stante ſupradicta approbatione; Imprimatur.
Drago Præſes.

INDEX
ET SYNOPSIS
DISSERTATIONIS.

§. I.

SCriptionis Occaſio, Argumentum, Diviſio. pag. 1.

Cœmeterium SS. Thraſonis, & Saturnini, ante boſce Martyras egeſtum. pag. 2. pag. 4. not. 2.

Humus in Cœmeteriorum ſemitis, unde? pag. 2. not. 2.

Locus, & Loculus in Cœmeteriis, & Sepulcretis quid? pag. 2. not. 3.

Publicus Sacerdotialis. pag. 3.

Martyrum, & Chriſtianorum ſepulcra, ſæpè anonyma. Ibi.

Martyrum Romanorum numerus ingens. pag. 4.

§. II. Aliqua de Claudio Gotthico, deq. vexata, eo Regnante, Eccleſiâ. pag. 6.

Claudius Aug. quamdiu imperaverit. ibi. & not. 6.

Num Flavius dictus. 6. not. 7.

Utrùm Eccleſiam vexârit. pag. 7.

§. III. Quis Paternus Collega Claudii? Paterni alii celebres pag. 8. & ſeqq.

Utrùm Paternus, Conſul cum Claudio, fuerit ex Gente Ovinia 8.

Sancta Agnes, an ſub Diocletiano Martyr? 9.

Num ſoli Auguſti Conſules pluribus annis conſequentibus, ſæculo tertio. 10.

Apprecationes in titulis Chriſtianis. 11. not. 1.

Conſulatus duorum Maximianorum. 12.

Sigla V. P. quid ſignificent? 12. & not. 3.

§. IV. Chronologica de Conſulatu Claudii, & Paterni. 13.

Quo anno hi Conſules? 13. 14.

Cyclus Judaicus. 14.

Cyclus Hippolyti Martyris. 15.

Cyclus Victorii Aquitani. 15.

Quo anno æræ communis ſecunda Synodus Antiochena? 16.

§. V. Excurſus Critico-Chronologicus circa antiquum Eccleſiæ morem in annotandis temporibus. 16.

Inſcriptiones ſermone barbaræ, ſæpè tamen pretioſæ. 17.

Gruterianæ inſcriptionis genuinus ſenſus. 19.

Stilicho quo anno ſecūdùm Conſul? 19.

Pueri nomen quibus tributum? 19. not. 2.

Siglorum cc. variæ explicationes. 20. 21. not. 1.

Honorii Aug. Conſulatus VI. in lapide inedito. 22.

Lapides antiqui recèns Tibure inventi. 23. 24.

Alexander Martyr, Tibure celebris. 24. not. 1.

Heraclius Imp. in lapidibus, 24. 25.

Conjecta circa Notas quaſdam difficiles intellectu. 26. 27.

Annus Sacerdotii lapidibus ſæculi quinti ab Epiſcopis adſcriptus 27.

§. VI. Conjecturæ circa Severam. Ea certè Martyr, quam ætatem vixerit? 27. & ſeq.

Facilè nupta. 28.

Inſtrumenta teſtoria, in Epitaphio Chriſtiano. 29.

Calices, & phialæ cruentæ, ad Chriſtianorum ſepulcra, Martyrii ſignum. 31.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ, pro Martyrum ſepulcro. 34. & Tab. 11.

L, quid in Epitaphiis. 35. & 36.

Horæ, quas defunctus vixit, in Epitaphiis Chriſtianis, Ethnicisq; 36. 37.

Dolium in Lapide Cœmeteriali ſculptum. 37. not. 3.

§. VII.

§. VII. *Epitaphium Severæ, appictum marmori, non inſculptum.* 38.
Alia etiam epitaphia hujuſmodi 38. 39. & ſeq.
Monumenta recèns effoſſa ad Montem Politianum, in Etruria, 40.
II *pro* E, *num Etruſcum?* 40.
Amphoræ fictiles antiquæ, atramento ſcriptæ. 40. 41. &c.
Franciſcus Antonius Gori V. Cl. laudatus. 42. & *alibi ſæpè.*
Fabriles, *utrū Familiæ nomen?* 42.
Monumenta antiqua recèns inventa in Cælio. 43. & ſeq.
Sigla CV, CK *quid?* 43. 44.
Notæ aliquot figulinæ enodatæ. 45. 46. 47.

§. VIII. *Ornamenta Severiano Epitaphio appicta.* 48.
Inſcriptio, Servi collo appenſa. 49.
Epitaphia Judaica duo. 51. Ta. VII.
Sponii negligentia in lapide exſcribendo. 51.
ΚΑΛΚΑΡΗΙΕΙΟΙ, *qui populi?* 51.
Modium, cum homine adſtante in Chriſtiano Epitaphio. 52. Tab. VIII.
Genii tunicati, in Cæmeteriali picturâ. Ibid.
Cordis imago, in antiquis Inſcriptionibus. 53. & ſeq.
Crux dejecta, in Chriſtiano lapide. 55.
Equi, ſepulcris Chriſtianorum appicti, adſculptiq; 57. 58. Tab. IX.
Tabula luſoria antiqua. 59. Ta. IX.
Character 6. pro interpunctione. 60.

§. IX. *Inſcriptio Latina notis Græcis.* 61. *aliæ ejuſmodi.* 62. 63.
Characteres Græcorum, Latinorumq; ſuſdeque habiti. 63. 64. & ſeq.
Aviculæ, & Piſces in Monumentis Chriſtianis. 64.
V. *pro* Y. 64.
Conjux in lapide latino dicta, ΚΥΡΙΑ ΑΓΑΘΗ. 66.

§. X. *Interpunctio ad ſingulas fermè ſyllabas.* 67 & ſeq.
Etiam Auguſti ætate. ibi.
Veſtigia pedum, in Ethnicorum Chriſtianorumq; lapidibus inſculpta. 68. 69. 70.
Interpunctiones frequentes, non ad mærorem exprimendum. 73.
In Uſu communi ſæculo tertio. 73. 74.
Interpunctiones omiſſæ. 75. & in Not.
Juppiter Stercutius. 76. Not. 3.

§. XI. *Kalendæ, Nonæ, & Idus in Epitaphiis Chriſtianis: num & in Ethnicis.* 76. & ſeq.
Quieſcere in Pace, *an inter ſolēnes formulas Ethnicorū?* 76. not 5.
Regulæ Criticorum cautè limitandæ. 77. 78.
Epitaphia aliquot ſuſpectæ fidei. 79.
Dies Mortis, aliquando expreſſus in Epitaphiis Paganorum. 82. & ſeq.
Dies etiam Sepulturæ. 84.
Vas cum characteribus Punicis. 86. Tab. XI.
Vaſa antiquiſſima græcè latineq; ſcripta. 86. 87. Tab. XII. XIII. XIV.
ANTE DIEM, *ſolēnis formula.* 88. 2.
II *pro* E. 88. not. 3.
O'μικρον *in Monumentis græcis, figurâ reliquis minore.* 90. Not.
Hierocles Hieronis alterius Syracuſani, Pater. 90. Not.
Portunalia 91. & *in* Not.
Terentina Tribus. 94. not. 27. & 95. not. 36.
S. ita ſcriptum, Г. 97. not. 47. & ſeq. 101.

§. XII. *Nomina dierum profana apud Chriſtianos.* 99. 100. &c.
S. ita ſcriptum, ⊏, *ætate Martyrum.* 102. 103. 104.
IN PACE, *formula Ethnicis inuſitata.* 104. & Notâ 2.
DIIS MANIBUS, *formula quæ aliquādo Chriſtianis obrepſit.* 104. 105.
Epitaphia, ſepulcrorum, aut ſepelientium nominibus diſſimulatis. 105. not.
Πάρ λοιπε ἀθανάτοις ἢ ἀγήρατοι. 109. not.
T. K. I. *in lapide, quid?* 107. not.
Mabillonius vera ſenſit contra Fabrettum. 107. 108.

§. VII.

§. XIII. *Omiſſæ, ac mutatæ conſonantes literæ in Epitaphio S. Severæ.* 108.
Omiſſum N, ante S. 108. 109. ſeq.
Etiam ante aliàs conſonantes. 110.
Item omiſſa M. 110. 112.
Didymi, *pro* Dindymi. 109. not.
Annus, *pro* Annos. 110. not. 5.
M. *in fine, omiſſa.* 111. not. 1. 112.
Abgar Prahates, *pro* Abagarus Phraates. 111. 112.
Abgaris Orrhenorum Regis Epitaphium. 112.
Y *grandi forma, in lapide ſepulcrali, fortaſſe pro* V, *ad* VIVUM *ſignificandum.* 113.
Sarculi figura, in Epitaphio Chriſtiano. 114. & not. 1.
Fideicommiſſa in Epitaphiis. 114. not. 3. 115. 119.
Lampades loculis Chriſtianorum appoſitæ. 115. 116. not.
Nomina nominibus addita. 117. & not. 1.
D. *pro* T. 118.
Ακυρατία *in caſibus.* 117. 118. not.
Tenues, & mediæ alternantes. 119.
B. *pro* V; OV *pro* B. 120. & not. 2. 121, & ſeq.
Conſtantinus, & Conſtantius *in ſaxis Albanenſibus.* 124. 125.
N. & M. *alternantia.* 125. 126.

§. XIV. *Abuſus Vocalium, ac Diphthongorum in Epitaphio S. Severæ.* 126.
OY, *pro* V *correpta.* 126. 127.
EI, *pro* I *brevi.* 127. & ſeq.
I *longa, pro* I *correpta.* 127. 128.
Lanuvium, ac Laviniũ. 127. not. 4.
Juno Siſpita Magna Regina. 128.
Janus medius. 129.
Diphthõgi additæ. 129. 130. & ſeq.
Omiſſæ. 132. 133. &c.
Æſa, pro Æſi, aut pro Æſerniã. 130. 131. not.
Æſernini, num Polliæ Tribui adſcripti? 131. not.
Cludius, pro Claudius. 132.
U *rotunda, non angularis, in Epitaphio Jovinæ.* 133.
Conjuges, Dominæ *dicuntur in ſaxis.* 133. not.
Queſquere, pro Quieſcere. 134.
P. ANN. XXI. *num* PASSA ANNO XXI? 134. not.
Πιστὸς ἐν πίστει. 136.
Ἰησοῦ χριστοῦ δούλη, *Virgo Chriſtiana* 136. 138.
Anchora in ſaxis Chriſtianis. 136. 137.
Boni Paſtoris imago. 137. Tab. XVII.
Oratio pro Defunctis. 137.
Vicus Romanus, a Capite Africæ dictus. 138.
Characteres inculti in opere Sculpturæ elegantiſſimæ. 139. not. 1.
MAOCEIΩ *quid?* 140.
A & Ω *in monumentis Chriſtianorum, ante Arii hæreſin.* 142.
Amuletũ, Taliſmanni inſtar. 142.
E pro I. 142. & ſeq.
Querella, pro Querela. 144.
Sinè Bile, ſinè Querela &c. *conſuetæ conjugibus concordibus formulæ.* 144. not.
Maccus. 144. 145.
IXΘYC. 145. *Vide* & 103. *in* not.
Dydamius ac Siſidius Cos. 146. 147.
Herennius Etruſcus, Cæſ; non verò Auguſtus. 147.
Cepotaphium. 147. 148.
Præficæ monumentum. 148
E, pro I, ruſticis antiquis pronunciatum. 149.
Albini, Præfecti Urbis, memoria 149. not.

§. XV. Є *Lunatum, quâ ætate in uſu.* 149.
Sponius notatus. 150.
Є & C *in titulo Crucis Chriſti.* 150. Tab. XVIII.
Characteres inverſi, Hebreorum more, in Græcis Latiniſq; inſcriptionibus. 150. 151, & *in* not.
Characterum quorumdam figura barbara. 154. not.
Integri ſit. 154. 155. not.

§. XVI. *Leuces in Epitaphio Severiano, num muliebre nomen?* 155.
Menſa, pro Lapide ſepulcrali. 156. not. 5.
Nomina feminina in ES, *creſcentia*

tia in ETIS. 157.

Utrum aucta per Metaplaſmum *Ibi* not?

Monimentum Virginem, cum Tertulá purá, ab ante, & dextrá, læváque. 159.

Tralaticius cohortis. 159. 160. not.

Nomina feminina, aucta per Metaplaſmum, &c. in ENIS. 160. 161. &c.

Poſivit, a Pono. 163.

§. XVII. *Obſervanda ad clauſulam* ἐν εἰρήνῃ τὸ πνεῦμά σου. 164.

Animas in ſepulcris habitare, non omnes antiqui crediderunt 164. 165.

Adpellativa affectûs in Epitaphiis Chriſtianorum. 165. 166.

SPIRITUS SANCTI *appellatio Chriſtianis defunctis tributa.* 166. 167.

E ſacris paginis, & Apoſtolicá formula. ibi.

SPIRITO *pro* SPIRITUI, *idiotiſmus Romanæ plebis, ſæculo tertio.* 167. 168.

CUM SPIRITA SANCTA, *in Chriſtianorum ſaxis, quid?* 168. 169. not.

CUM *præpoſitio, quarto caſui tributa. ibi.*

I *præpoſitum vocabulis a duplice conſona incipientibus.* 169. 170.

Etiam aliis verbis. 170.

ISPIRITO SANTO *de Severá Martyre.* 170.

Epitaphia Chriſtianorum ſæpè inconnexis locutionibus. 171. & not. 4.

VALE, ΧΑΙΡΕ, ΕΡΩΣΟ, *verba noviſſima in Epitaphiis.* 171. 172. & *in* not.

Dialogi in Epitaphiis. 172. 173. 174.

Depoſſo, Depoſtio, Requiſio &c. & *alia barbara, in ſaxis Chriſtianis.* 173. & *in* not

QUI ODUIT. 174.

Te in Pace, *ſolennis, & Liturgica formula.* 174. 175. 176. 177.

SEM. *quid?* 175.

Monogrammata in ſaxis. 175. 176. not.

שלום. ΕΙΡΗΝΗ. PAX. *in Judaicis Inſcriptionibus.* 177. 178. & *in* not.

Cornu, Candelabrum, & Palma, conſueta Judeis Symbola. 177. not.

ISPIRITO SANCTO, *fortè de Severæ Martyris filio.* 179.

§. XVIII. *Divinatio de Characteribus in Epitaphio deletis.* 179.

MORS, MORTUUS &c. *dicitur etiam in Saxis Chriſtianis.* 180.

Martura, Martora, Martyra, Marturoru. 180. 181. 182. &c.

Μάρτυρες *pro* Μάρτυς. 180.

Inſcriptiones Liutprando Regi ſynchronæ. 180. 181.

Aula *pro Baſilicá.* 183. & not.

Inſcriptiones lectu difficiles. 185. 186.

Ferina nomina Chriſtianis feminis. 185. not.

§. XIX. *Expenduntur barbara Vocabula* Αντιώρων, μισώρων, φιώρων. 187.

J conſona mutatur in G. 187. not.

Meſoron, Meſoro, Miſoro, *frequentia ſæculis tertio, & quarto.* 188.

Multa hujuſmodi barbarè inflexa. 189. 190. 191.

Deceptor Parentum, Deriſor Aviæ, Filii, qui deceperunt &c. *formulæ affectum ſonātes.* 189 not. 1.

Φῶς, Φόως, Lux, *Eroticæ appellationes.* 191. 192. & *in* Notis.

Vivas in Deo, Vivas in Domino, Ζήσαις ἐν ἀγαθοῖς &c. 192. 193. Tab. XX.

Reverendiſſimi D. M. Antonii Boldetti de Severæ Martyris Epitaphio, Teſtimonium. 194.

F I N I S.

A0 1 1475 255

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIO
L